Sigrid Undset

Brev til Nini Roll Anker 1919–1924

Utgitt ved Rebecca Boxler Ødegaard

NB kilder 11:2
Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no
Oslo 2022

Sigrid Undset: *Brev til Nini Roll Anker 1919–1924*
Utgitt ved Rebecca Boxler Ødegaard
NB kilder 11:2
Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no, Oslo 2022
ISBN: 978-82-7965-554-1 (bokselskap.no),
978-82-7965-555-8 (epub), 978-82-7965-556-5 (mobi)
Filen er lastet ned fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no

Publisert: desember 2022. Oppdatert: september 2024.

Innledning

I Nasjonalbibliotekets samling av privatarkiv er det i dag bevart 140 brev – blant dem noen få postkort – sendt fra forfatteren Sigrid Undset (1882–1949) til forfatterkollegaen og venninnen Nini Roll Anker (1873–1942). Brevene er i all hovedsak registrert i *Brevsamling 171: Brev fra og til Nini Roll Anker*. To kort og ett brev fra Undset til Anker er dessuten limt inn i dagbøkene etter Anker som også befinner seg i Nasjonalbibliotekets eie.[n1] Brevene er skrevet i tiden fra januar 1911 til januar 1940, fra Sigrid Undset er 28 år til hun er 57 år gammel. De gir innblikk i rundt 30 år med venninne- og kollegaliv. Fra Anker til Undset er det derimot bevart bare ett eneste brev i Nasjonalbibliotekets samling. Det er datert 4. desember 1922 og skrevet av en febersyk Anker som ser seg nødt til å avlyse et venninnetreff. Brevet er ikke tatt med i denne *NB kilder*-utgivelsen, men kan leses i digital versjon på Nasjonalbibliotekets nettsider.[n2]

I denne utgaven presenteres det som er bevart av brev sendt fra Undset til Anker i årene 1919–1924, til sammen 49 brev. Utgaven er andre del av i alt tre deler. Første delen, 1911 til 1918, ble utgitt i november 2021, tredje og siste del, 1925 til 1940, kom i desember 2023. I første delen gis det – ved siden av den nevnte tidsperioden – en generell presentasjon av hele brevsamlingen og av vennskapet mellom Undset og Anker samt av kriteriene for den samlete utgivelsen.

I tillegg til brevene 1919 til 1924 er det bevart et postkort limt inn i Ankers dagbok fra perioden. Postkortet er sendt sommeren 1921 og limt inn med tekstsiden ned og lar seg ikke løsne fra dagboken på en konserveringsteknisk forsvarlig måte. Det har derfor kun vært mulig å transkribere fragmenter av tekstsiden. På postkortets bildeside kan en skimte gårdsanlegget på Husaby i Børseskogn, i dag Skaun kommune i Sør-Trøndelag. Husaby er kjent som gården der Kristin Lavransdatter og husbonden Erlend bosetter seg i romanen *Husfrue* (1921), bind 2 av Undsets trilogi om Kristin Lavransdatter. På bildesiden har Undset skrevet med blått blekk: «Du kan ikke *ane* av dette kortet, hvor pragtfuldt vakkert det er i Børseskogn». Hun har også tegnet inn tre piler som peker mot det hun betegner som «Husby-grænden». På grunn av det fragmenterte tekstinnholdet bak på postkortet har vi

valgt å ikke ta med transkripsjonen i denne utgivelsen. Tekstinnholdet er forholdsvis kort, og bildesiden taler for seg selv.

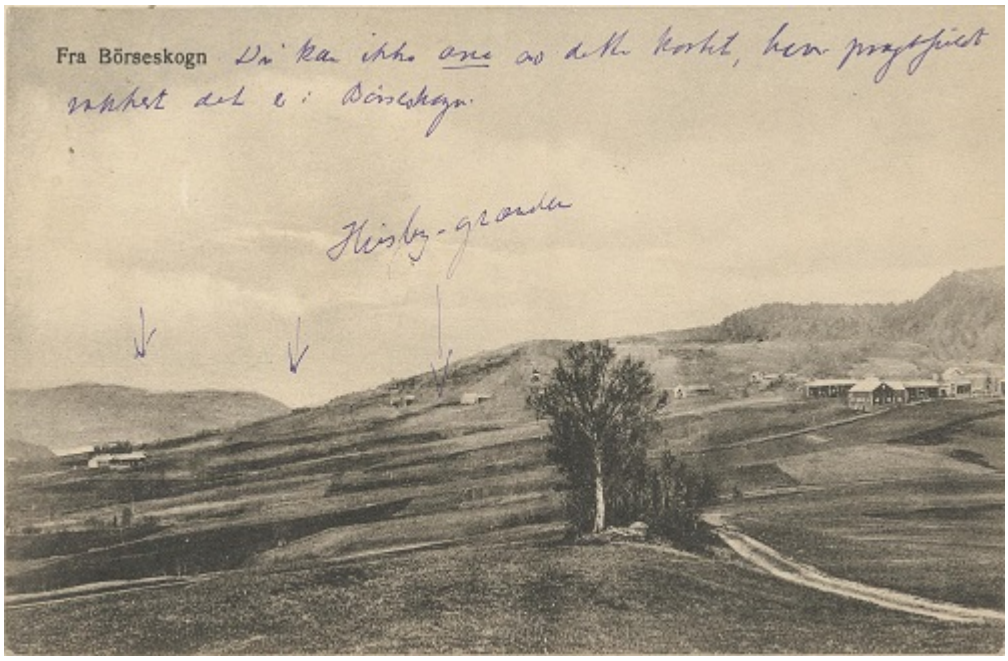

Brevene 1919–1924: Bjerkebæk, *Kristin Lavransdatter* og vendepunkter

Det første brevet fra Sigrid Undset til Nini Roll Anker bevart fra året 1919, er datert så sent som 10. juni. Det er et langt brev som peker fremover mot alt som står sentralt for denne brevutgivelsens tidsramme: Etableringen av Bjerkebæk, verdenssuksess som forfatter med trilogien om Kristin Lavransdatter (1920–1922) og store endringer i det praktiske og i det åndelige liv. Det er de nære tingene, barnas og stebarnas ve og vel og oppdragelse, moren og søstrene, som står i sentrum av brevene. Den fysiske avstanden til Anker er nå blitt så stor, at det gjelder å holde pennen varm for at venninnen virkelig kan delta i det nye hverdagslivet.

Mens 1918 hadde etterlatt en sliten og syk Sigrid Undset, lei av julestri og brannslukning på alle fronter, så det nå ut til å lysne. Brevet av 10. juni er stedfestet «Breiseths Hotel» på Lillehammer. Det hadde vært en krevende tid på hotellet med to viltre unger, Anders junior[n3] på seks og lille Mosse[n4] på fire år.

Brevskriveren, nå 37 år gammel og gravid i syvende måned, hadde vært fryktelig plaget av varmen den forsommeren. Men nå hadde hun vært så «svineheldig» og fått avtalt leie av et fem værelses stort tømmerhus av maleren Gunnar Lippestad Hjorth.[n5] Også Mosse så ut til å ha det bedre nå, og de gangene ektemannen, Anders Castus Svarstad,[n6] hadde vært på besøk, hadde Undset «smeltet som smør i solskin».[n7] I løpet av juli kom hun seg med god hjelp av moren på plass i det store tømmerhuset som etter hvert skulle bli kjent som Bjerkebæk.

I brevene fra 1919 trer forretningskvinnen Undset tydeligere fram. Mens hun sommeren 1919 holdt på med forordet, senere kalt «Efterskrift», til essaysamlingen *Et kvindesynspunkt* (1919), banket Gyldendal på døren. Forlaget fristet med gode betingelser for rettighetene til oversettelsene av blant annet *Fortællingen om Viga-Ljot og Vigdis* (1909) og *Jenny* (1911) til tysk og engelsk. Helst ville de ha Undset helt over til seg. Hun takket riktignok ja til oversettelsene, men forble ellers trofast mot Aschehoug og sin «Sir William».[n8] Det var som «egteskapsbrud, landsforræderi og synd mot det fjerde bud»[n9] å bryte med Aschehoug som hadde støttet henne i så mange år.

27. august 1919 kom sønnen Hans Benedict Hugh Svarstad,[n10], oftest bare kalt Hans, til verden etter en lett fødsel. Navnevalget var ifølge Slapgard (2007, 209) et «signal til omverdenen» om den åndelige retningen Undset var på vei mot. *Hans* etter apostelen Johannes, *Benedict*[n11] etter Benedikt av Nursia,[n12] og *Hugh* etter den engelske forfatteren Robert Hugh Benson.[n13] Barnefaren kom på besøk et par dager etter fødselen. Den dårlige samvittigheten over at Svarstad stort sett satt alene på Kampen med sine barn fra første ekteskap, kunne gnage den nybakte trebarnsmoren. Produktiviteten var det likevel ikke noe å utsette på: «Jeg har en masse jeg har lyst å skrive om nu» kunne Undset melde til venninnen 7. november.

1920 var preget av sykdom. Søsteren Ragnhild[n14] var mye plaget av krampeanfall, og Undset funderte på om det kunne være utløst av underernæring og overanstrengelse i kjølvannet av første verdenskrig. Vesle Hans ble sterkt svekket av en runde med kikhoste, også Mosse var blitt dårligere igjen. Selv slet Undset med revmatisme i nakken og skuldrene. Hun bekymret seg dessuten stadig for stebarna,[n15] særlig den eldste, Ebba, hadde blitt «meget religiøs»,[n16] og hun hadde tatt over mye ansvar i sin nye tilværelse. Ekteskapets fremtid lå i det uvisse, Svarstad slet økonomisk, og ingen av ektefellene orket å gå inn i de vanskelige avgjørelsene. Det ble til at Undset forlenget leiekontrakten for Bjerkebæk med ett år.

I mai 1920 nevner hun for første gang *Kristin Lavransdatter*: «[D]en nye [boken] om Kristin Lavransdatter tror jeg skal bli sabla god!»[n17] Utover sommeren svulmet boken utover, og hun lurte på hvordan hun kunne få «skaaret den ned i passende størrelse».[n18] Til tross for nærmest permanent fullt hus, jobbet hun på høygir. Hun drømte også om å anlegge en stor hage – bare hun hadde visst om hun ville bli boende på Lillehammer! Hun lengtet etter et holdepunkt som ikke gir sig til «at aalebugte og utvikle sig» i en usikker tid, skrev hun til Anker i september. Dragningen mot «den gamle kirke paa klippen», mot en katolsk dogmatisme i en «verden av 'strømninger'» kunne kanskje forklares slik.[n19] Spanskesyken[n20] var i sin fjerde og siste bølge, Svarstad slet med humørsvingninger etter mislykkede utenlandsreiser, og stebarna strevde på Kampen. Også hennes egne forventninger til *Kristin Lavransdatter*, der første del skulle komme før jul, tynget: «[D]enne boken vilde jeg hat bedst! Men jeg er træt».[n21] Anker på sin side pleiet sine syke foreldre, samtidig som hun jobbet iherdig med skuespillet *Kirken*.[n22] *Kirken* ble ifølge Ørjasæter (2000, 198) Ankers eneste seier som dramatiker. Det tendensiøst antikirkelige og pasifistiske stykket rettet skarp kritikk mot kirkens opptreden under første verdenskrig, noe Undset mislikte sterkt og ikke la skjul på i brevene. Anker (1946, 76) skriver i sine erindringer:

> Sigrid Undsets konservatisme og som jeg nå synes reaksjonære innstilling var mine i skoledagene. Vår utvikling har gått i motsatt retning. […] Når det likevel intet skår har gjort i følelsene mine for henne, kommer det av at det som det til syvende og sist 'gjelder'[…] det er om vi har vært tro mot det beste i vår natur. Jeg kjenner ingen som har vært det i høiere grad enn Sigrid Undset.[n23]

Før året 1920 var omme, hadde *Kristin Lavransdatter* blitt en suksess. «Jeg *burde* føle mig litt trøstet over 'Kristins' skjæbne hittil» skrev Undset i slutten av desember, «men gud hvor kjedelige de er, alle de gode anmeldelserne trods alt».[n24] Kanskje var det en smule koketteri i det, men så innrømmet hun også at hun hadde blitt «vældig kry» av å høre at beskrivelsen av storgårder og gårdsstell gikk rett hjem hos ekte bønder på Lillehammer. Hun trengte ikke ros for forfengelighetens skyld. Viktigere var det at drømmen om å kunne sikre Mosses fremtid nå var i ferd med å gå i oppfyllelse. Undset hadde for lengst akseptert at datteren aldri ville komme til å bli som andre barn – «derom gjør jeg mig ingen illusioner» skrev hun til Anker i januar 1921.[n25]

Med *Kristin Lavransdatter* ble Undset for alvor en offentlig person. Plutselig skulle hun forholde seg til journalister, noe hun mislikte sterkt. Men så hadde hun

da også fått råd til å kjøpe Bjerkebæk. Avgjørelsen var tatt. Kristiania hadde nærmest blitt som «en anden klode», kontakten med den felles venninnen Regine Normann,[n26] eller det turbulente av-og-på-forholdet til Barbra Ring[n27] føltes fjernt. Av og til kunne hun misunne Anker sine reiser til London eller Paris, men stort sett nøt hun den rutinepregete tilværelsen som livet med småbarn brakte med seg. Det «er noe uhyggelig ved alle forandringer vet du», skrev hun fra et opphold hos søsteren Ragnhild i Stockholm.[n28] Fra året 1921 er det kun bevart fem brev, og arbeidet med andre del av trilogien om Kristin Lavransdatter, *Husfrue* (1921), nevnes mest i forbigående. Undset arbeidet «utover netterne nesten daglig» og leste «opbyggelsesskrifter og lovsamlinger».[n29] Allerede i januar 1921 kunne hun sitere fra bind 2[n30] selv om boken ikke kom ut før til julesalget. Det var i all hovedsak litteraturhistoriker og ekspert på norsk middelalder Fredrik Paasche som ble innviet og spurt til råds når det gjaldt Kristins videre skjebne.[n31]

De fleste brevene i denne utgaven stammer fra årene 1922 og 1923, henholdsvis 13 og 10 brev. I januar 1922 nevner Undset byggeplaner, og det som skulle bli hennes *room of one's own*,[n32] et «arbeidsrum med plass til alle bøkerne mine».[n33] I mai fikk hun tildelt Statens kunstnerlønn, den såkalte diktergasjen, fremfor fire eldre og oppskattede kolleger. Undset aksepterte under forutsetning at de andre fikk året etter, noe kommisjonen gikk med på. Saken drøftes med stort engasjement i brevene til Anker og gir et frempek om Undsets lederskap av Den norske forfatterforening fra 1935 og fram til okkupasjonen. Sommeren 1922 arbeidet hun som «rasende» med bind 3 av *Kristin Lavransdatter*, omgitt av arbeidere på tomten, selskapeligheter og barn. 20. mai hadde hun fylt 40 år, og hun oppsummerte tilværelsen slik noen uker senere: «Men Herregud – omsider at turde kalde sin sjæl sin egen og interessere sig for det en virkelig interesserer seg for – uten at være ræd for at noen tar det fornærmelig op – og stikker efter en for det ved første leilighet!».[n34]

I slutten av september døde Ankers stesønn Carsten Anker etter å ha skutt seg selv i brystet mens han satt sammen med sin far på et bakeri.[n35] Dødsannonsen stod i avisene 2. oktober, og ifølge Ankers dagbok sendte Anker Undset et brev om hendelsen en gang etter 5. oktober. Undsets svar kom 17. oktober: Hun hadde ikke orket å skrive, men hadde *tenkt* på Ankers i flere dager. Det er ingenting som tyder på at det har vært annen, for eksempel telefonisk, kontakt med Ankers før dette brevet. Halvparten av brevet handler ellers om hverdagen på Bjerkebæk, der alt er som det pleier. Siden det ikke er bevart brev fra Anker til Undset, er det vanskelig å vite på et generelt grunnlag hvor vidt Anker involverte venninnen i de mørke sidene av sin tilværelse. Mens Undset skriver åpenhjertig om egne nederlag og

bekymringer, gir hennes heller saklige reaksjon på tragedien i Ankers familie inntrykk av en viss ubalanse i venninneforholdet. Et inntrykk som støttes av Ørjasæter (2000, 329) som antar, at vennskapet var viktigst for Undsets del.

Ved utgangen av 1922 hadde Undset fullført sitt trebindsverk om Kristin Lavransdatter. Tiden hun nå hadde til overs kom godt med da søsteren Ragnhild ble alvorlig syk igjen. Denne gang var det nyrene, og sykdomsperioden ble langvarig. Undset hentet niesen, treåringen Ulla, og nevøen Ingvald som ennå ikke hadde fylt året, til Bjerkebæk.[n36] Rett før hadde Undset rukket et langt opphold i Danmark med besøk hos slekt, teateropplevelser av ymse slag og oppfrisking av dansk-tysk krigshistorie i Sønderjylland. Hun hadde avlevert stedatteren Ebba på Sorø husmorskole og undersøkt forholdene på De Kellerske Anstalter, en dansk institusjon hun hadde fått anbefalt for Mosse. Det ble et *nei* til institusjonaliseringen av datteren. I Danmark hadde Undset også anskaffet seg en mengde katolsk litteratur. «Nu kan du lissaa godt begræde mig som fortapt», skrev hun nærmest ertende fra København.[n37]

Utover 1923 ble det tid til hageprosjektet på Bjerkebæk. Et steinbed med fjellplanter fra Thekla Resvoll,[n38] Undsets tidligere naturfaglærer på Ragna Nielsens skole, tok form. Hagearbeid ble et tema Undset stadig vendte tilbake til i brevene til Anker. Anker selv underholdt leserne av avisen *Tidens Tegn* med en egen såkalt Blomsterkalender. Høsten 1923 fullførte Undset også oversettelsene av tre islandske sagaer,[n39] og Anker ga ut romanen *Huset i Søgaten*. Denne gangen var Undsets dom overstrømmende begeistret: «[J]eg har saan lyst til at knuse dig, søta mi!».[n40]

Fra det siste året i denne utgivelsen, 1924, er det kun bevart fire brev.[n41] Våren 1924 pendlet Undset regelmessig til Oslo, noe som ga anledning til hyppige gjensyn med Anker og minsket kanskje behovet for brevskriving. På Bjerkebæk sydet det stadig av gjester, både familie og mer perifere besøkende. Det gikk «op og ned» med Mosse, noe som slet «i længden» innrømmet Undset.[n42] I februar hadde dessuten store byggearbeider begynt for alvor. Et hus fra Nordre Dalsegg i Sør-Fron skulle settes opp i tilknytning til hovedhuset. Det stod innflyttingsklart senhøstens, men allerede i februar skrev Undset utålmodig: «[N]u synes jeg næsten ikke jeg kan holde ut at vente, til jeg faar et rum for mig selv». I juli gledet hun seg til å vise huset fram for venninnen og ta henne på rundtur gjennom hagen i all sin blomsterprakt.[n43]

Det finnes ingen brev bevart mellom midten av juli og slutten av november. 1. november 1924 ble Undset tatt opp i den katolske kirken. Før dette kunne skje,

måtte ekteskapet med Anders Castus Svarstad annulleres. Hverken annulleringen av ekteskapet eller konverteringen er et tema i de to brevene fra helt på slutten av året. Heller ikke Ankers dagbok og erindringsboken om Undset går i større grad inn på det som må ha vært et sentralt vendepunkt i Undsets liv. Undsets åndelige utvikling har riktignok vært samtaleemne mellom venninnene. I en dagbokinnførsel fra 21. juni skriver Anker at de nylig hadde sittet på kafé og snakket i to timer: Undset «ser godt ut […] Læser nu med den katolske præst på Hamar – gaar daglig i tidlig messe her i byen».[n44]

Brevet fra Undset til Anker 27. november indikerer at Anker fram til da ennå ikke hadde vært på besøk for å se det nye huset. I sine erindringer beskriver Anker møtet med Undsets nye storstue som en forunderlig «blanding av svunnen tid og av liv idag, av et arbeidende menneskes virksomhet nå og av tystheten, den talende stillhet fra andre slekters tilvære». Og hun føyer til at «[k]leven, arbeidsrummet, minner om et katolsk kapell».[n45] Også Anker hadde nå endelig fått seg et eget arbeidsværelse, noe Undset håpet å kunne ta i øyesyn innen jul. Men istedenfor å møtes til hyggestund hos Ankers på Lillehaugen, ble det til at venninnene møttes på Teatercafeen i Oslo i desember 1924. Der fikk de etter hvert selskap av en ung Nordahl Grieg.[n46] Ifølge Ankers dagbok[n47] støtte Grieg tilfeldig på dem og presenterte seg selv som journalist for *Oslo Aftenavis*.[n48] Undset tolket kvelden med Grieg som uformell og privat. Da Grieg dagen etter publiserte samtalen med Anker og Undset som et intervju i avisen, ble Undset rasende. Anker derimot hadde tolket episoden som et intervju gitt i lystig lag. Undset ble overrasket og skuffet over at Anker indirekte forsvarte Grieg og anklaget begge for avtalt spill, noe Anker benektet. Hun oppfattet Undset snarere som naiv i sin rolle som offentlig person, og hennes dagbokinnførsel om hendelsen fremstår som noe oppgitt: «[Undset] har været i byen; bredfuld av katolsk piat. Et intervju, den unge dikter Nordahl Grieg fravristet os […] belyser hende.»[n49] Uoverensstemmelsen såret Undset dypt. Det var nok sandt det hun hadde betrodd venninnen et par år tidligere: «Du er absolut den eneste jeg har som jeg kan grine litt til.»[n50] Men hun nevner ikke hendelsen med ett ord i det påfølgende brevet og som også er utgavens siste, skrevet 22. desember 1924. Da var hun i full gang med de siste juleforberedelsene, og innholdet i brevet er gjennomgående pragmatisk. Hun ønsker god jul og avslutter med «Din hengivne Sigrid». Men vennskapet med Nini Roll Anker ble aldri helt det samme igjen etter denne høstkvelden i 1924.

Om utgaven

Prinsipper for utvalg og transkripsjon

Det er utelukkende brev fra Sigrid Undset til Nini Roll Anker bevart i Nasjonalbiblioteket, som er tatt med i denne publiseringen bestående av tre deler: Brevene som er katalogisert i *Brevsamling 171: Brev fra og til Nini Roll Anker* samt følgende dokumenter limt inn i Ankers dagbøker: et lite brevkort datert 22. november 1922 og et brev datert 23. desember 1937.[n51] Et postkort fra sommeren 1921, som er limt inn med tekstsiden ned, lar seg ikke løsne fra dagboken på en konserveringsteknisk forsvarlig måte. Det er derfor bare lesbart fragmentarisk, og tekstsiden tas ikke med i utgivelsens andre del.

Tone Modalsli publiserte i 2019 de første Sigrid Undset-tekstene i *NB kilder*-serien.[n52] Mer generelle utsagn om Undsets håndskrift og avsnittet «Utgiverinngrep og bruk av spesialtegn» støtter seg helt på Modalslis redegjørelse.

Brevene utgis kronologisk så langt det lar seg gjøre. I tilfellene det ikke er påført dato, eller dateringen er mangelfull eller feilaktig, er brevene datert ut fra innholdet, og antatt datering er satt i skarpe klammer. Begrunnelser for dateringen er i slike tilfeller beskrevet i note i begynnelsen av brevet. På mange av Undsets brev til Anker finnes det røde blyantpåskrifter som etter all sannsynlighet er foretatt av Anker i forbindelse med boken *Min venn Sigrid Undset* (1946). Disse tas med i betraktning i de tilfellene påskriftene korrigerer eller supplerer Undsets egen tekst (f.eks. feildatering eller manglende datering). I andre tilfeller er påskriftene antatt feil eller misvisende, dette utredes da i egen note.

Brevene gjengis diplomatarisk. Undsets inkonsekvenser og ortografiske særegenheter er beholdt. Dette gjelder også inkonsekvenser eller feilskriving og slurv ved navn. Eventuelle egenhendige rettelser blir vist.

Undsets håndskrift er stedvis vanskelig å lese. Bokstavene står ofte tett sammentrukket, og det forekommer avvik mellom en og samme bokstav innenfor mindre tekstbiter og mellom enkeltbrev. Særlig kan endelsen 'er' ofte

(mis)oppfattes som 'e' ettersom 'r'-en forsvinner ut i en liten hake. I tvilstilfeller er dette ikke markert, men ordet gjengis etter beste evne ut fra kontekst og praksis i det enkelte brevet. Undset utelater dessuten flere steder nokså konsekvent å skrive stum 'd' i en del ord (f.eks. *jormor*, *gla*), og hun kan utelate 'e' eller forkorte ord.[n53] Men overordnet er ortografien hennes mer konsekvent og regelbunden enn i brevene til Anker fra 1911 til 1918.

Utgiverinngrep og bruk av spesialtegn

Markering av usikkerhet: Der det har vært nødvendig å markere usikker lesning, markeres det med spisse klammer, ‹tekst›. Helt uleselig tekst markeres slik: ‹...›, uavhengig av lengde på teksten.

Supplering: Åpenbart uteglemte bokstaver og tegn suppleres i skarpe klammer, [tekst]. Det samme gjelder bokstaver og tegn som er borte eller uleselige på grunn av flekker e.l. Manglende punktum etter tankestrek suppleres ikke. Manglende diakritiske tegn suppleres stilltiende.

Rettelser

Strykninger markeres med gjennomstreking, ~~tekst~~.

Tilføyelser markeres med hevet skrift, [tekst].

Rettelser foretatt ved overskriving: Dersom det er noenlunde klart hva det er rettet fra, opplyses dette i note. Er det først skrevne ikke lesbart, opplyses det ikke om slik rettelse. Det opplyses heller ikke om tydeliggjøring av bokstaver/ord.

Understrekninger gjengis med kursiv, *tekst*.

Anførselstegn innenfor anførselstegn (sitat inne i direkte tale) gjengis med enkle anførselstegn, 'tekst'.

Linjeskift markeres ikke mens sideskift markeres slik: [tall].

Opplysninger til tekstgjengivelse, ordforklaringer og realkommentarer gis i noter.

Organisering av arbeidet

Brevene fra Sigrid Undset til Nini Roll Anker 1919 til 1924 er transkribert og korrekturlest av Tertit Knudsen og Rebecca Boxler Ødegaard. Brevene er kommentert av Rebecca Boxler Ødegaard med innspill og korrektur av Ellen Nessheim Wiger og redaksjonen for *NB kilder*. Alt teknisk arbeid er utført av serieutgiver Ellen Nessheim Wiger.

Faksimiler

Brevs. 171

10. juni 1919
4. juli 1919
11. juli 1919
13. august 1919
[28. august 1919]
7. november 1919
28. november 1919
18. og 20. desember 1919
17. januar 1920
10. mars 1920
8. og 10. mai 1920
25. mai 1920
7. juli 1920
8. august 1920
3. september 1920
1. oktober 1920
20. desember 1920
10. januar 1921
13. februar 1921
12. mars 1921
17. september 1921
21. desember 1921
10. januar [1922]
17. mars 1922
[7. april 1922]
27. april 1922
[Mai 1922]
11. juni 1922
11. juli 1922
18. juli 1922
24. juli 1922

[30. september] 1922
17. oktober 1922
11. november 1922
[21. november 1922]
19. januar 1923
16. mars 1923
20. mars 1923
21. mars 1923
12. april 1923
8. juni 1923
[Juni] 1923
[August 1923]
1. oktober [1923]
15. oktober 1923
17. februar 1924
12. og [14.] juli 1924
27. november 1924
22. desember 1924

1919

10. juni 1919

Breiseths Hotel Lillehammer.[k1] *10. juni 1919.*

Kjære Nini,

du var gjil som skrev til mig saa snart. Brevet dit kom, da jeg ikke hadde det saa svært gjilt selv nemlig – jeg har hat det noksaa grusomt her paa hotellet med to unger som begge begriper, at mor gjør alting for at slippe skrik og opstuds, plaget av varmen har jeg været og, hadde bare uldkjole at gaa i, ufrisk og træt var jeg o.s.v.

Nu har alting lysnet – jeg har været svineheldig, sier alle Lillehammermennesker. Det normale er at her ikke er hus at faa leiet og ikke hjelp at faa; jeg hadde næsten bestemt mig til at kjøpe et lite hus (til mere end det er værdt naturligvis) – og saa averterer en ung maler, Sverre Hjorth,[k2] sit 5 værelses tømmerhus tilleie paa ett aar. Vi ringte op med det samme, og nu har vi avsluttet leien, skal betale 2500.- for 15 maaneder; det er ikke dyrt efter forholdene her. Det er en gammel gaard fra dalen,[k3] som er flyttet ned og nyindrædet, med kjøkken, en liten spisestue og en stor, nydelig, dagligstue i første, 2 smaa og et stort soveværelse ovenpaa. Det ser gjennemhyggelig ut, og det ligger henrivende til, like overfor Jordes[k4] og Lundebys[k5] steder – desværre paa den gale side av bygrænsen som gaar midt over tomten. Et andet aber er at der har ikke bodd folk i huset endda og helt færdig er det ikke – men [2] jeg faar jo sommermaanderne til at finde ut skavankerne paa da. Endnu et aber er at tomten er ikke indgjerdet eller ryddig gjort, huset ligger i utkanten av en stor hestehage med svære gamle bjerker og tætt olderkjerr,[k6] saa jeg kan ikke slippe ut Mosse[k7] alene –.

Men svineheld nr. 2, fra 1. juli faar jeg – hvis ikke ett eller andet uheld skulde støte til, en svensk hvita-kors-syster,[k8] altsaa utlært barne- og barselpleierske, som blir ledig da og som jeg har engageret for et halvt aar foreløbig. De tar 70 kr. maaneden og er pligtige til at utføre barselpleie, rengjøring av barneværelset, vask, reperation

og søm av barneklær og se efter *alle* smaabarna i familien – altsaa her Mosse og siden den nye, eftersom Anders passer sig selv i en næsten uhyggelig grad. Jeg kan neppe tro at det er mig, som skal ha det saa godt. Naar jeg nu bare faar fat paa pike saa skulde alt være ordnet til at jeg kunde ha gode dage en stund –.

Det allerbedste er at Mosse har ikke hat noget anfald siden det hun hadde den dagen jeg var ute hos dig. Jeg tør likesom ikke sætte altfor stort haab til det endda men gud hvor glad jeg er for hver uke som gaar og gaar godt. Men maven hendes er upaalidelig endda desværre, og frygtelig tyrannisk er hun blit her oppe – jeg maa staa op naar hun vaagner og gaa iseng, naar jeg har lagt hende. Allerværst er hun, naar Svarstad har været her og er reist; da skriker hun efter «Anders-Far» ustanselig og jeg maa gaa og bære hende for at staggeungen en smule. Idag er hun ute første gang med en smaajente, jeg har faat til det øiemed; gud vet hvordan det greier sig.

«Anders-Far» har netop været her en uke. Jeg var bra sint paa ham, da jeg endelig hadde faat Sinsen og alt det [3] bak mig – jeg syntes, de tre aarene der var som et eneste mareridt at tænke paa efterpaa. Men herregud for et forskjel det gjorde at være sammen med ham, bare vi to og vore egne unger – jeg smeltet som smør i solskin. Han har jo hat et lite lunt helvede der han og – og han har jo de andre ungerne[k9] at bekymre sig for og glad i dem er han ogsaa. Ak for et asen jeg er – nu er jeg saa hjertelig glad og tilfreds fordi han ikke har kunnet la være at vise mig længer, der er litt forskjel paa en mands følelser for de unge som er resultat av et forhold, han er truet og tvunget ind i og de ungerne han har sat i verden med sin egen gode vilje. Det var Peimand[k10] som sat og funderte en aften over dit og dat og bl.a. bemerket «Ja hvis mor dør mens vi er barn, da vilde jeg ønske at Mosse og jeg fik dø tre dager efter – for da blev jo du enkemand og da var det saa mye mas for dig at ha os.» «Hvordan tror du det vilde være da for mig at miste dere allesammen – det blev nok endda værre at være uten dere, naar jeg ikke hadde mor heller.» «Jamen du har jo baade Ebba og Gunhild og Trond – du hadde mange barn allikevel du, far,» sa gutten. – Jeg har jo visst det alltid, naturligvis, og gud vet, hvorfor jeg altid har været sjuk efter at faa presset det ut av ham at *mine* unger – jo der er mye søtt i den lovpriste morsfølelsen! Enfin,[k11] kan han ikke faa greiet med Trond paa andet vis, saa tar jeg ham hitop og gudskelov for mange ting jeg har tænkt og *ikke* sagt –. Men smaapikerne vil jeg være færdig med nu, det stræver jeg med at holde fast paa – de er nok alt begyndt at længte tilbake, men de er jaggu store nok til at forstaa nu, de har ikke opført sig slik at jeg skulde ville gjøre mig livet surere og besværligere end nødvendig for deres skyld mere.

[4] Pinsesøndag[k12] kom Alf Larsen[k13] – han du vet snakker saa meget – hitop i ærinde fra Hegel[k14] om oversættelsesretten til Engelsk – Gyldendal skal starte engelsk og tysk filial nu da, ser du. Ja meningen er jo naturligvis at se og faa mig helt over til G. med Petereggeske[k15] procenter og samtidig utgave paa 3 sprog o.s.v. Imidlertid, jeg føler mig selvfølgelig bundet med alle hjerterøtterne til Sir William og Møller og frk Forseth[k16] – bare ved at høre tale om at gaa over føler jeg mig som jeg overveiet egteskapsbrud, landforræderi og synd mot det fjerde bud under ett! Gud vet aaffer. Da jeg tænkte paa at kjøpe hus heroppe og i tilfælde be Sir William kautionere – som der naturligvis ikke hadde været skygge av risiko ved for han – hadde jeg slet ikke nogen følelse av at han var min fader og mit kjærlighetsfulde forsyn. Kan du begripe hvad det er med den træmanden – Larsen sa, de stod som en fanevagt om hans interesser baade CollettVogt,[k17] Gran,[k18] Elster[k19] og Krogvig.[k20] Han supplerte dine oplysninger om stevnet[k21] med meddelelsen om Barbras triumf. I debatten hakket hun som en høne (Sir Williams høne hun og) men som festtalerinde gjorde hun sig glimrende. Regine var uheldig baade i debatten (hvor hun stadig fortalte rørende historier om en av sine skolegutter og hans forhold til litteraturen, til alle delegerte ønsket fanden vilde ta ungen) og ogsaa som officiel talerinde var hun mindre heldig. Jeg skriver forresten til Regine idag; saa faar jeg se om jeg kan faa lokket ut av hende en rapport om stasen, set fra hendes synsvinkel. Jeg skulde ønske jeg hadde et paaskud til at skrive til Barbra og – det har vist været en ganske pikant ragout av fruentimmersladder og jalousi hele greia. Alf Larsen har en liten sværm for Katharina Gjedsdahl;[k22] jeg puster til det av alle [5] kræfter, kan du vite. De har det tilfælles (Larsen og hun altsaa) at de er sympatiske naar de av og til glemmer sig selv og blir naturlige; den fasade, de har opmuret sig, er ikke fuldt saa heldig.

– Nu kom Mosse tilbake med smaajenten; det hadde gaat bra, gudskelov, saa faar jeg altsaa for fremtiden fred tre timer formiddag og tre timer eftermiddag hver dag. Pei ser jeg bare ved maaltiderne; han gaar ut fra jeg betaler kost og logi for ham her og holder hans garderobe istand men mere synes han ikke jeg har med ham, later det til – han gaar til bords og gir serveringsdamerne sine ordrer – meget høflig og pent forresten – men ganske uavhængig av mor sin: «Jotak, idag vil jeg gjerne ha kaffe, «neitakk, Kari, du vet jeg spiser aldrig kjøtt omtrent» o.s.v. – han lever mest av melk, gjetost og dessert. Fra morgen til aften er han sammen med en liten søn av skuespillerinden Ranka Knudsen[k23] – fra maalteatret[k24] vet du – hun, fruen altsaa, er aldeles nydelig synes jeg og virker sympatisk.

Undres om du kommer paa disse kanter til sommeren? Her er deilig – allervakrest forresten over paa den anden side Mjøsen; vi har reist over med motorbaaten og

gaat turer der.

Tak for fotografiet. Jeg synes nu ikke du er flatteret akkurat, men det er ikke jeg heller. Naa, paa mit er jo ungerne hovedsaken og de synes jeg er søte.

Mange hilsener til Anker[k25] og dig selv

din
Sigrid

4. juli 1919

Nordsæterveien[k26] *4. juli 1919*
Lillehammer.

Kjære Nini,

tak for brevet dit – det kom ved skjæbnens ironi netop som jeg var færdig med 4 timers klæsvask. Nei kjære, miraklernes tid er ikke kommet endda – den piken jeg hadde korrespondert med, meddelte efter 14 dages forhandling at hun vilde ikke allikevel (det samme kan det være, hun hørtes ugunstig ut), den svenske pleiersken[k27] blir vist ikke ledig paa en maaned endda – og her er mama[k28] og jeg mutters alene med ungerne i det nye huset; al den hjelp vi hittil har hat her er en vaskekone to ganger tre timer! Du snakker om at jeg saa træt ut sidst du saa mig – *nu* er jeg træt, kan du forbande dig paa! Jeg har tat av 3 kilo i sidste maaned, trods omstændigheterne[k29] og ligger med rødvinsomslag om nætterne for at faa sove –.

– men after all![k30] Jeg er gla jeg er kommet fra Sinsen og det jeg hadde der og du kan stole paa, jeg tar ikke Trond[k31] nu; jeg vet jeg faar nok med at komme til hegterne selv til vinteren. Desuten er jeg lutlei av de ungerne[k32] nu; det sidste jeg gjorde før jeg reiste fra byen var at sørge for nyt undertøi til smaapikerne og noget at det første jeg gjorde her var at sende Gunhild[k33] et skidragtstof – og de har ikke hverken takket eller kvittert med ett ord. Dermed synes jeg det kan være [2] finis[k34] fra min side indtil videre.

Men huset her kan du tro er blit fortryllende – bare jeg faar hjelp – hvis jeg faar – kommer jeg til at like mig rent væk i det. Det ligger mitt i en tornehage; dessværre

er det ikke indgjerdet og kuer og okser og hester rusler borttil og kiker ind av vinduerne hele dagen – saa mama desværre blir rent hysterisk; hun er dødsens ræd krøtter. Jeg liker dem forresten ikke svært – tør ialfald ikke slippe barna ut alene. Pei[k35] faar motion nok, for han flyr alle byærinder for mig, pusser mine sko – og tømmer og bærer vand op og ned av soveværelserne. Han er gruelig søt og flink, men naar han ikke kan gjøre nytte, gjør han ugagn naturligvis. Det værste er at mama blir saa rasende nervøs og hun sliter og hun ængster sig for mig – og jeg er i mit hjærte mest fortvilet over den boken,[k36] jeg ikke faar gjort noget paa – jeg kunde trængt at faa den ut, og jeg synes en og anden kunde trængt at faa boken. Faar jeg hjelp, saa skal jeg klare at gi den ut, tror jeg, om jeg saa skal *ligge* og skrive –. Det værste er allikevel med mama, synes jeg. Slik gik det ifjor – jeg bad hende komme op til mig for at stelle det ekstra godt og hyggelig for hende og blev liggende selv og mama gik og strævet alene med hele huset; jeg bad hende op iaar i haabet om at jeg skulde kunne gjøre det rigtig vel for hende og saa blir det samme greia! Hun er makeløs allikevel, greier det utrolige og vilde helst greie alt – og raser over mine stedbørn og over Sigge Thomas[k37] der har faat kjørt Signe[k38] og ungerne paa landet uten pikehjelp for at han kan [3] faa pusle i ro med sine Graccher[k39] – «de taabelige bæster» – hun omtaler Sigge og Graccherne akkurat i samme tone som den svarte stuten her gaar utenfor huset – og indimellem staar hun i vinduet og taler til stuten og kuene omtrent som det skulde være Sigge og Gracchernes mødre hun hadde fat i, og kuene holder op at beite og staar og glaner umaadelig forbauset op paa hende. Det hele er baade til at le og graate over, forstaar du – men det betyr vel noget bra, at jeg finder firkløver hvergang jeg gaar ned til byen – og Mosse[k40] har været frisk siden hun hadde det anfaldet da jeg var ute hos dere –.

Jeg er ræd Nygaard[k41] altsaa slipper at bry sig med mine betingelser iaar. Jeg har overdraget Gyldendal[k42] oversættelsesretten til Jenny og Vigaljot[k43] men erklæret at jeg gaar aldrig!! over og sviger Sir William. Sendebudet bød 20% av bruttomassen og samtidig utgivelse paa 3 levende sprog. Jeg er forresten imot de Eggeske[k44] 20%, for jeg kan ikke se andet end at det *maa* gaa ut over de litet salgbare forfatterne. Jeg synes Egge er altfor meget bussines-mand[k45] for at være digter.

Jeg er glad du faar din søster og gutten[k46] hitop og især for at Anker[k47] er friskere nu, saa du er kvit den angsten. Uf ja, gid at Asker ikke var saa langt fra Lillehammer – for nu kommer dere vel ikke paa disse kanter nogen av dere. Alle mennesker reiser i bil hitop, men du vel ikke –?

Det var leven det du fortalte om Babben.[k48] Regine[k49] hadde jeg et søtt brev fra – nei, hun er bare henrykt over sin Kjøbenhavnstur. Jeg har avertert efter piken bl.a. i danske [4] aviser; det er mit eneste haab nu.

Nu maa jeg ut og lave aftens; mama har strøket søndagstøiet til barna. De kjører til med papirkurven min og hujer himmelhøit av henrykkelse, svarte og fæle. Mosse er blek og tynd efter mavesjauen, men livligere og kvikkere end hun var i byen og ikke fuldt saa umedgjørlig som paa hotellet.[k50]

Skal hilse dig saa meget fra mama. Gid du vilde gjøre vel og skrive litt til mig snart igjen. Alle mennesker jeg kjender her i byen er bortreist nu – ogsaa den lægen,[k51] jeg har overleveret mig selv til; jeg hører og ser ikke andet end husstellet mit om dagene.

Mange hilsener
din
Sigrid.

11. juli 1919

Lillehammer 11/7 19.
Løkkebakken, Nordre bydel[k52] *(er nok den rigtige adressen!)*

Kjære Nini,

– tak for brevet dit – det er altid velsigna godt at høre fra dig. I øieblikket var det specielt godt at høre – jeg glemmer snart selv at jeg *er* andet end en arbeidskone – med to unger[k53] op og en i mente[k54] – livlig i mente – næsten færdig av træthet og varme. Men gudskelov – mandag kommer *en* pike og mandag otte dager skulde pleiersken komme – hun var her idag og lovet det bestemt – saa blir det vel en raad. Piken er en frøken, meget ung, meget pen og meget freidig – jeg vilde hellere hat din perles[k55] søster eller en ung pike fra Biri som meldte sig igaar, utsendt fra *min* perle Asta,[k56] der hadde oplyst piken fra Biri om at hun kunde ikke komme til et bedre sted end hos mig. Jeg var gla for at høre det og jeg har været gla for at faa to hyggelige, hjertelige brever fra hende – jeg var svært gla i Asta Westbye. Hun sliter hjemme fortæller hun – de faar ikke en times leiehjelp – og gud vet hva det

skulde ende med verden, hvis vi kvinder skulde begynde at forlange otte timers arbeidsdag, sier hun. Jagu, dersom fruentimmer av dit og mit og Astas og min mors[k57] slag lavet ting og snakket vet – men vi har ikke tid og vi gidder ikke og vel er det sagtens at det er slik; der maa jo noen bestille noget ogsaa, men fanden tar de skravlebøtterne du var borte og saa paa forleden. Nu faar jeg vel litt tid før jeg skal i barselseng, til at ordne med utgivelsen av de stykkerne, jeg i tidens løp har skrevet om «kvindesak» – med et forord.[k58] Jeg tar til motto de linjerne, som gaar igjen [2] i talløse folkeviser, norske og danske

> Hosi kan grase paa jordi gro
> nær sonen maa ikje moeri tru –[k59]

Ellers liker jeg ikke motto paa titelblader; det smaker av vers paa opgivne rim – men fyfan, hvordan maa det være at ha en tingdame til mor. Jaja Nico Hambro[k60] og fru Keilhau[k61] har jo ialfald sønner som jeg har set og velbekomme. – Collett Vogt[k62] sa til mig engang at man var jo frisindet og liberal i moralsk henseende av oprigtig hjerte saalænge det gjaldt de kvinder man møter som voksen mand – men naar det gjælder ens egen mor saa vilde man jo helst hun skulde ha undfanget en ved den hellige aand. – Det maa være tiltalende for en yngling at vite, han er et produkt av fødselspolitik. Jeg synes ikke det er saa forfærdelig morsomt at vandre om paa Lillehammer i min nuværende skabelon – men gudskelov er jeg da endda mig og ikke en av Statens oplagstomter –. Jeg føler mig igrunden godt oplagt til at skrive forord og ikke gjøre omsvøp om *min* mening om det hele, inden jeg lægger ned. Jeg hadde lyst til at skrive et lite stykke om «Den unge pike» i litteraturen Katharina Gjesdahl[k63] og en liten dansk debutant, Ingeborg Jensen.[k64] Litterært set er hun litt mindre flink end Katharina, men der er noget av det samme – paa en anden maate – ved hendes bok «Den røde villa» – en oprindelig følelse av den unge pikes vanskeligheter i verden, uten nogen servil avhængighet av litterær konveniens. Det er det som irriterer mig saa græsselig ved ~~vor~~ elskelige Babben[k65] – og ved de fleste danske skrivedamer, de sverger servilt til den gjængse mandfolkeopfatning av kvinden og understøtter den med nogen smaa indiskretioner. En som er uservil, det er Marie Bregendahl:[k66] du snakker om at være digter! Marie Bregendahl synes jeg er den største *digter*, som skriver av kvinder nu om dagen. Jeg føler mig saa liten og splittet og smittet [3] av al tidens kvindesjukdom naar jeg læser slikt som «En dødsnat» eller «Hanne ved Højen» i den sidste boken hendes «Tre gamle kvinder.»[k67] Men jeg har ialfald den trøst at jeg vet, hvad der er sykt og hvad der er friskt og frugtbart og at jeg gjerne vilde ha

skaaret bort det sjuke hos mig selv – og de smittebærende budeierne interneret som smittefarlige.

Du maa hilse søster Hanna[k68] saa meget fra mig. Det maa være et fælt slit for dig at ha al vasken hendes hos dig og skulle ha hele ungeskokken hendes paa for-delvis, men de er vel glae og goe at se paa, baade hun og kyllingerne hendes, kan jeg tænke.

Jeg er svært lei for Svarstads[k69] skyld: Gunhild[k70] er blit uvenner med den damen[k71] hun bor hos og han maa vist til at finde nyt sted til alle de tre ungerne.[k72] Men jeg orker ikke mere med dem – hun var jo misfornøiet paa Eugenia[k73] og misfornøiet hos os og blir aldrig andet, tror jeg. Jeg er ræd han faar like mange plager av de barna efterhvert, som han har hat av moren deres – men naar jeg ingenting fordrer for mig selv og de barna, han har med mig, men lar de store faa alt, han kan yde, saa faar det være nok med det og han kan kanske engang lære at se, det var ikke let for mig med dem de tre aarene paa Sinsen. Jeg har vond samvittighet overfor ham, naar jeg tænker paa at jeg ikke *vil* hjelpe mere, men jeg *vil* ikke; jeg vil ikke forsømme *mine* unger og *mit* arbeide for de tres skyld længer. Nu jeg har faat de tre aarene paa Sinsen litt paa avstand vet jeg, at noget saant gir jeg mig ikke ind i mere – og ideen om at knytte søskendbaandet saa fast som mulig mellem mit avkom og det fruentimmerets kjød og blod forekommer mig pludselig ikke saa glimrende allikevel.

Mosse[k74] blir ved at være frisk og jeg har indtryk av at [4] hun snakker mere og skjønner litt mere. Men hun taaler faktisk ikke at jeg gaar paa do uten at ta hende med og jeg maa ha hende hos mig overalt – i byen og ovenpaa, naar jeg gjør rent soveværelset, og skal jeg i kjælderen, staar hun paa det øverste trin og roper «mama kommer snart» og styrter til og omfavner mig, naar jeg kommer op, saa jeg er nær ved at miste alt jeg har i hænderne. Efter mange kveldes skrik og rasen har hun vænnet sig til at sove i sin egen seng – omsider; jeg trængte haardt til at faa fred ialfald om nætterne.

Mama stakkar har slitt fælt. Avvekslende forkjæler hun Pei[k75] og dænger ham. Han sier saa gyselig imot – rent instinktivt og planløst, som bare ett menneske til, jeg vet om – og mama raser «om jeg kunde begripe, hvem den dreng har sin motsigelseslyst efter.» Jeg har vondt for at holde mig alvorlig, for hele maaten gutten driver sporten paa er mig saa usigelig velkjendt.

Nu maa jeg op og lægge barna. Mama og Pei ber mig hilse saa meget.

Lev saa vel og ha det godt,

din
Sigrid.

13. august 1919

Lillehammer 13.8.19.

Kjære Nini,

tak for brevet dit, og tak for kassen med alle de goe tingene. Jeg skal nu specielt hilse dig fra Peimand[k76] og takke for det – han var saa henrykt, det vesle asen han er; godvillig spiser han ikke andet end slikkeri. Jeg orker ikke rise ham nu i denne tiden og det benytter han sig av; gjør ikke andet end han selv vil og det er baade – og det. Jeg hadde ham med forleden et sted, hvor jeg traf en Trondhjemsdame,[k77] som i sin tid hadde paahørt mit foredrag om «hædre din fader og din moder»[k78] og hun mindet mig om alt det fortrinlige, jeg hadde sagt om barneopdragelse – jeg takket gud i mit hjerte for at Pei allernaadigst behaget at opføre sig pent og dannet – ja og forresten for at *min* gut er vakker og fin at se paa; hun hadde med sig to knollete unger omtrent paa samme alder – efter deres ydre at dømme er der noe i den franske fremstilling av sakens sammenhæng – de smaa børn kommer i kaalhoderne.[k79]

Det skulde være ordentlig gjilt om du kom hitop en tur – men det gaar vel ikke an at ønske det, siden det altsaa er under forutsætning av – at din søster med gutten[k80] ikke kommer. Men kanske det er bra at [2] ønske, det tar litt tid med pas og slikt –. Jeg længter efter at snakke med et menneske, som ikke nedstammer i like linje fra Jobs historie/tristese[k81] –.

Mama[k82] gjør det. Hun reiste i tirsdags[k83] og jeg fulgte paa stationen, Peimand[k84] og jeg. Jeg tænkte bare, at gud om nogensinde mine barn skal være saa glae for at bli av med mig. Hun var bekymret for mig, for Ragnhild,[k85] for Signe[k86] som skal ta kontorpost i vinter, fordi Thomas[k87] skal til utlandet, for sine blomster (som ganske rigtig var salig indslumret allesammen mens hun var borte, fik jeg kort om idag) for pumpen min her i huset som ikke er ganske paalidelig, for min svenske

pleierske[k88] – som ganske vist ikke er noget at samle paa – for alt hun i det hele kunde finde paa at bekymre sig om. Hun var saa nervøs de seks ukerne heroppe, at hun slet totalt ut det som var igjen av mine nerver – og Svarstad[k89] krympet sig bare hun kom ind i stuen, den uken han var her. Lille frk. Solheim,[k90] piken min, som mama likte meget godt og som hun derfor var meget søt imot, elsker og beundrer «fru Undset» og nævner hendes navn med sværmeri – men igaar vi sat og ribbet ribs, slap det ut av pikebarnet at min mor hadde meddelt ogsaa hende saa mange bekymringer og paalagt hende saa mange hemmelige forsigtighetsregler at hun blev ganske blek av ansvarsfølelse, mens hun snakket –.

Til pike har jeg altsaa faat en liten frøken, søt og villig og flink efter sin alder. Hun er av saan pen, smaaborgerlig familie, faren[k91] toldkontrollør i Fredriksværn [3] og ellers en stamme av lodsoldermænd,[k92] kirkesangere og slikt. Hendes mor og søster[k93] hadde jeg til the en aften, de var paa besøk her i byen. Moren var svært indtagende – mahogny tvers igjennem, søsteren og «min» frk. Solheim pene, søte, velopdragne pikebørn. Saa spør hun mig en kveld ~~og~~ om jeg kjendte historien om den student Solheim[k94] som, som, som – det var vist i 1889, det var noe skrækkelig med ham. Det var hendes fars ældste bror og det hadde ju hændt længe, længe før hendes tid og hun hadde aldrig hørt det nævne hjemme men hadde faat vite litt om det andetsteds fra. Saa hadde hun spurt sin mor og bare faat vite, at det hadde næsten dræbt bedstefaren.[k95] – Jeg fortalte hende det jeg visste og saa pent jeg kunde – men den gamle historien fik et andet lys over sig for mig nu, jeg kunde tænke mig det hjemmet ute ved Nevlunghavn, som blev ramt. Hun fortalte bl.a. denne gutten var kommet til verden to maaneder før tiden, moren hadde været for syk til at stelle barnet og faren – lærer og kirkesanger – hadde pleiet barnet i en kasse med bomuld paa en ovn –. Og saa levet krypet op og blev «vist næsten et geni» som hun uttrykte det og de sender ham til byen – og saa var det Trygve Andersen og Clary Levy[k96] og gjæld og elendighet og selvmordet paa Hovedøen – kan du tænke dig da alt det spurtes hjemme hos kirkesangerens –?

Jeg er saa slavetræt selv nu – gud vet om jeg faar skrevet det «forordet».[k97] Mens mama var her, var det umulig – og nu vet jeg knapt selv, hvor lang tid jeg har [4] igjen, før jeg skal overende – to – tre uker kanske.[k98] Jeg længes frygtelig efter at faa det overstaat – har aldrig hat det saa litet bra før. Jeg *kan* likesom ikke ta mig sammen til at gjøre noe. Du kan tro det er rart – jeg som altid har kunnet, naar jeg bare vilde – nu hjelper det ingenting at jeg vil! Jeg hovner op baade hist og her – ikke spor av eggehvite sier Dr Konow;[k99] det er musklerne som er tynde og slappe og ikke kan bære tyngden og trykket og jeg har vondt for at puste og bøie mig og vondt naar jeg gaar – og jeg synes jeg har alverden at utrette: Syster Pia[k100] rækker

svært litet, bl.a. ikke at hjelpe mig med at sy barnetøiet, frk. Solheim kan ikke sylte – og naar jeg sætter mig for at skrive, er alle tankerne bums forduftet –.

Mosse[k101] hadde to anfald i forrige maaned – med 8 dages mellemrum. Hun *er* jo absolut bedre – men hvordan det blir med den lille hjernen hendes i tiden utover kan jo ingen vite. Jeg trøster mig med at naar hun bare blir fri kramperne, lider hun ialfald ikke selv – hun synger og springer omkring og er gla og det lille søte fjæset hendes skinner – sløv ser hun ikke ut, men hun sier jo bare enkelte løsrevne ord og nu er hun snart 4 aar. «Papa» snakker hun om hele dagen –.

Anders[k102] var her en ukes tid. Uf, om jeg – og børnene – hadde kunnet reise med ham ut nu, saa hadde vist meget kunnet bli anderledens. Det er som baade han og jeg var kommet ut av en pigtraadssperring – forrevne og forblødde, men fredelige og oplagte til at være snill mot hverandre. Men med aars oplevelser mellem os, som vi ikke orker [5] snakke om. Gud vet om Pei har hørt nogen si noget – han saa jeg hadde tat av mig gifteringen min, den skuldes gjørs istand, og han kom ganske hvit i ansigtet og svart i øinene «mor, hvorfor har du ikke gifteringen din paa dig – du skal vel ikke skille dig fra far vel? Ja for da skal jeg bli saa fæl, saa fæl og slem at ingen av dere skal orke at ha mig!» Han har kommet tilbake til det flere gange at det vilde være «det aller aller værste som kunde hænde i verden.» Gudskelov saa kunde vi begge forsikre ham om at vi tænkte ikke paa slikt – men du kan tænke deg, hvor det pinte hans far, naar gutten snakket slik. Uf at vite, hvor anderledens alting *kunde* været, om det hadde været bare Svarstad og mig og *vore* unger – saa hadde vi vel stridd os til en ordning tilslut, saa alt var *bare* bra igrunden – og saa er der alt det andet som en ikke *kan* komme utenom. Nu gaar han der paa Kampen med den skrækkelige gutten til det fruentimmeret;[k103] han vet ikke engang om det er hans – og *mine* forsøk paa at hjelpe ham med det lasset har bare ødelagt for os begge og sprængt mig – mere end noget menneske aner –.

Jeg er træt – bedre at slutte op. Ha det bra og skriv snart til mig. Jeg er gla du skal faa Asta[k104] – hun er uten make, mere tess end de to jeg har nu tilsammen, og endda er den ene altsaa et flinkt og sødt og villigt lite menneske!

Mange hilsener til din mand[k105] og dig selv
din
Sigrid.

[28. august 1919]

k106

Torsdag

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Ja, hadde du kommet, saa hadde du kommet like opi barselet. Jeg fik en søn[k107] igaar formiddags kl' 10.¾ – det gik «hurtig og let» som det tekniske uttryk vist er – jeg gik nogen timer og spekulerte paa om det blev eller ikke blev, sendte for sikkerhets skyld bud til jormoren[k108] – saa ble det plutselig voldsomt vondt og 3 kvarter efter var gutten født. Godt var det jeg slap saa let – jeg har aldrig følt mig saa ynkelig ræd og lite motstandsdygtig som da jeg laa der og kjendte igjen de rierne som en gudskelov glemmer fra gang til gang –

Bare bare gutten – Hans Benedikt[k109] skal han hete – er sund og frisk tvers igjennem; han ser storartet ut men det gjorde Mosse[k110] og. Det er vel fordi jeg har gaat igjennem saa megen angst med hende at jeg synes, jeg var ikke saa glad i de andre med det samme de var født, som jeg er i denne her. Han er stor, veier 4 kg, er gruelig fet til et spædbarn at være – der er noget utpræget geistlig over hans vesle opsyn med hængekjaker og kroknæse. Ellers er det rareste ved ham hans medfødte evne til at spise – det brukte ialfald mine to andre mange dage om at lære, men denne her grep saken an uten [2] et sekunds nølen, da jeg la ham til imorges og siden hver gang han har faat, har jeg maattet holde igjen næsen hans for at faa ham til at slippe.

Lille Mosse tripper rundt og titter paa ham «se paa ham, se paa ham» – hun skjønner jo ikke stort, stakkar, men Pei[k111] er svært fundersom baade om hvordan dette er gaat for sig og hvordan «min lille bror» skal utvikle sig – hvor snart han kan ventes mottagelig for belæring og forlystelser som Pei har uttænkt – han hadde kjøpt avtrykningsbileder idag og haabet, bror skulde kunne greie at more sig over dem til jul.

Imorgen kommer vel Svarstad[k112] –.

Mange hilsener til din søster. Det er vel deilig for dig at ha hende og gutten[k113] og deilig for hende at være i Norge igjen og hos alle sine. Jeg skulde ønsket jeg hadde kunnet træffe hende.

din
Sigrid

7. november 1919

Lillehammer 7. nov 1919.

Kjære Nini,

jeg har liggende 110 sider korrektur: – det er bare de gamle artiklerne mine. Boken[k114] blir altfor stor, er jeg ræd – i det hele er jeg ræd for den. At en og anden blir gal i toppen over den – mange kanske – gir jeg døden og dævelen, men jeg er ræd de skal kunne avfærdige den som pretentiøs og fuld av bare snak – gudbevars, jeg vet der er mere i den end det, selvfølgelig, men – naa, never mind,[k115] Dixi et liberavit animam meam,[k116] tror jeg det hette, jeg er ikke saa sikker i latinen.

Jeg har skullet skrevet til dig saa længe og nu faar jeg gjøre det før jeg gaar ivei med korrekturen. Jeg har raset og slitt med efterskriften[k117] ustanselig helt siden jeg begyndte at være oppe hele dagen, sendte ms.[k118] for en uke siden, saa har jeg byttet pike; den svenske søsteren[k119] reiste (og vel var det!) og nu har jeg i litt over en maaned hat en ung dansk pike til barna, en frk Andersen[k120] og hun er virkelig uten overdrivelse en perle – snil og gla og flittig som – ja som ikke norske (Asta[k121] undtagen!) og dertil elsker hun unger slik at hun likefrem gotter sig ved at faa stelle den lille[k122] – hun var aldeles vild av fryd, da hun fik bade ham en kveld, her var fremmede og jeg hadde en kjole paa som jeg ikke kunde væte ut. Mosse[k123] har hun foreløbig om nætterne og passer hende saa omhyggelig at jeg kunde ikke gjøre det bedre selv og «uha hvor det ser rart ut – jeg er lie ved at misunde fruen» sier hun hvergang jeg gir den lille bryst.

[2] Der er da noen kvindfolk som har sine instinkter i behold – hun er gudskelov forlovet med en overretssagsfører og de skal bo i en liten by og har ti eller tolv barn, sier hun selv. Jeg kunde ikke være slik mot fremmede barn, tror jeg, som hun er mot disse – men jeg er jo blit noksaa skuffet over mine egne evner i saa henseende. Jeg har fært vondt naar jeg tænker paa Anders,[k124] med de tre[k125] han skal greie op med alene, litet skikket som han er til det – og her har jeg og vore tre det herlig i alle maater. Men jeg *maatte* – og jeg kjender at jeg orker ingenting, naar jeg ikke

blir stelt om og har det godt. Saasnart noget gaar paa tverke, er jeg som en klut. Men det gaar altsaa sjelden paa – huset er lunt, dagene er herlige og milde, de to jentungerne mine[k126] er søte og glae, lyse og snille og morer sig ved arbeidet sit, og ungerne[k127] trives –. Jeg skulde ønske du hadde faat set den lille mindste min, helst for en fjorten dage siden; han er den peneste av alle ungerne mine, men nu begynder han at bli mere tyk end pen – ansigtet er snart bare kjaker og haker og skrotten fete folder og smilehuller. Jeg synes ikke jeg har været saa gla i nogen av de andre, endda det var jeg naturligvis, men han er saan en liten fredelig og trivelig fyr. Det er jo ikke akkurat overlagt snilhet av Hans Benedikt naturligvis at han trives saa vældig og bare paa den maten han faar hos mor sin – hadde jeg hat det saa rolig da jeg ammet de to andre, hadde jeg kanske slaat til da og og kanske det kunde været anderledens med Mosse ialfald, men det kan jo ikke nytte at spekulere paa det,men det er deilig at se denne her slippe brystet saa sprækmæt at han vrir sig og strækker sig og stønner, til han faar lettet baaten baade paa ett vis og andet og saa ruller sig op som et pindsvin og sove som en griseunge.

Og det gaar fremover med Mosseline og – tror jeg da, hun er [3] ialfald langt bedre end hun var i fjor – nu har hun igjen været fri kramperne over en maaned. Forfærdelig uutviklet er hun jo stakkars liten og vanskelig at passe, men hun er selv gla og bli næsten altid. Jeg er gla for at fremmede synes hun er pen og søt – jeg har jo altid gaat i angst for at andre skulde kunne se, hun var haabløst aandsvak, men alle sier, hun virker ikke slik – snarere som hun gik i feber. Endda hun har aldrig febertemperatur, men hun er saa hvit med skarpt røde kinder og mund og de store øinene skinner og flakker, og altid vimser hun urolig rundt og synger med en høi tynd stemme eller roper sine smaa usammenhængende gloser ut i luften. Jeg prøver at la hver dag ha nok i sin plage og trøster mig med at i værste fald kommer *hun* til at lide mindst, men det er haardt – naar jeg klær av hende og ser den lille ranke, velskapte skrotten og de like, forte ben og armer og tænker paa om den lille sjælen nogensinde skal bli vaaken og bevisst eller om hun skal gaa gjennem hele livet i den halvtaaken hun lever i nu.

Peimand[k128] har utviklet sig til en ren bolshevik – bogstavelig talt; forleden jeg forklarte smaapikerne mine litt om anarki, erklærte gutungen bestemt, at det var hans «princypler» – han syntes hellerikke der skulde være lover, og naar han blev voksen vilde han bare gjøre hvad han selv vilde og de kunde gjerne forsøke at sætte ham i fængsel saa skulde de faa se, han gav sig ikke for det! Klok er han paa mange maater langt over det almindelige, men ut over alle grænser lat med kroppen sin og ubeskrivelig blottet for forstaaelse av at han skal lystre. Snakke fornuft til ham nytter absolut ikke, han svarer igjen og faar os til at le med sine ugudelige

ræsonnementer; saa blir det ris og da blir jeg rent uhyggelig tilmote naar han staar og stirrer paa mig, ildrød i kinderne og kulsvart [4] i øinene av sinne og trass – han er allervakrest da. Gud gi den andre gutten maa bli av et fredeligere sind.

Jeg lever svært stille da, skjønner du – har jo bare tre timer av gangen at gaa ut i. Men jeg faar læst en masse. Jeg holder paa med Thomas More – du vet ham med Utopia.[k129] Hans levnedsskildring av svigersønnen Roper[k130] er no av det vakreste jeg har læst. Jeg tror jeg maa skrive et stykke om ham en dag –. Jeg har en masse jeg har lyst til at skrive om nu – om Dickens til Atlantis,[k131] om Chaucer og Langland til en av aviserne,[k132] en del anmeldelser til T.T.[k133] bl.a. etpar av debutbøkerne.[k134] Aase Kristofersen[k135] er god og Willy Bertram[k136] er svært daarlig med noget forfærdelig godt indi – noget uægte og ægte og usigelig hett som grep mig svært. Charles Kent[k137] har jeg ogsaa læst og hat glæde av.

Barbra[k138] har sendt mig en boks kaker! Jeg var mildest talt fortvilet over det – det ser ikke ut til at være noen mellemvei og finde der, mellem drawn daggers[k139] og kjærlighet. Og jeg vilde helst slippe begge delene med hende, vet du. Jeg har git en dansk komite som vilde ha mig til hovedkvinde i Norge anslag paa hende – haaber hun liker det! Saken er god nok og jeg skulde været med, hvis jeg i det hele hadde skygge av anlæg for slikt og kunde for ungerne mine endda jeg jo synes at præmisserne er avskrækkende vrøvlete. Det gjælder at oprette børnehjem for hjemløse barn i ‹s›erbien og Armenien og andre vilde egne, hvor ungerne ligger og flyter utefter veiene siden krigen.[k140] Men præmisserne er Fredshjem, da disse damerne mener at krig er *kun mulig* paa grund av ungdommens forfeilede opdragelse!!! Gud vet om menneskene nogensinde lærer at *bruke* sin fornuft! De kan det ikke saa længe de ikke forstaar, at ingen menneske lar sig *lede* av sin fornuft og at det skal de fanden ikke heller – at fornuften skal ikke *lede* os men vi *bruker* vor fornuft.

[5] Læste netop sisste hefte av Atlantis – Kincks stykke om Villon.[k141] Jeg har aldrig trodd paa hans historiker-kvalifikationer men i disse italienske dypheterne har jeg ikke hat tilstrækkelig kjendskap til tidens egne skrifter saa jeg præcis kunde knipe ham – jeg har mistrodd ham paa instinkt. Men efter Sneskavlen[k142] (som jeg bare har orket at spasere et lite stykke opefter) vet jeg han har ikke greie paa det han skriver om tidsaanden, for han kjender bare sin egen aand og læser den ind overalt – mens gudskelov Hans Kinck da er et noksaa enestaaende og – nu er jeg brændsikker paa det! – utækkelig fænomen. Hans sammenligning mellem Villon og Baudelaire-Verlaine[k143] er sludder, uanset de resultater han kommer til. For han glemmer rent, at naar Villon behandler makabre emner og ser sig selv som aadsel

saa fantaserer han ikke, som de andre, der maatte gaa ut av sin vei for at faa se lik og lugte forraadnelse – i Villons tid regnet man det for et høist ubehagelig, men desværre uundgaaelig og nødvendig tilbehør til en by at ha en galge utenfor porten hvor syndere blev klynget op og fik hænge til de dat ned halveis. Og for Villon var hans eget aadsel simpelthen den sandsynelige og bedrøvelige fremtidsutsigt – slik læser ialfald jeg hans ballade – og naar han ber folk be for sig og kammeraterne er det slet og ret fordi han klippefast var overbevist om at det kunde han ha god bruk for!

Hvem er denne herre Asta Smith Isaachsen[k144] eller hvad hun hetter som flyr og ‹viterjuger› – interwier-karakteristiker kalder hun det selv. Hun har skrevet til mig – naaja, hun kan gjerne komme for mig; der skal jo noen til at skrive noe av det folk skal læse naar de sitter paa do.

Det er længe siden jeg hørte noget om dig – har du været med Anker paa triumftoget til England?[k145] Jeg længes ut sommetider – alle mennesker skal reise, synes jeg, og gud vet naar jeg kommer nogensteds hen [6] igjen med syke barn og pattebarn – men jeg er nu gla allikevel at jeg har det som jeg har det. Bare at jeg har saa vond samvittighet for Svarstad. Han har det ikke morsomt med hele ungeslitet sit, har ikke engang kunnet komme op hit siden de første dagene efter guttens fødsel. Jeg har en besk følelse av at jeg er embusqué[k146] (hetter det ikke slik) – men jeg orket ikke mere; det hadde ikke gaat saan med at faa den lille og han hadde ikke kunnet trives slik, avhængig av mig som han er, hvis jeg var blit opi alt det der, det vet jeg. Men vondt er det allikevel – rigtig rolig er jeg bare naar jeg ser paa ungen for da synes jeg, jeg har gjort ret.

Signes mand disputerer for doktorgraden iaften;[k147] jeg er spændt paa aviserne imorgen. De har sat meget ind paa det; Signe har tat sig post for at han skal faa ha friere hænder til at studere og reise. Det er noe fanskap det hele med disse kammeratskapsægteskaperne synes jeg; en kone med smaabarn kan ikke være kammerat; hellere være aldrig saa underdanig, hvis en bare føler sig beskyttet og at der er en ansvarshavende mellem os og verden.

Din søster[k148] er vel hjemme igjen for længe siden nu. Du har vel ikke nogen fotografier av den vesle franskmanden[k149] – jeg skulde ha saan morro av at faa laant et og se paa.

Her er 11 kuldegrader ute og fuldmaane – tror jeg, maaneklart er det da ialfald og vidunderlig vakkert. Oppe hos ungerne er der lunt og godt, torven ligger og glør til utpaa morgenen og lugter syrlig og dansk og jeg føler mig utgammel av at tænke

paa en fjern fortid, som torvlugten minder om. Jeg har bodd her paa Lillehammer snart et halvt aar – jeg synes det er evig længe siden jeg saa Kristiania og jeg kan forresten ikke si jeg længes efter byen. Jeg savner ikke større folk heller.

[7] – Jeg er urolig for Svarstads utstilling[k150] ogsaa – jeg har paa følelsen at han kanske ikke vil faa glæde av den, og han orker ikke ret godt mere motgang nu, tror jeg. Og jeg vet, naar han saa kommer hitop, saa kan jeg ikke gjøre det op for ham som i gamle dager – det er bittert for ham og at se, jeg har det bedre og ser friskere ut end jeg gjorde paa Sinsen og se hvor godt *disse* barna hans har det. Det er frygtelig at en fortid aldri kan bli gravet ned saa den ikke spræller sig op igjennem alverdens muld og møk og ny kjærlighet og god vilje og forsætter. –

– Jeg tænker paa det du fortalte om Collett Vogt[k151] og dette arbeidet dit:[k152] Uf, en blir upaalidelig av at være kunstner – mennesker og liv og betroelser og alting blir shop talk[k153] før en vet ordet av det. Det er en vond tid vi har været igjennem. Har du lagt merke til at alle bøkerne iaar – efter mere og mindre fattig evne – gaar og kredser om religionen. Det er akkurat som folk er ute og ser paa leilighet – om den gamle kirken skulde være beboelig, eller om der skulde være raad til at gjøre den beboelig eller faa bygget op noe lignende –. Det drar mot vinter og folk har ikke courage[k154] til at bli liggende ute under buskerne længer; Johan Fredrik Vinsnes[k155] alene sitter lunt inden døre og sjunger som det jomer – ikke svært skjønt, men hjertelig velment, tykkes mig, og Regine[k156] sitter vist ogsaa lunt inden døre med et lite varmeapparat av privat konstruktion under skjørterne. Du alene later til at taale uteklimaet –.

Jeg husker paa Sir Thomas More. Han hadde været Englands almægtige lordkansler under Henrik den 8de og tok avsked for han kunde ikke klare med sin samvittighed at ~~skjule~~ hvad han mente om kongens teologi og gifterier. Kongen satte ham i Tower og dømte ham av med hodet.[k157] Hans børn og kone,[k158] alle de han elsket som faa mennesker har elsket sine her paa jorden, [8] var og sa farvel til ham og han bad dem være glae og ved godt mot: «Gud har gjort mig til kjælebarn, han har tat mig paa fanget og husker mig høit op og dybt ned.» Og da han gik op paa skafottet, pekte han paa solen: «I shall be above that fellow!»[k159] Er det ikke vakkert og hadde han det ikke godt!

Nu maa du simpelthen være træt av mine kraakeføtter. Lev saa vel og send mig nogen ord engang du har en kveldstund at spandere paa mig og hils Anker – og Asta,[k160] hvis hun er kommet til dere!

Lev saa vel, cara mia,[k161]
din
Sigrid.

28. november 1919

Lillehammer 28.11.1919.

Cara mia,[k162]

jeg sitter og venter paa en dame,[k163] som skulde komme op til the, men det ser ikke ut til hun kommer. Det er kjedelig forresten, for hun er den største sladrepose i hele Christiania – hun er heroppe paa et lite besøk – og jeg hadde glædet mig til at faa høre hende kramme ut av posen. Det er Signes[k164] bedste veninde – og hun og min svoger tror jeg gjensidig regner hinanden for det værste de vet.

Det var Barbra[k165] jeg burde skrevet til – men huf! Hun sendte mig altsaa en hel blikboks fuld av deilige engelske peppernøtter – dem *har* jeg takket for, item[k166] sit nye opus,[k167] som jeg endda ikke har takket for. Peppernøtterne, av dem staar der en skaalfuld paa thebordet og jeg faar knip, bare jeg ser paa dem eller tænker paa dem. Hun *er*! Det allerværste er den scenen hvor fru «Mareta»[k168] møter sin fhr. mand som hun har levet 7–8 aar med, efter egen mening elsket og skullet hat et barn med – og han er reduceret til et mandfolk som kritiserer med øinene sin fhr. hustru som en mundfuld – og som hun ganske urystet passiarer med ham «Ha det godt fremdeles!» Nei hun er gufordømme mig (naa bander jeg for første gang paa 10 maaneder vist) men hun *er* det gufordømteste raaskind jeg noen gang har støtt paa! Menneskelig set er det det værste – kunstnerisk set er ikke noe [2] verst og alt like fælt.

– Silde om en kveld.[k169] Thedamen kom, hadde med en deilig liten brordatter paa 4 aar[k170] som fik Peimand[k171] til at trampe, trasse, gjøre rundkast, bokse i øst og vest og svare mig som en utsøkt pøbbel, mens de store øinene hans skjelte bakover til den lille forfærdede Eva. Han begynder at reagere paa kvinden nu; jeg har set det heroppe etpar ganger før og. Det er noksaa pussig – foreløbig arter det sig altsaa som opvisninger i uskikkelighet og vildskap, naar en liten pike er tilstede. Stakkars lille Mosse[k172] – de var akkurat like gamle. Og saa var Karen og Eva oppe

og saa paa jeg stelte Hans;[k173] den lille piken stod storøiet og saa paa, og plutselig listet hun bort og kysset ham paa begge knærne. Mosse er forresten også henrykt over Lillebror; især vil hun endelig trække vaatter og luer paa ham; vi maa passe paa hun ikke blir alene med ham, endda hun later til at ha instinkt for at der ikke maa tas haardt paa den vesle.

Ellers var det ikke saa morsomme nyheter. Karen er meget oppe hos Signe og forholdet mellem mama[k174] og de unge er og blir pinlig daarlig, Signe er utslitt og tvillingerne[k175] ser efter Karens utsagn ut som «arbeiderbolig» – d.v.s. i klærne; de strutter av sundhet og livskraft. At Signe er ussel, det saa jeg selv. Hun var heroppe forrige søndag, kom lørdag aften sent og reiste om eftermiddagen. Hun har kontorpost og kan ikke ta sig fri *en* dag, ungerne er urolige om natten, manden overanstrengt og nervøs og piken ikke flink. Hun saa *elendig* ut og jeg er svært ulykkelig over det. Heldigvis, hun sa, Svarstad[k176] hadde det godt og at hun hadde ikke indtryk av at han led noget med at leve slik paa sigøinermaner med alle ungerne.[k177]

[3] Jeg faar bare smaabrever fra ham, hvori han sier, han har meget at gjøre – Signe sa, han hadde gjort et Herkules arbeide i høst med gaarden og indredningen av børnenes leilighet. Nu kommer han vel ikke hitop før til barndaapen, den 14de. Da blir han vel kanske en tid.

Ragnhild fik en datter[k178] for 3 uker siden. Der gaar alting bare bra. Ulla Marianne[k179] er naturligvis det deiligste barn som endda har set dagens lys. Ragnhild er et lykkelig væsen – hun eier ikke nerver nemlig.

– Ja tak for brevene dine, skulde jeg sagt. Jeg sender tilbake billederne av gutten til din søster[k180] – for et pragtfuld lite menneskebarn han er! Jeg kan jo ikke andet end sammenligne alle barn i den alderen med min lille stakkars Mosse – men mine unges husdamer[k181] blir forargede: Mosse blir nok bra, og ingen er saa pene som Mosse. Det er godt for mig at merke, de er saa gla i hende – at der ikke i fremmedes øine er noget frastøtende ved hende – jeg synes jo hun er en yndig liten skat, men det synes vel f eks. Tronds mor[k182] at *han* er. Og jeg kan ikke la være at ængste mig for Hans Bendikt – Mosse var ogsaa saant et sundt og sødt litet barn. Hans strutter ogsaa av sundhet og ler med et lite tandløst gap, bare jeg kommer i nærheten av ham. Endda har han ikke faat andet end hos mig. Jeg syns jeg er endda litt glaere i ham end jeg har været i nogen av de to andre.

Aaja gid, gid du kunde komme hitop en tur. Jeg er forresten ganske forberedt paa at noget skal komme iveien, men gid du kunde! Jeg er frygtelig alene, endda jeg

lever forholdsvis selskabelig, sammenlignet med Sinsen – der er neppe fjorten dager mellem hvergang jeg er ute eller der er nogen her, min danske frøken baker henrivende bløtkake og marengs og begge pikebørn steller med henrykkelse [4] huset istand og jubilerer over det pene bord med mine pene ting paa – men det er bare omgang, forstaar du, ikke mere. Og værst av alt er det igrunden at føle, jeg er ikke mere alene end paa Sinsen – snarere mindre. Jeg kan snakke med gutten[k183] om meget av det jeg holder paa med i anledning de historiske romanerne – alt som historie hetter er hans lidenskap. Og naar jeg læser Wergeland[k184] saa kommer han med de bindene, hvori *hans* Wergeland staar – eventyrene og børnerimene og «I Hordaland i en annen dal» – han er gla i alt, jeg selv er gla i, gudskelov! Mens jeg husker det – tror du, du ved leilighet kunde besørge for mig kjøpt et indrammet billede av Wergeland? Jeg har lovt han skal faa et til at ha over sengen og han skal faa det av *mor*. Og – kan *du* laane mig etpar strikkepinner av ben eller tre til at strikke en genser med? De er ikke at faa kjøpt i byen nemlig.

Ja gid du kunde komme hitop. *Hvis* du kan, la mig faa vite det i tide, saa jeg kan ordne med at huse dig. Nogen kommer jo hitop i julen. Jeg har bl.a. bedt Ebba.[k185] Hun er jo den av barna, jeg bryr mig om og Signe – som steller med hendes konfirmationsutstyr sier, Ebba længes voldsomt ialfald efter de smaa søskende. De ungerne[k186] har kostet mig saa meget at jeg har ikke lyst til at forlise det lille – det er jo forresten ikke litet heller – som jeg har vundet. Og jeg tror det er i Ebba og i Ebba alene.

Ja gid du kunde komme. Jeg længes slik efter at træffe en ven – mest efter dig, litt efter andre og forresten. Jeg længes efter at boken min[k187] skal komme ut ogsaa – kanske det blir litt slaasing; det frisker op mig bestandig. Her er saa lydløst stilt om kvelderne, du kan ikke tænke dig det! Ungerne sover, gudskelov! Pikebørnene er ute [5] og aker. Ikke en lyd i huset – – –. Det er egentlig løierlig at vite, jeg er berømt efter fattig leilighet og begavet – og 37 aar gammel. Jeg ønsker sommetider, jeg *ikke* var det – saa hadde jeg nok i ungerne og var tilfreds med at sitte og hvile ut over et strikketøi –. Kanske –.

Jeg har forresten hat glæde av endel av de nye bøkerne. Elsters[k188] kan du begripe jeg var bevæget i bund og grund over. Jeg tror forresten den er *god*, svært god, uanset de specielle tingene, jeg ble bevæget over. Braatens[k189] ogsaa er god iaar – hans bedste. Og ett og andet andet. Gunnar Heibergs[k190] fik jeg fra ham selv og det var jeg ogsaa rørt over. Men den og den store i det at vi gir ut gamle ting, saa mange av os – julemarken ligner uhyggelig et utsalg av brukte klær, syns jeg.

Garborgs[k191] har jeg netop tittet i, uopskaret. Jeg har endda ikke aabendaget no som kunde berettige til at gi ut de gamle gulnede papirerne.

Hvordan lever dine foreldre[k192] du? Var det ikke snodig at jeg drømte om din far forleden dag; syntes jeg traf ham paa en baat – antagelig skulde vi ut til dig. Kanske det kom av at du engang nævnte no han hadde sagt om revolutionen av 1848[k193] og at jeg hadde set et billede fra den dagen før og tænkt paa ham da –. Vi tænkte en hel del paa dig og din bekymring for Ankers[k194] hjerte. Uf nei, hvis guttene[k195] skal tone frem igjen nu saa synes jeg synd paa dig! At en aldrig skal bli færdig med andre folks fortidslevninger!

Jeg hadde tænkt at gi dig til jul etpar dørhaandtak av Knutruds[k196] – du vet med dyr – til dit vordende arbeidsrum. Men han kan ikke levere dem før langt over jul. Bryr du dig om at faa dem? For saa bestiller jeg dem allikevel og sender dem, naar de blir ferdige? Du vet disse som er saa almindelige [6] heroppe, messing, fugler og slikt!

Kunde jeg ikke tænkt at Regine[k197] var mor til Julius Sundet![k198] Jeg skrev til hende for en tid siden men har ikke hørt no. Ikke til Asta L.I.[k199] heller – guds lov!

Jeg er gla du har Asta Westby.[k200] Jeg var svært gla i hende, men hun gjorde jo bare paa *en* maate tingene lettere for mig nede paa Sinsen. Her hadde hun ikke passet rigtig, tror jeg. Huset er slik indrettet at piken maa gaa ind i familien og jeg tror neppe hun hadde likt det, hun heller. Dertil var hun altfor kultivert – av en fremmedartet kultur. Det er lettere med to slike jentunger som jeg har nu som betror mig rub og stub av sine unge tilværelser, søker raad, hører andægtig paa mig og gjør sine smaa dumheter uten at bry sig om de vise raadene, jeg gir – andet end av og til. Men hils Asta saa meget fra mig!

Mange hilsener til Anker og til dig selv
din
Sigrid

18. og 20. desember 1919

Lillehammer 18.12.1919.

Kjære Nini,

tak for brevet! Ja – jeg er trøtt jeg au. Nu har jeg skrevet diverse pligt-julebrever, nu vil jeg hellere skrive ett for min fornøielses skyld. Det er leit du er saa langt borte! Svarstad[k201] sier, du hadde talt om at komme op en tur hit utpaa nyaaret og arbeide – jeg skulde ønske du gjorde alvor av det, men det kommer vel først og fremst an paa om du blir frisk og saa siden paa halvhundrede andre ting – mand,[k202] stedsønner[k203] og samfundsmæssige forpligtelser og ditten og datten! Jeg længes efter at træffe et menneske, jeg kan snakke med – jeg har faktisk ingen anden i saa henseende end Andersungen[k204] til en viss grad. Sommetider er jeg ræd, jeg læsser for mye paa den vesle sjælen hans – ett og andet vet han og ett og andet skjønner han av mine bekymringer – at jeg sliter svært og at det er saa sørgelig med Mosse.[k205] Han er, naar jeg tænker over det, en engel av godhet, trods illsinnet hans – igrunden vidunderlig taalmodig med søsteren, som neppe under den arme gutten at leve «Ikke erte Mosse Peimand»[k206] er noe av det litet hun kan si og sier sent og tidlig, hvad han saa rører ved: om mitt og ditt vet hun jo bare at mitt er det som er mindre attraaværdig og som bare faar værdi naar gutstakkaren kommer til at røre [2] ved det. Hun er saa pen nu, den lille stakkars jenta mi; jeg haaber allikvel paa hun skal bli frisk med tiden – hun har anfaldene sjelden nu, men hun er jo sørgelig uutviklet fremdeles, skjønt vi synes at se, hun tar sig op en liten smule i saa henseende og. Den danske barnefrøkenen[k207] er fremdeles makeløs med hende – er et svært søtt og pussig lite menneske. Den norske husdamen[k208] er jo bra hun og – hun har været flink i julestria, ikveld blev vi færdige. Frk Solheim sluttet sine triumfer med at fylde paa kaffekjelen av saltlakegryten – nu sitter jeg og venter paa at en ny kjel kaffe skal koke op. Det var min danske som begyndte med at lave kaffe til mig om kveldene, mens jeg skrev og nu har vi faat «aftenkaffe» efter dansk facon som fast institution – hvor svimlende trætte vi er, saa maa frøken Andersen og jeg ha kaffedraapen før vi gaar iseng. Jeg har det jo himmelsk fredelig og frit for sindsbevegelse med de to snille jentungerne og mine egne smaa fredelige børn.[k209] Men det er jo ikke frit for at jeg savner ett og andet da, forstaar du.

Allikevel – det *er* bedre at leve nu – især naar jeg har Hans Benedikt[k210] og steller ham. Han er en saa utrolig from og fredsommelig unge og saa pen – alle synes han er det peneste av børnene. Jeg glæder mig til at gaa iseng hver kveld med ham ved siden av mig – fra 4–5 om morgenen ligger han vaaken ved siden av mig, titter paa fingrene sine mot natlampen og lyer[k211] efter sin egen lille stemme; han er begyndt at pludre saa smaat nu. Jeg sover litt og er vaaken litt og sover igjen, og hele tiden ligger det lille livet og glæder sig ved at eksistere. Ved daapen[k212] var han saa god som guld. Fru Frøisland[k213] som bar ham [3] var bevæget til taarer – og utpaa dagen bevæget til mye skøi og latter; stemningsmenneske som hun er. Jeg synes nu barndaap er nydelig – Helene i sin sorte silke og det lille hvite barnet draperet med et romersk silkesjal begge to. Peimand sat ved siden av mig med øine saa store som tekopper og foldet hænderne paa rette tid og sted; utpaa kvelden blev han vilter; han fik et glas rødvin og et dramglas hvitvin. Spør om moralsk opdragelse med fadervaar og alkohol. Men jeg synes gutten blir søt av begge dele. Forresten saa er jeg – efter dr. Rodes artikel i Samtiden[k214] begyndt at spekulere paa om ikke jeg skulde være en keltisk type – mamas[k215] familie er jo oprindelig kommet fra Skotland. Mangt og mye passer – at jeg hviler bedst naar jeg sitter aldeles rak i ryggen – jeg plages usigelig naar folk i sin godhet placerer mig i en «god» stol –, har smale hofter og har faat ungerne mine let allikevel, tynde lægger, stærk i overarmen, er vist kortskallet og gaar trippende. Jeg vilde synes det var hyggelig, hvis jeg virkelig skulde være et tilbakeslag til mine gamle skotske forfædre – det vilde forklare svært meget av mine sympatier og antipatier for mig selv, min medfødte aversion mot germaner og min lidenskap for middelalderskulturen som jo hadde et utpreget keltisk islett. Jeg liker bedst kong Arthur[k216] av alt jeg har skrevet – tænk hvor morsomt det vilde være om det var min egen stammes sagastof jeg hadde søkt tilbake til, uten at vite om det!

20/12 Mama kommer imorgen.[k217] Sandt at si jeg gruer litt ogsaa! Hun er vist mere end almindelig i sort humør. Tænk at Signe[k218] skal reise med sin mand[k219] til Rom! Jeg er saa gla at jeg kan ikke si det! Hun var heroppe akkurat 24 timer for etpar [4] uker siden og saa saa stupende træt ut at jeg var rent hjertesyk av at se paa hende. Saa du kan vite jeg blev gla da jeg hørte, at hun skulde faa komme ut en tur. Men mama ser bare sort paa det og – bare farerne og vanskeligheterne og synes, det med er rædsomt! Saa da kan jeg vist vente mig hvadsomhelst i retning av tristesse!

Svarstad kommer saa hitop dagen før nytaarsaften og sier ialfald at dennegangen vil han bli en stund. Ebba[k220] blir med og blir her en liten tid. De var her altsaa til barndaapen men bare etpar dager. Han hadde det godt, synes jeg, men jeg hadde jo

forberedt mig paa han skulde været svært nedfor. Han gaar helt op i Mosse nu, naar han er her.

Du kan skjønne, jeg vil forfærdelig gjerne ha den kjolen du skriver om. Jeg kan vel stelle litt paa den til næste aar og bruke den da – nu er jeg vel for tyk. Jeg sender et billede, som blev tat til Refleks[k221] (hvis det ikke blir reproduceret og utgit for Eilert Bjerke[k222] eller Mikkjel Fønhus;[k223] jeg vet ikke om det er et system de har, men saa du at Barbra[k224] blev git ut for Elias Kræmmer![k225] Og hvad er det for en gratie med lange fletter som stod for Gabriel Scott?[k226] Men den med Barbra var jo bedre!) Men du ser altsaa, al den vellingen jeg drikker lægger sig paa ribeina – endda synes jeg, jeg er noksaa pen!

Nei Barbra! Abrahams, Isaks og Jakobs Gud – hun *pælmer* mig med presenter skjønner du – nu har hun sendt mig en hel dunk med fikener – fordi jeg skrev min mening om boka hendes pent indpakket. Uf og isch og æsch – jeg vet ikke [5] aassen jeg skal snu mig, men jeg hverken vil være for daggers drawn[k227] eller hjertenskjær veninde med hende.

Fru Krag[k228] kom bort og snakket til mig paa gaten forleden – jeg har saavidt hilst paa hende engang i mit liv, paa Samtidsfesten.[k229] Hun er saa vakker, saa elegant og saa ung at se paa – jeg stod med kørja mi på armen og stampet brever op i postkassen paa Victoria;[k230] jeg hadde følelsen av at sammen med hende ser jeg ut som en halvgammel arbeiderkone. Hun maa da være en god slump aar ældre end jeg, vet jeg? Hun sa, hun vilde komme op til mig en dag og se paa babyen min. Gud vet om hun ikke ogsaa følte sig ung og smuk og elegant ved at se paa mig. –

Regine har jeg ingenting hørt fra paa al den tid – Gud vet om hun er sint for jeg ikke kunde skryte mere av den hanekyllingen hun har utruget iaar?[k231]

Hvordan gaar det med Ankers hjerte (Det høres saa indiskret ut!) Jeg gik ut fra det var bedre, siden du ikke snakket om det sisst. Jeg haaber dere maa bli friske paa nyaaret begge to. Imorgen[k232]er det den mørkeste dagen – det er deilig allikevel at vite at solen skal snu sig. Er det ikke vidunderlig godt at bo slik at en har glæde bare av det faktum at det blir vaar og lyst og skal til at gro igjen – uanset hvad det nye aaret og vaaren skal bringe en selv saan mere intime –? Efter hele ‹bemanets› art og beskaffenhet heromkring skulde det være hvitveisland her hvor jeg bor. Jeg glæder mig til vaaren med de to smaa – men Peimand flakker høit og lavt i alle bakker paa Ski og oplyser stadig at han har idag [6] faat en ny «god ven» – alltid av de meget brede lag. Han lægger sig efter at snakke faaberging[k233] – ofte graadig komisk. Altid har han jo søkt sig omgang svært demokratisk; derfor hadde han fra

Sinsen glosen fameli for familie – i dag forbløffet han mig med at meddele at Kal,[k234] sidste besteven, var den yngste i sin famjøli!

Ja, saa faar du ha god jul da, med alle dine, og godt nytaar. Og tak for det aaret som er gaat, da, Nini!

Din
Sigrid!

Hvem idiot hadde anmeldt min bok i T.T.,[k235] aner du det? Kan noen faa madonnavisioner av *den* – saa har der ikke været større mening i at skrive den.

1920

17. januar 1920

Lillehammer 17. jan. 20.

Kjære Nini,

nu er det lidd langt ut i nyaaret allerede; jeg skulde skrevet til dig for længe siden, men jeg har saan merkelig ubehagelig følelse av lavvand og sand i hodet. Jeg har lyst til at skrive, jeg har lyst til at læse noe ordentlig, jeg har lyst til at arbeide, men jeg har mere lyst til at skulke anstrengelsen med at begynde, sætte mig med et haandarbeide eller ligge og læse magaziner og skidt –. Her er saant lite hus og saa lydt og en evig pusling og smaauro av ungerne[k236] og de unge piker[k237] (som er flinke og villige, men ikke kan saa svært meget, uten naar jeg er med dem). Jeg har det hyggelig og fredelig, men atmosfæren er ikke egentlig inciterende til at bestille noget for alvor!

Kjære dig, det var bare synd at sende slik en deilig kjole til mig! Den var aldeles vidunderlig og naar jeg skal si som sandt er, saa var jeg svært pen i den, da jeg prøvet den – men gud vet naar jeg skal bruke den – passer den midt paa en blank sommersøndag eftermiddag? Si mig det du som vet slikt, for jeg har jo ingen experience[k238] i slikt, men gaar det an, saa skal jeg ta den paa, naar jeg holder talen paa St. Olavsdagen til sommeren – utenfor Garmokirken.[k239] Jeg har lovet at gjøre det – men jeg vet jo ikke om jeg kommer til det – *nu* har jeg rasende lyst.

[2] Ja, tak for kjolen da, kjære – det er morsomt bare at ha noget helt fint og elegant; jeg har jo aldrig hat andet end Müller-kjoler[k240] igrunden.

Her hadde jeg det hyggelig i julen – mama[k241] var her og var i godt humør – vendte himmelsiden ut for at tale med vor kollega Thit Jensen[k242] (Tro hvad min veninde Barbra[k243] nu syns om sin veninde Thit) Jeg har altid hjerteklap av spænding naar jeg venter mama paa besøk; hun er verdens søteste menneske at ha i huset, naar

himmelsiden hendes vender ut – vender hun den anden siden frem, saa gjør hun miljøet om sig noksaa helvedesk. I sommer tok hun mig halvveis av dage. Denne gangen sat hun og gav ut solskin og smaa plutselige gnister av morro og søthet – de unge pikerne dyrket hende, Andersungen var søt, Mosse er jo paatagelig friskere og saa var det Hans Benedikt[k244] som er en liten engel – og for min mor er trods alle hendes formeninger en gut rent instinktivt litt mere end en liten pike. Saa efter en halv times beskuelse var hun paa det rene med at Hansemand var det aller søteste og mest velsignede barn, hun hadde set. Det er han forresten. Han er saa stille at jeg vilde være ræd, hvis han ikke smilte saa villig ved den mindste foranledning og ligger timevis og pludrer og ser paa sine fingre – men jeg er *gla* naar han skriker; det hænder ikke hvert døgn. Bortset fra hans ualmindelige elskelighet kan jeg ikke opdage noget unormalt ved ham – og jeg er opskræmt og vaaker over hvert lite tegn paa liv – og utvikling – men er han saa sund og kraftig som han ser ut til at være og faar jeg beholde ham frisk, saa vet jeg ikke hvor min henrykkelse over [3] ham skal ende. Han ser ikke saa klok ut som Anders og han er ikke saa regelmæssig pen som Mosse var; han har endda større næse end de andre ungerne mine hadde og ligner i det hele Svarstad[k245] endda mere end de to andre – men han har det mest engleblide smil og graater ikke engang naar han skal ha mat, ligger bare og suger paa fingeren og smiler, naar jeg kommer for at ta ham. Og endda er han min, helt og holdent, har ikke faat en draape andet end hos mig og veier næsten 7 kilo nu.

Mosse har det godt forholdsvis og er ialfald selv et gla og fornøiet lite væsen, hun lider ikke noget, nu hun har anfaldene saa sjelden og hun leker med lekerne sine og jubler i vilden sky naar hun skal ake og naar hun skal bade. Av og til hyler hun en god del, naar jeg ikke vil gaa op og bade hende midt paa formiddagen eller gaa ut og ake med hende akkurat ved sengetid. Hun er pen, gudskelov, folk synes hun ser søt ut og spaar, hun kommer sig nok, for barn som ikke kan faa menneskeforstand, taper sig og blir stygge, sier de heroppe.

Og Anders er kjæk og vakker og klok – og forfærdelig gla i mig. Naarsomhelst jeg er i byen, hos tandlægen eller gaar ærinder, dukker den lille sprætten op paa skierne sine etsteds «jeg er gaat nedover for at møte dig og hjelpe dig at bære, mor.» Han er svært gla over billedet av Wergeland[k246] og saa fik han av Signe[k247] en utstoppet dompap som staar paa en liten hylle ved siden av billedet – saa læser jeg «røde og graa dompapper» og sier op [«]Smaafuglene paa juleneket» og «Eet gammelnorsk Herresæte» for ham om kvelden.[k248] Han er ubeskrivelig snodig. Forleden kom han og meddelte: «Du mor, [4] nu vet jeg, hvorfor «Et kvindesynspunkt»[k249] ikke er blit anmeldt noe videre – de tør ikke for kvindesakskvinderne er saa sinte paa den.

Og saa hadde folk ikke ventet at du skulde skrive slik i det hele heller, saa vet de ikke rigtig, hvad de skal si. Men Guri[k250] har læst den to ganger hun og den er go, syns Guri.» Jeg spurte litt forbauset hvem Guri er, men derom kunde han bare oplyse at det visste han ikke, det var en dame i blaa dragt, som vet hvem han er, og som han spaserer med undertiden, meddeler han –.

Stort mere end denne min søns oplysning vet ikke jeg om bokens skjæbne – utover at jeg har faat endel privatbrever; bl.a. fra en dansk høiesteretsadvokat[k251] som har sendt mig en pakke, vegt 2 kilo, indeholdende betænkninger og lovutkast til den nye danske ægteskapslovgivning. Jeg har ikke faat hentet den endda, men min korrespondent forutsiger at mine haar vil staa ende tilveirs, naar jeg faar læst den. Det tror jeg nu ikke – siden de ikke er blit staaende ret op og ned efter Kattis fødselspolitik[k252] er de vist hærdede til at ta alt med ro.

Svarstad kom nytaarsaften og var her en uke. Han var frisk og i jevnt, hyggelig humør, saa det gaar vist heldigvis nogenlunde bra med ham og børnene ute paa Kampen.[k253] Jeg længes allikevel efter at vite han vil avsted til utlandet – det var synd av mig at forsøke i alle disse aarene at prakke paa ham et velordnet borgerlig hjem. Det han hadde hat bruk for, har vel jeg ikke kunnet gi – og han har git mig det, jeg trængte mest, ungerne. Ikke at ikke han er gla i børnene – især i Mosse. Theoretisk har han altid ønsket sig sønner, men han gir seg næsten ikke av [5] med guttene, Mosse derimot er næsten ikke nede av skulderen hans, naar han er her. Hun render forresten ogsaa rundt og ser paa billederne av ham, saa jeg har maattet placere dem oppe under taket allesammen.

Jeg har ingenting hørt fra Regine[k254] paa aldrig den tid. Barbra derimot fortsætter bombardementet. Jeg har forresten endel vondt av hende: hun skrev og ønsket godt nytaar for mig og for sig selv «det maa da ialfald bli bedre end det gamle» eller no slikt. Stakkar, hun har det vel ikke saa greit – jeg ønsker bare jeg kunde like hende bedre, siden hun endelig vil, vi skal være venner. Men naar jeg tænker paa bøkerne hendes og især den sisste –![k255]

Winsnes[k256] – «mennesket» altsaa og ikke apotekeren – har jeg netop læst. Han er svært grøn, det skjærer i øinene, men jeg tror der er hode paa den gutten og et rart, tyndskindet hjerte. Har du truffet ham? Var der i det hele noen av de unge i Forf.foren.[k257] sist? Var du på møtet?

Jeg er ikke sammen med noen heroppe naar ikke fru Frøisland[k258] er i byen. I hele julen var jeg ikke hjemmefra en aften.

Hvordan har du hat det – det er et væmmelig veir om dagene, op og ned hele gradestokken; fælt for folk med bare det mindste anlæg til nervøsitet, forkjølelse eller gigtagtighet – jeg tænker paa dig og Anker.[k259] For forkjølelse og gigt er jeg vistnok immun – og paa veir reagerer mine nerver ikke. Var dere paa Holmgil[k260] i julen – og tænker du noget paa at reise til Lillehammer, du talte om det engang –.

Nu maa jeg op til Hans. Jeg hører Anders ligger vaaken – han sovner saa sent om kvelden, den gutten, trods ski og frisk [6] luft og tran og jern – jeg tror det er det lille hodet hans, som er altfor proppet – men jeg syns ikke, jeg kan la være at svare ham heller, naar han spør – – –.

Mange hilsener
din
Sigrid.

10. mars 1920

Lillehammer 10. mars 1920.

Kjære Nini,

tak for brevet dit forleden, og tak for al hyggen den tid du var heroppe – det var manna for mig at snakke med en ven her i min noget isolerte beliggenhet. Gid du og Anker[k261] maa faa det gjilt nede paa Holmgil[k262] – er det ikke et veir om dagen saa en kan forsone sig med tilværelsen trods dit og dat –

Jeg trenger til forsonende veir – endda Svarstad[k263] er her nu, og vi har det hyggelig. Den 20de reiser han til Paris over sjøen og Antwerpen[k264] – hvor længe han blir her og hvordan han tænker at ordne det i fremtiden, derom har han endda ikke latt noget forlyde, men det maa han vel – han skal være ute otte maaneder og under den tid er min leie her utløpet.[k265] Har du set hans portræt og autograf i Nationen;[k266] en liten meget vittig quip,[k267] synes jeg – jeg skal sende den til dig, hvis du ikke holder bladet, men jeg hadde bare to eks., et skal indklæbes i sønnens scrapbok og et skal sendes til vaar, Svarstads og min, ven pr. korrepondance Harald Nielsen[k268] som smeiser om sig med citater av «et Kvindesynspunkt»[k269] og «Jødernes hevn»[k270] – med resultater, mener han selv.

Forfærdelig trist var det at Mosse[k271] blev daarlig en av de første dagene han var her – hadde etpar anfald og feber efterpaa, saa hun maatte ligge etpar dager – vi har jo ikke faat snakke videre sammen av den grund heller; Svarstad har sittet hos hende næsten hele tiden. Det og saa [2] det at jeg har faat en alvorlig rheumatisme i nakken og skuldrene har jo lagt en viss dæmper paa humøret. Det er skrækkelig vondt – jeg har aldrig i mit liv kjendt til denslags før og liker det ikke. Guttene[k272] er mine tusenfryd i denne tiden – Pei[k273] laa en ukes tid og hadde noksaa høi feber, men nu er han like kvik og frisk og brun som en nøt er han blit paa de sidste soldagene.

Like efter du var reist fik jeg brev fra min svoger[k274] i Stockholm og det var noksaa fælt. Ragnhild[k275] har i det sidste halvandet aar hat krampeanfald om nætterne – en 6–7 alt i alt, lægen mente det var epilepsi og han er forfærdelig bekymret for baade hende og ungen.[k276] Jeg tror det er følge av overanstrengelse og underernæring – du vet man kan faa krampe av kalkmangel, og hun sultet jo nærmest i det sidste halve aar av 1918, og i 1919, mens hun gik med Ulla,[k277] levet hun efter en skrækkelig amerikansk doktor-fruentimmer, tok og spiste systematisk kalkfattig kost. Men Einar bad altsaa mig forberede mama[k278] og det var jo haardt at skulle være den som satte kniven i hende, saa meget mere som hun var nedfor paa forhaand over forholdene hos Signe[k279] – Signe utslitt og nervøs, den ene tvillingen[k280] paa hospitalet for forfrosne kinder og den andre i seng med vandkopper og Signes pike[k281] i sengen med spansk.[k282] Ja, jeg skrev, og jeg skrev til Svarstad og bad ham gaa op til mama. Hun tok det storartet – she is game all through,[k283] naar det for alvor gjælder. Men naar hun kommer fra Stockholm og skal være her en maaneds tid, kommer vel reaktionen, er jeg ræd. Saa du ser Vorherre har hældt i bøtta til mig igjen! For jeg er jo ogsaa noksaa utav mig over dette med Ragnhild – men paa epilepsi tror jeg nu ikke, naar det aldrig har vist sig før i nogen og tredve aars alder.

Ellers saa har jeg arbeidet alt jeg orker. Jeg har faat noen anm.[k284] [3] som jeg sender og dem er jeg gla for. Jeg begynder at tro jeg har litt at gjøre i verden, selv bortset fra ungerne mine.

Var det ikke væmmelig det mellemværendet mellem Nina Arkina[k285] og Wildenwey.[k286] Jeg er gla i hans digte. Det er ækkelt han skal bære sig som en soutenør,[k287] naar han blir knepet i fusk. Det er ækkelt naar folk, som er *noe* og det synes jeg han er, skal te sig slik.

Og saa er Collin[k288] ækkel synes jeg – jeg leste hans prabl om de vanskelige tider. Hvor rotfæstet min ententevenlighet maa være – tænk at den overlever alle Collins utlægninger om Vestmagternes kulturindsats![k289] Men jeg rækker efter den gamle trua paa krybben og korset, Betlehem og Gethsemane alt jeg orker, naar jeg læser om brorskapets religion og det ideale vallaki[k290] – jeg synes det lugter Katti[k291] av ham jeg!

Fru Kr‹o›gh[k292] er blit bedstemor til en ørliten gut,[k293] men han, gutten altsaa, ser ut til at skulle komme sig. Jeg traf hænde paa Kino igaar – Svarstad og Pei var der med mig og saa Wild West stykker.[k294]

Pikebørnene mine[k295] tilbeder dit minde. De er snille og søte mot mig fremdeles. Frk. Andersens[k296] sidste forlovelse er røket, men hun er likeglad og syr nye barnelaken for mig mens hun synger i vilden sky.

Flyveskolen ligger nede paa Mjøsisen og «apparaterne» driver over byen dagen lang og Pei snakker baade Svarstad og mig ihjel om propeller og motorer og alt som jeg hader at skulle tænke paa!

Good luck[k297] med skrivingen og mange hilsener til dig fra Svarstad og Pei! Hilsen til Anker
din
Sigrid.

Undskyld skriften, men reumatismen sitter i skulderbladene!

8. og 10. mai 1920

[k298]

Lillehammer 8. mai 1920.

Kjære Nini,

jeg kom til at tænke paa – jeg husker aldrig dato – er det ikke din fødselsdag[k299] en av disse dagene tro? Lykke og held med dig, Blomsternes Beskytter (er der ikke en som heter slik). Jeg glæder mig til din have-artikel;[k300] jeg faar den vist først

mandag.[k301] At læse den er for mig forresten som at læse menuer – jeg faar ikke raad til at kjøre paa jord her i dette fremmede huset, og saa kan jeg ingenting gjøre herutenfor. Gud vet forresten hvordan det er hos dig nu i dette forfærdelige veiret. Her stormer det i aften og storm gjør mig syk av nervøsitet. Jeg er alene nedenunder – frk. Solheim[k302] er kjørt til bal i Brumunddalen i aapen bil – gud vet naar og hvordan og i hvilken forfatning hun skal komme tilbake, frk. Andersen[k303] er oppe og vasker haar og hører efter barna[k304] som kiker[k305] med det samme – nu har vi i en tre ukers tid maattet sitte vagt over dem. Først var det Anders,[k306] saa Hans[k307] og nu er det Mosse,[k308] som har det haardests. Jeg sitter og er ræd at ruterne skal blaase ind – men det var dig: my love and many happy returns,[k309] naar nu dagen er – og gid du maa bli frisk av dine daarligsomrer. Naar du drikker parafin saa synes jeg du *bør* komme dig – det er en beslutsomhet som Vorherre maa bøie sig for, synes jeg.

Jeg har altsaa kikhoste i huset – har vist selv en snev av den, ialfald hoster jeg saa jeg har kastet op etpar ganger, og det følger med. Frk. A.[k310] har hat dobbelt arbeide med vask, slik har ungerne kastet op alle tre.

[2] Det har været skrækkelig – nu er det Mosse som er værst; heldigvis ser det ikke ut som det influerer paa hendes anden sygdom. Pei[k311] har tat det fornuftig og benyttet affæren til at skaffe sig alle optænkelige behageligheter – presenter, chokolade, høitlæsning etc. Han er over det værste nu og ute. Men med bitte lille Hans har kikhosten faret frygtelig – jeg har været ræd for det værste. Han har tat av 2 kilo i vegt paa 14 dager. Iaftes drak han med appetit hos mig og laa og leet paa føtterne – men flere nætter har han ikke orket bevege et ben – stelle ham var som at haandtere en filledukke, hode, armer og ben dinglet og han hadde likesom ikke rygrad – saa jeg har været fuldstendig fortvilet.

Og saa blev mama[k312] syk aldeles pludselig forrige lørdags[k313] nat sent – med rasende smerter i underlivet og opkastninger – en halv time efter hun hadde sittet godt fornøiet og drukket natkaffe og røkt og lavet nupereller.[k314] Jeg fik dr. Konow[k315] op straks om morgenen; han kom kl. 12, gik like bort og telefonerte til sykehuset, om Tandberg[k316] kunde ta hende straks; kl. 7 bilet vi ned, kl. 2 sa jeg adjø til hende paa operationsbordet og kl. 3 fik jeg komme ind og se til hende i en seng, hvor hun laa minus blindtarmen og snakket over sig – i uterusen endda. «Jeg vil ikke være her – jeg vil være et sted hvor jeg kan faa min vilje, jeg har aldrig været noget sted, hvor jeg ikke har pleiet at faa min vilje.» Man avslører jo efter sigende sit inderste væsen i narkosen. Indimellem var hun tilsynelatende helt klar, indskjerpet mig at ta vare paa alle aviser hvori der stod noget om Stavseth–

affæren[k317] (en niese av hende[k318] har været Hauges[k319] prokurist) og om danskenes besættelse av Sønderjylland,[k320] samt om ikke at skrive til søstrene[k321] før det var over – og saa graat hun igjen. «Er det da ikke rædsomt – naar selv ikke jeg skal faa slippe for at bli opereret – der har aldrig nogen i vaar familie været opereret før.» Dagen efter ante hun ikke hun hadde [3] set mig efter operationen. Men – hun er et fænomen. Hvit som sne og bare skind og ben – men hun har ikke hat en grad feber, ikke puls, ikke vindsmerter, sovet hver nat, de to første paa morfin naturligvis, ikke antydning til uro i saaret – og nu spiser hun sykehuskosten, læser alle aviserne – og læger og pleiersker er henrykte over hende, fordi hun er saa elskværdig og hensynsfuld og føielig og tilfreds med alt. Men – det var unegtelig en sindsbevægelse. Til uken kommer hun vist tilbake hit og saa blir hun vel hos mig en maaneds tid efterpaa. Gud være lov at hun lever og at det ser ut til at hun endda skal faa leve og salte livet for os med sine humører, himmelsider og den andre siden – i mange aar endda.

Selv er jeg saa træt nu, at naar jeg gaar utover gaten, synes jeg husene svinger op i luften og dukker ned igjen. Litt ængstelig er jeg ogsaa for Signe[k322] – hun kom til Rom, reiste ifølge ned med en kollega av os, Thrap Meyer, 18 aar gammel.[k323] Hans mama[k324] betrodde ham til Signe, og det sidste vi hørte fra hende var at pleiebarnet, digteren, laa i lungebetændelse og at Signe hadde vaaket hos ham 3 nætter. Det er nu tre uker siden og saa har vi ikke hat et prospektkort engang og jeg er fortvilet over at maatte svare mama nei, hver dag naar jeg kommer og hun spør om der ikke er noget fra Signe.

Midt i alt dette har jeg maattet sy til ungerne i Kristiania.[k325] Paasken som Jul. Ebba[k326] hadde skrevet til mig en stund før paaske – jeg blev svært beveget, for jeg vet at pikebarnet ‹…›[n54]

10/‹5› Dit kom jeg lørdag, saa maatte jeg op til Hans, som kiket sig bort. Men det ser fremdeles ut til at gaa bra med ham og med Mosse og. Jeg har hat hende selv de sidste nætterne og holdt hende i sengen – sittet ovenpaa hele dagen og sydd to dragter til Trond.[k327] Ja det var stedbarna ja. Ebba skrev til mig og takket mig – hun var kommet til at se nu at det var mig som hadde været som en mor [4] for dem. Jeg vet, det har faldt Ebba vanskelig at si det – jeg har altid trodd, hun egentlig følte sig sterkt draget til mig, men at det var indflydelsen fra en anden kant som gjorde hende tvilraadig. Naa. Hun er blit meget religiøs og saa fandt hun paa at gi Trond sin billet og saa fik jeg ham og Gunhild[k328] til paaske. De saa bustete ut og Gunhild hang med sit sure fjæs og lignet en taarepil vandet med iseddikk. Der var ikke sørget for ett nyt plagg til dem og fru Aagaard[k329] var nok allerede grundig

træt av sin post (det finder jeg saan rimelig ogsaa) og ofte ute av humør, og de hadde ingen hjelp med lekser eller noget og alt var sørgelig og sort. Jeg sprettet op en gammel kaape og sydde den om til Gunhild; dermed gik alle helligdagene, natten til anden paaskedag sat frk A og jeg til det lysnet av dag – kaaper har jeg aldrig sydd før, med strie etc., men den blev pen. Sidste dagen gik jeg i butikker med dem og tok maal – det var særlig Trond; han er saa styg og er slik et skumpelskud[k330] paa skolen allikevel, skjønner jeg, saa jeg har klædd ham op – hvit syttendemaidress blev jeg færdig med i dag – arme ungen; jeg er syk i hjertet naar jeg tænker paa ham, for jeg synes ikke jeg *kan* ha ham sammen med mine egne unger. Saavidt jeg skjønner lar moren[k331] dem ogsaa seile sin egen sjø nu. Jeg tror gudhjelpe mig hun ikke gidder se efter dem nu, naar hun ikke kan plage hverken Svarstad[k332] eller mig med det.

Der blev intet raad holdt og S.[k333] reiste uten at ha berørt fremtiden med *ett* ord. Jeg var endel overvældet over det. Saa skrev jeg og bad ham ordne med Hjorth[k334] om jeg kunde faa leien heroppe forlænget, og det kan jeg altsaa. Men naar han nu kommer tilbake agter jeg ikke at betænke mig mere fra at si, hvordan jeg vil ha det – jeg vil ikke bo paa Kampen. Han har selv vænnet sig til at maatte greie for sig selv [5] og ungerne vore og det kan ikke nytte at jeg klamrer mig til rollen som den føielige hustru, naar han ikke engang kan ta sig sammen til at si, hvad jeg skal føie mig efter.

Ja nu er da ialfald fødselsdagen din over, jeg husker temmelig sikkert at den var paa et ensifret tal. Gratulerer efterpaa da. Jeg læste om blomsterne dine. Du maa gi ut den blomsterkalenderen din[k335] – med fotografier synes jeg helst – den virker som en uendelig grei og uttømmende veileder i ‹brug› av blomster fra østlandet. Gud gi jeg engang maa faa bruk for den!

Ja er ikke Barbra?[k336] Den annoncen hendes tok pipen fra mig rent. Men jeg hadde nu trodd allikevel at hun hadde været sønderknust og nedfor om ikke over tapet av manden[k337] som av den qvist, hun hadde sat sig godt tilrette paa nu. Uf. Ser du noe til Regine?[k338] Jeg synes det er trist at se, hvordan hun systematisk trykker op alle de gamle – til dels noksaa tarvelige og pøintløse skolehistorierne sine.[k339] Det virker som hun skulde være gaat tør, og nu det uigjenkaldelig er slut med at greie op i Tryggves affærer[k340] – og hun har fuld fyr under kjelen vel; jeg er ræd det skal ende med eksplosion en dag.

Inat laa jeg og læste Guldalder. Jeg vægrer mig ved at tro, det er mig som er dum. Men nu taaler jeg ikke Kinck.[k341] Jeg tror manden maa være abnorm – impotent vil jeg gjette paa. Jeg faar slik trang til at se noe sundt avlekraftig, brunstig – hingster,

hestekamp eller slikt, naar jeg læser slik side op og side ned om sladder om andres avmægtige erotik. Har du lagt merke til at der er aldrig nogen som bedriver nogenting i Kincks bøker, de bare præker om at nogen skal ha bedrevet eller agter at bedrive – uf, jeg faar likesom lus på skindet av at læse det. Jeg ser indimellem glimt av en deilig evne som er fengslet i noget tamt og forkrøblet –.

[6] Og saa har jeg læst nogen spiritistbøker – Raymond[k342] og Guds smil.[k343] Jeg kan bare ikke begripe, hvis det er sandheten om udødeligheten, hvad for skal vi leve efter da, enten timelig eller evig. Middelmaadigheten og spissborgerligheten i al evighet, uten muligheten for fortapelse og fortvilelse, som gjør selv det lilleste, borgerligste liv rørende og spændende og høitidelig. Da vilde jeg si, salige er de dødfødte – hvis ikke Lodge[k344] fremsætter den frygtelige paastand om at selv de dødfødte skal opstaa og gaa i hvitt med liljer og prate tøv paa det hinsidige badested, som han skildrer –.

Nu vil jeg læse Fielding[k345] igjen først og saa Browning[k346] og Donne[k347] og noe slikt om mennesker med spret i sjæla si.

Hadde brev fra Signe igaar – hun har slitt seg ut som sykepleierske for denne 18 årige digteren. Spør om han skal være forelsket i hende nu. Vel, han kommer ingenting til *der*. Mama har det fremdeles bare bra.

Jeg sliter for at skaffe etpar eksemplarer av Jenny[k348] og Vaaren[k349] til disse oversætterne. Jeg ærgrer mig over Aschehoug[k350] som ingenting gjør med dem, de har været ute av handelen i etpar aar allerede og der er stadig spørsmål efter dem. Jenny er forresten kommet paa engelsk, men jeg liker den ikke rigtig i oversættelse.[k351] Jeg liker den forresten ikke selv længer noe videre. Men den nye om Kristin Lavransdatter[k352] tror jeg skal bli sabla god!

Lev saa vel da du og la mig faa høre litt fra dig snart – det er sælebotsarbeid at skrive til mig nu. Og hils Anker[k353] og tak for de pene ordene om St. Halvard.[k354]

Mange hilsener
din
Sigrid

Undskyld skriften, men jeg er saa træt at jeg kan neppe skrive.

25. mai 1920

Lillehammer 25.5.20.

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Nei, jeg kommer ikke ind til byen isommer – tør ikke ‹vænne› fra Hans;[k355] han er blit saa tynd som en stilk efter kikhosten; han tok av 2 kilo paa 14 dage. Nu hoster han næsten ikke, men er uhyggelig tynd, vil ikke spise kunstig næring, vi klemmer litt i ham mens han skriker og spænder som en suffragette[k356] men over brystet kaster han sig som en ulv og naar der ikke er mere at faa der, tar han fat med 6 tænder og sliter og rusker av sinne –. De to andre har det noksaa godt.

Mama[k357] er et mirakel. Søndag,[k358] tre ukers dagen efter operationen, spaserte hun med mig halvveis op langs fossene og hadde bare godt av det. Hun er i fuld vigør –, like paafindsom til at mase og ængste sig og like modsigelsesfuld som noen sinde. Mine unge piker[k359] *er* søte – de vet ikke det gode de vil gjøre hende: «Aa hvor fru Undset er søt, aa hun er saa fornem likesom‹»› sier de‹.› Men man maa jo ikke gjøre noget som ikke hun synes om. «Nei det maa fruen ikke gjøre, det synes fruen mon ikke om,» sier frk A.[k360] forfærdet. Efter al den angsten for hende er der for mig en viss nydelse i at se hende tyrannisere igjen saa kraftfuldt som noensinde. Det er da makeløst i hendes 65de aar, ikkesandt?

Jeg skulde takke dig for blomsterne som efter hendes ønske blev konfekt – «Blomster har vi da mere end nok av her i huset [2] nu» som sandt er. Vinduerne mine bugner og frk Solheim[k361] fylder blomster og grener i alt som kan fyldes.

Mesna[k362] er et syn nu i storflommen[k363] – røken staar over de høieste grantopperne.

– Jeg var forresten buden til at bo hos Barbra[k364] ogsaa under forfattermøtet, saa kom bare ikke der! Jeg hadde, foranlediget av hendes oplysninger om sit mellemværende med «Vore Damer»[k365] avslaat at skrive i deres julehefte og saa kom jeg mid i en lavine av korrespondanse med en viss Ellinor Kielgast[k366] og BR.[k367] Uf ja, en kan ikke komme nær noe som Barbra har hat med uten at bli omslynget av sludder, syns jeg. Naaja –.

Jaja, lev saa vel da du og god bedring og lykke til med urtergaarden.

Din
Sigrid.

7. juli 1920

Lillehammer 7. juli 1920.

Kjære Nini,

gud vet om dette brevet naar dig i Paris[k368] – ellers saa blir det vel sendt efter da. Dit brev er allerede blit gammelt ser jeg, uten jeg har faat takket for det – tænk at det er fra den «varme» tiden; nu mindes jeg snart ikke andet end regn og regn og regn igjen. Brønden min maa da være sikker for denne sommeren, synes jeg?

Jeg har talt med dr. Konow[k369] om denne konen du nævnte, men han vet intet; jeg har ogsaa talt med en sykepleierske som har vært her i flere aar, og er godt kjendt med gaardene omkring byen, men uten resultat. Jeg er lei for jeg ikke kan gi dig nogen adresser.[k370]

Savner du ikke haven din? Nu længes jeg slik efter at faa have – men gud vet naar det skal bli. Nu faar jeg vel en del penger fra forskjeligt hold – samlet utgave[k371] og oversættelser,[k372] det maa da bli litt – men det er vel brugt op paa forskud. Jeg vilde ønske vi kunde bli kvit huset paa Kampen[k373] og at jeg kunde kjøpe et sted nær byen, som kunde staa som Mosses[k374] eiendom, saa var da hendes fremtid betrygget til en viss grad. Det er ikke saa lite nerveslitende at skulle greie alt paa egen haand og ha [2] fremtiden fuldstændig svævende i det blaa. Jeg har ingen anelse om hvad min gode husbond[k375] mener vi skal gjøre senere hen – det er egentlig, naar man kommer til at tænke over det, en aparte maate at ha mand paa – jeg skulde ha leven av at vite hvad han egentlig selv tænker om tingene. Men det sier han ingenting om; ellers skriver han ganske flittig. Han er nu havnet i Grenoble[k376] og er begyndt at male. Ellers klager han i brevene sine over at han finder saa lite arbeidslyst hos folk ute i Europa – selv franskmændene har mindre av den varen end før, omend mere end herhjemme. Jeg undres paa om han hadde ment han kunde faat laant derute, han? Fra Ebba[k377] hører jeg av og til, hun skriver svært godt og sødt og forstandig. Forøvrig har hun meldt sig ind i gymnasiet. Derom har altsaa ingen konfereret med mig. Imidlertid, jeg har ikke lyst til at gjøre

virvl i den anledning, siden det er Ebba; jeg er glad til at jeg kan holde av hende ialfald; det er ilde nok at jeg ikke kan utstaa de to andre.[k378]

Krogvig[k379] skrev og bad mig ta Trond[k380] hitop i sommerferien men jeg sa et ubetinget nei.

Ellers saa har jeg altsaa hat mama[k381] her i næsten 3 maaneder og hun greiet at gjøre ialfald mig og frk Andersen[k382] saa nervøse at vi rystet, bare vi hørte hende i trappen. Det er det at vi kan ikke passe børnene tilfredsstillende. Frk Solheim[k383] er jo en liten gaas, som ikke gjør meget utover det som blit sagt til hende; derfor hadde hun mamas høieste bevaagenhet. Jeg begriper ikke at jeg har levet op, slik mama har maset alle mine levedager – og hun blir med aarene mere og mere lik en tornebusk med flere torner og færre blomster. Hun er henrivende – til festbruk, men rædselsfuld at leve [3] sammen med i dagliglaget – og jeg har vondt av Signe;[k384] naturligvis er der feil paa begge sider, men hovedsaken er at baade Thomas[k385] og mama er jalouxe[k386] paa hinanden og taaler ikke at Signe hører paa den anden. Ellers tror jeg Signe er svært lykkelig paa en maate; hun er i aller høieste grad i samme baat som sin mand – men de har det jo noksaa trangt og Signe er klok og maa likesom stræve saa rent umenneskelig frem for at faa istand de aller mindste resultater.

Ungerne mine[k387] har det godt – gutterne ubetinget og Mosse[k388] forholdsvis. Anders[k389] og Hans[k390] er rav farvede begge to i huden og Hans har hele skolten fuld av smaa lysegule ringer av krøller. Anders er meldt ind paa en liten privatskole, skal begynde i anden klasse. Først i vaars begyndte han at læse og skrive, og forleden skrev han brev til sin far – han har let for det. Ellers saa læser vi Snorre[k391] paa sengen hver aften – der er ikke noget andet som er morro nu.

– Tænk jeg saa ikke Barbras 50 aarsdag[k392] før det var forsent! Uf ja – er hun ikke, er ikke en hel masse av dem rare, med alt dette sludderet og sladderen om hvad den og den har sagt om den og de anonyme brevene sine som de er saa rørende kry av – læste du Vildveien[k393] forleden? Det er noe rørende i det ogsaa, den maaten de lar naturligheten gaa av sig, uten at genere sig. Men jeg fatter ikke en saan frihet for falsk blufærdighet – jeg kunde nu aldrig faa mig selv til at bekjende at jeg husket paa et anonymt brev dagen efter jeg hadde mottat det.

Ja nu maa du leve saa vel da; du har det vel deilig nu hos din søster og gutten hendes[k394] – hvis du er der endda. – Her er saa vidunderlig iaften – det dufter av vaat bjerk og or og inde [4] i hognen klonker bjelderne til hestene – ellers saa dætter

skodder ned allevegne og gjemmer al utsigt. Jeg har det godt her paa Lillehammer – jeg er ræd vi faar det aldrig saa godt som vi har hat det her, ungerne mine og jeg.

Mange hilsener
din
Sigrid

Mange hilsener til fru Peyronnet,[k395] hvis du er hos hende endda.

8. august 1920

Lillehammer 8. august 1920.

Kjære Nini,

jeg har ikke tid, men jeg har lyst; jeg faar se at faa skrevet til dig iformiddag. Ungerne kryr rundt huset – nu har jeg dem her alle undtagen Gunhild;[k396] det fandens ‹tverfertræ› av en jente er gudskelov paa fjeldet med en tante[k397] «det eneste mennesket som ikke er blit uvenner med Gunhild,» bemerket Ebba.[k398] I vinter har det altsaa været Ebba som har staat ‹størten› med hende; i det hele, Ebba har faat ta paa sine sekstenaars skuldre en god del av det, jeg ga op «papa[k399] er ikke praktisk, ser jeg jo nu – og saa er det saa grusomt at be ham om penger, for jeg skjønner jo det nu, at han forstaar ikke, hvor dyrt alting er.» Hun har et lite gammelt husmoruttryk, naar hun snakker om forholdene paa Kampen[k400] og saa indimellem et lite underfundig smil som er forfærdelig rørende og søtt. Hun har i det hele utviklet sig meget fordelagtig. Trond[k401] derimot er skrækkelig – og samtidig saa hjelpeløs at han avvæbner – jeg aner ikke hvad jeg skal gjøre.

Saa i det hele er utsigterne bekymringsfulde. Mine egne finanser er det leit med, men Svarstads[k402] er verre. Huset paa Kampen er fælt at bo i, sier Ebba, men at papa vil forsøke at faa solgt det mener hun er mere at ønske end at haabe – [«]ialfald bruker papa jo saa lang tid om alting, og nu blir det jo daarlige tider,» sier Ebba – hun vet det og nu; har i det hele faat en rundelig portion av kundskapstræet, [2] stakkars unge. Jeg kan ikke svigte hende mere end jeg kan svigte mine egne – og saa maa jeg jo paa kjøpet ta Gunhild som jeg avskyr og

Trond? Jeg er ræd gutten bærer paa ett eller andet, legemlig eller sjælelig elendighet, kanske begge deler, som har ulmet hele barnealderen utover og vil bryte ut i lyse live nu under puberteten. Skummel og sky er han, indimellem tillidsfuldt babyagtig, sier femaaringers ting, lider av hjertebanken, tungpustethet, pludselig blegnen og hodepine. Jeg synes det er like umulig at sende ham ut til fremmede og ha ham mellem mine egne –. Det er fært. Og naar faderen kommer hjem til huslige vanskeligheter og økonomiske vanskeligheter, nedslaatt – ja noe videre trivdes har han ikke paa reisen[k403] – der blir pokker ikke noe opgjør av; det blir til at jeg holder kjæft, sinter mig indvendig, sætter op et ansigt som er for lite søtt til at det kan opmuntre og for lite sint til at det kan ruske op – og anbefaler mine affærer til Gud og Sankt Olav,[k404] at de faar hjelpe mig, saa skal jeg gjøre mit bedste.

Du kan tro jeg saa nydelig ut i kjolen din paa stabburstrappen paa Bjørnstad.[k405] Istedetfor talerstol hadde jeg sørget for at faa et vakkert gammelt lite skap til at ha papirerne paa; det var yndig veir og opsætningen var nydelig – har Sankt Olav set det, saa maa han ha været fornøiet, synes jeg. Talen[k406] hørtes godt over hele Bjørnstadtunet, men der var nogen tusen mennesker som stod bakom husene, og de hørte jo ikke. Talen selv synes jeg var god; jeg hadde arbeidet paa den en maaned og den tok præsis 3 kvarter. Den var selvfølgelig meget opbyggelig og der var svært mange som var meget opbyggede ogsaa, hørte jeg. Men maalfolket[k407] var skuffede. Endda jeg nævnte naturligvis ikke hvad jeg tror Sankt Olav vilde ment om maalsaken[k408] – jeg tror han vilde lugtet at her var Haarek [3] av Thjøtta[k409] og Kalv Arnesøn[k410] ute med sin politik og dobbelt ivrige fordi Kalv faar plads for den lille latente sentimentaliteten som Snorre[k411] lar os ane i ham, i mordsaken. Men jeg hadde ikke tid til at gaa ind paa det, naturligvis. Efterpaa, da det blev mørkt og maanen kom op, var der salmesang og musik i Garmokirken,[k412] som var oplyst – det var aldeles henrivende, og saa var der baal paa tjernene. Jeg var sammen med Helene Frøisland[k413] og Peimand[k414] hele aftenen – festkomiteen var for størstedelen bortreist og dukket først op dagen efter med blomster; paa festen saa jeg dem ikke. Det var pussig, ikkesandt?

Tak for brevet dit og kortene dine fra utlandet.[k415] Du er vel forresten gla du er hjemme i din urtehage igjen, hvis du ellers er der nu da. Jeg tænker paa den – herutenfor ligger det i et vildnis, men jeg har alle vinduer fulde av roser og pelargonier og oleander og engelske geranier og abutilon og betlehemsstjerner og fuksier – slik som her har aldrig potteplanterne mine trivdes. Gid jeg kunde bli paa Lillehammer! – Har du gjester nu? Jeg tænker paa dig som har holdt Asker Privathottel i alle disse aarene – nu har jeg hat gjester siden 12. april med

undtagelse av 14 dager; jeg stænger mig inde og arbeider rasende, men boken[k416] svulmer utover; jeg vet ikke hvordan jeg skal faa skaaret den ned i passende størrelse, for mig selv fryder det slik at gaa rundt i gamle huser og kirker og snuse og se – og ligge paa sengen og læse gamle lover og rettergangssaker og klosterregnskaper og dit og dat. Jeg tror det er slik at jeg skjønner vaar egen tid saa godt – eller ser den saa godt – fordi jeg helt fra barnsben av har hat enslags levende erindring om en tidligere tid at sammenligne med. Ikke for at jeg tror paa sjælevandring – det er noe av det litet jeg ikke tror paa. Ellers saa tviler jeg paa alt som godtfolk tror paa og ikke – tror paa. Ja – jeg synes det er mig som tviler og de andre som [4] er sikre paa hvad som er og som ikke er, som er ‹forbande› i dogmer.

Læste netop ut Strindbergs Han och hon – det er altsaa brevvækslingen mellem ham og førstekonen.[k417] Det er ikke rart han ble kvindehader – men at han nogensinde har kunnet svelge hende, selv om man tar hendes eventuelle personlige appetitlighet i betragtning, det skjønner jeg ikke. Jeg har aldrig læst en værre suppedas av skapagtighet, simpelhet og egoisme – og gaasethet end hendes brever. Han har vist i det hele ikke været heldig med sine elskerinder og koner. For et typisk mandfolk han er forresten: det slog mig da jeg læste første brevet hvor han snakker om en anden: han fortæller at hun hadde stormet og graatt en time – og saa *kastet hun masken* og lo. Jeg tror det vidunderlige skarpsynet hans for en enkelt grimase, den sisste fase bunder i hans mangel paa overblik; alt han sier om kvinder er sandt og løgnagtig som en bølge støpt i bronce vilde være det. Det blir vel en temperamentssak om man sier at efter storm følger havblik, eller efter havblik følger storm –.

Ellers saa aner jeg ingenting om hvor nogen er henne eller hvad nogen mennesker steller med – hva Barbra[k418] sørger og hvor Regine[k419] suser isommer. Hvem som er for utgaaende og hvem som er for indgaaende til utlandet. Saa du noen folk da du var ute, andet end dine egne?

I dag er her sommer – ellers har det været smaat med det iaar, uf for et regnveir vi har hat! Jeg glæder mig litt til at reise ind til byen i september, men jeg vet bare ikke hvor jeg skal gjøre av mig, jeg er naturligvis buden til Signe,[k420] desuten til Barbra og til fru Frøisland – Helene Fagstad som var; Barbra er naturligvis utelukket og de andre stederne blir jeg jo svært bunden; til Kampen vil jeg ikke. Det skal bli morro at træffe dig igjen. Forøvrig er jeg frygtelig nervøs trods Lillehammer-luften. Hans[k421] er saant et sart, skrøpelig litet vesen blit [5] siden kikhosten,[k422] taaler daarlig alslags kunstig næring og slaas standhaftig for de sidste draaperne av morsmelken sin; han er saa nydelig, gulkrøllet og brun og

blaaøiet, men tynd som en stilk – jeg er noksaa ængstelig for ham; jeg synes at skal der støte noget til med ham saa er det mere end jeg orker at komme over. Anders[k423] har det storartet – men han er meget mindre søt, naar han er sammen med Trond. Med Mosse[k424] er det som altid – hun er penere isommer end nogensinde, men springer rundt og pludrer sit uforstaaelige maal og er i sin egen lille rare verden akkurat saa meget som tidligere.

Jeg synes du har det godt som har et hus og en mand[k425] du vet hvor er henne og i det hele forankringspunkter i verden. Jeg læser med inderlig misundelse have-kronikerne dine.[k426] Jeg synes det maa være det deiligste – det næste-deiligste i verden, nei det tredje deiligste at kunde grave et lite træ ned i jorden etsteds og saa med nogen grund formode at en selv skal faa se det vokse sig større. Jeg har ungerne, hadde Mosse været frisk saa vet jeg ikke om jeg ikke havde været tilfreds alt i alt – men det er som at sitte paa en flaate med dem og det er vondt at vite at jeg aldrig vil kunne være viss paa naar og hvor jeg kan regne med at de har en far i live. Det eneste jeg vet sikkert om ham i fremtiden er, at ungerne hans, de tre store, altid vil regne med at de har mig, og at han formodentlig halvt ubevisst gjør det samme. Du skjønner, det gjorde ikke godt at A.[k427] reiste ivaar uten at si et kny om hvad han tænkte med hensyn til fremtiden og jeg skjønner av brevene hans at han kommer *ikke* hjem med friskere mot. Det vilde kanske være formeget forlangt ogsaa efter en utenlandsreise i denne tiden.

Skriv litt til mig snart, er du snil – fortæl mig noe rart og morsomt eller sørgelig, du som ser og hører ett og andet. Træffer du fru [6] Krag,[k428] saa hils hende saa meget fra mig. Undres hvordan hun liker sig i aftenposten; hun glædet sig slik paa forhaand, men bare ikke det blir den glaeste tiden hun hadde i den posten, den tiden før hun traadte til. Jeg tror jeg vilde kommet til at bli svært gla i hende, skulde jeg været sammen med hende.

Nu kom barna hjem fra maihaugen[k429] – og nu er dette brevet blit langt nok og trist nok ogsaa. Lev saa vel da du,

din
Sigrid

3. september 1920

Lillehammer 3. september 1920

Kjære Nini,

jeg har tænkt saa evig længe altsaa at jeg maatte ialfald faa skrevet til dig og takket for din indbydelse – og sagt at desværre neitak – men jeg har ventet paa at jeg skulde faa tid og det faar jeg sgu aldrig allikevel. Jeg vilde rædsomt gjerne været hos dig en tid; jeg vet du ellers gjerne vilde hat mig, men jeg synes det er *svært venagtig* at du vilde hat mig nu ogsaa, naar du har det slik at din mor er syk i byen og din far svak[k430] saa du stadig har bekymringer for dem. Jeg vilde som sagt frygtelig gjerne været hos dig en tid – sommetider er jeg næsten syk slik længes jeg efter at træffe voksne mennesker og jeg længes efter dig – men jeg vet ikke naar jeg kommer til byen; i september blir det ikke og Svarstad[k431] kommer hjem før den tiden. Saa blir det vel til at jeg bor paa Kampen[k432] naar jeg reiser ind. Forhaabentlig kan det la sig ordne slik at vi kan være sammen ordentlig engang – men jeg har en bestemt anelse om at min byreise iaar blir ingen lysttur netop. Svarstad er ikke opmuntret netop av sin utenlandsreise,[k433] skjønner jeg – men enfin,[k434] slik som tiderne er saa faar folk holde sammen som har noget fælles at ta vare paa. Jeg vet ikke hvad det blir til, altsammen, men det blir vel til at jeg gaar tilbake til min [2] skyttergrav. Jeg har aldrig før anet at stedbarna mine[k435] i den grad stoler paa mig – og Ebba[k436] stakkar er gla i mig og var aabenbart ræd for at jeg ikke skulde komme igjen; Trond[k437] oppførte sig som julenummeret i børnebladet Magne[k438] som de faar i søndagsskolen og smilte med sit lille stygge fjæs ustanselig og saa paa mig som en hundehvalp efter hver av sine dydspræstationer. Gunhild[k439] har skriftlig lovet bod og bedring – med en ortografi som jeg ikke hadde trodd en femtenaaring istand til at præstere. Men Ebba er snil og flink og har staat i mine sko derute på Kampen paa en maate som det er synd en syttenaaring har maattet det.

Ellers saa er jeg fortvilet for boken min[k440] – jeg er skrækkelig ræd for den. Cara mia,[k441] det *er* bare første del som skal komme iaar og som truer med at vokse mig over hodet aldeles. Og denne boken vilde jeg hat bedst! Men jeg er træt – det glinser og gløder og render stilt og pent, naar jeg sitter og strikker og tænker paa den og naar jeg ligger om natten og tænker – men naar jeg sætter mig og tager penden i haand! O for litt at Barbras[k442] og Regines[k443] myrsnipefryd[k444] over

deres eget smukke avkom skulde det gjøre godt at ha. Og litt av deres tillid til vores kritikere og koryfæer – saa en kunde bry sig om deres forskrifter, glæde sig over deres ros og bry sig om deres daddel; jeg synes ikke der er en eneste som kan lære mig noe og jeg vet at jeg trænger til at lære – forfærdelig meget. Det er forresten ikke bare med mit arbeide – det er med alt, synes jeg – jeg har en følelse av at jeg sætter sjøbein ganske alene i en verden av «strømninger» og leter ‹vildt› efter et holdepunkt som ikke gir sig til at aalebugte og utvikle sig – jeg længter efter den gamle kirke paa klippen som aldrig har sagt at en ting er god fordi [3] den er ny eller god fordi den er gammel, men tværtimot har til sakramenter vinen som er bedst naar den er gammel og brødet der er bedst naar det er nyt.

Anders[k445] er begyndt paa skolen – i 2de klasse. Han er rasende ivrig foreløbig og sværmer desuten for en liten pike han gaar sammen med. «Synes ikke du og mor, at Ingeborg Getz[k446] er forfærdelig pen – hun er den peneste piken jeg har set» – det er hun næsten ogsaa, men ser trollslem ut. Han begynder i det hele at *se* paa denslags ting – har meninger om mine klær og om mine unge pikers. Ogsaa om sit eget tøi i høi grad.

Mosse[k447] har hat det noksaa bra nu i det sidste men sommeren var ikke saa god for hende. Hans[k448] har været tufs helt siden han fik kikhosten; de sidste fjorten dagene har han oppet sig en del – jeg var rørt over frk Andersens[k449] henrykkelse da hun kom fra ferie igaar og saa at han er blit saa meget tykkere og kunde sitte alene paa gulvet. Men han er langt tilbake for sin alder endda og gyselig skvætten og ræd av sig. Ellers er han yndig med en hel hætte av gyldent, krøllet haar og de store blaa øinene sine; jeg kan ikke huske jeg har været rigtig saa gla i nogen av de andre, men det var jeg vel.

Kathinka Hennig, Otto H.s enke[k450] har været her i byen og vi var endel sammen. Hun er saan en uendelig hjelpeløs liten en, grænseløst uskikket til at greie sig alene i verden; det var skrækkelig sørgelig at se hende igjen. Hun er av dem som man let kan muntre op for aftenen – saa dætter hun sammen, naar hun blir alene og næste morgen er hun det samme vrak igjen – det var ogsaa en ualmindelig rædsom maate at miste manden paa. Tror du ikke du vet nogen du kunde faa til at kjøpe et billede [4] av Hennig paa hans mindeutstilling. Jeg er forresten gla i Hennig baade som menneske og kunstner tiltrods for hans eventyr med mit portræt. Vi var sammen med Holbøes[k451] da – her hos mig og hos dem, det var Hennigs gode ven og de eneste mennesker han brød sig om at træffe. Jeg er svært gla i Holbøes ting og liker ham; hun, fru Holbøe, er et av de yndigste mennesker jeg nogensinde har truffet – født Harildstad fra Sjaadali[k452] med hele det stille, nydelige laget de har i de goe

gamle slægterne nord i dalene – saanne som kan sætte paa et bord og by en maten paa den maaten at en syns verden er igrunden ikke saa ilde som en mener til daglig; halve plagen i livet er at folk ramler saa forbandet med det de tar sig til.

Ja – paa gjensyn da, kjære, hvis det kan lage sig slik i høst. Ha det bra da og gid det maatte gaa godt med dine forældre saa du fik ha dem i fred en stund endda.

Mange hilsener
din
Sigrid

1. oktober 1920

Lillehammer 1. okt. 1920.

Kjære Nini,

jeg skynder mig alt jeg kan det med at sende dig tilbake Aanruds brev[k453] og tak for du lot mig se det. Det var gjilt at høre det – jeg skulde bare ønske du kom frem med det skuespillet[k454] snart i en eller anden form, og ikke arbeidet om paa det – du holder altid paa saa mange ganger du, at jeg næsten aldrig faar noe fra dig. Jeg er spændt paa det og for jeg kan ikke skjønne at krigen![k455] eller alt det som har gaat forut og fulgt efter – jeg synes det er som en eneste slagghaug altsammen og der er ikke andet at gjøre end rydde det bort og se at finde frem til mulden i menneskene. Jeg er enig med Aanrud, jeg synes al snak om det nye er illussion – alting har været før. Vi tror vi er trættere, men det er vi kanske ikke heller, mere fortvilede, men det tror jeg ikke heller vi er – vi kommer nok til hægterne igjen og biter i livets onde og gode glæder akkurat som før. Derfor synes jeg det skal bli morro – beskjæmmende ogsaa kanske at se, at du har fundet et stof og kunnet skape et digterverk ut av det –.

Eh bien![k456] Elsters bulletin[k457] berodde paa fri fantasi og ønsker av Helene Frøisland.[k458] Naar jeg blir færdig til at reise til byen vet jeg ikke, og Svarstad[k459] kommer til Christiania paa søndag[k460] – er paa sjøen i disse dager. Paa Kampen er husbestyrerinden[k461] reist og de tre ungerne sitter alene i omtrent tomt hus[k462] – Ebba[k463] har resolut sluttet skolen, tat husholdningen paa sig og vil se, naar faren

kommer hjem, [2] at komme i bokhandlerlære ell. lign. og bli selvhjulpen snarest mulig. Hun er en søt unge og skriver smaa, smukke, bulletinagtige brever til mig med en antydning tilslut om at «hvis du kommer tilbake saa er hun parat to step in and do her bit.»[k464] Jeg er ikke noget fælt sangvinsk[k465] med hensyn til fremtiden, men der er ikke noe at vælge mellem. Det økonomiske blir naturligvis ogsaa vanskeligere. Kunde jeg endda slippe Kampen – dersom Svarstad kunde faa solgt huset eller byttet det fordelagtig; jeg har mindre lyst end nogensinde til at bo i by med ungerne. Men saa er der Trond[k466] – han er jo nu gudskelov endelig kommet ind paa særskolen – hvor han burde været fra først av!

Noe festmaaltid paa Lillehaugen – det er jeg altsaa ræd jeg ikke kommer til at opleve.[k467] Jeg er – eller var – rasende oplagt til at more mig litt, naar jeg kommer til byen igjen, men jeg er ræd humøret holder ikke. Sandt at si saa tror jeg nemlig at Svarstads humør er skrumpet endda yderligere – skal vi forsøke at gaa i spand igjen maa jeg vel passe endda mere paa. Og han er nu engang skinsyk paa alt jeg har fra min forskjellige oprindelse. Selvfølgelig, jeg er selv med aarene kommet til at føle mere og mere hvad som er i kjødet baaret. Jeg liker bare at være sammen med mennesker som er vokset op med de samme forutsætninger som jeg – ordentlig like altsaa, slik at jeg hviler i det. Og jo mere han stræver for ikke at se fiendtlig paa det, jo umuligere er det for ham at la være at stikke og slænge ut ord om bokmenneskers manglende livssans og avstængte kulturkredses trange horisont –. Naar jeg skal til at bo i byen igjen er jeg ræd jeg kommer til at bli endda mere avsondret fra andre mennesker end jeg har været på Ski eller Sinsen – hvor jeg saa skal bo –. Rart nok, han har jo altid været glad i at se folk hos *os*. Men bakefter tror [3] jeg han gaar og tygger paa hver bit av en samtale om ting som ligger utenfor hans interessekreds, som han har snappet op. Otto og Tilla[k468] tror jeg er det eneste bekjendskap han uten frygt vil se mig pleie –.

Naaja, nok om det. Ut til dig vet du at jeg vil komme en dag, hvis det blir mulig. Jeg skulde nok ønske at træffe andre og. Bojer[k469] har ogsaa inviteret mig til fête[k470] paa sit chateau eller chatelet[k471] eller vakke det er – fortalte jeg dig at han kom hit med Helene Frøisland[k472] en nat som Nikodemus[k473] og at de – og jeg – fortæret medbragt champagne? Saa forbauset som jeg var da de hadde gaat utpaa morgenen har jeg sjelden været. Jeg haaber at jeg var elskværdig.

Ja jeg saa de hadde faat Regine[k474] til at snakke paa kraaketinget.[k475] Jeg skulde gjerne været der – men jeg hadde ikke tid –. Jeg hadde vel forresten takkende avslaatt allikævel, om jeg hadde hat tid – jeg hadde neppe kunnet sømmeligere optræde som indbudt taler hos disse damerne ~~som jeg synes mest~~ med dette raadet

som jeg nærmest synes er at kalde for et selvbestaltet femte hjul paa samfundsvognen. Endda jeg hadde hat leven av at se mylady[k476] med staben og pagerne og negerdamer og det hele. – Og boken hendes[k477] – Regines altsaa – kommer ikke? Hvem kommer andet end Barbra, the invincible. Ingen sorg og møie kan slaa hende penden av haanden,[k478] ser det ut til. Paa sæt og vis er hun imponerende. Sir William[k479] har ikke bebudet sin julepose endda, det jeg har set. Forresten har jeg knapt tid til at se aviserne. Jeg ligger til ½12 hver formiddag, faar frokost paa sengen og læser lovsamlinger o. lign. Saa skriver jeg hele dagen ellers. Jeg er grænseløst ræd for at boken[k480] ikke skal bli god.

[4] Fik netop Collett Vogts.[k481] Ble litt lei, da jeg hadde læst den – den er efter min mening det som *intet*, absolut intet andet han har gjort er: aldeles likegyldig, men ganske flot gjort.

Barna har det godt – Mosse[k482] forholdsvis, Hans[k483] har litt bronkit men er ellers kommet sig svært, reiser sig op i vognen og staar næsten – han er græsselig søt, krøllet og pludrende. Anders[k484] gaar paa en frøkenskole[k485] og har rasende let for alting. Han gaar i anden klasse og følger med uten vanskelighet, endda han bare hadde lært det aller nødtørftigste av at ridse bogstaver og stave med frk. Andersen.[k486] Det er saa snodig at se ham trave nedover med ranselen paa ryggen om morgenerne – at gutungen min er blit saa stor alt.

Her er vakkert veir, men surt for det meste og koldt. Jeg liker Lillehammer –.

Det er trist for dig med dine forældre –.[k487] Alderdommen kan være trist – den er det ikke altid; der var meget trist med de gamle i Kalundborg[k488] men med dem merket jeg mest hvordan sødmen og duften blev ved at være i sindet deres, jo mere de skrumpet ind, de lignet tørkede moreller tilslut, de var 92 og 93 da de døde. De gik i barndommen begge paa enkelte punkter, men sat en litt taalmodig med dem saa var det der, det væsentligste – mosters barske vidd og gammeljomfruanstand og utrætteligheten og lidenskapen for de børnene hun hadde arvet efter søsteren, min virkelige bedstemor[k489] – og hos bedstefar[k490] angsten for at gjøre en flis av uret mot nogen og i noget, kjærligheten ogsaa, men den hadde han altid ondt for at gi ord, og saa det forfærdelige tungsindet hans. – Min mor[k491] blir mere og mere bedsk og bitter, hos hende er jeg ræd at klørne vil holde længst – bekymringen for os og trangen til at slaa os med labben, [5] hvergang hun merker vi rører os paa egen haand.

Det var snilt av dig at du forsøkte at hjelpe fru Hennig.[k492] Jeg saa kongen og dronningen[k493] hadde været der, men kjøpte de noget? Jeg skjønner ikke, hvordan

det lille mennesket skal klare sig –.

Mange hilsener
din
Sigrid

20. desember 1920

Lillehammer 20 des. 1920.

Kjære Nini,

tak for begge de sidste brevene dine – særlig det sidste. Jeg ble trist da jeg forleden saa et stykke av dig i Dagbladet[k494] – uf herregud tænkte jeg er det slike tanker hun ligger og steller med – saa jeg takket gud da jeg hørte at du – fraregnet en smule mystisk sygdom av uberegnelige dimensioner og noen maaneders sengeleie og klinikophold og litt lægeundersøkelser av et halvt fakultet – har det bare udmerket og er gla! Ja det er forfærdelig morro at dit stykke skal op.[k495] Jeg spekulerer paa at reise ind til den anledning (endda jeg ellers har fornemmelsen av at reise til Christiania orker jeg aldrig mere) Og at Heiberg[k496] – og alle andre som har læst det synes saa godt om det. Naar skal jeg faa læse det?

Jeg orker ikke at skrive brev ordentlig – jeg er utslitt, syk og føler mig som Hindenburg omtrent, da han hadde faldt tilbake fra alle Siegfried – Brunhilder og Niebelung linjer paa det store intet.[k497] Jeg synes aldrig i mit liv jeg har følt mig [2] saa doomhearted.[k498] Jeg *burde* føle mig litt trøstet over «Kristins»[k499] skjæbne hittil – men gud hvor kjedelige de er, alle de gode anmeldelserne trods alt. Men jeg fik 5 kilo hjemmelavet smør fra en dame som nedstammer fra Simon Darre;[k500] det er en respektabel familie, saa det gjør mig ganske ondt at maatte avsløre at en av Simons søstre har faat et løsbarn og at Simon ingen barn faar med sin kone. Og at Asta Westby[k501] erklærer at ingen bonde skulde ane at jeg ikke er født og opvokset paa en storgaard og ut og ind fortrolig med gaardsstel – det er jeg vældig kry av. Jeg glæder mig vildt til efter jul at kaste mig over arbeidet med anden del.[k502]

Mosse[k503] vilde jeg glæde mig over, hvis jeg turde – men jeg har syntes at det gik fremover med hende saa mange ganger, og saa er der kommet tilbakefald. Men hun er i en god periode – og en søt periode – netop nu. Hun viser bl.a. glæde over sine klær nu, hvis de er i sterke farver, saa nu syr jeg en himmelblaa fløiskjole til hende til jul, og hun maa forstaa saa meget av teksterne at hun skjønner, hvilken julesalme Anders[k504] tror han synger – melodien kan ikke fanden selv kjende igjen i hans gjengivelse, men naar han sætter i at kvæde saa farer hun løs paa ham, kysser og fiker til ham og saa synger hun den rigtige melodi klart og rent med sin lille søte stemme.

[3] Guttene er gruelig søte begge to, hver paa sin maate, men Hans[k505] er desværre sart og spæd og liten. Alt i alt, jeg har mye at være gla for og det blir jeg vel, naar jeg faar litt tid paa mig – og denne ensomme julen er over, som jeg gruer mig ihjel til. Det rareste er at jeg nu savner stedbarna mine – ogsaa Gundhild det bæst og stakkars Trond.[k506] Og jeg er ræd mama[k507] er fornærmet for jeg ikke bad hende hit til jul, men det orket jeg ikke. De ti dagene i Christiania har likesom tat det sidste av mig.

Jeg drukner i nye bøker og læser kun gamle – Konow[k508] faar hele aarets grøde til sine sykehus. Hamsun[k509] har jeg ikke læst, men m.h.t. kyllingerne Katarina[k510] og Aase[k511] saa har du ret i at de nu godt kan halshugges. Sigurd Christiansen[k512] synes jeg er en av de bedste. Ellers saa læser jeg nu oldnorsk – Dancke[k513] skaffet mig Flateyboken[k514] – det er kongesagaerne + en masse spøkelseshistorier, legender, skandalhistorier, troldsagaer, kjærlighets- og drapshistorier. Desværre er det mig umulig at faa fat i et oldnorsk leksikon og jeg staar i regelen fast paa en glose paa det mest pikante eller spændende sted.

Nei nu orker jeg ikke mere. Gud vet om der ikke var ett eller andet jeg skulde fortalt som var pointet[k515] og som jeg har glemt, saa træt er jeg.

[4] Glædelig jul behøver jeg vel altsaa ikke at ønske dig, men god bedring i nytaaret, hvis jeg ikke skriver til dig før – glædlig jul for dig og alle dine. Hvordan staar det til med dine forældre[k516] og med din mand[k517] – han skulde jeg kanske spurt til først. De bedste hilsener til ham og til dig selv først og fremst, cara mia,[k518]

din hengivne
Sigrid.

1921

10. januar 1921

Lillehammer 10. jan. 1921.

Kjære Nini,

det har lidd langt ind paa nyaaret allerede, og jeg har ikke rukket eller ikke giddet takke dig for alt godt i det forgangne eller for brever og telegram og boken og ikke ønsket dig godt i det nye – jeg har ikke giddet. Men jeg hadde Ebba og Gunhild[k519] her fra før nytaarsaften og til iforgaars, først ikveld er det som litt av den sædvanlige stilheten falder over huset mit. Ternerne kniser og vasker sig oppe hos sig selv, hører jeg, og over hodet mit tomler ungerne mine[k520] av og til rundt i sengene sine saa det gir dunk ned gjennem veggerne –.

Tak for alt godt i det gamle aaret da, cora mia,[k521] og løkke til med helse og alt andet i det nye – incl. megen glæde av «Kirken».[k522] Endda jeg like godt kan si det først som sisst, at mig tiltaler ikke dette verket dit. Jeg tilstaar at fra det øieblik hvor Cornelia[k523] *ikke* stormer ind til den mishandlede unge kvinden som atpaa til er hendes yngste søns kjæreste (ikke for jeg tror det sisste vilde gjøre noe fra eller til for en kvinde av kjøt og blod) men istedetfor beskjæftiger sig med en vildfremmed mand, kammerat og hjelper til voldsmanden – syntes jeg at hele stykket spillet i en fremmed og djævelsk verden – en verden hvor selv vor verdenskrig virker forfriskende idyllisk og kristelig. Skjønner du, jeg synes, at alle de træk du har tat med av krigens raaskap og rædsel [2] virket hyggelige, vårt hjerte ble varmt mot voldtægtsmanden som dog ikke begik noe værre end en naturlig udaad. Han er dog en synder som – hvis en vil se situationen ut fra et kristelig synspunkt – kunde finde naade hos den Kristus, som ganske vist efter traditionen døde på korset for *alle*, men som ogsaa paa korset viste en naturlig specialinteresse for to som stod ham endda nærmere end «alle» – sin mor og sin kjæreste ven,[k524] – som uten forskjel opvækket enkens søn og høvedmandens datter og sin private

ven Lazarus,[k525] men det var bare før han opvækket den sidste at han – efter sigende – *graat*.

Efter gammel tradition er det ikke ved den guddommelige, men ved den menneskelige side av hans personlighet at den fromme munk gjenkjender Antikrist.[k526] Antikrists lære *synes* like ophøiet, hans seder er like rene, hans undre like vidunderlige – men, han elsker ikke alene alle mennesker, han elsker alle *like høit*. Og han gjør de rikes vin til vand istedetfor at gjøre smaafolks vand til vin. Og til slut rører alle kvinders graat ham like meget som hans mors, – og da hænder det, efter legender, at korset ikke vil bære *ham*, fordi han aldrig har baaret korset, aldrig været sandt menneske og følt at jordlivets kaar og sjælens hjemve altid skaper et crux.[k527] Jeg maatte hele tiden tænke på denne munkelegenden, mens jeg læste «Kirken», fordi Cornelia og hendes sønner paa mig virket som onde aander, ikke som mennesker – denne kvinden som uten et sorgfuldt smil av bedreviden kan høre unge mænd tale om at krigens, blodsutgydelsens tid er forbi. «Det vet vel hver kvinde, at i det første aandedraget et menneske drager paa jorden, er blodteven» sier Kristins svoger, presten, til hende.[k528] Det naturlige, hedenske livs glæder ufortært – jeg vilde ikke git avkald paa dem, tror jeg da – men man kan ikke præke fred på jorden uten at præke askesen – deri ser jeg grunden til Kirkernes fiasko overfor krigslidenskapen. Efter min mening var der en dyp symbolik [3] i de gamle riter, hvorefter menneskebarnet ble viet til fredens religion med *vand* og moren paany lyst og leiet ind i menigheten naar det blod var hørt op at rende, hvormed hun i fødselen gir sit barn den hedenske indvielse til livet.

Well,[k529] nu ser du mig vel synke dypere og dypere ind i overtroens mørke – et sort fastland hvor Hallesbye[k530] og Taranger[k531] om ikke endda værre dunkelmänner[k532] venter paa sit bytte –.

Om mig selv er ikke stort at berette ellers. Jeg læser og arbeider –. Burde være glad for sucessen, er det naturligvis ogsaa, men det er likesom saa meget som ligger mig selv nærmere. Det var saart at ha smaapikerne[k533] heroppe, de har det saa trist, der de er – at kvinder, unge piker og unge koner med for den saks skyld, trænger litt *glæde*, det er en forestilling som deres far[k534] aldrig har kunnet faa ind i sit hode. Han vil de skal være gla til naar de ikke likefrem lider mangel eller overlast, tror jeg. Selv skranter han, er bitter, nedtrykt og har det vanskelig paa alle maater – jeg kan intet som helst gjøre for ham uten jeg vilde si en dundrende løgn som jeg nu vet jeg ikke har marg i mig til at vedstaa utigjennom uendelig tid. Jeg vet ikke engang hvordan det vil bli optat at jeg gjorde hvad jeg kunde for at pikebørnene skulde hygge sig heroppe – jeg gruer for hvert brev jeg faar nu –. Mine terner[k535]

komplimenterer mig hver dag med at jeg slanker mig og faar penere figur – jeg har ikke kunnet sove ordentlig siden jeg kom fra Kristiania sidst.

Hvis jeg turde tro at det vilde vinde og vare med Mosse,[k536] saa var det det som kunde hjulpet mig. Som andre barn bli hun aldrig, derom gjør jeg mig ingen illusioner, men om hun bare blev slik at hun kunde snakke litt med os, komme os andre litt nærmere. Nu begynder jeg jo at tro at jeg kanske med mit arbeide kan sikkre hendes fremtid og da saa –. Selv er hun jo glad ved at leve, slik hun lever; hun synger [4] og danser og ler hele dagen næsten; hun snakker *litt* mere og saa begynder hun at vise glæde over pene klær i sterke farver – lyse støvler og brogede haarbaand og i søndags da hun hadde faat paa et linned med *brede* brodrier paa, stod hun og strøk og strøk over dem helt til kjolen kom paa og dækket. Juleaften var hun saa livlig og saa glad og det rørte mig saan at baade frk Solheim[k537] og frk Sørensen[k538] var saa lykkelige over det – frk Solheim sa paa sin lille naive maate, da børnene var bragt iseng og vi sat nede og drak the «gid jeg syns lissom hele julen er blit mere festlig jeg av det at Mosseline var slik iaften.» Hans[k539] var nærmest forskrækket over det hele og Anders[k540] hadde *kun* tanke for Halvorsens & Larsens[k541] lommealmanak som han efter sit uttrykkelige ønske fik av mig; hele julen igjennem har han trutt lest i den og gjort optegnelser i den, naar han ikke er ute på ski.

Det er trist med dine forældre[k542] og alt det andet du fortalte. Bare du selv snart blev friskere – permanent frisk. Jeg længter slik efter vaaren – gjør ikke du? Det blir naturligvis sen vaar – vinteren er jo ikke kommet for alvor endda. Men gud hvor deilig det er at ha faat saa lang utsættelse med kulden!

Montro naar vi to sees igjen –.

Mange hilsener
din
Sigrid.

13. februar 1921

Lillehammer 13. februar 1921.

Kjære Nini,

jeg er saa træt at Gud maa vite om jeg kan skrive læselig skrift – jeg sat og arbeidet til 3 igaar nat og da jeg kom op saa vaagnet Hansemand[k543] og holdt det gaaende det meste av natten.

Hvordan har du det nu mon? Jeg oplevet et pust av den vide verden da fru Mowinckel[k544] og Bødtker[k545] var heroppe for en tid siden og desuten saa har jeg været i to selskaper siden jul, saa det er en ren malstrøm for mig og saa arbeider jeg utover nætterne nesten daglig og ligger i sengen til 12 hver formiddag og læser oldnorske opbyggelsesskrifter og lovsamlinger. Men du kan tro det er nydelige saker. Det kan ikke hjelpe at det er tilsynelatende usandsynlig, for det indre menneske er det allikevel sandsynligere end alt sandsynlig: et menneske har i sit forvildede og syndefulde liv rent impulsivt og by the way[k546] gjort en god gjerning og i en katastrofisk situation optræder saa dyre vår fru Maria, holder frem for ham eller hende den lille tankeløse godhet og viser at *saa* meget er en liten smule godhet i virkeligheten værd – hvorpaa synderen bryter sammen overfor mildheten og omvender sig til at «lifva með allgoðan dygdr»[k547] resten av sine dager. Er det ikke nydelig? Og det gaar igjen i lovene – du skulde læse kapitlerne om fattigforsorg og om straffene for dem som forsømmer sin pligt mot lægdslemmer med paranteser (og naar Gud og værdige fru Maria skjermer hver kristen mand fra at begaa en slik handling!) Eller loven om at der er fire synder som *skriker* mot himmelen: brodermord, sodomitteri[k548] – [2] og at øve uret mot enker og arbeidsherrens uret mot arbeideren! Er det ikke pent? Det merkeligste er, naar man læser tidens egne dokumenter og ikke historikernes fremstilling, at se hvor langt tankegangen hadde magt over folk[.] Jeg fik bl.a. fat i nogen danske optegnelser om bekræftede mirakler ved de danske helgengerne: hvor ofte den syke er et fattigmenneske som dets eller dets forældres herre eller frue følger til valfartsstedet – en lam tjenestepike fra Norge som hendes frue har fulgt fra grav til grav – en blind gut som har faat reisepenger av sin fars forrige herre, en møllers barn som er druknet kommer til live da den adelsfrue som eier møllen lover ett eller andet – o.s.v. o.s.v.

Vel, men træt er jeg. Hvad er du? Er du oppe og ute og instruerer du paa teatret og tænker du på vaaren i haven din allerede? Har vi set en slik vinter som iaar. – Jeg venter med spænding paa at høre, hvordan det gaar med «Kirken»; jeg skulde ønske jeg kunde komme ind til premieren.[k549] S.B.[k550] hadde fra alle hold hørt at det er et monumentalt værk, saa det er vel mine private fordommer, min kulsviertro[k551] paa krig og kirke, som gjør at jeg ikke rigtig kan med stykket. Sætter du det i scene selv eller gjør fru Dybwad?[k552]

Jeg er i et fortvilet humør forresten – sakerne paa Kampen[k553] piner mig ut nat og dag. Og Anders[k554] er ved at vokse mig over hodet – junior altsaa. Forleden morgen rundjulte jeg ham paa bare rompen; det hjalp godt, først slængte han alt han kunde legge haand paa, i tak og vægger, saa fik han en omgang til – men en time efter var han høitidelig kjærlig «ja mor, du har det nok ikke let med mig, det skjønner jeg selv det.» Men han er snart saa stor at han kan ikke la sig pryle – jeg klarer det ikke rent korporlig.

Mange hilsener
Din Sigrid.

[n55] Hvordan er det med din far og mor[k555] nu? Hils Anker![k556]

12. mars 1921

Stockholm 12. mars 1921.
Karlsvikgatan 9[v].

Kjære Nini,

Tak for brevet dit imorges. Jeg gik netop og tænkte paa at jeg skulde skrive til dig idag – Svarstad[k557] fortalte at du var svært daarlig, og jeg tenkte saa meget paa dig, også fordi du nu har mistet din far,[k558] jeg vet jo at han var svært meget for dig. Underligt maa det være naar slik et av fundamenterne fra ens barndoms og ungdomsliv blir rykket bort, og forfærdelig saart for dere alle søstrene[k559] at ha mistet ham. For mig er der noget uhyggelig ved alle forandringer vet du – det er formodentlig derfor at Vorherre har plaseret mig nu i 2 aar i forhold hvor jeg

hverken ser fast grund foran eller bak –. Bare at være her hos Ragnhild[k560] og se hende halvveis indforlivet i et fremmed miljø, høre hende tale svensk overalt, undtagen netop til mig, synes jeg er underlig og litt fryselig –.

Gud vet om du faar dette brevet før du reiser til Kampesæter,[k561] ellers blir det vel eftersendt. Hadde jeg nu været hjemme saa kunde jeg kommet ned paa stationen og hilst paa dig i forbifarten ialfald. Men jeg ringer op Lillehaugen,[k562] naar jeg over paaske kommer indom Christiania etpar dager – hvis jeg orker at være *saa* længe fra ungerne mine; jeg længes rædsomt efter Hansemand,[k563] naar jeg steller Ulla Marianne[k564] som er paa samme alderen.

Jeg bestemte saan en to tre at reise hitind. Ragnhild er alene med ungen sin,[k565] mens manden[k566] er paa ferie i 3 uker og hun [2] skrev og bad mig. Jeg har jo ikke set hendes hjem før – ikke Stockholm heller for den saks skyld; tid *faar* jeg aldrig, saa tænkte jeg at jeg kunde likegodt *ta* mig tid nu. Og nu sitter jeg i en ørliten, forresten søt og velindredet liten leilighet ytterst paa Kungsholmen,[k567] helt ute ved bygrænsen. Jeg er glad jeg reiste – Ragnhild er svært glad for jeg kom. Hun er tynd og slitt, stræver med husholdning som hun hverken har lyst eller anlæg for og kjæmper hardt for at faa litt tid til at «dyrke sin aand», spille noen smaa gavotter[k568] og læse alt som dr. Steiner[k569] utgir. Hun minder mere end nogensinde om saan en liten smal hjuldamper uten tilstrækkelig ballast, som pjasker og plasker fortvilet med skovlerne[k570] halvt over vandet og slingrer hit og dit. Jeg får neppe snakke med hende om andet end Ulla – iforgaars, straks jeg var kommet hit blev vi uvenner fordi jeg ikke kunde se at den charmante Harriet Krebss geniale digtsamling «Vaarbrudd»[k571] var genial. Frk. Krebs er det mest begavede kvindemenneske Ragnhild kjender og dernest er det Lilly Heber.[k572]

Men Ulla er usigelig yndig, gudskelov. Jeg har i al stilhet mistænkt mig selv for at være en av hine mødre, hvis hjerter var kolde for alle andre unger end det egne avkommet. Rigtignok er jeg gla i unger saan i sin almindelighet og jeg synes altid at Anders'[k573] store aarlige guttekalas er festlig (og strævsomt, men jeg stræver gjerne for min søns herresouper) Men det er Signes[k574] to smaa golli wogs[k575] som jeg aldrig har kunnet føle noe lidenskabelig ømhet for, jeg synes de er pussige og noksaa søte, men føler ikke spor saan av blodets røst. De har store hoder, en uhørt masse tykke røde kinder om næsten ikke noe av ansigtstræker og en fuldstændig fantastisk paryk av stritt, brunt haar som ligner en svaber – jeg *kan* ikke finde at det er deilige børn. Men Ulla er saa søt at jeg trodde ikke jeg kunde være saa forelsket i en liten unge [3] der ikke var min egen. Hun er saa ørende liten og fin og sart, endda hun er frisk og sund, og saa stille saa stille – har en bitteliten

fuglestemme og hænder og føtter saa smaa og fine at jeg synes ikke mine egne ungers var saa smaa da de var nyfødte næsten. Hans er en tverblei[k576] og en grov røver sammenlignet med denne vesle dukken til Ragnhild. Men jeg længter græsselig efter ham allikevel, naar jeg ser og hører Ulla. Jeg kjører hende ut hver morgen, utover villaveiene i Raalambskogen[k577] i det skjønneste vaarveir. D.v.s. jeg har gjort det to ganger, men jeg har lovet Ragnhild at gjøre det hver dag.

Jeg blir her til 22. ds.[k578] og saa reiser jeg til Vadstena[k579] og Alvastra[k580] i paasken,[k581] før jeg tar hjem. Igaar var R.[k582] og jeg til Birgitta-vesper[k583] i Storkyrkan[k584] og nu skal jeg ind til byen og se om jeg kan faa en pen utgave av Birgittas aabenbaringer –.[k585]

Ha det godt dog, kjære Nini –. Gid jeg fik se dig, om det saa bare var paa Lillehammer station, naar du reiser nedover fra sætera di. Men det er da deilig at det er vaar allikevel!

Mange hilsener
din
Sigrid.

17. september 1921

Lillehammer 17. sept. 1921.

Kjære Nini,

det er en evighet siden jeg skrev til dig. Nu aner jeg ikke av dig – hvor du er, hvor du har været etc. Jeg skulde ønske jeg kunde træffe dig og faa snakke med dig – men det er lissom saa for mye at skrive om. Jeg kjører rundt i en hvirvel av mine egne saker – skriver og blir intervievet (jeg har altid sluppet det hittil, men gud vet hvorfor der pludselig kom en hel række av jornnalister hit i en uke. Jeg lot den første faa komme ind, rent ut sagt fordi han saa saa daarlig ut, og jeg skrev om for ham det intervievet han hadde lavet og lot han faa drikke kaffe med mig imens med nybakte kjeks og syltetøi og alting pent og hyggelig, og saa gjorde han det omigjen selv – ja nu har jeg lært til en anden gang og lar mig ikke mere intervieve om saa Lasarus selv kommer direkte fra Abrahams skjød med hundene slikkende sine

saar!)[k586] Saa sylter jeg og saa blev jeg tegnet av Harald Bruun[k587] og det var ogsaa litt av en prøvelse og varte mange dager, men jeg ba om samtykket i at det billedet blir litograferet og hængt op i bokhandlervinduerne, for det ene fordi jeg ikke hadde tid til at sitte noe mere og for det andet fordi frk. Andersen[k588] og frk. Rasmussen[k589] og Peimand[k590] syntes det var saa pent og likt og jeg var i en gudhengiven stemning og tænkte Folkets røst er Guds røst og jeg ser kanske slik ut, endda jeg hadde haabet at det gjorde jeg ikke –.

Ja jeg har kjøpt huset[k591] her nu, og indtægten av de samlede verker[k592] har jeg allerede bundet, for jeg har husforsikret mig for Mosse,[k593] saa der skal være 40 000 kr. til hende naar jeg dør – for det kan der vel kjøpes en livrente [2] til hende saa hun slipper at komme paa noget «hjem» eller «anstalt». Dermed skulde jeg jo likesom være fri for det som har vært det vonde for mig, tanken paa hvad der skulde bli av Mosse hvis jeg dør. Kjøpet av huset var jo et «skridt» og jeg visste og vet ikke om det var rigtig – men jeg orket ikke længer at ha alting slik paa det uvisse. Nu sitter jeg altsaa med det og 4 maal olderskog – saa stor er tomten. Sommetider glæder jeg mig til at ta fat og stelle med det –.

Det er akkurat som Kristiania og alle dere som bor der var paa en anden klode. Huldren i Snertingdalen,[k594] som har faat mot ved at høre om den psykiske forskning, formodentlig, og i det sisste jevnlig viser seg for folk i fuld gala og usedelige hensigter, forekommer mig at være et meget mere sandsynlig fenomen end Barbra Ring.[k595] Barbra manifesterer sig jo forresten ikke, nu jeg kommer til at tænke paa det – det er aar og dag siden jeg har mottat ~~bl~~ belæring av hende i nogen avis – hun har da ikke faat slag? Hadde hun faat erstatning fra sin Ragnar[k596] saa vet jeg at hun vilde ha skrevet heftig i bladene –. Og Regine[k597] har ikke fortalt noe om guttene sine paa længe nu –. Skriver I, karle? Alvorlig talt – det er akkurat som det ikke skulde være sandt at noen av dem var der.

Du *er* forhaabentlig, cara mia,[k598] og er frisk nu og har det godt. Gid du vilde skrive litt til mig engang ved leilighet – eller uleilighet, for jeg vilde ønske at høre fra dig snart, hvis du synes jeg har ikke fortjent det altfor litet – jeg tror ikke jeg har git livstegn fra mig siden jeg var ute hos dig og var ikke det ivaar mens sneen laa og alting. Denne sommeren har gjort mig rent rar i hodet. Jeg var i Trondhjem og omkring deroppe og i Bergen, var borte i 6 uker og jeg var jo ikke vant til at være hjemmefra heller, saa det var meget rarere end en utenlandsreise før i tiden.

Frk. Solheim har forlatt mig[k599] og istedetfor er kommet frk. Rasmussen. Pen, dannet pike, datter av telegrafdirektør Rasmussen, moren født – jeg husker ikke.[k600] Meget flink, villig til sit arbeide, endda jeg tror hun angrer nu at hun har

tat [3] paa sig huspost. Hun er flink som sagt, *kan* husvæsen, endda hun har været kontordame og bodd i pensionater og fyrstelige «messer» ved svimlende industrielle foretagender etc. – og vi vantrives gjensidig. Det er godt nok med unge piker i familiær stilling – men naar de skiller saan rent i ‹lit› fra familien ellers! Hun vet hvem alle bankchefer og direktører i dette land er skilt fra og gift med – jeg vet ikke engang hvad de damerne jeg kjender her paa Lillehammer er født, hun har seks selskapskjoler og jeg har bare den du gav mig forleden jul og den er noksaa medtat nu – og forleden aften spurte hun mig om jeg vel kjendte H.C. Andersens fra Horten. Grebet av en anelse som syntes mig selv vild spurte jeg aaffer[k601] en Andersen? Jo, han boktrykkeren som utgav Norsk Familieblad[k602] og havde skrevet disse eventyrene![k603] Men kjære, ikke fortæl det til noen –.

Imorgen eftermiddag skal hun ha fri, og da skal jeg ta mig fri fra romanen min[k604] og Mary Andersen[k605] og jeg skal drikke kaffe i massvis og strikke og Mary skal læse høit i Evald Tang Kristensen,[k606] som Dancke[k607] har skaffet mig sytten bind av – Mary har fundet og lagt merke ved en masse spøkelseshistorier, herregaardssager og reiseoptegnelser fra hendes egen bygd og det er hende en svir at faa læse dem op paa den avsindige jyske dialekten.[k608] Vi tør ikke hengi os til slikt naar den nye[k609] er hjemme – jeg har følelsen av at hun betragter mit bibliotek som en skrækindjagende og forvirrende blanding av pedanteri og grovt usedelig raaskap.

Mange hilsener til Anker[k610] og dig selv
din
Sigrid

21. desember 1921

Lillehammer 21.12.1921.

Kjære Nini,

Gud vet om du er hjemme paa Lillehaugen[k611] nu eller hvor du vanker. Jeg har tænkt endel paa dig, om du hadde det morsomt i utlandet[k612] – av og til sporer jeg en viss reiselyst, men det blir vel ingenting av; en blir ordentlig bundet med smaabarn. Det blev saa litet jeg fik se til dig sisst; megen bevægelsesfrihet har jeg

ikke, naar jeg er i Christiania. I det hele – *nu* vilde jeg like en rigtig ferie. Men naar? Byturen var ikke noen absolut hvile, da jeg kom hit hjem til min mor,[k613] saa er jo hun en litt nerveangripende kompagnon; hun reiste siste ‹onsdag› og saa var det bakning, ‹opskaaring› av kjøt og ‹husiorden› – imorgen kommer Svarstad[k614] med de tre stedbarna,[k615] efter nytaar skal jeg ind med Mosse[k616] til Dr. Magnus[k617] – og saa skal jeg vel skrive igjen. Naar jeg engang faar tid – «naar Fruen engang faar tid, kommer Fruen til at arbeide sig ihjel» sier frk Andersen.[k618]

Saa har jeg – for at gjøre det vanskeligere – ikke vand i brønden og har hat alle ungerne[k619] i sengen med forkjølelse – enkeltvis og samlet. Nu er de oppe igjen og Hans[k620] gaar og synger og pusler herinde og forstyrrer alt i ett, mens jeg skriver, for Guro[k621] steker krumkaker og Mary[k622] stryker det sidste av vasken.

[2] Han er aldeles vanvittig søt nu, straalende vakker, men han er tung og sen i opfattelsen og inderlig bortskjæmt. Anders[k623] ser jeg lite til om dagene – er han ikke ute paa ski saa hænger han med næsen i en bok; fortiden er det romerne og grækerne. Jeg fik tak i Utheims[k624] gamle bok, om du kjender den; vi hadde den hjemme hos min far – og saa fandt jeg den i Damms[k625] reoler sisst jeg var inde der og lette efter «rart». Naar jeg tænker paa hvad jeg nu skylder hos Dancke[k626] og Mortensen[k627] og Damm og bokhandlerne her og i antikvariater i Stockholm og Kjøbenhavn som er begyndt at øse fristende kataloger ind over mig – saa er jeg glad for de 17 000 – jeg trænger dem sandelig; ja for andre sakers skyld og.

Men der er også da hellerikke stort at læse av aarets grøde. Der er altsaa Duun[k628] og Fønhus;[k629] Bojer[k630] har jeg kjøpt paa Elsters[k631] anbefaling og gjæmmer den og Bjørnsons brever[k632] til efter julestria. Størsteparten av det som jeg har begyndt paa, har jeg lagt halvopskaaret i pakken til sykehuset. For at godgjøre mig litt læser jeg Byskupa Søgur[k633] paa sengen – ja le du, de er mye mosommere kredser end f.eks. vaar elskede Barbras[k634] kreds.

Juleveir har vi da ialfald heroppe; nu gaar solen ned ret ut for vinduet mit, men det dryppet fra taket i middags!

Jeg tænker paa din mor[k635] undertiden og undres paa hvordan hun har det?

Ja ja, glædelig jul da, hvor du saa skal feire den, for dig og dine. Hils Anker[k636] saa meget og vær hilset fra

din
Sigrid.

1922

10. januar [1922]

k637

Lillehammer 10. januar 1921.

Kjære Nini!

Aassen er det med dig? Nu er det længe siden jeg hørte noe ordentlig fra dig?

Tak for sukkerdryssen! Den kom frem sound and safe[k638] – staar fortiden paa toppen av en av mine bokhyller. Nu vet jeg absolut ikke mere hvor jeg skal gjøre av noen av tingene mine. Jeg spekulerer paa, naar jeg tør resikere at bygge paa huset mit – faa mig et arbeidsrum med plads til alle bøkerne mine, og overlate stuen her til min husstand og til glasskap og buffet etc.

Idag begyndte Anders[k639] paa skolen igjen – saa er julen definitivt ute. Gudskelov for det! Den har været endel anstrengende. Hans[k640] blev ~~endel~~ svært syk anden juledag[k641] – mavekatarr – og holdt vekselvis frk. Andersen[k642] og mig vaaken hver eneste nat indtil igaarnat. Ellers saa var altsaa Svarstad[k643] her og alle 3 barna[k644] – og 6 unger i alle aldre *er* litt anstrengende. Mosse[k645] var simpelthen lyspunktet, for hun var ualmindelig frisk og snil og glad hele julen igjennem. I øieblikket løper hun utenfor omkring huset og skriker av glæde over solen og nysneen, som hun vasser i til op paa maven. – Den eneste dagen da jeg tok mig en morgenhvil hadde Ebba[k646] strøket tilfjelds paa ski og alene. Jeg hadde git hende lov kvelden før, men blev elendig ilde ved, da jeg kom op og saa, det var likefrem uveir – nordenstorm – [2] og jeg var noksaa ødelagt av angst, da hun sent om kvelden kom hjem, glad og frisk, efter en 10 timers skitur i hylende nordenstorm.

Nu er jeg visst færdig med at læse igjennem «aarets grøde» – har sendt dr. Konow[k647] bud om at la avhente hele greia til sykehusene hans. Noe av det litet

som jeg syns duger er den sisste av Falkbergets noveller.[k648] Ellers saa var det gudhjelpemig tyndt.

Men jeg synes at Bojer[k649] er god iaar. Braaten er med det værste – endda jeg synes ikke «Bams»[k650] er daarlig skrevet. Men der var *visdom* og kristelig barmhjertighet i bestræbelserne for at holde proletariatet fra en «oplysthet» som det benytter til at røbe – «samfundsuretfærdigheten» er ikke saa uretfærdig allikevel – de «elendigste» er for en stor del elendige fordi de ikke eier de simpleste, naturligste impulser, generøsitet og lojalitet overfor sine egne nærmeste, i det hele ikke andre følelser end en snørret sentimentalitet overfor sig selv og en inkurabel trang til at skape sig. Cfr.[k651] Sporveiskonduktøren som blir saa fortvilet fordi han har kjørt over et barn og prompte reagerer ved at gjøre sin kone og sit barn mest mulig fortvilede. Jeg er gla jeg har bodd paa østkanten, saa jeg vet litt om folket der, utenom Braatens bakvaskelser av dem.

Du kan tro at Anders er blitt kjæk gut nu – lang og slank og smidig. Men hissig og trassig og slurvet og lat som en ulykke. «Jeg elsker dig, mor, men jeg indrømmer at jeg bærer mig ikke ad som jeg skulde gjøre det.» sa han forleden – jeg hadde jult ham op kvelden før og han hadde tat igjen alt han orket.

Godt nytaar, kjære dig, og tak for det gamle. Paa gjensyn engang i vinter,
din
Sigrid.

17. mars 1922

Lillehammer 17. mars 1922.

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Det naadde mig paa faldrepet – jeg hadde netop bestemt mig til at reise ind i eftermiddag til Chr.a.[k652] Jeg skal se at faa ringt dig op lørdag[k653] fm.[k654] – jeg tar ind paa Bondeheimen,[k655] iaften ialfald. Kanske vi kunde møtes i byen lørdag f.m. – helst før jeg begir mig ut paa Kampen[k656] og tilstaar min ankomst.

Skrive orker jeg ikke og festen på Bristol[k657] vilde jeg neppe greie mig igjennem uten at faa hysteriske anfald. Du faar undskylde – men husk at nu er det paa tredje aaret jeg sitter oppe, noksaa regelmæsig, til 2–3 om natten med svart kaffe og sigaretter og vækkes kl. 6–7 av ungerne.[k658] Nu begynder jeg at merke at jeg har tat op paa forskud av de 80–90 aarer som vi gjennemsnitlig lever i min slegt.

Jeg har murere utenfor som begynder at grundlegge hagen hos mig. Jeg glæder mig til vaaren og *den* –.

Gid jeg kunde træffe dig i byen denne gangen – som sagt, skrive brev orker jeg ikke nu, og forfatterforeningens[k659] fest trænger ogsaa ikke *mig*. Jeg har aldrig duget til slikt – og endda mindre nu end nogensinde.

Mange hilsener
din
Sigrid.

[7. april 1922]

[k660]

Lillehammer fredag.

Kjære Nini,

Er du hjemme i paasken[k661] – en eller anden dag uten huset fuldt? For da vilde jeg gjerne komme ut til dig.

Svarstad[k662] og Trond[k663] kommer hit op i paasken, og S.[k664] har skrevet og bedt mig reise bort, da han ikke orker at se mig nu. Jeg haaber at faa værelse paa Bondeheimen[k665] – skriver og bestiller rum idag – men vilde helst høre etpar ord, om det passer dig at jeg kommer, for jeg reiser herfra askeonsdag.[k666]

Hilsen
din
Sigrid

27. april 1922

Lillehammer 27. april 1922.

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Saa igaar av avisen at Krogvig[k667] forhaabentlig faar Mohrs[k668] – ja gud gi han fik det da og fik komme ut – solo. Han har det visst ikke bedre end vondt.

Her er baandene. Anders[k669] paastaar at der er ikke andet slags sokkelvand at faa kjøpt nu i byen. Jeg maatte sende ham, for jeg har ligget tilsengs en tre dager – forkjølelse, vondt i halsen og saart skidteri. Her er griseveir, men godt allikevel – iling efter iling av vaat sne og lunken regn hver dag siden jeg kom hjem, skittent og fælt, masser av vand og fuglefløit pjusket og forsagt indimellem. Det blir vel vaar omsider her og. Mjøsisen ligger vastrukken, graa med en og anden liten aapen rende i.

Tak for de dagene paa Holmgil[k670] du, til dig og Anker.[k671] Det hjalp godt – især efterpaa. Fra S.[k672] har jeg ikke hørt steins ord endda – jeg gruer for hver dag til posttiderne, ellers saa har jeg arbeidet i ett træk, siden jeg kom hjem, saanær som de dagene jeg laa. Jeg saa efter dig paa utstillingen[k673] ja. Der var forresten ikke noe næsten som jeg ikke kjendte fra før – og mange vakre stykker som jeg savnet. Jeg var nedom Baardset[k674] og talte om Maria-Sagaen.[k675] Jeg likte ham – B. – meget litet. Men Steenske[k676] [2] er flinkere til at faa bøkerne *pene* end Nygaard.[k677] Og skal jeg gjøre denne oversættelsen,[k678] skal det være som et *pragtverk* – det har jeg endda mere paa det rene efter jeg hadde set denne utstillingen[.]

De dagene hos Signe[k679] var *ikke* hyggelige – netop. Endda hun var snil og mama[k680] snil og Sigge[k681] snil. S. hadde været der og snakket op og ned – de var opfyldte av medlidenhet med ham og optat av at vedlikeholde status quo – for børnenes[k682] skyld. Signe er en engel slik. Nu hadde Gunhild[k683] fundet paa at hun vil ikke gaa på handelsgymnasiet mere; sier hun kan ikke følge med – fluks erklærer Signe at hun vil læse nogen timer i uken primært med hende – gratis of course.[k684] Signe har 3 unger[k685] under 5 aar og nu bare en 16 aars jentunge til hjelp. Jeg vet ikke hvad det er blit til – jeg har som sagt intet hørt fra hverken S. eller Signe. Men Svarstad har god grund til at holde paa med sit kvindehad – det maa være morro for en mand altid at skulle la fruentimmer dra paa sine

vanskeligheter. Signe og mama gjør alt de bare evner for at hjelpe ham litt med disse ungerne som han er saa gal over at han er nødt til at fø frem.

Signes tvillinger[k686] er knusende søte. Men – jeg er gla for mine sønner, skjønt den førstefødte[k687] saa smaat begynder at sætte mig graa haar i hodet. Tullerne til Signe er livlige og pussige – men et par rigtige hønsefrø. De snakker *bare* om sine klær og om selskaper de har været i og skal i.

– Nu har middagsposten været her – fremdeles intet nyt fra Chr.a.[k688] Gudskelov – saa faar jeg arbeide i ro og fred denne eftermiddagen og kvelden med!

Mange hilsener
din
Sigrid.

[Mai 1922]

[k689]

Lillehammer, søndag

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Ja jeg hørte jo om dit og hans interwier fra den anden kanten ogsaa; ellers saa har jeg nok været ifred en stund nu. Jeg trængte det ogsaa i høi grad – jeg har været daarlig selv og med ungerne[k690] har her været alslags smaaplager som volder en masse natteuro – Hans[k691] faar attakker av elveblæst[k692] om nætterne, og faar han ikke det saa vaagner han av at han er snørret og ikke faar puste og skriker for det.

Men jeg har arbeidet en masse lel[k693] – sittet oppe til 2 og 3 og ligget i sengen til 12. Du kan tro her er vakkert om morgnerne, naar det begynder at [2] lysne og fuglene at kvidre – først et lite pip som varsler at klokken er over 1 og saa litt efter litt sætter de ind, hele hurven.

Og saa har jeg arbeidsløse til at arbeide. 2 mænd sætter gjærde – skigar om det hele, 2 har hugget ned endel av olderskogen og bryter op. Her er deilig jord, men masser av sten og røtter. Jeg glæder mig til næste vaar, jeg kan begynde at plante

trær og busker. Foreløbig faar jeg bare en liten remse av bed langs gjerdet midt imot indgangsdørene, saa jeg kan faa se litt gro op iaar og. Du skulde ikke ha lyst til at sænde mig noen kjærmindeplanter. Der skal bli staudebed med tiden nemlig – iaar blir det litt kjøkkenhave, litt stauder og litt sommerblomster om hinanden. Hansemand[k694] nærer en frygtelig interesse for 4 rabarbrarøtter med ni blader, klør vist i fingrene rent for at faa trukket dem op.

[3] Huset har jeg faat malt med hvite vindus karmer og dørrammer og himmelblaa dører. Jeg vet ikke om du husker at i Hiorths[k695] tid var det ikke engang malt, træverket her. Det er morro at gaa og se det kommer litt begyndelse til orden i sakerne. Anders[k696] er desværre meget litet interesseret i dette. Fortiden er han mest interesseret for forholdene i Kina og refererer alt som staar om det i avisen for mig, hver evige morgen, mens jeg ligger og venter paa at Mary[k697] skal komme og befri mig for Hans som spaserer over hele sengen min og sætter sig eller traakker paa de mest uventede partier av skrotten min. Hans er grusomt søt nu og frygtelig bortskjæmt.

Jeg er ikke noget ublandet begeistret over dette forslaget om digtergage – paa grund av de 4 andre[k698] vet du. Jeg kan naturligvis ikke gjøre noe andet end være aldeles stille? Der blir saa naturligvis debat [4] i stortinget o.s.v. og jeg synes det er leit –. Helene Frøisland[k699] sier det er Hambros initiativ –?[k700]

Mange hilsener til Anker[k701] og dig selv
din
Sigrid.

11. juni 1922

Lillehammer 11. juni 1922.

Kjære Nini,

«Alle ting tjener den retfærdige til gode»[k702] som beskrevet staar. Barbra[k703] har som anerkjendelse av min optræden i digtergage-saken[k704] sendt mig et kjærlighetsfuldt brev om sit landbruk[k705] og sine instinkter (arvede) et finsk tidsskrift med en straalende anmeldelse av «Kristin»[k706] og et aldeles bedaarende

strikkepindehus av sølv. Derfor skriver jeg idag og takker *deg* for sisst, for al godhet da, og for telegram og brever og tutto –.[k707] Hadde jeg ikke faat paa mig pligten til at takke ilfærdigst for Barbras storstilede gave (det er aldeles fornydelig!) saa Gud vet om jeg ikke hadde blit ved [2] at være uhøflig ialfald til ut i næste uke. Men det er altsaa en stor skam at jeg ikke har takket før. Men jeg har arbeidet som rasende med boken,[k708] har sydame i huset nu, arbeidsfolk paa tomten og dit og dat og en hvirvelvind av selskabelighet – Rikard Berge[k709] og Johanna Bugge Berge[k710] var i byen og saa turet vi, en dag her og en dag hos Lars Jordes;[k711] det var svære ting for mig det. Jeg liker baade Berge og hans kone svært godt – og vi har masser at snakke om – og jeg indrømmer at nogenting i mig selv kagler høilydt mot bonderomantik og nasjonale rørelser. Ett er alt som jeg har trøkt ned i mig selv i alle de aarene jeg levet med en mand[k712] som jeg visste vilde være spotsk og uforstaaende, hvis jeg viste alt det som jeg egentlig var fødd op til at interessere mig mest for. Et andet, mere qvindelig motiv er at Vaagaa-dragten min klær mig ubetinget bedst av alt jeg noensinde har hat paa. Jeg har faat tak i en «byggkornring» = Valderssølje [3] ogsaa, som Berges sa var et sjelden fuldkomment eksemplar. Du vet at han gir ut et vældig verk om Norskt Bondesylv,[k713] som forresten er rasende morsomt.

Jeg burde igrunden sørge for at bli reproduceret i en – eller helst flere aviser – i bunaden, med sylvspennte skor og hueplagget mit, naar jeg tænker paa det –. Naa, det var snilt av Barbra – gud velsigne hendes sæle og sælepinner og plog og al og paa og ‹rødsi› og tasker og sko –. Du skjønner at det der i T.T.[k714] – det overvældet mig litt!

Skriftstykket fra det Sakkyndige utvalg har jeg altsaa endda ikke bekommet; jeg skal nu vel ha en dokumentlignende redegjørelse fra dere som grundlag for min skrivelse til Stortinget. Faar de 4 andre ikke digtergagen til næste aar, saa *sier jeg min fra mig*.[k715] Be om at faa den «nedsat til stipendium» syns jeg reventerlig talt er noe flisespikkeri, eller vaas. Mit [4] standpunkt er nu jeg har faat tænkt mere over det: Med dybtfølt tak for den mig av nationen beviste hæder etc. vil jeg ikke motta en sær-utmerkelse, som tinget for etpar aar siden besluttet at avskaffe. ~~‹Gjenindfør›~~ Er min digtergage tegn paa at Stortinget har ment om igjen og atter vil indføre en slik national anerkjendelse av litteraturens fortjente mænd og qvinder, er jeg ydmygeligen stolt og hædret over at komme med i kompaniet. Altsaa – for iaar gjør jeg som dere sier. Blir det ikke til næste aar rettet paa overfor de andre, frasier jeg mig digtergagen uten mere snak.

Ellers saa lever jeg saa bra som jeg ikke har gjort paa – jeg husker ikke naar. Ingen breve fra en viss kant, fred til at arbeide, barna[k716] friske og snille – Mosse[k717] forholdsvis, de andre to blomstrer uten bisætninger eller andre forbehold. Hans[k718] er saa søt at det er næsten ikke til at holde ut at se paa ham, lysebrun [5] og rosenrød med kringskaaret gult haar. Hver morgen spaserer vi en tur i «skogen» og Hans plukker hesteblomster og violer men isaær hesteblomster. «Søte snille blomster» sier han og putter næsen nedi, saa han er gulpudret omkring den altid.

Anders[k719] hadde præsis samme uheld som Ellen Helle,[k720] men der gik bare et lite skal av nedentil og tanden som var slaat løs har fæstnet sig igjen – nu kommer det an paa om den greier sig. Han har overrasket mig med at bære vand til haven utrættelig og nidkjært, uten knur – er rasende interesseret i det vesle vi har sat og saadd – og de to smaa sengene han har selv vil han endelig vande og luke i alene. Han er gruelig energisk, naar han er interesseret for noe – men han bruker to timer om at plukke av sig de fem plaggene han har paa og vaske sin skrot – selv om den er lang nu saa er det litt meget. Ellers saa driver de og sparker fotbal oppe paa en gaard her, hvor to av hans skolekammerater bor – [6] terminologien er han flink til at anvende og fortæller mig hver kveld om hvordan Frithjof[k721] og han fik «gjort» den ballen og «sat ind» den og at de vandt med 5:2. Jeg har en anelse om at foreløbig er det væsentlig jargonen han mestrer. Men selv Hans, ja stakkars lille Mosse ogsaa, har opfattet at i vore dage rører ikke unger som har litt selvagtelse en ball med hænderne – de gaar ogsaa og sparker og spænder ballene sine omkring.

Her er overskyet hver nat og knusktørt. Foreløbig har jeg jo ikke mere end 75 kg poteter i jora at syte for, men det er svært lite spændende foreløbig at se paa raderne som ikkeno kommer op av. Men jeg tænker paa din urtegaards mangfoldige spændinger – har dere faat regn?

Jeg sitter og skriver til det er lys dag igjen – hver nat omtrent. Og ligger længe om morgenen og læser ernste Sachen.[k722] Netop færdig med Magnus Olsens Hedenske [7] Kulturminder i Norske Stedsnavn[k723] og skal nu ta fat paa Norges indskrifter med de ældre runer.[k724] Det minder litt om en ret som sagaerne melder blev serveret til frokost i gamle dager – vindtørret fisk eller kjøt bankes godt ut med en øksehammer og spises med salt smør, uten bløtagtig utbløtning eller kokning – mye mat og god mat, men den skal tygges godt og spises langsomt. Alvorlig talt saa er det morsomt at følge de endeløst lange traadene netop i folks hverdagsliv og skikker og forestillinger gjennem 2000 aar. Noe andet faar jeg absolut ikke læst.

Men Herregud – omsider at turde kalde sin sjæl sin egen og interessere sig for det en virkelig interesserer sig for – uten at være ræd for at noen tar det fornærmelig op – og stikker efter en for det ved første leilighet!

Ja dette her blev langt. Men for en gangs skyld er jeg glad i hu. Gid du kom hitover iaar – [8] jeg vilde ogsaa synes det var morro, du skulde se Hans Benedikt[k725] saa ugudelig søt som han er nu.

Mange hilsener til Anker[k726] og til dig selv mest, kjære dig. Gid vi kunde si, næste gang jeg hørte fra dig, at det hadde vist sig, det var ikke saa farlig allikevel, dette med benet, og at dere begge hadde det godt. Og hils haven din!

Din
Sigrid.

11. juli 1922

Lillehammer 11. juli 1922.

Kjære Nini,

jeg talte i ti minutter med Anker[k727] paa stationen iforgaars og hører at du kommer nedover sisst i maaneden. Glæder mig til at se dig – jeg ønsker bare jeg kunde huset dig, men av gjesteværelset er hittil kun grundmuren realiseret. Imidlertid – det kommer, her *sker* daglige smaating paa tuften min, og det *er* morro at ha slikt slag at stelle med.

Gid du kunde si mig etpar dager før, naar du kom.[k728] Jeg skulde været ind med Mosse[k729] til lægen den 19de; men fik idag brev fra Børneklinikken[k730] at de kan ikke ta imot hende før ut [2] i august. Paa en maate er det vondt at det blev opsat – denne tiden før er saa nerveslitende. Jeg er *spændt,* for jeg *synes* virkelig barnet har kommet sig isommer.

Her er nu et veir av den anden verden – hørte at du faar det nordenfjelds, for jeg hørte av Anker at det hadde været en lysttur i kulde og væte hele tiden. Ellers saa han godt ut, og det var morro at se hans aasyn paa Lillehammer station.

Fraregnet togreisen med Mosse kommer jeg vist til at være her i hele sommer. Og jeg er ikke misfornøiet med det.

Mange hilsener og ønsket om godt veir og god tur. Jeg misunder næsten dig som er nordenfjelds[k731] – Trondhjem og trakterne deromkring er allikevel det deiligste i Norge synes jeg.

Din
Sigrid.

18. juli 1922

Lillehammer 18. juli 1922.

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Ja, jeg gaar altsaa ut fra at du reiser fra Trondhjem med dagtoget som kommer hit 5.28 om eftermiddagen og ikke med det som kommer ved 2-tiden om natten og møter dig paa stationen[k732] – jeg altsaa, ikke toget; det var en frygtelig periode for en forfatter, men du skjønner –.

M.h.t. reisen til Moelven saa er der to tog mindst som du kan ta og komme videre til Chr.a.[k733] om kvelden, *tror* jeg, men det faar du bedst vite paa hotellet. Om jeg bør bli med vet jeg sandelig ikke. Ærlig talt – tror du igrunden ikke at kjære Regine helst vil ha dig for sig sjøl.[k734] Beden mig har hun ikke – andet end i de mest svævende ordelag. Paa den anden side kunde jeg nok ha leven av at se Tønder Olsens ‹maner›-farm og Regine[k735] med gjæssene og dit og dat ellers – bl.a. artiklen i Tilskueren.[k736] Jeg aner ikke noget [2] om den, men det kunde jo være at den er slik, saa jeg fandt mig beføiet til at svare, hvis der f.eks. er tale om misundelse eller paatryk paa mig utenfra, kan jeg jo oplyse at jeg selv var i sakkyndig utvalg da det blev meddelt at digtergager[k737] skulde være avskaffet, og derfor etc. – Men vi kan jo snakke om det.

Jeg glæder mig til at se dig. Bare vi faar godveir. Imorges høljet vandet ned; nu er her dampbadsluft og solskin. Jeg skal bestille værelse til dig på Victoria[k738] imorgen; idag fik jeg ikke gjort det, for jeg hadde tat min søn Hans[k739] med til byen

og han gik simpelthen baklængs for at glane paa alle stadens merkverdigheter og oljehyre hadde vi paa begge to og saa begyndte solen at skinne og vi svettet som gamper og jeg maatte skynde mig alt jeg orket.

Jeg misunder næsten dig som er i Trondhjem. Jeg synes det er det bedste sted i Norge jeg. Faar jeg tid til noen ferie iaar saa tror jeg at jeg tar dit med Rørosbanen,[k740] med en avstikker pr. til op gjennem Rendalen.[k741] Men jeg vet forresten at det faar jeg ikke.

[3] Jeg lægger umaadelige reiseplaner til næste aar, men vet godt selv, at det blir hellerikke av.

Mama[k742] er her, det nævnte jeg kanske. Hun har endda ikke naadd det milde stadium av alderdom. Hun strikker blonder av snellegarn og sier bistre ting om alt og alle, men hittil har vi ikke ‹koraroloteret› – saavidt. Og Helene Frøisland,[k743] lænket til sin barnevogn, med en unge[k744] i som ikke taaler at moren stanser og snakker; al samtale med Helene maa finde sted under springmarsch. Forresten er det et prakteksemplar av en unge, og saa snil, sier Helene, naar bare Anne Marie[k745] faar sin vilje og laks og jordbær og kaker saa meget som hun vil ha, er hun det snilleste lille englebarn. Det er et prakteksemplar av en unge forresten – jamen er det snodig at de to tynde overnervøse raringerne[k746] har faat en slik blei til jentunge – hun er brun og fet som en olderrot med etpar flate porcellænsblaa øine som evig speider efter en chance – om der er noe hun kan slaa kloen i.

Jaja – ha det godt i Trondhjem da du. Du snakker om barndom[k747] – den lugten av balsampopler [4] efter regn som er i gaterne deroppe længter *jeg* efter – og saa den røde farven på græsset i engene. Og *naar* jeg faar haven min færdig til at plante i for alvor skal jeg ha en klump av gule dagliljer og baandgræs og astrantia og noen lakrøde som de kalder «brændende kjærlighet» og blaa druer, slik at jeg kan se dem fra vinduet, for det hadde de alle steder i Trondhjem i min barndom – og saa reinfarn ikke at forglemme.

Paa gjensyn da, du,
din
Sigrid.

24. juli 1922

Lillehammer 24. juli 1922.

Kjære Nini!

Velkommen hjem![k748]

Jeg tok bilen helt frem til Lillehammer – det hadde blit at sitte ½ time paa stationen og ½ time i kupe med folk og jeg trængte til luft – jeg følte mig som en ‹puttopeskedokke› som al luften var klemt utav! Tak for laan av kaapen din.

Aldrig har jeg oplevet noe saa rart.[k749] Naar jeg nu tænker paa det. Fra det første vilde farce-indtryk av vor kjære Regine[k750] og buksetroldet[k751] ved grinden og champagnen i skogen – og saa eftersom Regine delvis avsløret paa sin mærkverdig naive maate og hu sjel foldet sig ut.

For alt jeg vet saa kan jo skarregyvren gjerne ha levd et liv saa himmerikes engler monne frydes derved, og nu soler hun sig troskyldig i litt godhet og hygge paa sin alderdom. Men – der er dette mylder av perspektiver: en slik vilje og energi og selvbevissthet – et menneske som er saa forutrettet av naturen og som visst ikke er *ræd* noget.

Det kan altsaa være idel idyl og uskyldig arbeidsom glæde under Guds høie himmelhvælv i skog og eng og aker. Men – jamen var det et rart kompani – incl. søsteren[k752] og herr Steen![k753]

Jeg tænker *slik* på dig – aassen har du det idag oppe i hulderheimen. Gud vet om ikke du er gla ikveld, naar du stiger i din egen seng og forhaabentlig sovner sødelig ved din ægtehusbonds[k754] side. Jeg tok mit mindste mandsemne[k755] og stappet ned med mig, da jeg la mig inat. Jeg tror at hadde jeg vært otte dager deroppe saa vilde jeg blit gla [2] om jeg hadde fundet noe saa velsignet almindelig som en fuld frøning[k756] paa verandaen der! Men jeg er gla jeg har set det! Jeg skulde gjerne møtt dig da *du* returnerte til hverdagsverdenen og ha snakket med dig.

Og det er første gang jeg har været betat av noe som det lugtet unormalt av – interesseret og imponert og skræmt. Dette her var noe andet end sjoskede jenter som har trænet i subberi paa en Parisertur og lærerinde-hørers kvindesakstull –

lissom en forvridd urkraft synes jeg. Nordlændinger er noe for sig ogsaa, det er sandt!

Og saa midt opimellem disse vældige, naive og bugnende jotunkvindfolkene vesle Steen som ser ut som han kunde være hvadsomhelst fra skræddersvend til rovmorder. Og lille «frøken Winter»,[k757] kanske gjerne et gudsord fra landet, men hun lignet en liten pus som netop har snoget i fløtekoppen. Nei det er saa rart saa jeg er ikke kommet over det endda! *Tror* du, vi kjender vor elskelige søster i kaldet, Nini min?

«Bare du dog kunde ha været der i otte døgn,» sa mora mi[k758] «saa vilde du formodentlig ha set, det hele var allikevel ikke andet end to overmaade dygtige og agtværdige gamle damer som er rædselsfuld-forskruede og skabagtige – og som mangler nogle av de goder, Nini Anker og du selv har faaet ved arv og opdragelse, uden jeres egen fortjeneste –» Hm. Det kan ogsaa være –.

Tak for du var her, cara mia![k759] Mange hilsener til Anker[k760] og til dig selv. Fortæl mig snart andet kapitel av eventyret om Bakken.[k761] *Hvad* sa din husbond, tro, da du fortalte ham om dette –?

Lev vel saalænge
din
Sigrid.

[30. september] 1922

[k762]

Lillehammer lørdag 1922.

Kjære Nini,

skriv, sier du – ja jeg hadde endda tænkt jeg skulde telegraferet og gratuleret med coupe de France,[k763] men det blev ved tanken, saa det er jo strængt tat intet at fortælle; jeg orket ikke gaa i byen den dagen –.

Tak for brevet dit –. Nei, jeg *orket* simpelthen ikke at reise ind til det store aandernes orgie.[k764] Jeg kan vel nok uten at demonstrere for megen indbildskhet

uttale at jeg ventet, skulde jeg reist ind, saa hadde jeg nu blit anbragt som litt av en forgrundsfigur – som det mest notable mælke kvæg nært Seip[k765] og Nansen[k766] –. Og jeg var ved Gud ikke oplagt til at feste; jeg er saan litt utslitt av arbeide og av Mosse:[k767] hun har været saa daarlig og saa urolig de sisste maaneder, saa jeg er rent fortvilet. Nu *maa* jeg vente med at reise ind med hende, til jeg er færdig med boken,[k768] jeg kan ikke avbryte midt i. Det er altsaa ogsaa en grund til at jeg ikke kom, at jeg længter efter snarest mulig faa en avgjørelse med Mosse. Nu har jeg faat skjænd for jeg ikke reiste av mama[k769] og dig og Dancke[k770] som meddelte at dere fik kænguruhalesuppe. Var det godt? Det faar jeg vel nu aldrig smake.

Men jeg skulde gjerne vært ute hos dig den dagen sammen med Heiberg[k771] og Collett Vogt.[k772] Det er fært vemodig at tænke paa, at de to luter mot bakken med lav paa grenerne, for at tale poetia (jeg har helligholdt Holbergmindet[k773] med at læse høit hans komedier[k774] for min søn[k775] og mine piker[k776] om kveldene – de er alle tre enfoldige nok til at le og klappe i hænderne av ham (d.v.s. Guro[k777] klapper selvfølgelig ikke i hænderne), men de morer seg mere umiddelbart end jeg gjør nu. Men jeg husker at jeg ogsaa moret [2] meg storartet over comedierne, da jeg var barn.

Apropos G.H. og C.V. og digtergagen[k778] – endda har jeg ikke skrevet til Regine[k779] – til fødselsdagen[k780] telegraferte jeg – men jeg er ikke ‹goffor›! Fremdeles er jeg rystet, naar jeg tænker paa blaakolsfærden[k781] vor. Jeg tænker simpelthen med ulyst paa det mulige gjensyn – og synes selv det er stygt: du og jeg har vort paa det tørre saa vi trænger jo ikke slutte noen pagt med gyvrer[k782] (jeg har i aar avlet 7 tønder poteter foruten mine øvrige indtægter. Av og til gaar jeg ned i kjælderen og ser paa dem) Det er altsaa begyndelsen, forstaar du, til realisationen av min drøm fra jeg var barn, min egen have. Jeg haaber du er ikke mere blaseret i dit eden end du skjønner min glæde over mine egne smaa poteter – de er forresten saa store at jeg kunde vist godt finde etpar til Tidens Tegn[k783] hvis de skal ha potet-konkurranse i aar og, og 7 tønder er da ikke saa litet paa de vesle lapper du saa! Blir ikke det billedet jeg legger udi morsomt at ha om 10 aar?

Lykke til med stykket dit.[k784] Saasom jeg hører at det intet indeholder som krænker mine idoler, Hæren og Kirken, saa haaber jeg, jeg er i byen til premiæren. Erotik og fru Wettergreen[k785] i 3 akter høres forfærdelig deilig ut. Det er noget spændende siden ingen vet mere – er prøverne begyndt? Og hvem er med ellers.

Jo – Paasche[k786] var her og sat til nattoget skulde gaa kl. ½ 3, det er fuldkommen sandt. Likesaa at jeg syntes det var svært morsomt og var vist meget godt oplagt: han kom direkte fra Island, og *spør om jeg skal til Island* næste sommer – mere

end en 1 mds. sommertur med guttene blir det ikke desværre. Han hadde digre konvolutter fulde av fotografier med hitop – og det *maa* være det vidunderligste sted i verden. Foruten altsaa biskop Gudmunds[k787] kilder og alter i fjeldet og Jon Arosons[k788] messehagl og slike ting –. Ellers saa har jeg forresten ogsaa hat besøk av professor Taranger[k789] flere aftener i sommer – han var gammel ven av min Far[k790] og mama[k791] var tilstede [3] som anstand, oftest hadde han ogsaa sit kors med hit; mama underholdt korset mens professoren og jeg fraadset i biskoppelige hyrdebreve[k792] – fra middelalderen naturligvis; det er spesielt en viss biskop Arne av Bjørgvin[k793] og en herr Haakon[k794] sommesteds, som er aldeles fortræffelige mænd –. Sommetider kom imidlertid Einar Lunde[k795] og teosoferte[k796] med professorinden[k797] nede paa postmesterens[k798] veranda – de bodde der og fru postmester[k799] vidnet at professoren fik ikke andet av føde end citater av Rudolf Steiner[k800] og maten *laante* korset mest hos fru postmester; officielt skulde de, d.v.s. hun stelle sig selv. Jeg tror at Taranger var saa menneskelig at han likte seg, naar han kunde komme hitop uten kors paa og vi tok kaffe og likør og kake og cigaretter og Norges gamle love. Ja hadde du *set* og *hørt* den konen, da vilde din ærbødighet for den mand som er gift med hende og endda sier at egteskapsskilsmisse er ugudelig svimle ueber allen Gipfeln![k801] Men for Guds skyld, snak ikke om dette til noen – han er til og med høflig, elskværdig, deltagende mot sin kone, gaar turer med hende etc. Bare en eneste gang – talen faldt paa dr. Steiner og hun var ikke med – eksploderte professoren og yttret seg uforbeholdent om Steiner og antroposofien i dens forskjellige virkninger saa det var en lyst. Paasche som selv i sin grønne vaar har frekventert mystagogens opbyggelse i Berlin gav et referat med anekdoter som jeg sandt at si ikke vilde tiltrodd ham dristighet til at komme fram med – men nu har han jo syslet med Sturlunga[k802] i to aar og det tar vel litt av penheten –.

Signes mand[k803] har traadt en spiker opp i foten og har holdt paa at bli alvorlig syk; Ragnhilds mand[k804] skal 6 uker paa sykehus for mavesaaer og mama ind til hende imens; mamas brever har i den anledning ikke været opmuntrende læsning, men nu det er ordnet at hun skal reise ind til Stockholm, er hun jo bliere. Men er det ikke pussig at mama som faktisk i de sisste aarene reiser hver tredje maaned eller saa mindst – om det nu bare er inden Skandinavien – simulerer den yderste grad av reiseuvanthet og reisenervøsitet [4] hver eneste gang og jamrer forfærdelig. Naturligvis er det hardt for hende at skulle sitte stille paa et tog saa mange timer uten nogen at mase paa, men hun *elsker* at bytte operationsfælt –.

Hvordan har Anker det?[k805] Jeg ogsaa sat og blev indvendig rasende over Regines jormorvisdom og vaakekonegrusseligheter den dagen der ved laaven – men skidt

faen, hun har med mig fordypet sig i Mosses elendighet saa jeg krympet mig som en makk med maur paa indvendig og nu er jeg vant til hende i den veien –. Men jeg liker hende saa litet efter dette sisste, ~~for~~ saa jeg er selv lei for det – for fanden, hun er blit snytt i livet og med al hendes Gudagtighet er hun ikke en som har taalt taalmodig at la sig lumpe. Har du nu set vennen Lobstein?[k806] Tænk dig han og gyvren[k807] i ovale guldrammer pendenterendes[k808] til hinanden saa gir nok dine tarmknuter efter!

Adjøs! Lev saa vel, og mange hilsener til the conquering hero![k809] Min søn Anders[k810] levet *kun* i hans triumfer en hel ukes tid. Nu har han læst en bok om hvalfangst – men den gjorde bare det indtryk paa ham, at han blev aldeles oprørt over, hvor grusomt det var: «Ja hvalfangsaktier, mor, det vil du da vel aldrig eie?» spurte han mange ganger. «Og Svend Foyn[k811] da, som lissom skulde være gudelig!»

Du kan tro her er vakkert om dagen – men koldt om nætterne!

Hilsen,
din
Sigrid

17. oktober 1922

Lillehammer 17. oktober 1922.

Kjære Nini,

Ja jeg har tænkt paa dere hver dag siden jeg hørte det.[k812] Jeg orket ikke skrive men opsatte fra dag til dag og gik og tænkte paa det, naar jeg stelte i haven – da tænkte jeg altid paa dig, *din* er likesom mit forbillede og du min store autoritet med alt som gror i jora. Jeg visste forresten hellerikke, hvor meget som var sandt – vaadeskud, skrev Signe,[k813] og jeg tænkte at det kunde godt være sandt, de guttene gik jo altid og tuklet med skytevaaben. – Hvor mangt og meget det er her i huset og i mit liv – som uvilkaarlig faar mig til at snu bort paa dig og dit med tankerne mine har jeg ikke visst før i disse sidste dagene, og det gjorde vondt i hjertet at tænke paa dig og Anker.[k814]

Jeg blev gla da jeg saa av brevet dit at dere er paa Holmgil[k815] med skogen omkring dere og at Anker nogenlunde orker dette.

Her er alting som det pleier. Jeg arbeider og Mosse[k816] er vanskelig, og Anders[k817] lever sit eget unge liv for fuld stim og Hans[k818] er søt. Ebba[k819] er heroppe disse dagene paa farvel-visit – om en 8–10 dager reiser hun til Askov[k820] og skal være der ett aar. Jeg er glad hun skal faa komme bort fra alle vanskelige forhold en lang god tid – luften i Danmark er mild og munter sammenlignet med her og Ebba er trykkende tung – men klok og god og moderlig. Vorherre gi hende en kjernesund og retsindig dansk landmand med en pen gaard og tilstrækkelig hartkorn. Hun passer bedst til tungt arbeide, [2] smukke idealer og ikke for faa børn, tror jeg.

Jeg vet ikke naar jeg kommer til byen – jeg maa til tandlægen ogsaa før jeg reiser ind. Men jeg gaar ut fra dog, at jeg sikkert møtes med dig – det blir vel i neste maaned. Ellers er disse byreiserne mine det værste av alt – her paa mit eget greier jeg mig igrunden godt, men bare tanken paa at skulde være i Kristiania faar mig til at svede ved beskuelsen av det urene farvand jeg skal manøvrere i.

Hjertelig hilsen til Anker og dig selv,
din Sigrid.

11. november 1922

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k821] *11/11-1922.*

Kjære Nini,

For eplekassen være du velsignet av mig og av mit hus – det var da herlig frugt! Og tak for forskjellige andre livstegn.

Dette bare for at si dig, tirsdag aften[k822] kommer jeg ind med Mosse.[k823] Jeg er *syk* av spænding – for ungen, for jeg skal krype mellem skjærene i Christiania – for boken min[k824] er blit paa 521 (!) sider, men saa er hu ossaa dau![k825] I det hele – nu kan du tro at jeg kjender jeg har arbeidet i 3 aar uten pust[k826] omtrent! Jeg ringer op dig en av de første dagene, om vi kanske kan træffes i byen. Saalænge Mosse er der kan jeg vil ikke[n56] reise ut til dig, men hvis hun ikke skal ligge der længe, saa

tænker jeg at jeg følger hende og Mary Andersen[k827] hjem og reiser ned igjen. Jeg vil saa gjerne se litt folk nu. Jeg vilde ogsaa benytte mig av Barbras[k828] invitation til Grinibraaten,[k829] hvis det kan ordnes slik – jeg har forbasket lyst til at se det stedet, og hun er nu svinagtig hyggelig vertinde – til at skape et interiør er hun simpelthen genial.

Ellers saa er jeg begyndt at smake paa julegrøten. Barbra har faat en kylling i aar hun og og den er ikke mere at være kry av end mine utklækninger – jeg har ikke set noen av Ulrikke Greve teppene, men jeg haaber hun væver bedre med garn end med gloser.[k830] At takke Regine[k831] for Krigsraabets Julenummer[k832] var vanskelig arbeide – og Bojer[k833] og Peter Egge[k834] skal jeg ogsaa skrive og takke for bøkerne [2] som de har sendt mig. Egge er det igrunden verst at finde ordene til – indholdet synes jeg er saa *forfærdelig* godt at jeg blev nervøs, næsten uanstændig ærlig synes jeg. Men alle pappirsroserne som han har smykket sin stil med.

Listøls Ættesaga[k835] skal du læse – det er en sund og trygg og uspændende glæde at læse den manden altid. Rolig og vederhæftig arbeide og uaffektert landsmaal. –

Nu kommer frk Solheim[k836] og sier vi skal spise. Begge guttene[k837] er inde og staaker. Siden jeg blev færdig med boka synes jeg ikke jeg kan for mene[k838] dem at være inde, forresten regner de ikke brevskriving for noen forhindring som de respekterer heller, her ser ut som Jerusalems forstyrrelse[k839] og de skriker og farer.

Jeg hadde lagt 10 tuberoseløk ivaar og har faat 1 i blomst. Det var ikke straalende resultater – men den fylder hele stuen med duft.

Mange hilsener til Anker[k840] og dig selv, og saa a rivederci[k841]
din
Sigrid

[21. november 1922]

k842

Schonningsgate[k843] *32*^{II}
Dr Thomas.[k844]

Kjære Nini,

Jeg forsøkte at komme frem til dig i telefonen forleden, men du var ikke tilstede (Det var i søndags.)[k845] Nu bor jeg her hos Signe[k846] og har ^{ikke} telefon – vil du gjøre vel og sende mig etpar ord, om du skal ind til byen i denne eller næste uke? Jeg kan ikke reise fra Mosse[k847] – jeg har talt med Prof. Monrad Krohn[k848] og er usigelig nervøs for de undersøkelser, som her maa foretas. Men foreløpig blir det ikke – tænk at dagen før vi skulde reise væltet hun en bøtte med kokende vand over sig og ligger nu her paa [2] fru Frølichs klinik,[k849] forfærdelig forbrændt – men det gaar da godt fremover. Men det var en skrækkelig tid og *er* det endda – arten av undersøkelserne som M.K.[k850] skal foreta høres saa uhyggelig ut. Her er ikke hyggelig her heller. Signe overanstrengt og den mindste ungen[k851] hendes skral. Og paa Kampen[k852] er det grusomt – S.[k853] var resigneret, gentlemanlike og elskværdig ^{som} ikke paa syv aar og jeg syk av samvittighet, mens jeg sat der med ham og de to *rædsomme* ungerne han har at slæpe paa – Trond[k854] mere ynkelig og til at faa vondt av i begge betydninger end nogensinde før, og Gunhild[k855] hadde klippet cutting[k856] paa sig og saa absolut ikke ut som en dydig ung pike, endda jeg tror at hun er det – endda. Ebba er paa Askov[k857] og har det deilig – det er endda en lysstraale.

Ja du kan vel ha nok med dit eget – men jeg er cut up[k858] – og fredag[k859] skal jeg i gjestebud til Peter Egge;[k860] jeg hadde sendt han blomster –.

Stia bene, cara[k861] – din Sigrid.

1923

19. januar 1923

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k862] *19/1-1923.*

Kjære Nini,

jeg hadde tænkt at reise ind og se førsteopførelsen av stykket dit;[k863] derfor har jeg ikke skrevet endda og ønsket godt nytaar. Nu længter jeg svært efter at læse «Komedien» – trass i anmelderne saa har jeg en bestemt følelse av at der vilde jeg finde mere end de har aabendaget (jeg var jo ikke enig med dem om «Kirken»[k864] heller). Men jeg har en anelse om at Komedien indeholder noe av en ubehagelig sandhet om kunst og kunstnere – i tilf kunstnerinder – jeg er lei for jeg ikke fik set det og ikke har utsigt til at faa se det endda paa en stund. Men like siden jul har dette huset permanent været sykehus: det er næsten latterlig – fra juleuken av har noen ligget tilsengs hver eneste dag her. Gunhild[k865] og Trond[k866] blev syke heroppe, ungerne[k867] har ligget, pikerne[k868] har ligget, jeg har ligget, det fremturer fremdeles, ja idag er Hans[k869] i sengen igjen, han hadde feber inat og mandlerne er hovne idag – efter han hadde ligget over en uke omkring nytaar og alt hadde været ute igjen. Rart nok – nu er her da blit naturlig vinterveir her paa Lillehammer, en 10 kuldegrader og klarveir og sol og sne. Juleuken og langt ind i nyaaret var bare slaps og regn og slut her og.

Helgen faldt ikke værst ut, uagtet – eller paa grund av – sykdommen som holdt mig beskjeftiget med at passe og opvarte ungerne i deres daarligdom. Men nu er jeg træt og slap selv – igrunden [2] har jeg været forkjølet siden jeg var i Christiania og som sagt – saa har den ene og saa den anden av pikerne ligget, og altid mindst et av børnene. Sandt at si syntes jeg det var ubeskrivelig deilig at ligge, de dagene turen kom til mig –.

– Jeg var kjed efterpaa for jeg saa saa litet til dig, da jeg var i byen – i det hele, den byreisen var saa forkavet og det er som jeg først nu begynder at kjende, hvor træt

jeg maa ha været – siden jeg blir ved at kjende mig like uoplagt til alt andet end dovne med et hekletøi oppe hos de forkjølede ungerne paa soveværelset. Pligtskyldigst titter jeg igjennem de nye bøkerne før jeg sender dem til Dr Konows[k870] syke paa tuberkulosehjemmet.[k871] – Men Mosse[k872] har hat godt av byturen, begyndte jeg virkelig at haabe. Hun er meget forandret, synes jeg, siden hun fik slippe bromen – pupillerne hendes er gaat sammen og reagerer mot lys omtrent som et normalt barns. Jeg venter naturligvis ikke at hun skal bli friskere – men jeg tror at de har konstateret, hvad hendes sygdom er og bare det at hun nu ikke blir behandlet for epilepsi som hun ikke har, er en vinding. Hun har kramperne oftere, det kan ikke negtes, men de er lettere – og der var ingen vinding i at holde dem borte til den pris. Indimellem anfaldene er hun nu meget klarere, lægger mere merke til alting omkring sig og snakker ogsaa mere tror jeg. Og først og sisst er det let at merke, hun kjender sig selv helt vel tilpas ved at være fri for brom-taaken: hun er saa snil og saa søt og kjærlig – mig kan hun sletikke taale at se, uten hun skal holde i haanden min eller op i fanget og ta mig om halsen; selv ved middagsbordet skvætter hun op fra pladsen sin ret som det er og tar mig om halsen. Nu har vi faat de nye medicinerne [3] fra England – tabletter av kjertelpræparat; jeg har ikke prøvet dem mere end en uke, men det ser ut som de ogsaa gjør godt. Bare naar jeg tenker paa at jeg kanskje skal sende hende bort næste aar – til skole i Danmark,[k873] synes jeg det er fælt – hun som hænger slik ved mig og ved de kjendte omgivelser og ved alle sine smaa vaner og uvaner; det blir ikke til at holde ut at vite hende mellem fremmede.

Fyrstikholderen din staar her paa skrivebordet mit. Tusen tak skal du har for den! Den var aldeles nydelig og jeg er forfærdelig gla for den.

– Barbras[k874] gave tynger mig – baade legemlig og aandelig, for den er saa svær at den trækker alle kjoler skakke. Det er et svært baroksmykke av forgyldt sølv som hun har kjøpt ifjor i Salzburg, tror jeg hun sa og Gud maa vite hvordan hun har kunnet finde paa at gi mig det. Jeg vilde ikke været snil nok til at gi det bort igjen, naar jeg først hadde faat fat i det, for det er aldeles skjønt, men noksaa overvældende at ha faat av hende!

Ellers saa lever jeg i dyp stilhet og hører næsten ikke fra et menneske – særlig mine egne er vidunderlig tause – og ser saagodtsom aldrig folk. Fru Frøisland[k875] er i byen og bor hos sine svigerforeldre[k876] og kjører ungen[k877] sin i slæde hele formiddagen og tør ikke gaa fra den om aftnerne, saa jeg ser hende sjelden – kommer hun indom her har hun ikke tid til at snakke men løper i hælene paa Anne Marie[k878] som ‹sjoger› fra reol til reol og vælter ned bøker eller rekvirerer mat og

melk. Ungen er rød og hvit som marsipan, med smørgult haar, svært «go» og utrolig bortskjæmt – artig at de to nervøse raringerne[k879] har faat held til at sætte en slik mumle-gaaseegg[k880] i verden. Gud vet om det er det gamle bondeblod som simpelthen ignorerer de tos [4] individuelle krumspring i det sydlige utland[k881] og alle luner og ypper sig i den vesle rullepølsa som ser ut som hun var foret op til at ta præmie paa en baby-utstilling.

Du kan tro her er vakkert om eftermiddagen nå – og at merke fra dag til dag, at det blir tidligere lyst og at det skumrer senere – og sisst en lang, lang time med blaagrøn himmel over aasen paa den anden siden mjøsen!

Mange hilsener til Anker[k882] og til dig selv, Cara Mia[k883] – og tak for det gamle aaret. Godt nytaar for dere begge!

Din
Sigrid.

16. mars 1923

Lillehammer, 16.3.1923.

Kjære Nini,

jeg har været saa permanent væmmelig til mote i de sisste maaneder, saa jeg har ikke engang orket skrive og takke dig ~~efter~~ for brevet dit og ikke for skuespillet dit[k884] – jeg tørde simpelthen ikke tage pend i hond andet end til rent forrætningsmæssig –.

Nu har jeg efter evne git mine bekymringer og sorger døden og dævelen – de som kunde gis den dosis – og sat skulder til resten og nu begynder jeg at kjende det som jeg orker leve igjen. Mosse[k885] er det som ikke kan ristes av – hun har været ussel det sisste halvaar, og jeg har været fortvilet – nu tilslut fik hun en lungebetændelse, men hun er da gudskelov over den. Men Islandsreisen til sommeren har jeg strøket av programmet, faar trøste mig med haven. (Apropos haven – du spurte til mine tuberoser. Det var væsentlig fiasko, jeg hadde ikke passet dem ordentlig, men de par-tre stykker som kom med blomst var saa henrivende, saa jeg vil paa‘en igjen

iaar og anbefaler dem til alle – de er festlige naar de blomstrer i oktober-november!)

Tak for stykket dit. Jeg syntes det var vittig og morsomt – du vet, det er mig noksaa fjernt, men jeg nød replikerne. Jeg faar vel se det i Kjøbenhavn – skal ikke du ta dig en tur dit?[k886] Kommer der ikke ny sykdom i veien saa reiser jeg nedover sisst i næste uke – litt maa jeg ut nu, kjender jeg. Igrunden, Nini, kunde [2] du ikke tænke paa en sviptur ditned? Etpar uker vaar med violer og erantis og turer til gartnerierne og kjøpe morrisomme planter og gaa og snoge i antikvitetsbutikkerne ved Gammelstrand[k887] – og se aassen Betty Nansen[k888] gjør Jolanthe.[k889] Jeg skulde tro hun vilde lægge den i et høiere plan end fru Wettergreen[k890] gjorde.

Ang. min Kjøbenhavnsreise kunde jeg fortælle en artig komedie men det skal du faa mundtlig – det er om Barbra[k891] som vilde ha mig hyldet mens hun var der og Svarstad[k892] som var her da telegrammerne kom og jeg i kattepine. Saa jeg er egentlig ræd for at reise og, frygter at S.[k893] vil finde paa ett og andet i sit raseri over at jeg nu, som han vel tror, reiser ut for at mæske min forfængelighet. Men jeg maa simpelthen ut litt –. Ragnhild[k894] har været meget syk og hat en svær operation, saa vi har været skrækkelig rædde for hende, og hendes mand,[k895] istedetfor at være glad til han fik beholde hende, piner os i hjel med brever hvorav han vil finde ut, hun er arvelig belastet og var knækket alt da hun blev gift (det var tuberkulose i den ene nyren, og svækkelsen skyldes overanstrængelse de aarene hun har været gift.) Saa mama[k896] – Mosse – Svarstad –. Saa pikerne[k897] mine, som er makeløse, naar jeg arbeider, i det hele makeløse til at vise i gjerning at de er glad i mig. Men naar jeg «hviler» blir jeg undertiden rent overgit av at skulde ha ogsaa deres røtter gravd ind i mig –. Saa er det Mosse, atter Mosse – og naar hun er saa syk som nu kan ikke hun og Hans[k898] være sammen, saa siden jul har jeg passet den ene hele dagen og skrevet det som skulde skrives om natten, og Hans er forresten saa søt nu, saa jeg syns ikke jeg har raad heller til at miste et minut av ham. – Anders[k899] lever sit eget liv slik at det er baade godt og vondt for mig – men [3] *letvindt* er han unegtelig med sin selvstændighet. Forleden fik han fjerde præmie i skoleskirend – bedst likte jeg at han selv indrømmet, hans præstation var i og for sig ingen præmie værd, men føret var daarlig og der var i det hele bare fire gutter som stod to ganger. Han hadde ventet at faa fjerde præmie og hele klassen hadde ventet det av ham – men han hadde nok tænkt at ta den med mere bravour. Det lille sinte ulykkelige ansigtet hans da han kom sigende utpaa hoppet med næsten ingen fart – og da han kom luntende opover forbi mig og jeg sa «jaja, du *stod* da» – «uf mor, ikke snak til mig –«, han var saa søt, kan du tro.

– Uf, nu bæljer grammofonen! Jeg kjøpte den en dag da jeg ikke visste min arme raad med Mosse som bare laa og suttret av utilpashet og misfornøielse – og nu gaar barna iseng under fuld musik hver kveld, og Magne og Clara og Arne og Torben[k900] og hvad hele skokken heter stiller her om eftermiddagene. Men Mosse blev aldeles blek av bevægelse, første gang hun hørte den og Hans vil ha alle trækspil-platerne, til mit hode holder paa at gaa istykker –.

Jeg skal op og klæ mig om – skal læse op paa speidergutbasaren ikveld[k901] – eventyr. Saa nu maa jeg slutte. Men tenk paa Kjøbenhavn da du. Ellers saa ser jeg dig vel kanske paa nedturen eller opturen. Dette er visst næsten ulæselig skrevet. Jeg længter efter at høre litt om hvordan du har det, du og dine. Gud vet om kjærminderne kommer til vaaren – her har været for litet sne –. Men roserne i vinduskarmen tegner saa overdaadig, at jeg kvier mig ved at reise for deres skyld!

Hilsen til Johan[k902] og dig selv.
din Sigrid.

20. mars 1923

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k903] 20/3-23

Kjære Nini,

> Hurra for de!
> Dette skal jeg se!
> Kommer du me?

Mary Andersen[k904] har dekreteret[k905] at nu skal jeg reise lørdag middag[k906] med La Cour[k907]

Din
Sigrid.

21. mars 1923

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k908] *21/3-23.*

Kjære Nini,

tak for telegrammet dit. Men jeg rækker ikke mere end ordne med billetten, snakke med S.[k909] og med mama[k910] og Signe[k911] og gaa i et møte i Rigsmaalsvernet[k912] fredag, den eneste dagen jeg er i byen.[k913] Saa desværre faar jeg nok ikke anledning til at møte din søster.[k914] Jeg er svært lei for det – det skulde været saa morro at møte hende igjen.

Kommer du sletikke til Kjøbenhavn: Det skal bli morro at se Betty Nansen[k915] – [2] hun har aapenbart lagt an Jolante[k916] fra en hel anden kultursfære og som et andet slags menneske. Jeg tror at jeg selv ved læsningen var præjudiceret[k917] til at tænke mig hende i fru Ws.[k918] opfatning – altsaa litt vulgær; det vil kanske virke helt annerledens nu.

Min adresse blir Hotel Kongen av Danmark.[k919] Det er vist nok, hotellet ligger ellers visst i Holmens Kanal – et pent gammeldags sted hvor aldersstegne justisriddere og jægermestere alene holder til.

Mange hilsener
Din
Sigrid.

12. april 1923

Hotel Kongen af Danmark Kjøbenhavn.[k920] *12/4-1923.*

Kjære Nini,

tak for brevet dit forleden. Kommer du hit med barndomsminderne dine? 4de[k921] skal jeg overlevere Ebba[k922] til en husmorskole i Sorø[k923] og reiser derfra hit til

samme hotel (en billig fortidslevning hvor alt er som for 20 aar siden) saa vet du hvor du skal finde mig. Herfra tar jeg hjem ca. 6 eller 7de med en baat.[k924]

Ja jeg troede jo at Betty[k925] var god jeg, – dit pilegrimmet jeg første aften[k926] jeg var i staden + min tante.[k927] Jeg syntes ialfald at hun gjorde et betydelig indtryk. Men – den store kunst i sit slag saa jeg igaar,[k928] Fredrik Jensen[k929] i «Ebberød Bank»[k930] Gud hvor velsignet det er at gi sig over til den fuldkomne kunstner – selv om det er i revy-teatret[k931] – ikke sitte og vente paa om han gjør det mere eller mindre godt, men trygg og rolig ta i mot det fuldendte – selv av folkeligste folkekomedie. Klovnløier – men med den sikkreste beherskelse av *alle* midler – ynde og gratie, i det barokkeste tøis!

Forøvrig har jeg git mig reaktionen i vold og stormer i gallop fremover mot fortabelsen, kjære Nini. Har anskaffet mig et hestelas katholsk dogmatik og apologetik, skal paa tirsdag[k932] reise til Sønderjylland, omgaaer kun de sorteste reaktionære [2] Harald Nielsen[k933] og Slott Møllers[k934] hver evige dag og skal befare Sønderjylland med min kusine og hendes mand, baron Schaffallitzky,[k935] som har oplevet hele gjenforeningen[k936] som adjudant hos generalen, kan krigshistorien paa fingrene og er militaristisk, fædrelandssindet etc. saa du kunde graate av det, du –.

Ellers svælger jeg i familieliv – – onkler, tanter, fættere, kusiner – og kjøper saa jeg har maattet anskaffe en kuffert til – bl.a. til Pater Rauschens[k937] verker; det er noget som fryder! Nu kan du lissaa godt begræde mig som fortapt –!

Bønnelykke[k938] har intervjuet mig[k939]– men skrev mest om mine deilige øine og da saa –! Aldrig blir en vel saa gammel og styg at ikke en liker høre løgnens røst – om man kan bli saa from at det ikke gjør indtryk vet jeg endda ikke. Ellers har det lykkedes mig at undgaa all intervieving og faa kjøpt 2 originaltegninger av Lorenz Frølich.[k940]

I aften skal jeg til avslutningsfesten for jagtstevnet. Egentlig vilde jeg helst sluppet – men onkel[k941] som er præsident for hele greia vilde endelig ha hele familien med – tante,[k942] begge sine døttrer,[k943] sønnen[k944] og mig. Igrunden synes jeg, det er pent av mig – for mine kusiner er resp. 14[k945] og 18 aar yngre end mig og saa smukke saa det er et syn – den yngste, fru Møller,[k946] gjælder for at være Kjøbenhavns smukkeste dame og hun *er* et syn.

Ja, mange hilsener, da Nini. A rividerci, cara,[k947] omkr. 5te eller 6te mai[k948] –.

Din Sigrid

Adr. Aschehoug & Co, Kjøbenhavn, Krystalgade 16 – saa sender de det efter paa min omflakken.

8. juni 1923

Lillehammer 8. juni 1923.

Kjære Nini,

Ja at det *er* fjorten dager før Sankthans![k949] Borte i aaserne, i baklia, ligger sneen langt ned, jeg ser den fra vinduet, ungerne[k950] gaar i vinterklær, i haven blomstrer vaarfloksene alene – resten er enten krepert (bl.a. alle kjærminderne) eller de begynder saavidt at vise livstegn nu – huttetu jeg fryser –.

For sommeren har jeg monteret min hytte med 3 unge piker[k951] og 5 unger,[k952] derav en paa 16 maaneder[k953] som skal byttes paa om natten og klæs paa klokken 6 – ½ 7 naar han vaagner. D.v.s., Mary Andersen[k954] er paa ferie; naar hun kommer tilbake, skal hun ha Ingvald[k955] om natten, men hendes vikar[k956] ligger hjemme, og naar hun kommer, kl. 8; har jeg i regelen maattet klæ paa de tre smaa. Og eftersom Mary skal ha 6 ukers ferie – hun tilbød at opgi sin ferie ifjor av hensyn til boken min[k957] – saa kan du vite at jeg er træt! Jeg kom hodestups i det – da jeg kom til Kjøbenhavn[k958] efter at ha overleveret Ebba i Sorø[k959] –, fik jeg de værste nyheter fra Stockholm. Jeg vet ikke om jeg har skrevet[k960] at min søster Ragnhild[k961] har været forfærdelig syk i 8 maaneder. Det endte med at de i januar tok bort den ene nyren paa hende – tuberkler,[k962] og hun hadde kastet bort tid og penger og helse og kraft paa antroposofisk behandling med Steiner-medicin og homøopatiske kurer.[k963]

[2] Hun ble ikke bedre efter operationen, skjønt lægerne ikke kunde finde tuberkler i den anden nyren. Nye undersøkelser og plager og smerter – saa tok de nu for 3 uker siden nok en stump av urinlederen, som var fuld av betændelse. Nu synes det som der kan være haab om tilfriskning – mama[k964] er derinde og blir foreløbig hos hende. Men naar hun i det hele blir saa frisk at hun kan vende hjem og igjen ta sig av sit husstel –vi tør ikke tænke paa det engang. Manden[k965] er hypokonder og nevrostheniker[k966] og altid økonomisk bekymret –. Og til Kjøbenhavn fik jeg altsaa fra Signe[k967] et brev som han hadde skrevet til hende – han kunde ikke holde oppe

hjemmet uten husmor længer – om hun vilde ta Ulla,[k968] saa fik han se til at faa gutten[k969] paa et barnehjem saa længe. Saa var det jo bare at telegrafere, at de var velkomne her. Jeg hadde et brev fra Ragnhild, da det var ordnet – du kan kanske tænke dig, hvordan det var for hende som laa der og ikke visste om hun skulde leve eller dø –, og saa faa vite at gutungen hendes kanske skulde paa barnehjem og de to smaa krypene skilles –.

Nu er de her altsaa, og jeg haaber, Ragnhild skal kunne taale at bli sendt hitop i august og bo paa Balberg[k970] nogen maaneder. Jentungen, Ulla er nogen uker yngre end Hans[k971] og gutten, Ingvald, praktisk talt et spædbarn. Det er noen smaa, spinkle stueplanter, Ulla er ørliten, men frisk og opvakt og ualmindelig nydelig, sin mors billede fra barneaarene i ett og alt forresten. Gutten ser ut som han hadde engelsk syke,[k972] er skrækkelig hjulbent, men noksaa søt ellers. De er forkjølede endda efter reisen og noksaa surrede – og Hans ‹rævbæljer› tyve ganger om dag og skjelder *mig* ut for en taterunge og er uskikkelig gut, fordi han skal føie Ulla. Som du ser saa [3] er det aabenbart Himmelens vilje at jeg ikke skal faa late mig isommer heller. Og det blir vel ikke mulig for mig at komme fra dette barnehjemmet en eneste dag isommer. M.h.t. arbeidsro er det jo en lykke at jeg ikke er bortskjæmt –.

Nu regner det! Er det ikke et dritveir? Jeg hadde sat mit haab til godveiret, som jeg syntes du burde været belønnet med, naar du kom hjem fra din pilegrimsfærd i Europa.[k973] Som Signe sier – hun har hat en gammel halvtomset moster fra Kallundborg[k974] paa besøk[k975] i 6 uker, fordi hun hadde plass nu, manden hendes[k976] er i Italien og saa skulde hun naturligvis la en eller anden nyde godt av det istedetfor at stelle litt med sig selv: *Bakefter* er man saa glad, man har gjort det. Er du ikke glad, du er hjemme igjen?

Sommetider længter jeg skrækkelig ut – men Mosse[k977] er saa daarlig saa jeg tør ikke tænke paa at reise fra hende. Jeg har en sykepleierske[k978] til hende nu. Hun – pleiersken – har tilbudt at hjelpe mig med haven om kvelderne, saa nu ligger vi og stikker ugræs som er det eneste der staar frodig. Jeg faar ikke gjort noget med havetomten iaar heller, dels fordi jeg var saa længe borte, og dels for jeg har bestemt mig til at bygge paa huset ihøst. Jeg speider efter en pen gammel stue –.

Tusen tak for den nydelige brikken, du sendte mig. Skriv – litt til mig, engang ved leilighet – du skjønner, at forstummer jeg takomtil[k979] isommer, saa er det fordi jeg blir overdøvet!

Mange hilsener til Anker[k980] og dig selv
din
Sigrid.

[Juni] 1923

[k981]

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k982] *‹…›/6 – 1923.*

Kjære Nini,

jeg hadde bestemt mig fuldt og fast for at skrive til dig i dag, men kl. 4 fik jeg visit av en ven som jeg har faat mig heroppe, gaardbruker Johan Bollerud[k983] og hans visitter varer altid i 6 timer idag sat han i syv – til kl. 11 – men saa har jeg ogsaa skrevet en biografisk skisse til «Jul i Norge» om hans far, gaardbruker og komponist Andreas Bollerud[k984] fra Biri;[k985] mens sønnen sat her ved min side, nippet til vin og røkte cigarer. Han er forresten en søt og klok og snodig gammel mand som nu sitter paa en liten gaard over i Vingerum.[k986] Farens komponistvirksomhet var ikke gavnlig for gaarden Bolleruds trivsel – men kompositionerne faar gamle folk heroppe paa graaten, naar de blir talt om, og Dr. Sandvik (musikhistorikeren)[k987] sier at de er aldeles merkelige, fine, klassiske violinstykker, sterkt paavirket av Mozart[k988] og Haydn.[k989] Er det ikke rart, likevel, at en slik mand har sittet ute i Biri og ingen vet om det? En av dagene skal jeg bile ut til Biri stranden til en stor gaard, hvor ‹Jø-raads manden› vil spille Bollerud-dansen for mig – det kan da bli morro. Men til alle mine mange gjøremaal har jeg altsaa, siden Johan Bollerud en dag her i mai gjorde sin entre med en kuffert fuld av notemanuskripter og hjertet fuldt av tillit til at jeg borde kunde og vilde skaffe musikforlægger til hele kuffertens indhold, været optat med at finde utvei til Bolleruds forherligelse og litt indtægt for sønnen. Spør om jeg utvider mig – jeg som ikke har mindste greie paa musik.

[2] Jeg skulde ha gratuleret med din herre og husbond.[k990] Jeg læser bare overskrifterne, men Anders[k991] har refereret Ranjas og Johan Ankers triumfer[k992] hver aften i et tillæg til aftenbønnen. Det er den eneste heart-to-heart-talk[k993] jeg nogensinde har med det barnet mit – aftenbønnen med tillæg av avisreferat, – jo

og saa naar jeg selv skal klæ av eller paa Hans,[k994] som spreller som en loppe og smetter hundrede ganger fra mig og ut i svinkeærinder,[k995] saa begynder Anders gjerne at spørre mig ut f.eks. om den fyrstelige familie Battenbergs[k996] forhold eller det Vestromerske rikes undergang,[k997] til jeg som staar med begge hænder fulde av løsrevne knapper, svarer ikke som en moderne ideal venindemoder, men som en gammeldags brutal mor med at be ham holde kjeft fordi Hans er mere end nok for mine kræfter i øieblikket.

Tak for din og Ankers indbydelse. Jeg vilde usigelig gjerne, men jeg kan ikke – med de to fremmede ungerne[k998] tør jeg neppe forlate huset *en dag*. Men *en dag* hadde jeg tænkt likevel at stryke til byen – i næste uke – og om vi kunde møtes og spise etsted i byen?[k999] Jeg skal telegrafere til dig hvad dag jeg er der. Hadde tænkt at overnatte og ta hjem med aftentoget næste kveld. Jeg skal bl.a. kjøpe flag – jeg faar sat op flagstang nu, og her skal flagget heises første gang paa St. Olavs dag,[k1000] har jeg greie paa. Jeg har en simpelthen sykelig længsel efter at faa snakke litt med dig – paa *en maate* er jeg slave træt av bare piker[k1001] og smaaunger[k1002] – selv om Hans er saa søt, at jeg neppe kan falde i søvn fordi jeg maa ligge og se paa ham (han sover i min seng, for lille Ingvald[k1003] har faat laane hans) og Ulla Marianne[k1004] er en deilig liten dukke som kommer ti ganger om dag og vil hænge om halsen min og forsikrer «moster, jag tycker *så* om dig, du!»[k1005] Det er egentlig ikke min natur at elske andre folks unger paa den heftige maaten men jeg er gladere i Ragnhilds[k1006] børn end jeg hadde trodd jeg kunde bli i barn som ikke var av egen avl.

[3] Men Ingvald var saant et lite jammersbillede da han kom hit, vokshvit og krøket av engelsksyke,[k1007] og nu er han slik en liten truntet brun dævelunge, fuld av faen tros hjulbenene sine som han triller rundt og gjør skurkestreker paa, og saa er han jo endda ikke halvandet aar. Og Ulla er saa bitte liten og let og net, og hun, som ellers gjælder for at være litet følsom og ikke svært snil, er saa rørende søt mot mig – gudskelov de ungerne er her og ikke spredt paa barnehjem og sanatorier. Og saa kommer vistnok Ragnhild hit den 25de juli og skal ligge paa Balberg sanatorium[k1008] mindst 2 maaneder saa jeg er jo himmelglad, kan du skjønne, at det endelig ser ut som det skal gaa godt der i familien. Signe[k1009] er rent utslitt desværre, hendes unger[k1010] er gjennem nervøse alle tre og har altid holdt natteleven, i hele vaar var den mindste[k1011] rigtig ussel og Signe tok heldags kontorpost-vikariat i Norges Bank[k1012] – for at støtte finanserne under mandens[k1013] fravær – efter hun hadde spandert den første halvdel av dette som likesom skulde være ferie paa at hygge en gammel, halvveis aandsvak tante fra Danmark.[k1014] Mama[k1015] er skral hun og – hun har været i Stockholm over en

maaned og delt sin tid mellem besøk hos R.[k1016] paa sykehuset og stelle hus for Ragnhilds mand.[k1017] Vi er ikke anlagt for makelighet ialfald i vor familie –.

Jeg blev ikke færdig med brevet igaar kveld – var for tret likevel efter min seance med Bollerud. Gid du vilde gjøre alvor av det og stanse her en tid paa veien til eller fra Trondhjem. Jeg tænker undertiden paa vor reise ind i eventyrland ifjorsommer[k1018] – har ikke hørt et kvæk fra Regine[k1019] paa aar og dag. Hun er vel paa Bakken[k1020] nu – som selveier? Med Barbra[k1021] har jeg staat i livlig korrespondanse angaaende Møllers jubilæum;[k1022] hun er sterkt optat av dattersønnen,[k1023] som rimelig kan være ogsaa.

Ja nu faar du leve saa vel og ha tak for brevet – det [4] glemte jeg visst at si først. Paa gjensyn du, og hilsen til Anker!

Her er slikt sommerveir – jeg vet ikke om det er for vi maatte vente saa længe paa varmen, men jeg syns aldrig, den har smakt slik. Naturligvis er det alle ungerne ogsaa som flyter omkring overalt ute, skitne brunstekte og barbente. Hans og Ulla ser ut i hodebunden som de var garvet med olderbark, saa solstekte er de, og luggen hvitner og blekes fra dag til dag. God sommer da du!

Din
Sigrid.

[August 1923]

[k1024]

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k1025] *onsdag.*

Kjære Nini,

tak for sisst.[k1026] Jeg er endda glaere for jeg tok turen efterpaa – og for vi to kom til at gjøre den sammen.

Her stod bra til med alle – undtagen Mosse,[k1027] hun er i en daarlig periode igjen. Men de tre smaa[k1028] struttet av sundhet og var tulleruske av fryd over jeg kom hjem og over filletøflerne. Det andet de fik var ikke no mot disse mirakler av pragtfuldt skotøi:

Mandag var jeg ute hos Ragnhild.[k1029] Hun har voldsomme smerter i blæren endda av og til – ellers tror jeg hun har tat sig op noksaa meget. Hun har faat en masse venner ute paa sanatoriet[k1030] – hun er den sorten – og mama[k1031] ser paa dem – vennerne – with benevolence[k1032] for en gangs skyld.

Gutten min[k1033] har jeg hverken set til eller hørt fra. Saa for alt jeg vet kan faren godt dumpe ned med ham og avlevere ham egenhændig en dag. Saa jeg er naturligvis urolig. Ellers kom indmaten min til ro og orden paa to dager, straks dr. Konow[k1034] tok kommandoen med ‹grinium›[k1035] og bygsuppe.

Anker er vel kommet nu[k1036] og dere har det deilig. Gid jeg kunde blit litt længe paa fjeldet eller kommet en tur opover i høst, men ungerne og sagaerne[k1037] er rædselsfuldt tung at tas med. Men det gaar vel.

[2] Haaber du er frisk og blir ved at være frisk og din indmat skikker sig. Mange hilsener, til Johan Anker først og fremst og dernæst til familien Resvoll Holmsen,[k1038] mest til dig selv

din
Sigrid

1. oktober [1923]

[k1039]

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k1040] *1. oktober, Gud naade os, det er det!)*

Kjære Nini,

Jeg kan likegjerne opgi at tænke paa den dag, da jeg faar sat punktum for sagaerne[k1041] – skjønner ikke hvordan det skal ske, eller naar – og takker dig for brevet dit med det samme.

Jeg var i byen samme dagen som du holdt dame-ballet – kom ind til Riksmaalsvernets[k1042] møte, eftersom bl.a. aarets sagaoversættelser staar paa programmet og det er jo *min* begravelse iaar.

– Saa langt kom jeg iformiddags og saa kom der besøk. Jeg holder paa at segne hver eneste formiddag – nogen kommer der altid. I bedste fald, om jeg blir kvit dem, i rimelig tid, saa hefter de bort hele tiden og tar av mig humøret. I det hele, det er ikke det at arbeide, som sliter paa mig, men at bli avbrutt ett i alt og skulle sætte apparatet igang igjen –. Jeg begynder at kjende mig slitt. Men du kan bande paa at naar jeg er færdig med sagaerne, *kan* jeg sikkert ikke dy mig, men kaster mig over den nye romanen.[k1043] Jeg har lissom ikke tænkt saa meget paa det hittil, at jeg skriver jo igrunden svært godt – men nu synes jeg jamen jeg gjør det – d.v.s. det er urimelig at maale ordentlig arbeide med slikt, men jeg er begyndt paa Gyldendals præmiekonkurranceprodukter.[k1044] Gud fri og bevare os! De vises Sten[k1045] væltet jeg forresten over paa Ragnhild,[k1046] da jeg hadde læst det halve og littil efter de [2] uanstændige scener i den anden halvdel. Paa mig virket den som brækvinsten.[k1047] Det meste i den er visst ~~ikke~~ ægte nok ment, men der er sgu ikke en replik som virker ægte eller et menneske eller et optrin som der er liv i – det er tænkt ut altihop. Glyptotekdirektørens bidrag[k1048] er underholdende, saa længe han tumler sig mellem «de onde». Kravet om en dosis idealisme har han imøtekommet med at samle ut av dagspressen endel «gode gjerninger» og konstruere nogen marionetter som han lar bedrive disse – under repliker og skildringer som kniper en i maven saa en faar lyst til at skrike au!

Jokarerne[k1049] er morsom nok. Hvad jeg især hadde hat lyst til at vite er, om Aanrud[k1050] noengang har *hørt* om han Byggvir?[k1051] Jeg kjende ham fra Eddaen,[k1052] men har aldrig set saa meget som snippen av ham i folkesagn eller eventyr siden den tid. Mon han har været kjendt i Gausdal eller Aanrud har laant ham direkte ut av Lokasenna[k1053] og Magnus Olsen?[k1054] Men hvordan pokkeren har igrunden Aanrud kunnet berge sig et ry som literær forfatter? – han har da alle sine dage igrunden været den frækkeste idyl-maler. Ganske visst, han skrev svinagtig godt og skriver godt endda – men bondeliv i rød saus er og blir det likevel. Ja, jeg liker det, skjønner du, ikke mindst for den frække paastaaeligheten han har, naar han lar folk være gode igrunden –.

Du spurte til min søster –.[k1055] Frisk er hun ikke endda, blærekatharren varer ved, men hun er jo meget bedre. Hun flyttet ind til Røde Kors[k1056] sisst i ~~j~~ august og der skal hun vel bli til omkring 1. november. Saa vil hun reise hjem med Ulla,[k1057] men siden hun jo endda maa regnes for rekonvalescent skal den lille gutten hendes bli her i vinter.[k1058] Hun kommer hit bort omtrent hver [3] dag – og saa stygt som det er at si det, om det lille mennesket som har lidt saa meget og baaret *det* saa heroisk – nu hun tar til at bli lik sig selv fra gamle dage, irriterer hun mig næsten like ilde som dengang. Hun kommer skridende med sit blinde[n57] smil og kvidrer med sin

lille lærerindestemme, omfavner ungerne sine under de mest overspændte repliker – og saa gaar hun hitind, sætter sig til, roter i mine hyller, paa mit skrivebord, haler frem leksikon og noterer med min pen – hun har gjenoptat nogenslags aandsdannende læsning igjen – og sitter og snakker som en avis og et papirlært verk om likt og ulikt og hvad hun skal foreta med sine børns sjæle til jeg svetter av smerte og utaalmodighet. Iøvrig, det er min erfaring at uskadt har endda ingen kvinde studeret, det jeg vet av. D.v.s. de som tar artium nu gaar visst gjennem det som gjæs gjennem vand, det merkes ikke paa dem, naar de kommer ut av dammen – men R.[k1059] hørte til de generationer som endda tok det høitidelige og mistet evnen til at se livet uten gjennem briller og med en trykt veiledning at gaa efter –.

Ulla er søt mot mig og har den dyd, at hun er trofast mot sine egne. Ellers er hun en underfundig og trollet og utrolig egoistisk «inch of nature»[k1060] – ordentlig slem mot Hans.[k1061] Men jeg er glad til at den gutten er saa hjertens uskyldig og enfoldig og saa god som han er. Idag hadde de været oppe i skogen og fundet nøtter, og Hans gjemte alle han hadde fundet og alle han hadde faat og kom hjem med dem i luen sin «mor skal faa mine træ-knotter». Men han er unægtelig svært enfoldig og tung – og Ulla snedigere og mere gløgg end jeg trodde en unge i hendes alder kunde være. Men jeg har simpelthen ulyst til at reise til byen i høst, mest for jeg ikke synes jeg har raad til at være fra Hans, saa [4] søt som han er nu. – Anders[k1062] er ogsaa svært søt om dagene – snil og grei og real. Men han er blit indviet i fotball og fri idræt denne høsten og jeg blir jo let litt dum og litt aandsfraværende naar min ældste vil meddele mig alt som nu rører sig i hans sjæl – jeg duer ikke til move[k1063] efter de nyere recepter og svigter, naar han vil forklare mig alt om tresteg og femkamp, desværre.

Hvad jeg vilde ha sagt – jeg vilde ringt ut til dig, da jeg var i byen, men Dancke[k1064] den alvidende visste om at du skulde ha dette selskapet[k1065] og saa lot jeg være, endda jeg græselig gjerne vilde hat fat i dig og faat suttre litt og grine. Du er absolut den eneste jeg har som jeg kan grine litt til. Undertiden synes jeg jeg blir litt træt av at leve dette livet med det evige mylderet av umyndige sjæler som kryr om mig fra morgen til kl. 10 nat og praktisk talt aldrig et voksent menneske at snakke med. Vi træffes vel, naar jeg kommer til byen – jeg maa ju ind likevel, enten jeg har lyst eller ikke.

Gid du maatte ha det bra imens. Er det ikke fortvilet at nu har vi oktober og sommeren har simpelthen lurt sig fra os? Halma[k1066] sendte mig bl.a. reinfann og blaa druer fra Trondhjem – gid du vilde komme op næste aar. Jeg har bl.a. sat 12 anchina ‹myosotidiflora›[k1067] som staar svært pent; fik dem fra ‹Lange›[k1068] samt

100 aurikler[k1069] og primler,[k1070] de minste jeg endda har set av planter saa gud vet om de kommer, naar jeg dækker dem. Det var et held i uheldet at det ikke har frosset her i september, saa sent som planterne blev leveret. Faar du noget ut av haven ihøst? Her paa denne kanten faar folk ikke et modent eple.

Mange hilsener
din Sigrid.

15. oktober 1923

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k1071] *15. oktober 1923.*

Kjære Nini, dit asen, du har snytt Viga-Glum[k1072] for en hel eftermiddag. Jeg hadde virkelig ikke tid til slikt – jeg har passet *mit* og tat noen sovedraaper av Gyldendals Romankonkurrance-romaner[k1073] hver morgen for at faa en blund efter Hansemand[k1074] var klædd paa og bortført og saa kommer du med en bok[k1075] som jeg ikke kan legge fra mig, før jeg har læst den ut, endda det tar hele min reglementerte arbeidsdag –.

Ærlig talt, my darling[k1076] – jeg er himla gla over at kunne si dig, denne boken din har jeg slukt og nydt av et fuldt hjerte og ønsker dig held og lykke og Guds velsignelse m.m. for den. Jeg har aldrig lagt skjul paa at jeg ikke kunde goutere[k1077] dine sisste bedrifter i tragedien og komedien[k1078] – saa – «Mor – er tante Ninis bok *fært* daarlig eller er den *fært* god» sa Anders[k1079] «du hører jo ikke vi snakker til dig jo –.» Den er fært god, synes jeg – der er dette, jeg-vet-ikke-hvad – som var i Benedicte Stendal[k1080] og litt i «Det svake kjøn»[k1081] – eftermaalet efter en stæmme som tilsynelatende ialfald gik under i hvirvlerne, men ikke kapitulerte – ikke tilsynelatende heller.

Kort og godt – jeg er begeistret, ‹venn›! Sisste kapitel er saa deilig at jeg tok et glas sherry paa ut og løp op og ned i stuen og glædet mig – slik som gammern[k1082] ute paa ‹I huset› tar det, da han faar høre, han er renset. Og som Marthina[k1083] [2] tar det igjen – og alle de sisste optrin!

– Jeg kommer til byen en liten tur paa mandag.[k1084] Der skal være en fest for Finnur Jónson[k1085] og jeg er blit bedt om at være medindbyder og delta. Si saa, at

det er ikke for svin at komme i kancelliet![k1086] Kunde vi træffes i byen tirsdag[k1087] eller onsdag[k1088] saa vilde jeg bli saa længe og gi Kormak og Vigaglum[k1089] fan saa længe, for jeg har saan lyst til at knuse dig, søta mi!

Hils Johan[k1090] saa meget! Og lev vel og tak for boken,
din hengivne
Sigrid.

1924

17. februar 1924

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k1091] *17.2.24.*

Kjære Nini,

M.h.t. kontrakt saa sender jeg dig en, som du selv kan se paa – indlate mig paa at forklare noe forretningsmæssig duger jeg ikke til. Jeg har netop vedtat at betale en mulkt paa kr. 1000 blank til et obskurt forlag derinde som engang utgav «Splinten av Troldspeilet».[k1092] I kontrakten hadde jeg bundet mig til at tilby dem alle senere arbeider, før jeg sluttet kontrakt med andre firmaer, og derefter glemte jeg selvfølgelig hele greia! Nu har altsaa Norstedt[k1093] fint gjort op dette for mig, men det tar sig jo ikke videre forretningsmæssig ut.

Jeg skulde jo skrevet for længe siden og takket dig for hilsen til jul og alle de søte hvite tingerne, men jeg hadde haabet at træffe dig i byen – jeg ventet sikkert du kom ind til Paradesengen.[k1094] Og jeg har igrunden hat det rigtig væmmelig helt siden jul – uro og skidtarbeide som maatte gjøres, plager av mange slag. Nu er Signe[k1095] heroppe med sine tre[k1096] – de bor paa et pensionat nede i byen, men kommer jo hitop, det gir ogsaa nogen forstyrrelser. Saa det drar ut med at jeg kan begynde at digte – men skidt, nu har jeg det saa godt fast i hodet saa det skal gaa som smurt, tænker jeg, bare jeg faar tid til at begynde. – Ja ellers saa vet du altsaa fra Barbra[k1097] alt som er, og en hel braate atpaa til som ikke er, skulde jeg anta –. Du skulde vel ikke tilfældigvis være i byen paa lørdag[k1098] –? Jeg kommer til at reise [2] ind hveranden torsdag aften og hjem fredag kveld utover vaaren, men paa lørdag blir jeg altsaa en dag længer og reiser opover ifølge med min svoger.[k1099] Jeg længter igrunden efter at snakke med dig. Om jeg er frisk vet jeg neppe selv – jeg er ialfald svært urolig og nervøs og blir plaget og uoplagt av ting som hittil ikke har gjort mig noget – av lille frøken Solheims[k1100] evige jatting og hendes uduelighet (nu gaar den ogsaa over alle grænser og jeg maa visst opgi haabet om at hun skal si op av sig selv) av at ha staakende unger[k1101] og gaulende grammofoner i

sideværelset, naar jeg skal arbeide – og av at skulle støtte og gi raad og hjelpe paa kryss og tvers, mens jeg endda ikke i hele mit liv, siden jeg blev voksen, har hat et menneske som jeg kunde støtte mig til. Litt gjør det kanske ogsaa at de holder og bygger av alle kræfter paa det nye huset mit,[k1102] og nu synes jeg næsten ikke jeg kan holde ut at vente, til jeg faar et rum for mig selv, hvor jeg ikke kan høre hvert ord som barna og pikerne sier –.

Med Mosse[k1103] er det op og ned og du vet at det sliter ogsaa usigelig – i længden. Og jeg ærgrer mig og ængster mig med alt det som Anders[k1104] har fælles med faren[k1105] – ellers er der kanske saa meget at glæde sig ved hos ham som jeg burde tænke mere paa. Hans[k1106] er min trøst og fryd – han blir bare søtere og snillere for hver dag. Og Ingvald[k1107] er frisk og yndig og morsom, saa jeg rent gruer mig til at avlevere ham i april.

Ja saa faar du leve saa vel, du og Anker.[k1108] Jeg hadde haabet at se ham og i byen sisst; du faar hilse ham saa meget. Og lev saa vel!

Din
Sigrid.

12. og [14.] juli 1924

[k1109]

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k1110] *12. juli 1924.*

Kjære Nini,

Undres hvor du er henne nu og hvordan du har det? Det var saa hyggelig at faa sitte og snakke litt med dig, sisst jeg var inde i byen[k1111] – jeg har bare vond samvittighet for Barbra,[k1112] for hun var saa sint og sur da vi skiltes; men forsynet har forhaabentlig siden gjort op for hende med nogen av hendes mange andre bekjendtere.

Nu ønsker jeg altsaa aldeles forfærdelig at du kom opover i høst. Naturligvis først og fremst for at faa se dig, men rent ut sagt især for at faa vise dig nyestuen min,[k1113] for den blir bedre end jeg hadde *drømt* om.

– Saa langt kom jeg den dagen! I dag er midsommerdag[k1114] altsaa. Det er *litt* skrækkelig at der kommer saa mange folk til Lillehammer – her har været et rend paa dørene de sisste dagene, men det er forhaabentlig fordi det er først i sæsonen der de stimler op og ned efter dalen. Ergo, jeg haaber du – og om Johan[k1115] ogsaa kom med – stimler herforbi. Huset blir som sagt saa *pent*, saa jeg gleder mig til at vise det til noen som skjønner. Nu holder de paa at sætte op de gamle vægfaste bænkene, og peisen er færdig, stor som et middels værelse – den tar plads som et «stygt svin» for at bruke Hansemands[k1116] yndlingsuttryk. Han er inde hos arbeidsfolkene næsten hele dagen og spikrer sammen bordstumper og lærer sig til at snakke kav faaberging.[k1117] «For je er faaberging je, ma,» oplyser han. Han blir bare søtere og [2] søtere. Nu henter han mig hver morgen til en rundtur i haven – han er så skrækkelig glad i blomster og kommer hele dagen hjem med buketter til os alle. Jeg har glæde av haveanlægget mit – det har jo været en deilig forsommer for nyplantningen. Av 26 bourbonroser fra Matthiesen[k1118] er det bare to som ikke har kommet – endda de var fulde av lange bleke fordrevne skudd som visnet og faldt av, nu staar ialfald alle Louise Odier'ne[k1119] mætte av grønne blader og knopper; de andre sorterne er ikke fuldt saa kraftige. Og av 60 hækroser er det bare 6 som ikke er kommet, endda de var blit sendt fra Stavanger i daarlig emballage og pr. fragtgods! saa de saa noksaa fortvilede ut, da de kom hit. Ressvoll & Holmsens[k1120] dovriske valmuer blomstrer og øser ut og blir snart saa store at de ligner de andre gule valmuerne i størrelser, og silenen[k1121] har blomstret. Og de blaa druerne og en reinfanrot[k1122] fra tante Halma[k1123] er kommet op pent – druerne staar med knopper. Jeg tror at tomten her er svært god til at lage have paa.

Jeg skulde ønske jeg kunde set *din* have nu – den er vel et syn og et mirakkel nu iaar, dere har faat væte nok. Har du de hvite liljene dine endda?

Send nogen ord bortover til denne kanten, ifra du vanker, saa er du snil. – Tore Ørjasæter[k1124] var her i forrige uke – han *er* svært hyggelig, og efterpaa skrev han et festlig brev med betragtninger over «ungdomsrørsla»[k1125] i dalen – mundtlig er han altid mere tung og fundersom. For stipendiet agter han sig til Paris, tror jeg nærmest.[k1126]

Mange hilsener til Johan Anker og dig selv
din
Sigrid.

P.S. Tak for laanet for indlagte!

27. november 1924

Lillehammer 27. november 1924.

k1127

Kjære Nini,

tak for brevet dit. Nu har jeg tænkt at skrive til dig hver eneste dag i lang tid – men jeg har været, og er, saa livsled og uoplagt som man bare kan faa blit, naar man *har været* forkjølet, *er* forkjølet og har paa følelsen at man *kommer til at bli* ved og være forkjølet – hvor længe? Jeg har ligget tilsengs næsten en uke – jeg – som aldrig pleier legge mig fore, – Mosse[k1128] og Hans[k1129] ligger og hoster og har snue – in summa, jeg er kjei[k1130] hele greia –.

Jeg er besatt av fristelser til verdslige nydelser – hvad jeg f.t.[k1131] ikke *burde* være – men dævelen hvisker til mig: hvordan det vilde vore at ha etpar flinke piker[k1132] f eks. som *ikke* render løse over hele huset og tøiser – en kokke[k1133] som kunde mere end 10 retter og rette an paa et bret uten det fik utseende av servering paa et gamlehjem – og ikke spiser inde ved bordet og konverserer ustanselig om sine egne affærer som jeg nu har hørt om i 5 aar –. Den umiddelbare anledning er at jeg gik ind paa et forsøk med en liten søster av Mary Andersen[k1134] vinteren over – og saa ser jeg nu, at jeg har ikke nerver til at taale en ganske uopdragen og udannet dansk backfisch[k1135] tæt indpaa livet saan. Men jeg har altsaa lovet –.

I øvrig saa flytter jeg ind i det nye huset[k1136] paa onsdag[k1137] og da blir det jo bedre – og saa faar jeg holde mig stiv –, at de ikke kan faa regne peisestuen ogsaa for sin tumleplads, og forresten haabe paa [2] at min kristelige taalmodighet skal ta sig op igjen, naar forkjølelsen tar av. Den er blit slitt paa isommer – og det blir bare værre og værre, syns jeg, med folk paa dørene og folk pr. brev og anmodninger om at læse manuskripter og kjøpe rævefarmer til folks svigersønner og betale koners gjæld som de har gjort bak mandens ryg og mænds dito bak konens dito – etc. etc. Det er forresten praktisk talt bare mænd som skriver tiggerbrever, ialfald til mig – det kunde jeg ha lyst til at fortælle professor Wieth-Knudsen;[k1138] ikke for jeg ikke er enig med ham i en hel del av det han sier om femina. Men mændene? Grunden til at jeg læsset paa mig denne lille danske hønekyllingen som hakker i nerverne mine fra morgen til kveld er, at ogsaa der har faren lagt ned vaabnene for aar og dag siden; det er moren[k1139] som maa slaas for ungerne alene. Der er rigtgnok en

voksen søn[k1140] – men han fik Marys sparepenger til at reise til Amerika for, og en voksen datter[k1141] til, men hun er blit sindsyk. Saa de har sit, de med, de to kvindfolkene i den familien som skal greie braserne der –.

Naturligvis burde jeg ikke være i et saant ekkelt humør nu. Bl.a. er det nye huset mit blit saa vakkert, at du kan ikke tro det, før du har set det. Stuen og kleven nedenunder er saan at jeg kan absolut ikke faa det mere præcis efter min smag. I stuen er alt træværk umalt – uten dørene og et indbygget skap i væggen mellem stuen og kleven: de er mørkt rødbrune med graagrønt listverk, et blaagrønt felt malt ut med etslags naivt [3] skoglandskap i graagrønt og jernbeslag fra 1780 – dørene fulgte med huset, likesaa peis og vægfast bænk og etpar skap. Ellers er taket gammelt brunt træ med 6 digre ‹aaser›, veggene panelet med gamle umalte bord av rødbrunt malmfuru, gulnet oljet. I kleven maatte jeg la veggene bordklæ og tapesere, lyst graagule, taket er svart av alder, med ‹aaser›, der er en liten lyspeis. Kleberstens ovner i alle rum. Soveværelset ovenpaa har upanelte, umalte tømmervægger, umalt bordtak, mørkt og gammelt. Blaaagtige marmorerte dører med disse messingklinkerne, som jeg nu ogsaa har bestilt til dig – de er forhaabentlig snart færdige. Men du maa komme op snart og se huset selv. Som sagt – det er akkurat som jeg selv helst vilde ha det. Og saa – til uken flytter jeg helt ind – peisestuen har vi brukt en lang tid allerede av og til, omtrent umøbleret som den har staat. Og da – være i fred, bare med guttene mine[k1142] indpaa mig – og slippe at høre og se og lugte og føle fremmede mennesker indpaa mig alle døgnets 24 timer. Det er vel fordi befrielsens time er saa nær at jeg medett ikke syns jeg orker det en eneste dag til –. Tænke sig til at faa sitte i kleven og arbeide om kvelderne, høre og litt vite at ovenpaa har jeg guttene mine – ingen andre!

Bibliotheket mit viste sig at være paa over 1000 nummer, uten skjønliteraturen. Førstebibliothekar Kiær,[k1143] som var oppe og hjalp med at katalogisere, var saa henrykt over det, saa jeg holdt paa at sprække av vigtighet. Saa der staar da for alle tilfældes skyld en liten formue til ungerne –.[k1144] Jeg glæder mig til det og, at faa sitte ved peisen og læse – [4] men mest til at faa et fredelig arbeidsrum –.

Gratulerer derfor med at du har faat *dit*. Jeg glæder mig til at faa se det – jeg skulde ha saan rasende lyst til at komme ut og være over hos dig en dags tid, hvis jeg kommer til byen før jul,[k1145] og det gjør jeg vel, hvis forkjølelsen vil gi sig litt. Ialfald kan vi vel møtes derinde kanske. Men jeg vilde jo helst ut til Lillehaugen – jeg husker ikke naar jeg var der sisst, men det er da visst flere aar siden?

Barbra[k1146] er som bekjendt paa Høsbjør[k1147] – hun foreslog mig at ta en tur ditop. Jeg vet ikke andet om stedet end at jeg har reist i kupé til Kristiania med Høsbjørfolk men jeg bilder mig ind det er det fæleste rampested. At hun orker –! Men skal en slutte efter hendes sisste roman[k1148] saa maa hun orke det ufattelige av omgang. Der er forresten ikke noen av de nye bøkerne som jeg har hat noe glæde av endda ialfald – ganske visst, jeg er ikke oplagt selv, men. Hvor blir der av din nye?[k1149] Og – faar du tid til at arbeide paa boken fra Riksretstiden?[k1150] Jeg længter efter bøker om mennesker som er optat av noe *utenfor* sig selv – voldsomt og fanatisk. Har netop læst Finn Halvorsen[k1151] (den er forresten utrolig meget bedre skrævet end hans forrige[k1152]) og Aksel Krogh[k1153] – den var gyselig. Men huf lel! Tarjei Vesaas[k1154] har jeg indtryk av er et talent, som allerede nu er paa nippen til at bli nedsyltet i affektation – det er svært hvor let maalforfatterne[k1155] har for at bli ‹skapaktige›.

Har du set noe til Regine?[k1156] Undres paa om hun er forstummet for alltid? I saa fald vet jeg at hun har det [5] værre endt vondt, arme menneske. Der var visst ingen av os andre som det betød saa meget for at *være* kunstner. Jeg er undertiden lei for jeg er kommet saa langt bort fra dere – men som oftest er jeg riktignok svimlende gla og taknemlig for jeg bor saapas langt av lei lel[k1157] – naar jeg hører, f.eks. av fru Redaktøren[k1158] om alt surret derinde. Hun gaar heroppe nu og skal komme sig, før hun skal ha en svær operation. Helene Frøisland[k1159] er no av det rareste jeg vet – jeg vet ingen som kan holde ut virkelige, ubarmhjertige fysiske lidelser saa tappert og stelle til saa mye liv og ballade over alslags skidtting. Jeg maa tænke paa hesten til bestefar[k1160] som var sikker for jernbanetog, men løp ut naar den saa en tomflaske ligge i veien –.

Du kan tro ungerne mine er søte nu – alle tre; lille Mosse stakkar er saa snil; Anders[k1161] er naturligvis en prøvelse med 10 aar gamle vitser som han *maa* fortælle og forelæsninger i teknik – men snodig og rar og øm paa sin lange-laban-maate,[k1162] og Hans saa søt at han er ikke til at holde ut. Men han er blit forfærdelig lang og stor nu

Mange hilsener til Johan Anker[k1163] og til dig selv
din hengivne
Sigrid.

22. desember 1924

BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER[k1164] *22.12.1924.*

Kjære Nini,

glædelig jul ønsker jeg dig og Johan Anker.[k1165]

– Det er ikke stort liv igjen i mig nu mere – idag har jeg gaat de sisste juleærenderne mine i 5 timer – mat og juletre og bjerkeved og mand til at sage etc. Imorgen reiser min kokefrøken[k1166] paa en ukes juleferie og førstedagen faar jeg 6 gjester –.

De kommer og sier, nu maa jeg bli færdig med pakkerne, ellers rækker de ikke indom posthuset før det stænger – Lillehammer posthus stænger mest mulig og holder mindst mulig oppe; vi er jo her i Landets Hjerte som det saa vakkert heter. Altsaa glædelig jul og paa gjensyn heroppe i nyaaret!

Sender en papirkniv –. Husker du at du gav mig en engang. Jeg mistet den og var saa lei – fandt den igjen, da jeg pakket op bokkasserne fra Sinsen.[k1167] F.t.[k1168] ligger papirkniven din enten i Ragnhild Sann[k1169] eller Dannis Sandberg;[k1170] ingenderav tiltror jeg mig kraft til at læse ut, saa det gjælder at jeg husker og tar ut papirkniven før jeg overantvorder dem til «Tuberkulosehjemmet»[k1171] eller «Røde Kors».[k1172] Omgaaes du med dine papirkniver paa samme vis som jeg, saa kan du jo altid ha bruk for nogen stykker.

Det er lyrikken som har kronaar iaar, syns jeg – Olaf Bull[k1173] og Collett Vogt;[k1174] Arnulf Øverland.[k1175] Breda Bull[k1176] har likevel ikke levet forgjæves, tykker jeg – ja han maa trass [2] sies at ha beriket den norske literatur, endda han skriver selv.

Anders[k1177] ber mig hilse mange ganger og ønske glædelig jul.

Din hengivne
Sigrid

Kilder

Arkivmateriale i Nasjonalbiblioteket

Brevs. 171: Brev til og fra Nini Roll Anker

Brevs. 343: Brev til og fra Nils Collett Vogt

Brevs. 348: Brev til, fra og om Sigrid Undset, og hennes familie (forskjellig proveniens)

Brevs. 664: Brev til og fra Fredrik og Stina Paasche

Brevs. 730: Brev til og fra Tore Ørjasæter 1906–1968

Brevs. 742: Brev til og fra Sigrid Undset og hennes familie (utelukkende med proveniens Signe Undset Thomas og hennes etterkommere)

Ms.8° 2669: Nini Roll Anker: Dagbøker og scrap-books 1903–1941

Sekundærlitteratur

Anker, Nini Roll. 1946. *Min venn Sigrid Undset*. Oslo. Aschehoug.

Anker, Nini Roll. 1921. *Kirken*. Kristiania. Aschehoug.

Anker, Nini Roll. 1923. Huset i Søgaten. Oslo/Kristiania. Aschehoug.

Bonnet, Jocelyne. 1987. «Naitre dans les choux: Une approche ethnologique de ce mythe culturel» i *Civilisations* Vol. 37, No. 2, *Ethonologies d'Europe et d'ailleurs*, Université de Bruxelles, s. 103–118.

Handelsregistre for Kongeriket Norge : utgitt på foranstaltning av det offentlige i henhold til lov om handelsregistre, firma og prokura av 17. mai 1890 § 4. 1920.

Krane, Borghild. 1970. *Sigrid Undset. Liv og meninger*. Oslo. Gyldendal.

Mæhle, Leif. 1986. *Tore Ørjasæter – den rotfaste fararen*. Oslo. Samlaget.

Norges statskalender 1919–1924

Olsen, Magnus. *Edda- og skaldekvad. Forarbeider til kommentar. 1960:3: Lokasenna*. Oslo. Universitetsforlaget.

Opstad, Gunvald. 2002. *Fandango. En biografi om Vilhelm Krag*. Bergen. Vigmostad & Bjørke.

Packness, Ida. 1963. *Sigrid Undset. Bibliografi*. Oslo: Universitetsforlaget. (Bibliografien er også tilgjengelig og søkbar via Nasjonalbibliotekets nettsider (*Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*).

Ring, Barbra. 1947. *Mellom venner og fiender*. Oslo. Aschehoug.

Skille, Nan Bentzen. 2003. *Innenfor gjerdet. Hos Sigrid Undset på Bjerkebæk*. Oslo. Aschehoug.

Slapgard, Sigrun. 2007. *Dikterdronningen. Sigrid Undset*. Oslo. Gyldendal.

Svarstad, Anders Castus. 1918. «Jødernes hevn» i *Samtiden*, s. 305–340.

Søbye, Espen. 1999. «Denne skrekkelige tidsånd (Tryggve Andersen 1885–1892)» i *Agora*, 1999 (Vol. 17, Nr. 1/2).

«TSB D 367 Olav og Kari» i *Norske mellomalderballadar : TSB D Riddarballadar 2*. 2016. Oslo. Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. Digital utgivelse.

Undset, Sigrid. 1920. *Kransen*. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 1921. *Husfrue*. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 1922. *Korset*. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 1934. *Elleve aar*. Oslo. Aschehoug.

Undset, Sigrid. 2019. *Fire skjønnlitterære fragmenter*. Utgitt av Tone Modalsli, med etterord av Liv Bliksrud. *NB kilder 9*. Oslo.

Nasjonalbiblioteket/bokselskap.no. Digital utgivelse.

Ørjasæter, Tordis. 1993. *Menneskenes hjerter. Sigrid Undset – en livshistorie*. Oslo. Aschehoug.

Ørjasæter, Tordis og Jo. 2000. *Nini Roll Anker. En kvinne i tiden*. Oslo. Aschehoug.

Databaser og nettsteder

Askov Højskole

Bergen byarkiv

Bibelselskapet, nettbibelen

BnF = Bibliothèque Nationale de France

Borregaard

Cambridge Dictionary

Cappelen Damm

danmarkshistorien.dk

Dansk biografisk leksikon

Den katolske kirke

digi.kansalliskirjasto.fi (Det finske nasjonalbibliotekets digitale samlinger)

Digitalt Museum

Faergelejet.dk – billeder af færger fra Danmark og omegn

Gudbrandsdølen Dagningen 15.08.2013

Hvem er Hvem? (Prosjekt Runeberg)

Klosterleden Alvastra-Vadstena

Lokalhistoriewiki

Maihaugen

NAOB = Det Norske Akademis Ordbok

NB avissøk = Nasjonalbibliotekets nettbiblioteket over aviser

NBL = Norsk biografisk leksikon

NDLA = Nasjonal digital læringsarena

Ordnet.dk

Oslo byleksikon

Sceneweb, Nasjonalt Scenekunstarkiv

Sigrid Undset bibliografi 1907–2007. Består av skannet versjon av Packness 1963 og database 1962–2007 laget av Henrik Keyser Pedersen.

Sigrid Undsets Bjerkebæk

SNL = Store Norske Leksikon

Sorø Fri Fagskole

Wikipedia

Noter

n1. Ms.8° 2669:6, 7 og 9
n2. Brevs. 348
n3. Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
n4. Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
n5. Gunnar Lippestad Hjorth (1896–1926) omtales i brevet feilaktig som Sverre Hjort. Misforståelsen går igjen både hos Ørjasæter (1993, 163) og Slapgard (2007, 204), sannsynligvis med utgangspunktet i Undsets brev.
n6. Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Sigrid Undsets ektemann 1912–1924.
n7. Brevs. 171, 10. juni 1919
n8. William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger (Aschehoug & Co.) og politiker
n9. Brevs. 171, 10. juni 1919
n10. Hans Benedict Undset Svarstad (1919–1978)
n11. Undset skriver innimellom også Bendikt eller Benedikt. Offisielt skrives han Hans Benedict, jf. klokkerbok for Fåberg prestegjeld, Mesna sokn 1903–1924: https://media.digitalarkivet.no/view/5047/99. Se også Ørjasæter (1993, 424) og Slapgard (2007, 543).
n12. Benedikt av Nursia (480–543), Umbria, grunnla benedikterordenen i 529
n13. Robert Hugh Benson (1871–1914) var både forfatter og prest i den engelske statskirken og gikk over til katolisismen i 1903. Nesten alle romanene hans viser nær tilknytning til katolisismen. Undset oversatte et par bind av hans religiøse essayer til norsk: *Kristus i kirken* (1926) og *Kristi vennskap* (1928).
n14. Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester. Bosatt i Stockholm.
n15. Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980). Barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.
n16. Ebba Svarstad (1903–1984). Sitat fra Brevs. 171, 8.–10. mai 1920
n17. Brevs. 171, 8.–10. mai 1920
n18. Brevs. 171, 8. august 1920
n19. Brevs. 171, 3. september 1920

n20. Influensaepidemi (pandemi) som i 1918–1920 rammet store deler av verden, også Norge. Mellom 50 og 100 millioner mennesker døde. I Norge døde omkring 15 000, mest barn og unge voksne.
n21. Brevs. 171, 3. september 1920
n22. Utgitt som bok våren 1921. Stykket hadde premiere på Nationaltheatret 21. april 1921.
n23. Mens Undset gikk fra å kalle seg ateist som ung til å konvertere til katolsk tro, beholdt Anker riktignok sin barnetro, men uttrykte sterk skuffelse over kirkens utvikling i voksen alder. Jf. Ørjasæter (2000, 329 ff.).
n24. Brevs. 171, 20. desember 1920
n25. Brevs. 171, 10. januar 1921
n26. Regine Normann (1867–1939), forfatter
n27. Barbra Ring (1870–1955), forfatter
n28. Brevs. 171, 12. mars 1921
n29. Brevs. 171, 13. februar 1921
n30. Brevs. 171, 10. januar 1921: «'Det vet vel hver kvinde, at i det første aandedraget et menneske drager på jorden, er blodteven' sier Kristins svoger, presten, til hende.» Jf. Undset (1921, 192).
n31. Jf. Brevs. 664, brev fra Sigrid Undset til Fredrik Paasche (1886–1943) 16. januar 1921, 12. februar 1921 og 2. mars 1921 (alle digitalisert på nb.no). Brevene er også trykt ved Stina Paasche (1889–1992), født Mörner, i *Edda* 1975.
n32. Refererer til den engelske forfatteren Virginia Woolf (1882–1941) som brukte begrepet metaforisk i forelesninger og i essayet *A Room of One's Own* (1929) for å belyse kvinners begrensede muligheter til å uttrykke seg fritt.
n33. Brevs. 171, 10. januar 1922
n34. Brevs. 171, 11. juni 1922
n35. Carsten Anker (1900–1922) var den nesteldste sønn til Nini Roll Ankers ektemann, ingeniør Johan Anker (1871–1940), fra ekteskapet med Julie Frederikke Anker (1872–1962), født Jacobsen. Nini Roll Anker og Johan Anker ble gift i 1910. Siden våren 1913 hadde Johan Anker overtatt ansvaret for sine to eldste sønner, Christian August Anker (1896–1982), forretningsmann, og Carsten. Sønnen Erik Anker (1903–1994), forretningsmann, forble hos moren (Ørjasæter, 2000:161).
n36. Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986). Ingvald ble boende på Bjerkebæk i nesten ett år.
n37. Brevs. 171, 12. april 1923
n38. Thekla Resvoll (1871–1948)
n39. *Tre sagaer om islændinger* (1923)
n40. Brevs. 171, 15. oktober 1923

n41. 17. februar, 12.–[14]. juli, 27. november og 22. desember
n42. Brevs. 171, 17. februar 1924
n43. Brevs. 171, 12.–[14.] juli 1924
n44. Ms.8° 2669:6, s. 162 ff. Månedsangivelse er antatt feilskrevet som «21.01.» i dagboken.
n45. Anker (1946, 64 og 66)
n46. Nordahl Grieg (1902–1943), forfatter og journalist
n47. Ms.8° 2669:6, s. 182–183
n48. *Oslo Aftenavis* var aftenutgave av *Tidens Tegn* i perioden 1924–1932.
n49. Ms.8° 2669:6, s. 182–183, under «Nov.»
n50. Brevs. 171, 1. oktober [1922]
n51. Jf. Ms.8° 2669:6, 7 og 9
n52. Undset (2019)
n53. Se nærmere om dette i Undset (2019), utgitt av Tone Modalsli.
n54. ‹…›] skrivingen stanser midt i en setning
n55. Skrevet vertikalt i margen:
n56. kan jeg vil ikke] *feil for:* kan jeg ikke
n57. blinde] *trolig feil for:* blide
k1. Breiseths Hotel Lillehammer] Bygget i 1898. I dag First Hotel Breiseth. I første halvdelen av 1919 mistet ekteparet Undset/Svarstad leiligheten på Sinsen og kjøpte etter hvert hus med atelier på Kampen i Kristiania. Huset ble imidlertid ikke fraflyttet av forrige leietakere på en stund. Mens ektemannen, kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunne bo på atelieret, flyttet Undset til Lillehammer med deres to barn, Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940) og Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939). Her innlosjerte hun seg på Breiseths pensjonat for å lete etter husvære og for å vente til huset på Kampen ble ledig for hele familien. Hun var da gravid med sitt tredje barn, Hans Undset Svarstad (1919–1978), som blir født 27. august.
k2. en ung maler, Sverre Hjorth] Gunnar Lippestad Hjorth (1896–1926), maler og tegner. På bjerkebek.no omtales ham som «Gunnar Hjort» mens Ørjasæter (1993, 163) og Slapgard (2007, 204) fører opp Sverre hhv. Hjorth og Hjort, sannsynligvis med kilde i Undset selv.
k3. en gammel gaard] Tømmerhus fra Røssum i Kvam i Gudbrandsdal, satt opp i 1918 av byggmester Ola Aasen (ukjent fødsels- og dødsår) på hans eiendom i Fåberg utenfor Lillehammer for Gunnar Lippestad Hjorth, se forrige note. Da Undset kjøpte huset i 1921, kalte hun det for «Bjerkebæk» (kilde: Sigrid Undsets Bjerkebæk).

k4. Jordes] Lars Jorde (1865–1939), kunstmaler, og Christiane Henriette Jorde (1876–1950), født Biørn, kunstmaler
k5. Lundebys] Alf Lundeby (1870–1961), kunstmaler. Giftet seg i 1939 med Ruth («Rutta») Offenberg (1890–1966).
k6. olderkjerr] orekratt
k7. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k8. en svensk hvita-kors-syster] Ifølge brev fra 13. august het pleiersken Pia til fornavn. Fra svenske Hvita Korset, barnavårds- & sköterskeskola, grunnlagt i 1911. Se også brev 4. juli 1919.
k9. de andre ungerne] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, gift med Vidar Andreassen (1894–1968), og Trond Svarstad (1908–1980). Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.
k10. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k11. Enfin] (fr.) endelig
k12. Pinsesøndag] 8. juni 1919
k13. Alf Larsen] Alf Larsen (1885–1967), forfatter
k14. Hegel] Frederik (Jacob Deichmann) Hegel (1880–1961), dansk forlagsdirektør i Gyldendal forlag (1912–1939)
k15. Petereggeske] Peter Egge (1869–1959), forfatter
k16. Sir William og Møller og frk Forseth] Referanse til forlaget Aschehoug & Co.: forlagsdirektøren William Nygaard d.e. (1865–1952) og den danske disponenten Georg Jens Juul Møller (1869–1947). «frk Forseth» er ikke identifisert.
k17. CollettVogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter
k18. Gran] Sannsynligvis Gerhard Gran (1856–1925), litteraturhistoriker og sentral Ibsen-forsker, dessuten grunnlegger av tidsskriftene *Samtiden* i 1890 (sammen med botanikeren Jørgen Brunchorst (1862–1917)) og *Edda* i 1914.
k19. Elster] Kristian Elster d.y. (1881–1947), forfatter, litteraturkritiker og teateranmelder
k20. Krogvig] Anders Krogvig (1880–1924), bibliotekar, forfatter, forlagskonsulent og kritiker
k21. stevnet] Antakelig Det nordiske bokmannsstevnet i København 17.–21. mai 1919 der Den norske Forfatterforening var representert ved formann Nils Collett Vogt og styremedlemmene Ejlert Bjerke (1887–1963), Kristian Elster (1881–1947), Gerhard Gran (1856–1925), Regine Normann (1867–1939), Barbra Ring (1870–1955) og Arnulf Øverland (1889–1968). Stevnet er omtalt bl.a. i avisen *Den 17de Mai*, fredag 16. mai 1919 (kilde: NB avissøk).

k22. Katharina Gjedsdahl] (Anna) Katharina (Christie) Gjesdahl (1885–1975), forfatter. Giftet seg i 1924 med den franske advokaten André Bosc (1884–?). Alf Larsen giftet seg i 1922 med Astrid Blicher-Hansen (1873–1954).
k23. Ranka Knudsen] Ragnhild E. Knudsen Samuelsen (1888–1966), skuespiller, forfatter, oversetter og radioprogramleder. Giftet seg i 1919 med Sverre Samuelsen (?–1947). Sønnen Eirik Samuelsen Mikkelsen (1914–1989) er trolig sønn av skuespiller Johan Mikkelsen (ukjent fødsels- og dødsår).
k24. maalteatret] Det Norske Teateret, grunnlagt 22. november 1912 med forfatter, kulturarbeider og oversetter Hulda Garborg (1862–1934) som styreformann. Teateret spiller dramatikk på nynorsk og norske dialekter og hadde flere åpningsforestillinger i 1913. Ranka Knudsen var med i teaterproduksjonen *Bjørnefjell* basert på skuespillet med samme tittel fra 1907, forfattet av Olav Hoprekstad (1875–1965), med Hulda Garborg som regissør. Knudsen spilte hovedrollen som enken «Kari Bjørnstad». Johan Mikkelsen (se forrige note) var med på samme produksjon (kilde: Sceneweb). Knudsen var ansatt ved Det Norske Teateret til 1918.
k25. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k26. Nordsæterveien] Adressen til Bjerkebæk. Sannsynligvis bodde Undset på et pensjonat som hun i neste brev stedfester med adresse «Løkkebakken, Nordre bydel» (se brev 11. juli 1919). Det ligger i dag i krysset Gamle Nordsetervegen og Sigrid Undsets veg.
k27. Ifølge brev fra 13. august het pleiersken Pia til fornavn. Fra svenske Hvita Korset, barnavårds- & sköterskeskola, grunnlagt i 1911. Se også brev 10. juni 1919.
k28. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k29. omstændigheterne] Undset var gravid og fødte sitt tredje barn, Hans Undset Svarstad (1919–1978), 27. august 1919.
k30. after all] (eng.) tross alt
k31. kommet fra Sinsen … Trond] Trond Svarstad (1908–1980). Familien Undset Svarstad på fire flyttet til Sinsen i Kristiania i løpet av våren 1916 og tok til seg de tre barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe: Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, gift med Vidar Andreassen (1894–1968), og Trond. I påvente av at det nye huset på Kampen stod klart i 1919 flyttet Undset med sine to barn til Lillehammer mens Svarstad flyttet inn på atelieret på Kampen. Trond flyttet da tilbake til sin mor mens Ebba og Gunhild dels bodde hos faren, dels på institusjon.

k32. de ungerne] se forrige note
k33. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Se tidligere note.
k34. finis] (lat.) ferdig
k35. Pei] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k36. boken] Undset skrev på det hun først kalte «Forordet», men som senere ble trykt som «Efterskrift» datert oktober 1919 i en samleutgivelse med det mest sentrale Undset hadde skrevet om kvinnesak. Boken kom ut med tittelen *Et kvindesynspunkt* høsten 1919.
k37. Sigge Thomas] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. Gift med Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset, Undsets søster. De hadde tvillingsdøtre: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas, kalt Charlotte, arkeolog. Gift med kunsthistoriker Martin Blindheim (1916–2009). 2) Sigrid Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, lektor. Gift med lege og psykiater Trygve Braatøy (1904–1953).
k38. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset, Undsets søster.
k39. sine Graccher] Graccherne var en av de mest innflytelsesrike slekter i den Romerske republikk. Mest berømt er brødrene Tiberius Sempronius Gracchus (163 f.Kr.–132 f.Kr.) og Gajus Sempronius Gracchus (154 f.Kr.–121 f.Kr.). Som såkalt folketribun (valgt tillitsmann for plebeierne, allmuen, i Romerriket) var Tiberius den første leder av Gracchernes reformbevegelse (politisk kamp om de lavere klassers innflytelse og fordelingen av statens jord mellom 133 og 121 f.Kr.) mens broren overtok etter mordet på Tiberius i 132 f.Kr.
k40. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k41. Nygaard] William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger (Aschehoug & Co.) og politiker
k42. Gyldendal] dansk Gyldendal forlag, grunnlagt i 1770. Se også brev 10. juni 1919.
k43. Jenny og Vigaljot] *Fortællingen om Viga-Ljot og Vigdis* (1909) og *Jenny* (1911)
k44. de Eggeske] Referanse til Peter Egge (1869–1959), forfatter. Se også brev 10. juni 1919.
k45. bussines] eg. *business* (eng.): forretning; bedrift
k46. gutten] antakelig Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940), sønn av Ankers søster Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), oversetter, bosatt i Paris
k47. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k48. Babben] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k49. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter

k50. hotellet] Breiseth Hotel, se brev 10. juni 1919.
k51. lægen] Paul Konow (1865–1933), lege
k52. Løkkebakken, Nordre bydel] Undset bodde en stund (etter oppholdet på Breiseth hotel) på et pensjonat på Løkkebakken (rett ved venninnen Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad), nedenfor Bjerkebæk, og brukte denne adressen (se Slapgard 2007, 204). Mulig hun vekslet mellom å oppholde seg på Bjerkebæk og pensjonatet. Undset flyttet inn på Bjerkebæk ca. midten av juli 1919.
k53. to unger] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) og Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k54. en i mente] Undset var gravid og fødte sitt tredje barn, Hans Undset Svarstad (1919–1978), 27. august 1919.
k55. din perles] antakelig Sidsel Andersen (1887–?)
k56. Asta] Asta Westbye (ca. 1892–1967), tidligere hushjelp hos Undset
k57. min mors] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k58. et forord] «Forordet» blir senere til «Efterskrift» datert oktober 1919 i en samleutgivelse med det mest sentrale Undset hadde skrevet om kvinnesak. Boken kom ut med tittelen *Et kvindesynspunkt* høsten 1919.
k59. Hosi … moeri tru] Sitat fra den norske folkevisen og middelalderballaden «Olav og Kari» (TSB D 367). I betydningen: Det er like naturlig at en sønn tror på sin mor som at gresset gror på jorda. (Jf. https://www.bokselskap.no/boker/riddarballadar2/tsb_d_36_olavogkari)
k60. Nico Hambro] Nicoline Christine Hambro (1861–1926), kvinnesakspioner og mor til pressemann og politiker Carl Joachim Hambro (1885–1964)
k61. fru Keilhau] Sannsynligvis Louise Keilhau (1860–1927), født Ottesen, lærer og fredsaktivist og grunnlegger av den norske avdelingen for Kvindernes komité for varig fred. Mor til Wilhelm Keilhau (1888–1954), sosialøkonom og historiker.
k62. Collett Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter
k63. Katharina Gjesdahl] (Anna) Katharina (Christie) Gjesdahl (1885–1975), forfatter
k64. Ingeborg Jensen] Ingeborg Johansen (1896–1986), dansk forfatter. Debuterte i 1917 som romanforfatter med boken *Den røde Villa*.
k65. Babben] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k66. Marie Bregendahl] Marie Bregendahl (1867–1940), dansk forfatter
k67. «En dødsnat» … «Tre gamle kvinder»] Marie Bregendahls selvbiografiske roman *En dødsnat* kom i 1912 og var hennes litterære gjennombrudd. I 1918 kom *Tre gamle Kvinder. Billeder af Sødalsfolkenes Liv*.

k68. søster Hanna] sannsynligvis Ankers venninne, diakonissen Hanna Ræstad (1872–1960), som bodde med henne i perioder
k69. Svarstads] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k70. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, gift med Vidar Andreassen (1894–1968)
k71. damen] Ikke identifisert. En fru Aagaard? Jf. Brev 8./10. mai 1920. Ifølge Ørjasæter (1993, 162) og Slapgard (2003, 211) hadde Svarstad ansatt en husbestyrerinne på Kampen som gikk dårlig overens med hans døtre.
k72. de tre ungern] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980), barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912. Barna bodde på Sinsen sammen med familien Undset Svarstad fra høsten 1916 til Undset flyttet med Anders og Mosse til Lillehammer.
k73. Eugenia] Eugenia stiftelse, opprettet i Christiania i 1832 etter initiativ fra pedagog Maria Schandorff (1784–1848). Startet opp i 1837 og omfattet ulike perioder barnehjem, barneasyl og skole for fattige og foreldreløse jenter fra 7 år til konfirmasjonsalder. Navn etter Eugénie Bernadine Désirée Clary, fra 1818 dronning Desideria (1777–1860), gift med Karl Johan (1763–1844) (kilde: SNL). Døtrene til Anders Castus Svarstad bodde der i noen perioder etter skilsmissen fra Ragna Moe Svarstad.
k74. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k75. Pei] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k76. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k77. en Trondhjemsdame] ikke identifisert
k78. mit foredrag om «hædre din fader og din moder»] Undset holdt foredraget «Hædre din fader og din moder» for husmorforeningen Hjemmenes Vel i Latinskolens festsal i Trondhjem 30. mars 1914 og i Studentersamfundet i Kristiania 25. april 1914. Det ble også trykket i avisen *Tidens Tegn* 3. mai 1914.
k79. de smaa børn kommer i kaalhoderne] Referanse til en mytologisk forestilling om at barn kommer til verden i kålhoder, på fransk: *naitre dans les choux*, eller *venir des choux*, eller *venir aux choux* (kilde: Bonnet 1987)
k80. din søster med gutten] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), oversetter, og sønnen Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940), bosatt i Paris
k81. Jobs historie/tristese] Referanse til Jobs bok, en tekst i Det gamle testamentet og Tanakh (jødisk betegnelse for Den hebraiske bibelen). Den gudfryktige og

rettferdige Job mister til tross for sin fromhet alt han eier, og det tematiseres hvorfor Gud lar onde hendelser også ramme gode mennesker (kilde: SNL).
k82. Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k83. tirsdags] Trolig tirsdag uken før, 5. august. Undset hadde oppholdt seg på Lillehammer i rundt seks uker, altså siden omtrent midten av juni.
k84. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k85. Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster. Gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester.
k86. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k87. Thomas] se forrige note
k88. min svenske pleierske] En «hvita-kors-syster» ved fornavn Pia (se lenger ned i brevet). Fra svenske Hvita Korset, barnavårds- & sköterskeskola, grunnlagt i 1911. Se også brevene fra 10. juni og 4. juli 1919.
k89. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924. Han kom på besøk mens de bodde på Breiseth hotel (Slapgard 2007, 204).
k90. frk. Solheim] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim.
k91. faren] Ole Svennung Solheim (1873–1945)
k92. lodsoldermænd] personer som fører oppsyn med losene og med losingen i én eller flere loskretser (kilde: NAOB)
k93. Hendes mor og søster] Thora Paulogna Solheim (1874–1944), født Halvorsen, og (sannsynligvis) Astas søster Dagny (Marie) Teig, født Solheim (antatt 1900–1978)
k94. student Solheim] Vilhelm Solheim (1871–1892), student med tilknytning til den såkalte Kristiania-bohemen. Begikk selvmord 17. mars 1892 på Hovedøya, noe som vakte stor oppsikt i pressen og førte til mange spekulasjoner om årsaken til selvmordet. Forfatterne Arne Dybfest (1869–1892) og Tryggve Andersen (1866–1920) ble anklaget for delaktighet. Andersen ble i 1893 bortvist fra universitetet på grunn av saken. Dybfest begikk selv selvmord 7. juli 1892. Det gikk rykter om en mislykket kjærlighetshistorie med Clary (også Clara) Levy (1874–1908), dansk-norsk skuespiller, sanger og journalist, der Andersen skulle være innblandet. Søbye (1999) påpeker med utgangspunkt i Tryggve Andersens egne papirer at det mest sannsynlig var økonomiske vanskeligheter som var årsaken for selvmordet, og at Andersen bør frikjennes for ryktene om delaktighet. Se også intervju med Søbye i *Dagbladet*, 20. mars 2000 (kilde: NB avissøk).

k95. bedstefaren] Mons Wilhelmsen Solheim (1841–1915), lærer og kirkesanger ifølge omtalen i brevet
k96. saa var det Trygve Andersen og Clary Levy] se fotnote ovenfor
k97. «forordet»] «Forordet» blir senere til «Efterskrift» datert oktober 1919 i en samleutgivelse med det mest sentrale Undset hadde skrevet om kvinnesak. Boken kom ut med tittelen *Et kvindesynspunkt* høsten 1919.
k98. før jeg skal overende – to – tre uker kanske] Hans Undset Svarstad (1919–1978) ble født verden 27. august.
k99. Dr Konow] Paul Konow (1865–1933), lege
k100. Syster Pia] se note ovenfor
k101. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k102. Anders] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k103. den skrækkelige gutten til det fruentimmeret] Fra første ekteskapet med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe, hadde Anders Castus Svarstad sønnen Trond Svarstad (1908–1980) samt døtrene Ebba Svarstad (1903–1984) og Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Ekteskapet ble oppløst i 1912.
k104. Asta] Asta Westbye (ca. 1892–1967), tidligere hushjelp hos Undset
k105. din mand] Johan Anker (1871–1940), ingeniør
k106. Brevet er tidfestet «Torsdag». Det er tilføyet «28.8.19» med gråblyant, trolig av mottaker. Datoen stemmer overens med innholdet i brevet, dagen etter at Undsets andre sønn Hans Undset Svarstad (1919–1978) ble født, 27. august 1919.
k107. Jeg fik en søn] Hans (Benedict) Undset Svarstad (1919–1978) ble født 27. august 1919 på Bjerkebæk
k108. jormoren] ikke identifisert
k109. Benedikt] offisielt skrevet Benedict
k110. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k111. Pei] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k112. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k113. din søster … og gutten] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), oversetter, og sønnen Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940), bosatt i Paris
k114. Boken] *Et kvindesynspunkt* (1919), samleutgivelse med det mest sentrale Undset inntil da hadde skrevet om kvinnesak
k115. never mind] (eng.) glem det
k116. Dixi et liberavit animam meam] eg. *Dixi et liberavi (salvavi) animam meam* (lat.): Jeg har talt og befridd (frelst) min sjel. I betydningen: Nå har jeg sagt min

mening, så jeg har ikke noe ansvar hvis man ikke vil rette seg etter det. Hentet fra 1. Mos 19,17 og Esek 3,19 i den latinske bibelen (kilde: SNL)
k117. efterskriften] «Efterskrift» i *Et kvindesynspunkt* høsten 1919.
k118. ms.] manuskript
k119. den svenske søsteren] se tidligere brev
k120. frk Andersen] Danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), også kalt Abba, var «barnefrøken» for først og fremst Mosse på Bjerkebæk fra oktober 1919 til tidlig på året 1928. Hun giftet seg i februar 1928 med Hans Stendahl (1889–1963), og paret kjøpte gården Thorstad Nordre på Brøttum. Anders Castus Svarstads sønn fra første ekteskapet, Trond Svarstad (1908–1980), flyttet til Brøttum høsten 1928 og ble værende er ut livet (jf. Slapgard 2008, 321; Skille 2003, 143 ff.).
k121. Asta] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919
k122. den lille] Hans Undset Svarstad (1919–1978), født 27. august
k123. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k124. Anders] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k125. de tre] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980), barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912. Barna bodde på Sinsen sammen med familien Undset Svarstad fra høsten 1916 til Undset flyttet med Anders og Mosse til Lillehammer i 1919.
k126. de to jentungerne mine] Mary Andersen Stendahl og Asta (Janette) Falkenberg, se tidligere noter
k127. ungerne] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940), Mosse og Hans
k128. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k129. Thomas More … Utopia] Sir Thomas More (1478–1535), engelsk statsmann og forfatter. Hans mest berømte verk, *Utopia*, kom ut i 1516. Undset skrev mange år senere artikkelen «Litt om St. Thomas More og St. Johan Fischer» om bl.a. More, trykt i *St. Olav*, Oslo, 1935. Årg. 47, s. 158–160 (kilde: *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*).
k130. Roper] William Roper (ca. 1496–1578), engelsk jurist og politiker. Gift med Thomas Mores datter, forfatteren og oversetteren Margaret Roper (1505–1544), født More. Skrev *The Life of Thomas More. A Biography* som først kom ut i 1626.
k131. om Dickens til Atlantis] Charles Dickens (1812–1870), engelsk forfatter. Antakelig en artikkel til tidsskriftet *Atlantis* (1818–1925), et Kristiania-basert blad tilknyttet forlaget Gyldendalske bokhandel i Kristiania.

k132. om Chaucer og Langland til en av aviserne] Geoffrey Chaucer (ca. 1340–1400) og William Langland (ca. 1332–ca. 1400), engelske forfattere. Undset skrev mange år senere artikkelen «Pilgrimmene (i Canterbury Tales)» om Chaucer, trykt i den *Norske turistforeningens årbok*, Oslo, s. 65–71.(kilde: *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*)
k133. T.T.] avisen *Tidens Tegn* (1910–1941)
k134. en del anmeldelser til T.T. bl.a. etpar av debutbøkerne] Undset skrev anmeldelser av Aase Kristofersens (1888–1955) *Dragsug*, Willy Bertrams (ukjent fødsels- og dødsår) *Aurora* og *Drømmen om livet* av journalist og senere skuepiller Julius Sundet (ca 1896–1961) under overskriften «Tre debutbøger» for *Tidens Tegn*, 1919, nr. 327 (kilde: *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*). Julius Sundet hadde imidlertid allerede debutert i 1917, da med en diktsamling kalt *Jasminer*.
k135. Aase Kristofersen] Aase Kristofersen (1888–1955), forfatter og lærer. Kristofersen debuterte med romanen *Dragsug* i 1919.
k136. Willy Bertram] Willy Bertram (ukjent fødsels- og dødsår). Bertram ser ut til å bare ha gitt ut romanen *Aurora* i 1919.
k137. Charles Kent] Charles Kent (1880–1938), forfatter og journalist. Ga i 1919 ut essaysamlingen *Dagdrømmen*.
k138. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k139. drawn daggers] eg. *(at) daggers drawn* (eng.): om to personer, land etc. som er sinte/fiendtlig innstilte på hverandre etter en diskusjon/krangel og ikke stoler på hverandre (kilde: Cambridge Dictionary)
k140. krigen] første verdenskrig (1914–1918)
k141. Kincks stykke om Villon] Hans E. Kinck (1865–1926), forfatter. Kincks artikkel fra 1919, om den franske lyrikeren François Villon (1431–1464) har tittelen «Rundt fænomenet Villon. Betragtninger og digressioner». Den ble i 1921 trykt opp igjen i essaysamlingen *Mange slags kunst*.
k142. Sneskavlen] Hans E. Kinck: *Sneskavlen brast I–III. Bygderoman fra slutten av 70-årene* (1918/1919). I 1919 kom også *Stammens røst. Fem italienske digtere fra vor tid*.
k143. Baudelaire-Verlaine] Charles Baudelaire (1821–1867), fransk forfatter og kritiker. Paul Verlaine (1844–1896), fransk lyriker.
k144. Asta Smith Isaachsen] antakelig Asta Lie Isaachsen (1862–1921), forfatter
k145. har du været med Anker paa triumftoget til England] Nini Roll Anker var med sin mann, ingeniør og båtbygger Johan Anker (1871–1940), i England og Frankrike mars–april 1919 (se Ørjasæter 2000, 357).
k146. embusqué] partisipp til *embusquer* (fr.): å ligge i bakhold

k147. Signes mand disputerer for doktorgraden iaften] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), klassisk filolog, gift med Undset søster Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Thomas tok doktorgraden på avhandlingen *Den antikke tradition om Graccherne*, der han gav en grundig analyse av kildematerialet til brødrene Tiberius Sempronius Gracchus (163 f.Kr.–132 f.Kr.) og Gajus Sempronius Gracchus (154 f.Kr.–121 f.Kr.) og deres revolusjonære politikk i den romerske republikk (kilde: SNL). Se også brev fra 4. juli 1919.
k148. Din søster] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), oversetter
k149. Din søster … den vesle franskmanden] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967) og sønnen Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940), bosatt i Paris, var på besøk hos Anker sommeren 1919. Se også brevene fra 4. juli og 13. august 1919.
k150. Svarstads utstilling] Anders Castus Svarstad og Dagfin Werenskiold (1892–1977) åpnet en kunstutstilling i Kunstnerforbundet 6. november 1919. Utstillingen omtales bl.a. i *Morgenbladet* 6. november 1919, og Svarstad fikk negative omtaler i *Aftenposten* 8. november og i *Norske Intelligenssedler* 10. november 1919 (kilde: NB avissøk).
k151. Collett Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter
k152. arbeidet dit] antakelig referanse til arbeidet med Ankers bok om krigen som ble til skuespillet *Kirken* (1921)
k153. (eng.) fagprat
k154. courage] (fr.) mot
k155. Johan Fredrik Vinsnes] Johan Frederik Vinsnes (1866–1932), forfatter. Hans aktuelle roman het *Skala*, trykt i 1918.
k156. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter. Samtidsromanene fra perioden 1915–1921 omhandlet bl.a. kvinnens stilling i ekteskap og samfunn samt religiøse spørsmål (kilde: SNL).
k157. Sir Thomas More …Henrik den 8de … av med hodet] Henrik VIII (1491–1547) var konge av England 1509–1547 og er i ettertiden mest kjent for bruddet med pavekirken og for sine mange ekteskap. Fra 1529 fungerte Sir Thomas More som lordkansler (Lord High Chancellor), et av Storbritannias høyeste embeter. More nedla embetet i 1532 på grunn av uenighet med kongen om dens skilsmisse fra sin første kone Katarina av Aragon (1485–1536). More tok avstand fra kongens kirkepolitikk og nektet å anerkjenne kongen som kirkens øverste leder. Han ble fengslet i 1534 og halshugd på Tower Hill i London 6. juli 1535. More ble saligkåret av Romerkirken i 1886 og kanonisert i 1935 (kilde: SNL).
k158. Hans børn og kone] More var gift med Alice More (1474–1546 eller 1551), født Harpur, da han ble henrettet. Fra sitt første ekteskap med Jane Colt More (ca. 1488–1511) hadde han fire barn: Margaret Roper (1505–1544), født More,

forfatter, Elizabeth Dauncey (1506–1564), født More, Cecily Heron (ca. 1507–ca. 1540), født More og John More II (1509–1547). I tillegg oppdro han barna fra Alice Mores første ekteskap samt var verge for to unge jenter, Anne More (1511–1577), født Cresacre, som giftet seg med John More II, og Margaret Clement (1508–1570), født Giggs. Margaret Clement var visstnok den eneste som ble vitne til Thomas Mores henrettelse i 1535 (kilder: SNL; Wikipedia).
k159. I shall be above that fellow!] (eng.) jeg skal være over den der
k160. Asta] Asta Westbye (ca. 1892–1967), tidligere hushjelp hos Undset
k161. cara mia] (it.) min kjære
k162. Cara mia] (it.) min kjære
k163. en dame] Karen Gude Müller (1886–1938)
k164. Signes] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k165. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k166. item] (lat.) likeså
k167. sit nye opus] Barbra Ring: *Guldkappen* (1919)
k168. fru «Mareta»] figur i Barbra Ring: *Guldkappen* (1919)
k169. Silde om en kveld] muligens en referanse til folkevisen/balladen «Jeg lagde meg så silde» (jf. https://www.bokselskap.no/boker/riddarballadar1/tsb_d_280_jeglagdemeg)
k170. brordatter paa 4 aar] Eva Gude Sigmond (1915–2006), født Gude Müller, datter til Karen Gude Müllers bror Lars Gude Müller (1887–1933)
k171. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k172. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k173. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978), født 27. august 1919
k174. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k175. tvillingerne] Tvillingene til Signe Pantzerhielm Thomas og Sigge Pantzerhielm Thomas: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas. Arkeolog. Gift med kunsthistoriker Martin Blindheim (1916–2009). 2) Sigrid Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas. Lektor. Gift med lege og psykiater Trygve Braatøy (1904–1953).
k176. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k177. alle ungerne] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980), barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe.

Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912. Barna bodde på Sinsen sammen med familien Undset Svarstad fra høsten 1916 til Undset flyttet med Anders og Mosse til Lillehammer i 1919. Svarstad bodde da på Kampen i huset ekteparet hadde kjøpt sammen, men som fremdeles ikke var innflyttingsklart for hele familien da Undset reiste til Lillehammer.
k178. Ragnhild fik en datter] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster. Gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester. Datteren Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) var deres førstefødte.
k179. Ulla Marianne] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007)
k180. gutten til din søster] Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940), sønnen til Ankers søster Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), oversetter, bosatt i Paris
k181. mine unges husdamer] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), også kalt Abba. Stendahl var «barnefrøken» for først og fremst Mosse fra oktober 1919 til tidlig på året 1928. Se også tidligere brev fra 1919.
k182. Tronds mor] Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Trond Svarstad (1908–1980). Se tidligere note.
k183. gutten] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k184. Wergeland] Henrik Wergeland (1808–1845), forfatter
k185. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984), Anders Castus Svarstads eldste datter fra første ekteskapet
k186. De ungerne] Ebba Svarstad (1903–1984) og hennes søsken Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980)
k187. boken min] *Et kvindesynspunkt* annonseres som ankommet i bokhandelen i begynnelsen av desember 1919. Bl.a. melder *Bergens Aftenblad* 8. desember 1919 at den selges «I alle boklader» (kilde: NB avissøk).
k188. Elsters] Kristian Elster d.y. (1881–1947) ga ut ett av sine hovedverk, romanen *Av skyggernes slegt*, i 1919. Samme år kom også skuespillet *Min høire hånd*.
k189. Braatens] Oscar Braaten (1881–1939): *Ulvehiet* (1919)
k190. Gunnar Heibergs] Gunnar Heiberg (1857–1929): *Franske visitter* (1919)
k191. Garborgs] Arne Garborg (1851–1924): *Politik, Blad-Innlegg fraa 1870-Aari til Riksretten* (1919)
k192. dine foreldre] Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921), sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd, og Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon
k193. revolutionen av 1848] Også kalt «Februarrevolusjonen». Betegnelse for de revolusjonære begivenhetene som fant sted i Europa, særlig i Frankrike, Tyskland,

Østerrike og Italia, i 1848. (Kilde: SNL)
k194. Ankers] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k195. guttene] Antakelig Johan Ankers to eldste sønner fra første ekteskap med Julie Frederikke Anker (1872–1962), født Jacobsen: Christian August Anker (1896–1982) og Carsten Anker (1900–1922). I tillegg til Christian og Carsten hadde de også sønnen Erik Anker (1903–1994). Johan Anker og Nini Roll Anker giftet seg i 1910. Fra våren 1913 overtok Johan Anker ansvaret for sine to eldste sønner (jf. Ørjasæter 2000, 161).
k196. Knutruds] Lars Olsen Knutrud (1856–1947), gjørtler (metallstøper). Laget dyr-dørhåndtakene på Bjerkebæk. Verkstedet hans ble flyttet til museene på Maihaugen i 1947 og gjenopprettet i 1948.
k197. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k198. Julius Sundet] Antakelig Julius Sundet (antatte årstall: 1896–1961) som i 1919 ga ut *Drømmen om livet*. Både Undset og Normann ga Sundet rosende anmeldelser. Se også brev 7. november 1919.
k199. Asta Lie Isaachsen (1861–1921), forfatter
k200. Asta Westby] Asta Westbye (ca. 1892–1967), tidligere hushjelp hos Undset
k201. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k202. mand] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k203. stedsønner] Undset refererer nok særlig til Johan Ankers to eldste sønner fra sitt første ekteskap med Julie Frederikke Anker (1872–1962), født Jacobsen: Christian August Anker (1896–1982) og Carsten Anker (1900–1922). I tillegg til Christian og Carsten hadde de også sønnen Erik Anker (1903–1994). Johan Anker og Nini Roll Anker giftet seg i 1910. Fra våren 1913 overtok Johan Anker ansvaret for sine to eldste sønner (jf. Ørjasæter 2000, 161). Se også brev 28. november 1919.
k204. Andersungen] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k205. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k206. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k207. Den danske barnefrøkenen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, også kalt Abba, var «barnefrøken» for først og fremst Mosse på Bjerkebæk fra oktober 1919 til tidlig på året 1928.
k208. Den norske husdamen] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919
k209. mine egne smaa fredelige børn] i tillegg til Anders og Mosse har Undset spebarnet Hans Undset Svarstad (1919–1978), født 27. august 1919
k210. Hans Benedikt] Hans (Benedict) Undset Svarstad (1919–1978)
k211. lyer] lytter

k212. daapen] søndag 14. desember 1919
k213. Fru Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist. Undsets venninne fra Roma-tiden. Ifølge Ørjasæter (2007, 164) var hun en av fadderne.
k214. dr. Rodes artikel i Samtiden] Emil Ferdinand Rode (1852–1921), lege. Hans artikkel «Litt om kvindetyper i Norge» er trykt i tidsskriftet *Samtiden*, 1919 (30. årg.), basert på et foredrag holdt 14. mars 1918.
k215. mamas] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k216. kong Arthur] *Fortællinger om kong Artur og ridderne av det runde bord* (1915)
k217. imorgen] 21. desember 1919
k218. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster.
k219. sin mand] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), klassisk filolog
k220. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads eldste datter fra første ekteskapet med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.
k221. Refleks] tidsskrift 1919–1920
k222. Eilert Bjerke] Ejlert Bjerke (1887–1963), forfatter
k223. Mikkjel Fønhus] Mikkjel Fønhus (1894–1973), journalist og forfatter
k224. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k225. Elias Kræmmer] pseudonym for forfatteren Anthon B. Nilsen (1855–1936)
k226. Gabriel Scott] Gabriel Scott (1874–1958), forfatter
k227. daggers drawn] eg. (at) daggers drawn (eng.): om to personer, land etc. som er sinte/fiendtlig innstilte på hverandre etter en diskusjon/krangel og ikke stoler på hverandre (kilde: Cambridge Dictionary). Se også brev 7. november 1919 der Undset skriver «drawn daggers».
k228. Fru Krag] antakelig Beate «Baby» Krag (1876–1950), født Kielland, som i 1916 (offisielt først i 1920) ble skilt fra Vilhelm Krag (1871–1933) og bosatte seg med sine to yngste barn på Lillehammer (kilde: Opstad 2002, 229 og 376). Hun giftet seg i 1925 med Thorvald (Axel Emil) Kjær (1870–1941), forstmann, og kalte seg da også Baby Kielland Kjær.
k229. Samtidsfesten] antakelig en lansering for tidsskriftet *Samtiden* (1890–). Det siste som da hadde stått på trykk fra Undset i *Samtiden*, var essayet «Tre søstre» fra 1917.
k230. Victoria] hotell på Lillehammer, i dag Scandic Victoria Lillehammmer, bygget i 1872

k231. Regine … hanekyllingen hun har utruget iaar] Regine Normann (1867–1939), forfatter. Usikkert om det er en reell eller metaforisk hanekylling Undset referer til. Normann kom ikke med ny bok i 1919, men ga ellers ut flere trykksaker det året. I desember 1919 var hun aktuell med bidrag til bl.a. *Urds* julehefte og Ungdomslaget Nord-Norges julehefte «Jule Børn» (kilde: NB avissøk).
k232. Imorgen] 21. desember 1919
k233. snakke faaberging] dialekt tilknyttet tettstedet Fåberg i Lillehammer kommune
k234. Kal] ikke identifisert
k235. T.T.] *Tidens Tegn* (1910–41), avis. Anmeldelsen av *Et kvindesynspunkt* (1919) i *Tidens Tegn* 13. desember 1919 var ifølge *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007* signert «S.H.».
k236. ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse, (1915–39) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k237. de unge piker] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k238. experience] (eng.) erfaring
k239. talen paa St. Olavsdagen til sommeren – utenfor Garmokirken] 27. juli 1920 meldte Styret for De Sandvigske Samlinger i *Gudbrandsdalen Social-Demokrat* at «fru Sigrid Undset Svarstad» skulle holde foredrag under Olsokfesten på Maihaugen torsdag 29. juli (kilder: NB avissøk; Krane 1970, 211ff.). Originalmanuskriptet til talen kalt «Sankt Olav» ble 21. desember 1977 etter avtale med Undsets sønn Hans Undset Svarstad (1919–1978) utlevert til biskop J.W. Gram, for å sendes som presang til pave Paul 6. på hans åttiårsdag. Nasjonalbiblioteket har en fotokopi av manuskriptet. Talen ble trykt med noen endringer i *Aftenposten* 27., 28. og 29. juli 1921. Garmokirken er en stavkirke bygget tidlig på 1200-tallet, opprinnelig ved Systyn (eller Sygard) Garmo i Lom kommune. Den ble utvidet flere ganger, senest i 1730, og revet i 1880. Materialene ble samlet, og kirken ble ifølge Maihaugens nettsider offisielt gjenåpnet på Maihaugen, Lillehammer, i 1921 (jf. også Slapgard, 2007:216).
k240. Müller-kjoler] kanskje kjoler fra det tyske klesmerket M. Müller & Sohn (grunnlagt i München i 1891)
k241. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k242. Thit Jensen] Thit Jensen (1876–1957), forfatter
k243. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k244. Hans Benedikt] Hans (Benedict) Undset Svarstad (1919–1978)

k245. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k246. Wergeland] Henrik Wergeland (1808–1845), forfatter
k247. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k248. saa læser jeg … om kvelden] dikt av Henrik Wergeland
k249. «Et kvindesynspunkt»] Undsets *Et kvindesynspunkt* ankom bokhandelen i begynnelsen av desember 1919. Utgivelsen inneholder det mest sentrale Undset hadde skrevet om kvinnesak til da.
k250. Guri] ikke identifisert
k251. en dansk høiesteretsadvokat] ikke identifisert
k252. Kattis fødselspolitik] Katti Anker Møller (1868–1945), kvinnesaksforkjemper og sosial- og helsepolitiker. Holdt foredraget «Kvindernes fødselspolitik» i 1919 som ble møtt med massiv kritikk, men ble støttet av kvinnene i Arbeiderpartiet (kilde: SNL).
k253. børnene ute paa Kampen] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, gift med Vidar Andreassen (1894–1968), og Trond Svarstad (1908–1980). Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.
k254. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k255. bøkerne hendes og især den sisste] antakelig *Babbens dagbok* (1919) og/eller *Før kulden kommer* (1920)
k256. Winsnes] antakelig forfatteren, journalisten og politikeren Erling Winsnes (1893–1935). Han ga ut *Til en ukjendt gud. Slegternes vekst, blomstring og undergang* i 1919. Kapittel 2 i boken har tittelen «Mennesket». Han viste seg frem som radikal antifeminist bl.a. i foredraget «Mennesket og kvinnen» våren 1916 (kilde: SNL).
k257. Forf.foren.] Den norske Forfatterforening, grunnlagt i 1893.
k258. fru Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist.
k259. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k260. Holmgil] ekteparet Ankers hytte
k261. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k262. Holmgil] ekteparet Ankers hytte
k263. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k264. Den 20de reiser han til Paris over sjøen og Antwerpen] Svarstad hadde et lengre utenlandsopphold i Europa fra og med slutten av mars 1920. Han oppholdt seg blant annet i de franske alpene, i Paris og i Antwerpen (kilde: SNL)

k265. min leie her utløpet] den opprinnelige leieavtalen utløp sommeren 1920, Undset utvidet avtalen med ett år fra august 1920. I august 1921 kjøpte hun eiendommen og kalte den for Bjerkebæk (jf. Slapgard 2007, 543)
k266. Nationen] dagsavis, grunnlagt i 1918
k267. quip] (eng.) spøk, morsom kommentar
k268. Harald Nielsen] Harald Nielsen (1879–1957), dansk litteraturkritiker
k269. «et Kvindesynspunkt»] Sigrid Undset: *Et kvindesynspunkt* (1919)
k270. «Jødernes hevn»] Anders Castus Svarstads artikkel «Jødernes hevn», trykt i *Samtiden*, 1918, s. 305–340
k271. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k272. Guttene] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k273. Pei] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k274. min svoger] Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester
k275. Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster.
k276. ungen] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007)
k277. Ulla] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007)
k278. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k279. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k280. den ene tvillingen] Signe Thomas og ektemannen hadde tvillingsdøtre: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas. Arkeolog. Gift med kunsthistoriker Martin Blindheim (1916–2009). 2) Sigrid Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas. Lektor. Gift med lege og psykiater Trygve Braatøy (1904–1953).
k281. Signes pike] ikke identifisert
k282. spansk] den såkalte «spanskesyken», en influensapandemi som i 1918–1920 rammet store deler av verden, også Norge. Mellom 50 og 100 millioner mennesker døde. I Norge døde omkring 15 000, mest barn og unge voksne (kilde: SNL).
k283. she is game all through] (eng.) hun er «hel ved»
k284. anm.] anmeldelser
k285. Nina Arkina] Nina Arkina (1892–1980), forfatter
k286. Wildenwey] Herman Wildenvey (1885–1959), lyriker og oversetter
k287. soutenør] fra *souteneur* (fr.): person som underholdes av prostituerte kvinner, hallik (kilde: NAOB)

k288. Collin] Christen Collin (1857–1926), litteraturhistoriker
k289. Collin … utlægninger om Vestmagternes kulturindsats] Christen Collin: *Verdenskrigen og det store tidsskifte* (1917). Som Undset var også Collin tilhenger av den såkalte «ententen». «Trippelententen» var et diplomatisk, politisk og militært samarbeid mellom Storbritannia, Frankrike og Russland som vokste frem i årene før første verdenskrig (1914–1918). Da krigen brøt ut, utgjorde denne alliansen (ententemaktene) den ene siden i konflikten og stod sammen mot «sentralmaktene» Tyskland og Østerrike-Ungarn (kilde: SNL).
k290. læser om brorskapets religion og det ideale vallaki] Christen Collin: *Brorskapets religion og den nye livsvidenskap* (1912)
k291. Katti] Katti Anker Møller (1868–1945), kvinnesaksforkjemper og sosial- og helsepolitiker. Holdt foredraget «Kvindernes fødselspolitik» i 1919 som ble møtt med massiv kritikk, men ble støttet av kvinnene i Arbeiderpartiet (kilde: SNL).
k292. Fru Kr‹o›gh] ikke identifisert
k293. gut] ikke identifisert
k294. Wild West stykker] kanskje Western-filmen *The Tiger Man* (1918, norsk tittel: *Tigeren*) av og med den amerikanske regissøren, skuespilleren og filmprodusenten William S. Hart (1864–1946). Flere aviser reklamerer for «Tigeren. Drama i 5 akter» mellom januar og mars 1920, f.eks. *Hedemarkens Amtstidende* 12. mars 1920. Også filmen *Farlig liv* med samme William S. Hart annonseres i *Lillehammer Tilskuer* 24. mars 1920. Det kan også ha vært filmen *Staking his life* (1918) (kilde: NB avissøk).
k295. Pikebørnene mine] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971)
k296. Frk. Andersens] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk
k297. Good luck] (eng.) lykke til
k298. Brevet er påbegynt lørdag 8. mai 1920 og avsluttes mandag 10. mai 1920.
k299. din fødselsdag] Anker fylte 47 år mandag 3. mai 1920
k300. have-artikel] *Morgenbladet* og *Nationen* annonserer lørdag 10. april 1920 for Ankers «Blomsterkalender»» i *Tidens Tegn*-lørdagsavis samme dag. Antakelig har Anker en ny artikkel i avisen lørdag 8. mai 1920 (kilde: NB avissøk)
k301. mandag] 10. mai 1920
k302. frk. Solheim] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919
k303. frk. Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k304. barna] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)

k305. kiker] har kikhoste
k306. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k307. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k308. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k309. my love and many happy returns] (eng.) mange kjærlige hilsener
k310. Frk. A.] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k311. Pei] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k312. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k313. forrige lørdags] lørdag 1. mai 1920
k314. lavet nupereller] håndarbeidsteknikk
k315. dr. Konow] Paul Konow (1865–1933), lege
k316. Tandberg] ikke identifisert, kan være «Dr. Tandberg, Skovvn. 12» (Kristiania) som er nevnt i *Aftenposten* 27. januar 1921 (kilde: NB avissøk)
k317. Stavseth–affæren] Den såkalte Stavseth-saken kom for lagmannsretten mandag 26. april 1920. Handelsmannen Ludvig Bernhard Stavseth (1886–1959) ble anklaget og dømt for «falsk anklage og æresfornærmelse mot medlemmer af den norske legation i Petrograd» i 1917/1918 (kilde: *Aftenposten* 26. april 1920, NB avissøk). Stavseth står i registeret til *Handelsregistre for Kongeriket Norge 1920* den 8. oktober 1920 oppført som formann for et nyopprettet aktieselskap kalt «Det nye Norsk Russisk Handelskompani». Stavseth anket dommen til høyesteretten, men anken ble forkastet i desember 1920.
k318. en niese av hende] ikke identifisert, kan være Else Schaffalitzky de Muckadell (1897–1997), født Undset Gyth, eller Clara (Kirstine) Møller, senere Hasselbalch (1900–1987), f. Undset Gyth, barna til Wilhelm Adolf Leopold Gyth (1860–1929)?
k319. Hauges] Torkel Hauge (ukjent fødsels- og dødsår), ingeniør
k320. danskenes besættelse av Sønderjylland] Danmark mistet tre hertugdømmer – Slesvig (opprinnelig navn: Sønderjylland), Holsten og Lauenburg – til Preussen (fra 1871 Tyskland) under Andre Slesvigske krig i 1864. Sønderjylland ble etter Tysklands nederlag i første verdenskrig (1914–1918) gjenforent med Danmark 15. juni 1920 (kilde: danmarkshistorien.dk).
k321. søstrene] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, og Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset.
k322. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k323. Thrap Meyer, 18 aar gammel] antakelig forfatteren Johannes Thrap-Meyer (1898–1929), riktignok 22 år gammel i mai 1920.

k324. Hans mama] antakelig Valborg Thrap-Meyer (1874–1959), født Solberg
k325. ungerne i Kristiania.] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980). Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.
k326. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984)
k327. Trond] Trond Svarstad (1908–1980)
k328. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad
k329. fru Aagaard] ikke identifisert, jf. også brev 11. juli 1919
k330. skumpelskud] utskudd; ringeaktet, hundset, utstøtt person (kilde: NAOB)
k331. moren] Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe.
k332. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k333. S.] Anders Castus Svarstad (1869–1943)
k334. Hjorth] Gunnar Lippestad Hjorth (1896–1926), maler og tegner
k335. Du maa gi ut den blomsterkalenderen din] *Morgenbladet* og *Nationen* annonserer lørdag 10. april 1920 for Ankers «Blomsterkalender» i *Tidens Tegn*s lørdagsavis samme dag (kilde: NB avissøk)
k336. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k337. annoncen hendes … tapet av manden] antakelig annonsen i bl.a. *Morgenbladet* og *Dagbladet* 3. april 1920 der Ring sier «Hjertelig tak for al venlig deltagelse» i forbindelse med ektemannen, oberst Ragnar Rosenquists (1867–1920) død, 53 år gammel (kilde: NB avissøk)
k338. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k339. skolehistorierne sine] trolig *Den graa kat og den sorte. Fortælling for gutter og piker* (1916) og *Til guttene mine ute i den vide, vide verden* (1916). Normanns siste bok i skrivende stund var romanen *Berit Ursin* (1917). Mellom 1917 og 1920 var Normann derimot aktuell med diverse bidrag til bl.a. *Urds* julehefte og *Ungdomslaget Nord-Norges* julehefte «Jule Børn» i 1919 (kilde: NB avissøk). I 1921 kom romanen *Havørnens nabo*.
k340. Tryggves affærer] Regine Normann var fra 1906 til 1913 gift med forfatteren Tryggve Andersen (1866–1920). Andersen døde 10. april 1920. Andersen hadde i 1914 giftet seg med tyske Margrete (Grete) Tichauer (1891–1938). Se bl.a. brev fra 19.–26. februar 1913 om ekteskapsbruddet mellom Normann og Andersen.
k341. Guldalder … Kinck] Hans E. Kinck (1865–1926): *Guldalder* (1920), novellesamling
k342. Raymond] den engelske fysikeren og forfatteren (Sir) Oliver (Joseph) Logde (1851–1940) ga ut *Raymond or Life and Death* i 1916

k343. Guds smil] Julius Magnussen (1882–1940): *Guds smil* (1920)
k344. Lodge] (Sir) Oliver (Joseph) Logde (1851–1940), se tidligere note
k345. Fielding] Henry Fielding (1707–1754), engelsk forfatter og satiriker
k346. Browning] Robert Browning (1812–1889), engelsk lyriker
k347. Donne] John Donne (1572–1631), engelsk lyriker
k348. Jenny] *Jenny* (1911)
k349. Vaaren] *Vaaren* (1914)
k350. Aschehoug] Aschehoug & Co., forlag ledet av William Nygaard d.e. (1865–1952)
k351. Jenny … oversættelse] *Jenny. A Novel* kom på engelsk i 1920, oversatt av A. Grippenwald, Gyldendal forlag, London
k352. Kristin Lavransdatter] første del av trilogien om Kristin Lavransdatter, *Kransen* kom ut i 1920
k353. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k354. St. Halvard] fortellingen «Sankt Halvards liv, død og jertegn» i *Tidens Tegn* 17. og 24. april 1920
k355. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k356. suffragette] betegnelse på de mest radikale forkjemperne for kvinnelig stemmerett i Storbritannia
k357. Mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k358. Søndag] 23. mai 1920
k359. Mine unge piker] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k360. frk A] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k361. frk Solheim] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919
k362. Mesna] elv i Lillehammer kommune
k363. storflommen] Flere aviser melder om storflom i mai 1920 i grensetraktene mot Sverige og faren for storflom i det «sydlige Norge» generelt. Se bl.a. *Hedemarkens Amtstidende* og *Østlendingen* 20. mai 1920 (kilde: NB avissøk).
k364. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k365. «Vore Damer»] *Vore damer*, dansk tidsskrift, utgitt av Skandinavisk Bladforlag i København. Undset ga ut novellen «Søstrene» i tidsskriftets julehefte, *Vore damers julehefte*, 1920 (kilde: *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*).

k366. Ellinor Kielgast] Ellinor Kielgast-Wissing (1887–1959), dansk forfatter, journalist og oversetter
k367. BR] Barbra Ring
k368. i Paris] Nini Roll Anker og ektemannen Johan Anker (1871–1940) besøkte Paris mange ganger gjennom årene. Der besøkte de Nini Roll Ankers søster, oversetteren Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), som var gift med franske N.N. Peyronnet og bodde i Paris sammen med mann og sønnen Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940).
k369. dr. Konow] Paul Konow (1865–1933), lege
k370. Jeg har talt … nogen adresser] Usikkert hva eller hvem Undset sikter til her. Anker støttet gjennom hele livet fattige familier i sitt lokalmiljø, særlig i sykdomsperioder, jf. bl.a. Ørjasæter (2000, 139).
k371. samlet utgave] *Samlede romaner og fortællinger fra nutiden* kom ut i fem bind i 1921
k372. oversættelser] trolig diverse oversettelser av *Jenny* (1911); i 1920 utkom romanen på engelsk og svensk, i 1921 på dansk, på amerikansk-engelsk og på tysk, for å nevne noen.
k373. bli kvit huset paa Kampen] Etter å ha mistet leiligheten på Sinsen i første halvdelen av 1919, hadde ekteparet Undset/Svarstad kjøpt et hus med atelier på Kampen i Kristiania. Huset ble imidlertid ikke fraflyttet av forrige leietakere på en stund. Mens Anders Castus Svarstad kunne bosette seg i atelieret, flyttet Undset, gravid med Hans Undset Svarstad, til Lillehammer, og leiet etter hvert Bjerkebæk der hun bosatte seg med barna Anders og Mosse. I juli 1920 var bosituasjonen framover ikke avklart, og Svarstad bodde i huset på Kampen.
k374. Mosses] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k375. min gode husbond] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k376. Grenoble] Svarstad var på en lengre reise i Europa fra slutten av mars 1920. Se brev fra Undset til Anker 10. mars 1920 og SNL.
k377. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads eldste datter fra første ekteskap.
k378. de to andre] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980)
k379. Krogvi] Anders Krogvig (1880–1924), bibliotekar, forfatter, forlagskonsulent og kritiker. Hans kone, Aagot Kristine Krogvig (1881–1923), født Moe, var søsteren til Anders Castus Svarstads første kone, Ragna Moe Svarstad (1882–1963).
k380. Trond] Trond Svarstad (1908–1980)

k381. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k382. frk Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k383. Frk Solheim] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919
k384. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster.
k385. Thomas] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. Undsets svoger.
k386. jalouxe] (fr.) sjalu
k387. Ungerne mine] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k388. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k389. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k390. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k391. Snorre] Snorre (eller Snorri) Sturlason/Sturluson (ca. 1179–1241), islandsk høvding, historiker og skald. *Heimskringla*, skrevet på 1200-tallet om de norske kongene blir i Norge ofte bare omtalt som *Snorres kongesagaer* eller bare *Snorre*.
k392. Barbras 50 aarsdag] forfatteren Barbra Ring (1870–1955) fylte 50 år 4. juli 1920
k393. Vildveien] ikke identifisert
k394. din søster og gutten hendes] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967) og Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940), Ankers søster og nevø som bor i Paris
k395. fru Peyronnet] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), Ankers søster i Paris
k396. alle undtagen Gunhild] Undsets tre egne barn, Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse, (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978), og de tre stebarna (fra Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963)), Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980)
k397. en tante] ikke identifisert
k398. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984)
k399. papa] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k400. forholdene paa Kampen] Etter å ha mistet leiligheten på Sinsen i første halvdelen av 1919, hadde ekteparet Undset/Svarstad kjøpt et hus med atelier på Kampen i Kristiania. Huset ble imidlertid ikke fraflyttet av forrige leietakere på en stund. Mens Anders Castus Svarstad kunne bosette seg i atelieret, flyttet Undset,

gravid med Hans Undset Svarstad, til Lillehammer, og leiet etter hvert Bjerkebæk der hun bosatte seg med barna Anders og Mosse. I august 1920 var bosituasjonen framover ikke avklart, og Svarstad bodde i huset på Kampen.
k401. Trond] Trond Svarstad (1908–1980)
k402. Svarstads] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler
k403. paa reisen] Svarstad var i 1920 på et lengre utenlandsopphold i Europa. Se brev fra Undset til Anker 10. mars 1920 og SNL
k404. Sankt Olav] Olav «den hellige» Haraldsson (995–1030), konge i Norge 1015–1028
k405. paa stabburstrappen paa Bjørnstad] Undset holdt tale under Olsokfesten på Maihaugen torsdag 29. juli. Bjørnstad er en storgård som ble flyttet fra Lalm i Vågå til Maihaugen i 1908–1913 (kilde: Maihaugen). Se også brev 17. januar 1920.
k406. Talen] Originalmanuskriptet til talen «Sankt Olav» ble 21. desember 1977 etter avtale med Undsets sønn Hans Undset Svarstad (1919–1978) utlevert til biskop J.W. Gram, for å sendes som presang til pave Paul 6. på hans åttiårsdag (se Krane 1970, 211). Nasjonalbiblioteket har en fotokopi av manuskriptet. Talen ble trykt med noen endringer i *Aftenposten* 27., 28. og 29. juli 1921.
k407. maalfolket] brukere av skriftformen landsmål (nynorsk)
k408. maalsaken] den politiske striden for nynorsk skriftmål og norske dialekter
k409. Haarek av Thjøtta] Hårek av Tjøtta (ca. 965–1036), vikinghøvding
k410. Kalv Arnesøn] Kalv Arnesson (ca. 990–1051), vikinghøvding
k411. Snorre] Snorre (eller Snorri) Sturlason/Sturluson (ca. 1179–1241), islandsk høvding, historiker og skald. *Heimskringla*, skrevet på 1200-tallet om de norske kongene blir i Norge ofte bare omtalt som *Snorres kongesagaer* eller bare *Snorre*. I sagaen om Olav den hellige skildres forholdet mellom kong Olav og de såkalte lendmennene, blant dem Hårek av Tjøtta og Kalv Arnesson, og slaget ved Stiklestad der Arnesson skal ha stått for det såkalte tredje såret som førte til Olavs død, et hugg i halsen (kilde: SNL).
k412. Garmokirken] Stavkirke bygget tidlig på 1200-tallet, opprinnelig ved Systyn (eller Sygard) Garmo i Lom kommune. Den ble utvidet flere ganger, senest i 1730, og revet i 1880. Materialene ble samlet, og kirken ble ifølge Maihaugens nettsider offisielt gjenåpnet på Maihaugen, Lillehammer, i 1921.
k413. Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist
k414. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k415. fra utlandet] Ifølge brev fra 7. juli 1920 hadde Nini Roll Anker og ektemannen Johan Anker (1871–1940) vært på tur til Paris og blant annet besøkt Nini Roll Ankers søster, oversetteren Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967) og

hennes mann, franske N.N. Peyronnet, som bodde i Paris med sønnen Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940).
k416. boken] *Kransen*, første bind av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom i bokhandelen i november 1920, jf. bl.a. annonse i *Aftenposten* 24. november 1920 (kilde: NB avissøk).
k417. Strindbergs Han och hon … brevvækslingen mellem ham og førstekonen] August Strindberg (1849–1912), svensk forfatter. Den selvbiografiske brevromanen *Han och hon* ble skrevet i 1886, men utgitt i 1919, og består hovedsakelig av korrespondansen fra 1875 til 1876 mellom Strindberg og hans kommende kone, den finlandssvenske skuespilleren Siri von Essen (1850–1912). De var gift fra 1877 til 1891.
k418. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k419. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k420. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k421. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k422. kikhosten] se brev 8.–10. mai 1920
k423. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k424. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k425. en mand] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k426. have-kronikerne dine] *Morgenbladet* og *Nationen* annonserte lørdag 10. april 1920 for Ankers «Blomsterkalender» i *Tidens Tegn*s lørdagsavis av samme dag (kilde: NB avissøk). Se også brev 8.–10. mai 1920.
k427. A.] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler
k428. fru Krag] antakelig Beate «Baby» Krag (1876–1950), født Kielland, som i 1916 (offisielt først i 1920) ble skilt fra Vilhelm Krag (1871–1933) og bosatte seg med sine to yngste barn til Lillehammer (kilde: Opstad 2002, 229 og 376. Se også brev 18.–20. desember 1919.
k429. maihaugen] friluftsmuseum på Lillehammer, åpent i 1904
k430. din mor er syk i byen og din far svak] Anker var eldste datter av Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon, og sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921). Faren døde 27. februar 1921, bare noen måneder etter at dette brevet ble skrevet.
k431. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k432. paa Kampen] Etter å ha mistet leiligheten på Sinsen i første halvdelen av 1919, hadde ekteparet Undset/Svarstad kjøpt et hus med atelier på Kampen i Kristiania. Huset ble imidlertid ikke fraflyttet av forrige leietakere på en stund.

Mens Anders Castus Svarstad kunne bosette seg i atelieret, flyttet gravide Undset til Lillehammer, og leiet etter hvert Bjerkebæk der hun bosatte seg med sine to egne barn. I september 1920 var bosituasjonen framover ikke avklart, og Svarstad bodde i huset på Kampen.

k433. sin utenlandsreise] Svarstad hadde vært på en lengre reise i Europa fra slutten av mars. Se brev fra Undset til Anker 10. mars og 8. august 1920 og SNL.

k434. enfin] (fr.) endelig

k435. stedbarna mine] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980). Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.

k436. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984)

k437. Trond] Trond Svarstad (1908–1980)

k438. børnebladet Magne] *Norsk barneblad* (1891–1989), organ for avholdsbevegelsen

k439. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad

k440. boken min] *Kransen*, første bind av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom i bokhandelen i november 1920, jf. bl.a. annonse i *Aftenposten* 24. november 1920 (kilde: NB avissøk).

k441. Cara mia] (it.) min kjære

k442. Barbras] Barbra Ring (1870–1955), forfatter

k443. Regines] Regine Normann (1867–1939), forfatter

k444. myrsnipefryd] (overført betydning) mor som synes best om sine egne barn (kilde: NAOB).

k445. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

k446. Ingeborg Getz] kanskje Ingeborg Getz Andersen (1913–1998), født Getz, pedagog

k447. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

k448. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

k449. Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk

k450. Kathinka Hennig, Otto H.s enke] Kathinka Sofie Hennig (1879–1967), født Magelssen. Hun var enke etter kunstmaleren Otto Hennig (1871–1920) som døde 30. juli 1920 av følgene etter en skyteulykke i et selskap der han var sammen med sin kone. Se f.eks. *«Dagen»* 2. august 1920 (kilde: NB avissøk).

k451. Holbøes] Kristen Holbø (1869–1953), kunstmaler, og Anna Holbø (1871–1958), født Harildstad

k452. Sjaadali] Sjodali/Sjodalen

k453. Aanruds brev] Hans Aanrud (1863–1953), forfatter. Brevet fra Hans Aanrud til Nini Roll Anker som omtales her, er datert 26. juni 1920 og befinner seg i Nasjonalbiblioteket (Brevs. 171).
k454. skuespillet] *Kirken*, utgitt våren 1921
k455. krigen] første verdenskrig (1914–1918)
k456. Eh bien] (fr.) hva så; jaja; godt; (nå) vel; javel (kilde: NAOB)
k457. Elsters bulletin] Kristian Elster d.y. (1881–1947), forfatter, litteraturkritiker og teateranmelder. Det er usikkert hvilket «bulletin» Undset sikter til. Elster ga i 1920 ut essaysamlingen *Fra tid til anden. Bøker og digtere*, der han skriver om Undset. Han omtaler henne også i *Nordens aarbog*, Oslo, 1920, s. 82–102 (kilde: *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*).
k458. Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist
k459. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k460. søndag] 3. oktober 1920
k461. husbestyrerinden] Ikke identifisert. En fru Aagaard? Jf. brev 8.–10. mai 1920. Ifølge Ørjasæter (1993, 162) og Slapgard (2003, 211) hadde Svarstad ansatt en husbestyrerinne på Kampen som gikk dårlig overens med hans døtre.
k462. Kampen … de tre ungerne … tomt hus] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980), barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912. Barna bodde på Sinsen sammen med familien Undset Svarstad fra høsten 1916 til Undset flyttet med Anders og Mosse til Lillehammer i 1919. I oktober 1920 bodde de med Svarstad på Kampen, Brinken gate 2.
k463. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984)
k464. to step in and do her bit] (eng.) å overta/gå inn og gjøre sitt; bidra
k465. sangvinsk] optimistisk; oppstemt (kilde: NAOB)
k466. Trond] Trond Svarstad (1908–1980)
k467. festmaaltid paa Lillehaugen … ikke kommer til at opleve] se brev 3. september 1920 der Undset takker nei til Ankers invitasjon
k468. Otto og Tilla] Otto Valstad (1862–1950), maler, illustratør og forfatter, og Tilla (Mathilde Georgine) Valstad (1871–1957), født Christiansen, forfatter, lærer og journalist
k469. Bojer] Johan Bojer (1872–1959), forfatter
k470. fète] (fr.) fest; feiring
k471. chateau eller chatelet] (fr.) slott
k472. Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist

k473. Nikodemus] fariseer i Bibelen, er kjent som den som kom til Jesus om natten i Johannesevangeliet (kilde: NAOB)
k474. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k475. snakke paa kraaketinget] Normann holdt (som eneste norsk kvinne) tale 11. september 1920 under de avsluttende møtene for *Det internationale kvinneraad* i Universitetet i Oslos gamle festsal. Se bl.a. *Verdens Gang* 10. september 1920 (kilde: NB avissøk).
k476. mylady] antakelig Lady Aberdeen, eg. Ishbel Maria Hamilton-Gordon, Marchionee of Aberdeen and Temair (1857–1939), britisk forfatter og kvinnesaksforkjemper. Lady Aberdeen var ICW's første president, fra 1893 til 1899 og i periodene 1904–1920 og 1922–1936.
k477. boken hendes] Normann ga i 1921 ut romanen *Havørnens nabo*
k478. Barbra, the invincible … sorg og møie … av haanden] Barbra Ring (1870–1955), forfatter. Ga ut romanen *To* i 1920. Tidligere i 1920 hadde hun mistet både ektemannen sin, oberst Ragnar Rosenquists (1867–1920), og venninnen, kvinnesakpionér, litteraturkritiker og politiker Fernanda Nissen (1862–1920). Ring ga ut biografien *Mennesket Fernanda Nissen* i 1921.
k479. Sir William] William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger (Aschehoug & Co.) og politiker.
k480. boken] *Kransen*, første bind av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom i bokhandelen i november 1920, jf. bl.a. annonse i *Aftenposten* 24. november 1920 (kilde: NB avissøk).
k481. Collett Vogts] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter. Ga ut skuespillet *Karneval* i 1920.
k482. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k483. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k484. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k485. en frøkenskole] (Ingeborg) Gudrun Ørn (1896–1961) drev Gudrun Ørns privatskole i Kirkegaten/Lillehammer (omtalt hos Slapgard 2007, 286)
k486. frk. Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k487. trist for dig med dine forældre] Anker var eldste datter av Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon, og sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921). Faren døde 27. februar 1921, bare noen måneder etter at dette brevet ble skrevet.
k488. de gamle i Kalundborg] Undsets morfar, den danske kanselliråd Peter Andreas Gyth (1818–1910) og grandtante, «moster Signe», Signe Dorothea Worsøe (1814–1905). De to ble henholdsvis 92 og 91 år gamle. Signe Dorothea Worsøe var

eldre søster til Undsets mormor Clara Petrine Severine Gyth (1826–1867), født Worsøe, som døde bare 41 år gammel. Signe Dorothea Worsøe overtok da ansvaret for åtte barn som hadde mistet sin mor.
k489. min virkelige bedstemor] Clara Petrine Severine Gyth (1826–1867), født Worsøe
k490. bedstefar] Peter Andreas Gyth (1818–1910), dansk kanselliråd
k491. Min mor] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k492. fru Hennig] Kathinka Sofie Hennig (1879–1967), født Magelssen. Enke etter kunstmaleren Otto Hennig (1871–1920) som døde 30. juli 1920 av følgene etter en skyteulykke i et selskap der han var sammen med sin kone. Se f.eks. *«Dagen»* 2. august 1920 (kilde: NB avissøk). Se også brev 3. september 1920.
k493. kongen og dronningen] Haakon VII (1872–1957) og Maud av Norge (1869–1938). Haakon VII var konge av Norge 1905–1957.
k494. et stykke av dig i Dagbladet] novellen «Døden», som Anker publiserte i *Dagbladet* 27. november 1920 (kilde: NB avissøk). Også trykt i novellesamlingen *Kvindesind* (1924).
k495. dit stykke skal op] Ankers skuespill *Kirken* ble utgitt våren 1921. Stykket ble oppført på Nationaltheatret med kongelige til stede under premieren 21. april 1921. Regissør var Halfdan Christensen (1873–1950), og Johanne Dybwad (1867–1950) spilte den sentrale rollen som prestefruen Cornelia. *Kirken* regnes som det første norske skuespill som var inspirert av første verdenskrig (1914–1918), og ble av *Dagbladet* 20. april 1921 kalt for «Verdenskrigen paa scenen». Stykket retter «en skarp kritikk mot kirken som sviktet fredens sak og talte kirkens sak» (kilder: Sceneweb; NB avissøk).
k496. Heiberg] Gunnar Heiberg (1857–1929), forfatter, teaterkritiker og –sjef.
k497. Hindenburg … det store intet] Referanse til den såkalte Hindenburglinjen (tysk: Siegfriedstellung), et omfattende forsvarssystem i det nordøstlige Frankrike under første verdenskrig (1914–1918). Linjen ble konstruert av tyskerne i løpet av vinteren 1916–1917, og avgjørelsen til å bygge den ble tatt av de tyske generalene og politikerne Paul von Hindenburg (1847–1934) og Erich Ludendorf (1865–1937). Linjen ble brutt av britiske styrker under slaget ved den franske byen Cambrai som fant sted fra 20. november til 3. desember 1917. Siegfried og Brynhild (Brünhild) er sentrale figurer i det tyske heltediktet *Das Nibelungenlied* fra ca. 1200, skrevet av en ukjent dikter i området ved elven Donau i det sørøstlige Tyskland (kilder: Wikipedia; SNL).
k498. doomhearted] (eng.) undergangsstemt; nedtrykt

k499. «Kristins»] *Kransen*, første bind av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom i bokhandelen i november 1920, jf. bl.a. annonse i *Aftenposten* 24. november 1920 (kilde: NB avissøk).
k500. Simon Darre] figur i *Kransen*
k501. Asta Westby] Asta Westbye (ca. 1892–1967), tidligere hushjelp hos Undset
k502. anden del] *Husfrue*, annet bind av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom ut høsten 1921.
k503. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k504. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k505. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k506. stedbarna mine … Trond] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980). Anders Castus Svarstads (1869–1943) barn fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.
k507. mama] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k508. Konow] Paul Konow (1865–1933), lege
k509. Hamsun] Knut Hamsun (1859–1952), forfatter. Mottok Nobelprisen i litteratur i 1920 for sin roman *Markens Grøde* fra 1917. I 1920 kom *Konerne ved vandposten*.
k510. Katarina] antakelig referanse til forfatteren (Anna) Katharina (Christie) Gjesdahl (1885–1975), som ga ut *Anne Garbens prest* i 1920. Se brev fra 11. juli 1919 der Gjesdahl omtales som «'den ungen pike' i litteraturen».
k511. Aase] antakelig referanse til forfatteren og læreren Aase Kristofersen(1888–1955), som ga ut *Lommen skrek* i 1920
k512. Sigurd Christiansen] Sigurd Christiansen (1891–1947), forfatter. Ga ut *Ved Golgata* i 1920.
k513. Dancke] antakelig bokhandleren Einar Dancke (1875–1924)
k514. Flateyboken] *Flateyjarbók*, på norsk ofte kalt Flatøybok(a), et islandsk håndskrift med 225 pergamentblad i stort format fra middelalderen. *Flateyarbok. En samling af norske Konge-Sagaer med indskudte mindre Fortællinger om Begivenheder i og udenfor Norge. Samta Annaler* (1–3) kom ut fra 1860–1862 hos P.T. Mallings forlagsboghandel, Christiania.
k515. pointet] poengtert
k516. dine forældre] Anker var eldste datter av Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon, og sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd Ferdinand

Nicolai Roll (1831–1921). Faren døde 27. februar 1921, bare noen måneder etter at dette brevet ble skrevet.
k517. din mand] Johan Anker (1871–1940), ingeniør
k518. cara mia] (it.) min kjære
k519. Ebba og Gunhild] Ebba Svarstad (1903–1984) og Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Barn fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet ble oppløst i 1912.
k520. ungerne mine] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse, (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k521. cora mia] (it.) mitt hjerte/hjertet mitt
k522. «Kirken»] Ankers skuespill *Kirken*, utgitt våren 1921
k523. Cornelia] Prestefruen Cornelia er den sentrale figuren i *Kirken*. Hun ble spilt av Johanne Dybwad (1867–1950) i Halfdan Christensens (1873–1950) oppsetning på Nationaltheatret våren 1921.
k524. sin mor og sin kjæreste ven] Sammen med Jesu mor, Maria, skal Jesu yndlingsdisippel, apostelen Johannes, vært til stede under korsfestelsen: «Da Jesus så sin mor og ved siden av henne disippelen han elsket, sa han til sin mor: 'Kvinne, dette er din sønn'. Deretter sa han til disippelen: 'Dette er din mor'. Fra da av tok disippelen henne hjem til seg.» (Joh 19:26–27).
k525. opvækket enkens søn og høvedmandens datter og sin private ven Lazarus] Blant dem Jesus ifølge Bibelen vekket fra de døde, var datteren til Jairus, sønnen til en enke i byen Nain, og Lasarus, broren til Marta og Maria. Se Luk 8:40–56, Luk 7:11–17 og Joh 11:17–44. Den hellige Lasarus (1. århundre), var bror av de hellige Marta (ca. 1–80) og Maria (1. århundre), fra den lille byen Betania ikke langt fra Jerusalem. De tre var blant Jesu nærmeste venner (kilde: Den katolske kirke).
k526. Antikrist] her om personer som forkynner falsk lære om Kristus, eg. mytisk skikkelse som opptrer i apokalyptiske forestillinger om de siste tider, omtalt i de såkalte *Johannesbrevene* i *Det nye testamentet*
k527. crux] (lat.) eg. kors, her i overført betydning: problem; vanskelighet; plage; byrde; avgjørende punkt; poeng (kilde: SNL).
k528. Kristins svoger, presten] presten Gunnulf Nikulaussøn, Erlends bror, figur i *Husfrue*, som ble gitt ut først høsten 1921 (sitatet står på s. 192 i førsteutgaven)
k529. Well] (eng.) altså
k530. Hallesbye] Ole Hallesbye (1879–1961), teolog
k531. Taranger] Absalon Taranger (1858–1930), rettshistoriker
k532. dunkelmänner] (ty.) mørkemenn i betydningen reaksjonære

k533. smaapikerne] Ebba Svarstad (1903–1984) og Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Anders Castus Svarstads (1869–1943) barn fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.
k534. deres far] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k535. Mine terner] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, og frøken Sørensen (ikke nærmere identifisert)
k536. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k537. frk Solheim] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919
k538. frk Sørensen] ikke identifisert
k539. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k540. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k541. Halvorsens & Larsens] Halvorsen & Larsen A/S, papirindustri, forlag og boktrykkeri
k542. dine forældre] Anker var eldste datter av Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon, og sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921). Faren døde 27. februar 1921.
k543. Hansemand] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k544. fru Mowinckel] Agnes Mowinckel (1875–1963), skuespiller
k545. Bødtker] Sigurd Bødtker (1866–1928), forfatter og teaterkritiker
k546. by the way] (eng.) forresten
k547. lifva með allgoðan dygdr] (norr.) leve med alle slags dyder. Korrekt grammatikk er: «lifa með allgoðri dygð». Undset skriver «lifva» istedenfor «lifa», noe som ifølge norrønfilolog Jóhanna Friðriksdóttir kan tyde på at Undset støtter seg på unormaliserte utgaver, muligens filolog og kildeutgiver Carl R. Ungers (1817–1897) skrifter og lovtekster (kilde: e-postkorrespondanse med Jóhanna Friðriksdóttir, april 2022).
k548. sodomitteri] 1) nedsettende og nå mest om eldre forhold: homoseksualitet, eller (en manns) seksuelle omgang med unge gutter; 2) seksuell omgang med dyr (kilde: NAOB).
k549. «Kirken»; jeg skulde ønske jeg kunde komme ind til premieren] Anker ga ut skuespillet *Kirken* våren 1921. Det ble oppført på Nationaltheatret med kongelige til stede under premieren 21. april 1921. Regissør var Halfdan Christensen (1873–1950). *Kirken* regnes som det første norske skuespill som var inspirert av første verdenskrig (1914–1918), og ble av *Dagbladet* 20. april 1920 kalt for

«Verdenskrigen paa scenen». Stykket retter «en skarp kritikk mot kirken som sviktet fredens sak og talte kirkens sak» (kilder: Sceneweb; NB avissøk).
k550. S.B.] Sigurd Bødtker (1866–1928), forfatter og teaterkritiker
k551. kulsviertro] urokkelig tro; fast overbevisning; klokkertro (kilde: NAOB)
k552. fru Dybwad] Johanne Dybwad (1867–1950), skuespiller og instruktør. Dybwad spilte den sentrale rollen som prestefruen Cornelia i *Kirken*.
k553. sakerne paa Kampen] Mens Undset og hennes to eldste barn bosatte seg på Lillehammer sommeren 1919, flyttet ektemannen Anders Castus Svarstad (1869–1943) til Kampen, Brinken gate 2. Barna hans fra første ekteskapet med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe, Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980) hadde siden da i varierende grad bodd med faren på Kampen.
k554. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k555. din far og mor] Anker var eldste datter av Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon, og sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921). Faren døde 27. februar 1921, bare et par uker etter at dette brevet ble skrevet.
k556. Anker!] Johan Anker (1871–1940), ingeniør
k557. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k558. mistet din far] Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921) døde 27. februar 1921
k559. dere alle søstrene] Ankers søstre: Jeanette «Etti» Heiberg (1877–1957), født Roll; Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), født Roll, oversetter; Astrid Roll Thommessen (1881–1956), født Roll, kunstmaler
k560. Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster. Gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester. Bosatt i Stockholm.
k561. Kampesæter] i Hole kommune (Viken)
k562. Lillehaugen] Vollen/Lillehaugen i Asker, Nini Roll Anker og Johan Ankers bosted
k563. Hansemand] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k564. Ulla Marianne] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007), Undsets niese
k565. ungen sin] se forrige note
k566. manden] Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester
k567. Kungsholmen] bydel i Stockholm
k568. noen smaa gavotter] musikk til en såkalt gavott, en fransk pardans i todelt takt fra 1600-tallet (kilde: NAOB)

k569. dr. Steiner] Rudolf Steiner (1861–1925), østerriksk arkitekt, okkultist og sosialreformer, grunnlegger av antroposofien
k570. skovlerne] spadelignende del på løpehjul; turbin (kilde: NAOB)
k571. «Vaarbrudd»] Harriet Krebs (1890–?) ga ut én bok, diktsamlingen *Vaarbrudd* i 1918.
k572. Lilly Heber] Lilly Heber (1879–1944), forfatter, litteraturviter og redaktør
k573. Anders'] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k574. Signes] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k575. golli wogs] eg. *Golliwog*: en tøydukke som den amerikansk-britiske barnebok- og tegneserieforfatteren Kate Upton (1873–1922) brukte som protagonist i sine bøker (f.eks. *The Adventures of Two Dutch Dolls and a 'Golliwogg'* (1895). Undsets nieser som er omtalt her, er tvillingene: 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas. Arkeolog. Gift med kunsthistoriker Martin Blindheim (1916–2009). 2) Sigrid Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas. Lektor. Gift med lege og psykiater Trygve Braatøy (1904–1953).
k576. tverblei] tverr, vrang og gretten person (kilde: NAOB)
k577. Raalambskogen] Rålambshovskogen (nå –parken) på Kungsholmen i Stockholm
k578. ds.] dennes (i betydning «denne måned») (kilde: NAOB)
k579. Vadstena] By i Vadstena kommune i Östergötland vokst fram rundt Vadstena kloster der den svenske helgen Birgitta (1303–1373) ble gravlagt i 1374. Den hellige Birgitta, kanonisert i 1391, var en av svensk middelalderlitteraturens store forfatterpersonligheter og grunnla i 1346 den såkalte Birgittiner-ordenen med Vadstena som hovedkloster (kilde: SNL).
k580. Alvastra] gammelt kulturområde i Ödeshög kommune i Östergötland, mest kjent for sitt cistercienserkloster, Alvastra kloster, Sveriges eldste, grunnlagt i 1143 (kilde: SNL). Se også Klosterleden Alvastra-Vadstena
k581. paasken] I 1921 falt påsken på slutten av mars, med palmesøndag den 20. mars og 2. påskedag den 28. mars.
k582. R.] Ragnhild Undset Wiberg
k583. Birgitta-vesper] en kristen tidebønn som skjer på ettermiddagen eller kvelden, ledsaget av synging eller veksellesning fra Salmenes bok (kilde: SNL)
k584. Storkyrkan] også kalt Stockholms domkirke og Sankt Nikolai kirke, den eldste kirken i Stockholm (i bydelen Gamla Stan), påbegynt på slutten av 1200-tallet, innviet 1306 (kilde: Wikipedia)

k585. en pen utgave av Birgittas aabenbaringer] utgitt på latin i 1392, utgitt på svensk (i deler) i 1850- til 1880-årene
k586. Lasarus … saar] referanse til *Det nye testamentet*, Lukas 16, 19–31 om den rike mannen og Lasarus
k587. Harald Bruun] Harald Brun (1873–1927), kunstmaler. Portrettet, *Hode en face*, signert 1921 og bestilt av Undsets forlag Aschehoug & Co., er senere gjengitt i boken *Norske portretter: Forfattere* (1956), s. 83, utgitt av Riksantikvariatet, Gyldendal.
k588. frk. Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k589. frk. Rasmussen] Gudrun Rasmussen (1900–1969), se omtale lenger ned i brevet. Undset averterte etter ny «husdame» fra ca. 15. august 1921 i *Nationen* 28. og 29. juni 1921: « dannet, snil og frisk, ung pige, gjerne fra landet, som nogenlunde selvstændig kan utføre arbeid i et mindre hus sammen med barnefrøkenen» (kilde: NB avissøk)
k590. Peimand] kallenavn for Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k591. jeg har kjøpt huset] Undset hadde leid Bjerkebæk av maleren Gunnar Lippestad Hjorth (1896–1926) siden sommeren 1919. Etter å ha forlenget leiekontrakten med ett år i juli 1920, kjøpte hun huset sommeren 1921 (kilde: Sigrid Undsets Bjerkebæk).
k592. de samlede verker] *Samlede romaner og fortællinger fra nutiden* (1921), fem bind
k593. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k594. Huldren i Snertingdalen] referanse til sagn eller eventyr fra Snertingdal (dalføre i dagens Gjøvik kommune)?
k595. Barbra Ring] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k596. Ragnar] Ragnar Rosenquist (1867–1920), oberst. Giftet seg med Barbra Ring i 1917. Rosenquist døde våren 1920, bare 53 år gammel. Se også brev fra 8.–10. mai 1920.
k597. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter. Ga i 1921 ut romanen *Havørnens nabo*, og i 1922 kom *Min hvite gut og andre fortællinger*.
k598. cara mia] (it.) min kjære
k599. Frk. Solheim har forlatt mig] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim. Var hushjelp på Bjerkebæk fra juni 1919 til august 1921. Hun kom tilbake til Bjerkebæk i månedsskifte oktober/november 1922, se brev 11. november 1922.
k600. datter av … jeg husker ikke.] Gudrun Rasmussen (1900–1969) var datter av Anders Severin Rasmussen (1855–1938), telegrafibestyrer i Flekkefjord og Ågot Rasmussen (1866–1948), født Korsvig.

k601. aaffer] hvilken
k602. boktrykkeren som utgav Norsk Familieblad] Conrad Emil Andersen (1854–1920), boktrykker og konsul, grunnla bl.a. ukebladet *Illustreret Familieblad* i 1887, fra 1961 kjent som *Illustrert*. Gift i andre ekteskap med Karoline Mathiasdatter Andersen (1865–?), født Berg.
k603. disse eventyrene] referanse til de verdenskjente eventyrene til danske H.C. Andersen (1805–1875)
k604. romanen min] *Husfrue*, andre bind av trilogien om Kristin Lavrandsdatter, kom i bokhandelen i slutten av november 1921
k605. Mary Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k606. Evald Tang Kristensen] Evald Tang Kristensen (1843–1929), dansk folkeminnesamler
k607. Dancke] antakelig bokhandleren Einar Dancke (1875–1924)
k608. Kristensen … den avsindige jyske dialekten] Evald Tang Kristensen utga sine samlinger i et lite tidsskrift, *Skattegraveren* (1884–1891), og i de store seriene *Jydske Folkeminder* (13 bind, 1871–1897), *Danske Sagn* (6 bind, 1892–1900), en ny rekke i 7 bind (1928–1939), *Gamle Folks Fortællinger om jydsk Almueliv* (6 bind, 1891–1905), og en lang rekke mindre bøker (kilde: SNL).
k609. den nye] «frk. Rasmussen»
k610. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k611. Lillehaugen] Vollen/Lillehaugen i Asker, Ankers bosted
k612. utlandet] Ankers hadde nettopp vært på reisefot i Europa, sammen og hver for seg. Nini Roll Anker tilbragte bl.a. mye tid i Paris, j. Ankers dagbokinnførsel 27. desember 1921: «Vi reiste ut i verden 3.12.» (Ms.8° 2669:6)
k613. min mor] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k614. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k615. de tre stedbarna] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980), barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912. Barna bodde på Sinsen sammen med familien Undset Svarstad fra høsten 1916 til Undset flyttet med barna Anders og Mosse til Lillehammer i 1919. I desember 1921 bodde Svarstad og barna fra hans første ekteskap fremdeles i Kristiania på Kampen, Brinken gate 2.
k616. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

k617. Dr. Magnus] Vilhelm Magnus (1871–1929), nevrokirurg og pionér på sitt område
k618. frk Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k619. alle ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k620. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k621. Guro] Guro Bergsbakk (1892–1991), født Dalsbø, ny «husdame» hos Undset, erstattet trolig «frk. Rasmussen», se tidligere brev
k622. Mary] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k623. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k624. Utheims] John (Jonsson) Utheim (1847–1910), lærer, forfatter og politiker. Ga ut bl.a. *Sagn og Fortællinger af Oldtidens Historie* (1880–1882) og flere pedagogiske verk om verdenshistorien.
k625. Damms] bokhandel, antikvariat og forlag grunnlagt i 1841 av danske Niels Wilhelm Damm (1816–1878). Ble et av Norges ledende forlag. Damm åpnet egen forretning på Grønland, den gangen utenfor Kristiania by, i 1843. I familiens eie fram til 1984. I 2007 fusjonerte Damm og Cappelen forlag til Cappelen Damm (kilder: SNL; Cappelen Damm).
k626. Dancke] antakelig bokhandleren Einar Dancke (1875–1924)
k627. Mortensen] antakelig Ernst Gustav Mortensen (1887–1966), forlegger, grunnlegger av skoleforetaket Norsk Korrespondanseskole (NKS) i 1914 og forlagene Nasjonalforlaget (1928–1934) og Ernst G. Mortensen forlag (fra 1941)
k628. Duun] Olav Duun (1876–1939), forfatter. Ga ut *Juvikfolke* i seks bind i årene 1918–1923, det fjerde bindet, *I eventyret*, kom i 1921.
k629. Fønhus] Mikkjel Fønhus (1894–1973), forfatter. Ga ut *Troll-elgen* i 1921.
k630. Bojer] Johan Bojer (1872–1959), forfatter. Ga ut *Den siste viking* i 1921.
k631. Elsters] Kristian Elster d.y. (1881–1947), forfatter, litteraturkritiker og teateranmelder
k632. Bjørnsons brever] Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910), forfatter. I 1921 kom *Brytnings-år: Brev fra årene 1871–1878, 1874–1878* i to bind, utgitt av Halvdan Koht (1873–1965), historiker og politiker.
k633. Byskupa Søgur] *Biskupa sögur*, sagaene om islandske biskoper i tiden fra ca. 1000 til ca. 1340. Navnet er etter den trykte utgaven som utkom i to bind i København i 1858–1878 (opptrykt i Reykjavik i 1948) (kilde: SNL).
k634. Barbras] Barbra Ring (1870–1955), forfatter

k635. din mor] Sophie Nicoline Roll (1845–1928), født Knudtzon. Ankers far, sorenskriver, senere høyesterettsassessor og statsråd Ferdinand Nicolai Roll (1831–1921), døde 27. februar 1921.
k636. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k637. Brevet er datert «10. januar 1921». Det er påført «[d.v.s. 1922]» med gråblyant over «1921», og det passer med innholdet og forutgående brev datert 21. desember 1921. Brevet er delvis vanskelig å lese på grunn av store (kaffe?)flekker.
k638. sound and safe] eg. *safe and sound* (eng.): uskadet
k639. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k640. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k641. anden juledag] mandag 26. desember 1921
k642. frk. Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k643. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k644. alle 3 barna] Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980). Barna fra Anders Castus Svarstads første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912. Barna bodde på Sinsen sammen med familien Undset Svarstad fra høsten 1916 til Undset flyttet med Anders og Mosse til Lillehammer i 1919. I januar 1922 bodde Svarstad og barna fra hans første ekteskap på Kampen i Kristiania, Brinken gate 2.
k645. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k646. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984)
k647. dr. Konow] Paul Konow (1865–1933), lege
k648. den sisste av Falkbergets noveller] Johan Falkberget (1879–1967), forfatter. Ga ut *Naglerne. Eller jernet fra Norden og andre fortellinger* i 1921. Den siste fortellingen i boken heter «Vinters tid».
k649. Bojer] Johan Bojer (1872–1959), forfatter. Ga ut *Den siste viking* i 1921.
k650. Braaten … «Bams»] Oscar Braaten (1881–1939): *Bams* (1921)
k651. Cfr.] *confer* (lat.): sammenlign, jevnfør (forkortes også *cf.* (kilde: SNL)
k652. Chr.a.] Christiania
k653. lørdag] 19. mars
k654. fm.] formiddag
k655. Bondeheimen] Hotell Bondeheimen, Kristian IVs gate 2, åpnet i 1913
k656. Kampen] Undsets ektemann, kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943) bodde i Brinken gate 2 på Kampen sammen med barna fra første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Svarstad og Moes felles barn

bodde sammen med familien Undset Svarstad på Sinsen fra høsten 1916 til Undset flyttet med barna Anders og Mosse til Lillehammer i 1919.
k657. festen på Bristol] fest på Hotel Bristol (Kristian IVs gate 7, åpnet i 1920) som ble arrangert av Den norske forfatterforening, men den er ikke omtalt i f.eks. Ankers dagbøker eller Nils Johan Ringdals bok om foreningen, *Ordenes pris* (1993). Det kan ha vært i anledning forfatteren Johan Bojers 50-årsdag den 6. mars 1922. Anker omtaler en privat bursdagsfeiring hos Bojer i en dagbokinnførsel fra mars/april 1922, se Ms.8° 2669:6.
k658. ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k659. forfatterforeningens] Den norske forfatterforening, grunnlagt 1893
k660. Brevet er tidfestet «fredag», i tillegg er følgende påført med gråblyant, trolig av mottaker: «7.4.22». Dateringen stemmer overens med innholdet i brevet, rett før påsken 1922.
k661. paasken] palmesøndag falt i 1922 på 9. april
k662. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k663. Trond] Trond Svarstad (1908–1980), sønn av Anders Castus Svarstad fra hans første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe
k664. S.] Svarstad
k665. Bondeheimen] Hotell Bondeheimen, Kristian IVs gate 2, åpnet i 1913
k666. askeonsdag] Undset mener antakelig onsdag før påske, 12. april, og ikke «askeonsdag» som i 1922 falt på 1. mars (46 dager før 1. påskedag, som i 1922 var 16. april). Ifølge Ankers dagbokinnførsel 21. april, var de «igaar», altså torsdag 20. april, ute på byen og spiste bl.a. på Theatercaféen (åpnet i 1909). I dagboken er det også en større passasje om det vanskelige forholdet mellom Undset og ektemannen våren 1922, se Ms.8° 2669:6.
k667. Krogvig] Anders Krogvig (1880–1924), forfatter og litteraturkritiker
k668. Mohrs] Conrad Mohrs legat, stiftet i 1917 av forretningsmannen Conrad Mohr (1849–1926)
k669. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k670. Holmgil] ekteparet Ankers hytte
k671. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k672. S.] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k673. utstillingen] ikke identifisert, men kanskje en bokutstilling, jf. lenger nede i brevet. Det kan kanskje også vise til at Lillehammer by ifølge *Aftenposten* 30. mars 1922 viste fram «en storslagen gave», nemlig 107 malerier av kjøpmannen Einar

Lunde (1875–1951), blant dem syv bilder av Anders Castus Svarstad, i Lillehammer banks festsal (kilde: NB avissøk). Denne gaven inngikk senere i den såkalte Lillehammer bys Malerisamling, etablert i 1927, som så dannet utgangspunkt for Lillehammer Kunstmuseum, stiftet i 1994. I Kristiania viste bl.a. Kunstnerforbundet en utstilling av Harriet Backers (1845–1932) verk i april 1922, og Unge kunstneres forbund hadde utstilling.

k674. Baardset] Torger Baardseth (1875–1947), forlagsbokhandler, ledet Steenske Forlag, opprinnelig kalt Det Steenske Bogtrykeri, stiftet i 1829, fra 1917. Steenske Forlag ble i 1943 innlemmet i J.W. Cappelens Forlag.

k675. Maria-Sagaen] Utgitt av filolog og kildeutgiver C.R. Unger (1817–1897) som *Mariu Saga. Legender om jomfru Maria og hendes jertegn* (1871). Se også henvisning til sagaen i brev 13. februar 1921.

k676. Steenske] se forrige fotnote

k677. Nygaard] William Nygaard d.e. (1865–1952), forlegger (Aschehoug & Co.) og politiker

k678. oversættelsen] Undset oversatte imidlertid ikke denne sagaen, men ga ut *Tre sagaer om islændinger* (Viga-Glums saga, Kormáks saga og Sagaen om forbundsfellene/Bandamanna saga) på Aschehoug forlag, ikke Steenske Forlag, i 1923, etter en henvendelse fra Riksmålsvernet (jf. Ørjasæter, 1993, 182 f.).

k679. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster.

k680. mama] Charlotte Undset (1855–1939), født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.

k681. Sigge] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog

k682. børnenes] Undsets og Anders Castus Svarstads felles barn er Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978). Svarstads barn fra første ekteskapet med med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe, er Ebba Svarstad (1903–1984), Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980).

k683. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad

k684. of course] (eng.) selvfølgelig

k685. 3 unger] tvillingene (Anne Marie Nicoline) Charlotte (1917–2005), født Pantzerhielm Thomas, og (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas, samt Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas

k686. Signes tvillinger] Charlotte og Sigrid, se note over

k687. den førstefødte] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k688. Chr.a.] Christiania
k689. Brevet er tidfestet «søndag». I tillegg er det påført «[1922]» med gråblyant, trolig av mottaker. Ut fra innholdet antas det at brevet er skrevet en gang mellom 6. og 22. mai 1922, men snarere rundt 22. mai. Undset nevner her for første gang forslaget om Stortingets diktergasje/Statens kunstnerlønn til henne, som ifølge avisene rapporteres om fra rundt 5. mai 1922. 22. mai 1922 annonserer bl.a. *Morgenbladet* at «Stortinget gir Sigrid Undset digtergage» (kilde: NB avissøk), jf. også Slapgard (2007, 234 ff.). Se også Ankers dagbokinnførsel (Ms.8° 2669:6, s. 61 ff.) om saken datert 29. mai 1922, her skriver hun at Undset skal komme inn til byen for å rådføre seg med bl.a. henne om hvordan hun bør agere i saken.
k690. ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k691. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k692. elveblæst] akutt reaksjon med kløende hevelser (vabler) (kilde: SNL)
k693. lel] likevel
k694. Hansemand] kallenavn for Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k695. Hiorths] Gunnar Lippestad Hjorth (1896–1926), kunstmaler og Bjerkebæks tidligere eier. Undset leide huset av ham fra sommeren 1919 til hun fikk kjøpt det sommeren 1921 (kilde: Sigrid Undsets Bjerkebæk).
k696. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k697. Mary] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k698. digtergage – paa grund av de 4 andre] Se note øverst i brevet. De fire andre som også ble foreslått var forfatterne Gunnar Heiberg (1857–1929), Olav Duun (1876–1939), Nils Collett Vogt (1864–1937) og Hans Aanrud (1863–1953). Alle fire fikk diktergasje/Statens kunstnerlønn året etter, i 1923.
k699. Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist
k700. Hambros initiativ] Carl Joachim Hambro (1885–1964), pressemann og politiker. Ifølge Ankers dagbokinnførsel (Ms.8° 2669:6, s. 61 ff.) er det Hambro som er initiativtaker.
k701. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k702. «Alle ting tjener den retfærdige til gode»] referanse til *Det nye testamentet*, Romerbrevet 8:28: «Og vi vet at alle ting tjener dem til gode som elsker Gud».
k703. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k704. digtergage-saken] Det var kommet forslag om at Undset skulle få diktergasje/Statens kunstnerlønn i mai 1922, se forrige brev. I debatten rundt saken kom det forslag, bl.a. foreslått av Undset selv, om at fire andre forfattere,

Gunnar Heiberg (1857–1929), Olav Duun (1876–1939), Nils Collett Vogt (1864–1937) og Hans Aanrud (1863–1953), også skulle bli tildelt diktergasje. Alle fire fikk diktergasje/Statens kunstnerlønn året etter, i 1923, noe som var en betingelse for at Undset tok imot diktergasjen i 1922. Jf. også Slapgard (2007, 234 ff.).

k705. sit landbruk] Grinibråten, et småbruk i Bærum kjøpt av Barbra Ring da ektemannen, oberst Ragnar Rosenquist (1867–1920), døde våren 1920. Hun ble etter hvert nødt til å selge det igjen (kilde: Ring 1947, 35 og 94). Se også brev 11. november 1922.

k706. et finsk tidsskrift med en straalende anmeldelse av «Kristin»] kanskje referanse til det finlandssvenske tidsskriftet *Nye Argus* som under tittelen «Nytt i Norge» 15. mai 1922 (s. 71 ff.) har en lang anmeldelse av *Kristin Lavransdatter*, signert Greta Thesleff (Greta von Frenckell-Thesleff (1881–1967), finsk oversetter og forfatter). (Kilder: digi.kansalliskirjasto.fi; e-postkorrespondanse med Jouni S. Ahmajärvi/Finlands nasjonalbibliotek, 16.08.2022)

k707. tutto] (it.) alt

k708. boken] *Korset*, tredje del av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom i bokhandelen i november 1922

k709. Rikard Berge] Rikard Berge (1881–1969) folkelivsgransker, museumsmann, forfatter og fylkeskonservator i Telemark fra 1916 til 1951

k710. Johanna Bugge Berge] Johanna Bugge Berge (1874–1961), født Bugge. Kunstmaler. Gift med Rikard Berge, se forrige note.

k711. Lars Jordes] Lars Jorde (1865–1939), kunstmaler, og Christiane Henriette Jorde (1876–1950), født Bjørn, kunstmaler

k712. en mand] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.

k713. et vældig verk om Norskt Bondesylv] Rikard Berge: *Norsk bondesylv* (1920, 1925).

k714. T.T.] avisen *Tidens Tegn* (1910–1941). Usikkert hvilket oppslag hun refererer til.

k715. min skrivelse … de 4 andre … sier jeg min fra mig] se fotnote ovenfor og brev [Mai 1922]

k716. barna] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)

k717. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

k718. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

k719. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)

k720. Ellen Helle[ikke identifisert

k721. Frithjof] ikke identifisert

k722. ernste Sachen] (ty.) alvorlige, viktige saker
k723. Magnus Olsens … Norske Stedsnavn] Magnus Olsen (1878–1963), filolog. *Hedenske kulturminder i norske stedsnavne* 1 ble utgitt i 1914 (*Skrifter*, Videnskabsselskapet i Kristiania, 1914, nr. 4)
k724. Norges indskrifter med de ældre runer] *Norges Indskrifter med de ældre runer*, bind 1, ble utgitt 1891–1903 av språkforsker Sophus Bugge (1833–1907) «med bistand av Magnus Olsen» fra 1902.
k725. Hans Benedikt] Hans (Benedict) Undset Svarstad (1919–1978)
k726. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k727. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k728. naar du kom] Ifølge Ankers dagbokinnførsel datert 28. juni 1922, men som så blander både reiseplaner og beskrivelsen av den gjennomførte reisen, var Ankers, delvis sammen, delvis hver for seg, på reisefot fra slutten av juni til slutten av juli. Nini Roll Anker reiste bl.a. til Molde og Trondheim. «Derfra Dovrebanen for første gang Sigrid Undset paa Lillehammer. 2 dager der – hørte en del av Kristin Lavransdatter III, besaa Sigrids gods» og «Jeg kom hjem 29de [juli]» skriver Anker (Ms.8° 2669:6, s. 64 ff). Se brev 18. juli og 24. juli 1922 om oppholdet.
k729. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k730. Børneklinikken] Fru Frølichs barneklinikk, etablert i 1916 i Pilestredet 77, Kristiania
k731. nordenfjelds] se note ovenfor
k732. reiser fra Trondhjem … stationen] Ifølge Ankers dagbokinnførsel datert 28. juni 1922, men som så blander både reiseplaner og beskrivelsen av den gjennomførte reisen, var Ankers, delvis sammen, delvis hver for seg, på reisefot fra slutten av juni til slutten av juli. Nini Roll Anker reiste bl.a. til Molde og Trondheim. «Derfra Dovrebanen for første gang Sigrid Undset paa Lillehammer. 2 dager der – hørte en del av Kristin Lavransdatter III, besaa Sigrids gods» og «Jeg kom hjem 29de [juli]» skriver Anker (Ms.8° 2669:6, s. 64 ff). Se også brev 11. juli 1922.
k733. Chr.a.] Christiania
k734. Regine helst vil ha dig for sig sjøl] Regine Normann (1867–1939), forfatter. Det går fram av neste brev, 24. juli 1922, at Undset besøkte Regine Normann sammen med Anker.
k735. Tønder Olsens ‹maner›-farm og Regine] Fredrikke Tønder-Olsen (1856–1931), forretningskvinne, bladutgiver og legatstifter. Etablerte i 1894 Kristiania Visergutkontor (KVK), byens største bud- og flyttetjenestefirma, der kun kvinner ble ansatt i administrasjonen. Ifølge Ankers dagbok ble besøket hos Normann på

Tønder-Olsens gård Bakken en «grotesk oplevelse» ettersom «frk. Tønder Olsen» visst helst ville «ægte Regine» og «gjøre hende til arving av Bakken.» (Ms.8° 2669:6, s. 64 ff).

k736. Tilskueren] dansk månedsmagasin utgitt fra 1884 til 1939

k737. digtergager] Om diktergasje-saken/Statens kunstnerlønn, se de tre forutgående brevene

k738. Victoria] hotell på Lillehammer, i dag Scandic Victoria Lillehammer, bygget i 1872

k739. min søn Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

k740. Rørosbanen] eldste forbindelse mellom Oslo og Trondheim, åpnet i 1877

k741. Rendalen] Undsets farfar, fanejunker og senere forstander ved Vollan tvangsarbeidsanstalt ved Trondheim, Halvor Halvorsen Undseth (1823–1891), kom fra gården Undset i Rendalen

k742. Mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.

k743. Helene Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist

k744. en unge] Anne Marie Weidemann (1921–2010), født Frøisland. Journalist og antikvitetshandler. Gift med Jakob Weidemann (1923–2001), kunstmaler.

k745. Anne Marie] se forrige note

k746. raringerne] Helene Frøisland og ektemannen Frøs Frøisland (1883–1930), journalist

k747. Trondhjem … barndom] Undsets far arkeolog Ingvald Undset (1853–1893), vokste opp i Trondheim, og Undsets besteforeldre på farssiden bodde i Trondheim livet ut.

k748. Velkommen hjem] Ifølge Ankers dagbokinnførsel datert 28. juni 1922, men som så blander både reiseplaner og beskrivelsen av den gjennomførte reisen, var Ankers, delvis sammen, delvis hver for seg, på reisefot fra slutten av juni til slutten av juli. Nini Roll Anker reiste bl.a. til Molde og Trondheim. «Derfra Dovrebanen for første gang Sigrid Undset paa Lillehammer. 2 dager der – hørte en del av Kristin Lavransdatter III, besaa Sigrids gods» og «Jeg kom hjem 29de [juli]» skriver Anker (Ms.8° 2669:6, s. 64 ff)). Besøket hos Undset må ha funnet sted mellom 18. og 24. juli og ifølge dette brevet nærmere 24. juli. Se også brev 11. juli og 18. juli 1922.

k749. Aldrig har jeg oplevet noe saa rart] Undset og Anker besøkte venninnen og forfatterkollegaen Regine Normann (1867–1939) en av de dagene Anker var hos Undset. Normann bodde på det tidspunktet på gården Bakken hos Fredrikke Tønder-Olsen (1856–1931). Ifølge Ankers dagbok ble besøket hos Normann på

Tønder-Olsens gård Bakken en «grotesk oplevelse» ettersom «frk. Tønder Olsen» visst helst ville «ægte Regine» og «gjøre hende til arving av Bakken.» (Ms.8° 2669:6, s. 64 ff) Se også brev fra 18. juli 1922.
k750. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k751. buksetroldet] antakelig Fredrikke Tønder-Olsen (1856–1931), forretningskvinne, bladutgiver og legatstifter.
k752. søsteren] antakelig Tønder-Olsens søster Katinka Otilia Nicoline Havig (1853–1933), født Olsen, gift med Konrad Magnus Havig (1838–1903), lensmann
k753. herr Steen] ikke identifisert
k754. din ægtehusbonds] Johan Anker (1871–1940), ingeniør
k755. mit mindste mandsemne] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k756. frøning] person fra Fron i Innlandet fylke (Oppland) (kilde: NAOB)
k757. frøken Winter] ikke identifisert
k758. mora mi] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog. Moren var på Bjerkebæk under Ankers besøk, se brev 18. juli 1922.
k759. cara mia] (it.) min kjære
k760. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k761. Bakken] Bakken gård, se note ovenfor
k762. Brevet er tidfestet «lørdag 1922». I tillegg er det påført «30.9.22» med gråblyant, trolig av mottaker. Dateringen stemmer godt med begivenheter (bl.a. Coup de France og Aschehougs 50-årsjubileum) nevnt i brevet.
k763. coupe de France] fransk konkurranse i seiling som 10. september 1922 ble vunnet av Norge ved Ankers ektemann, ingeniør Johan Anker (1871–1940) og mannskap. Bl.a. melder avisen *Halden* 11. september 1922 at «Ingeniør Johan Ankers 'Bera' blev igaar nr. 1 i seiladsen om den berømte pokal Le Coup de France» (kilde: NB avissøk).
k764. store aandernes orgie] referanse til Aschehoug forlags 50-årsjubileet som ble holdt 20. september 1922. Under Ankers dagbokinnførsel datert 22. september 1922 er det limt inn både invitasjonen fra forlaget «til middag i Hotel Bristol onsdag den 20de September kl. 7» samt kart over bordplasseringen, og hun forteller om 470 mennesker til bords (Ms.8° 2669:6, s. 73 ff). *Aftenposten* har oppslaget «H. Aschehoug & Co.s 50-aarsjubilæum. Den store fest paa Bristol igaar» 21. september 1922, og kan melde at «Fru Barbra Ring greb ordet og talte fra Den norske forfatterforening. Af de sætninger, som banede sig vei gjennem de mauriske buer, gjorde især denne megen lykke: Forskudsmæssig set er Nygaard saa elskværdig som overhodet mulig» (kilde: NB avissøk). Forlaget hadde i

anledning jubileet gitt bort flere legater, bl.a. fikk Den norske forfatterforening 30 000 kroner til stipendier.
k765. Seip] Didrik Arup Seip (1884–1963), språkforsker
k766. Nansen]Fridtjof Nansen (1861–1930), naturforsker, polarfarer, humanist og diplomat
k767. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k768. boken] *Korset*, tredje del av trilogien om Kristin Lavransdatter, kom i bokhandelen november 1922
k769. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k770. Dancke] antakelig bokhandleren Einar Dancke (1875–1924)
k771. Heiberg] Gunnar Heiberg (1857–1929), forfatter, teaterkritiker og teatersjef
k772. Collett Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter
k773. Holbergmindet] Ludvig Holberg (1684–1754), dansk-norsk forfatter og historiker
k774. hans komedie] blant Holbergs mest kjente komedier kan nevnes *Den Politiske Kandstøber*, *Jeppe paa Bierget*, *Erasmus Montanus* og *Den Stundesløse*
k775. min søn] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k776. mine piker] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, og Guro Bergsbakk (1892–1991), født Dalsbø
k777. Guro] Guro Bergsbakk (1892–1991), født Dalsbø
k778. G.H. og C.V. og digtergagen] Om tildeling av diktergasjen/Statens kunstnerlønn til Undset, se omtale i brevene fra våren 1922. Både «G.H.», Gunnar Heiberg, og «C.V.», Nils Collett Vogt, var foreslått til diktergasjen og fikk den tildelt året etter Undset.
k779. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k780. fødselsdagen] Normann hadde fylt 55 år dagen før, 29. juli 1922
k781. blaakolsfærden] Usikker lesning, men refererer antakelig til forestillingen om Blåkollen, stedet der heksene på visse tider av året møter djevelen, jf. det svenske Blåkulla (kilde: SNL). Undset referer til sitt og Ankers besøk hos Regine Normann i juli 1922. Normann bor da på gården Bakken som eies avforretningskvinnen, bladutgiveren og legatstifteren Fredrikke Tønder-Olsen (1856–1931). Jf. særlig brev 24. juli 1922.
k782. gyvrer] eg. flertall av *gyger*, trollkjerring, jotunkvinne, kvinnelig rise. Dialektalt også *gyver* (kilde: NAOB). Undset referer nok til Fredrikke Tønder-Olsen (1856–1931) som gyger/gyver. Se også forrige fotnote.
k783. Tidens Tegn] avis (1910–1941)

k784. stykket dit] Ankers drama *Komedien* hadde premiere tirsdag 9. januar 1923 på Nationaltheatret (kilde: bl.a. *Morgenbladet* 6. januar 1923, NB avissøk) i regi av Halfdan Christensen (1873–1950). Ragna Wettergreen (1864–1958) spilte hovedrollen som primadonnaen Jolante. Boken ble gitt ut samtidig.
k785. fru Wettergreen] Ragna Wettergreen (1864–1958), se også forrige fotnote
k786. Paasche] Fredrik Paasche (1886–1943), litteraturhistoriker
k787. biskop Gudmunds] Den hellige Gudmund Arason av Hólar (1161–1237), islandsk biskop
k788. Jon Arosons] Jón Arason (1484–1550), islandsk biskop
k789. professor Taranger] Absalon Taranger (1858–1930), rettshistoriker og kirkepolitiker
k790. min Far] Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog
k791. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark.
k792. biskoppelige hyrdebreve] rundskriv fra biskopen til bispedømmets prester og menigheter
k793. biskop Arne av Bjørgvin] Arne Sigurdsson (død 1314) var biskop i Bergen/Bjørgvin bispedømme fra 1305 til 1314 (kilde: Bergen byarkiv)
k794. herr Haakon] antakelig Håkon Erlingsson (død ca. 1342) som var biskop i Bergen/Bjørgvin bispedømme fra 1330 til 1342 (kilde: Bergen byarkiv)
k795. Einar Lunde] Einar Lunde (1875–1951), kjøpmann og kunstsamler. Einar Lundes private kunstsamling ble grunnlaget for Lillehammer bys Malerisamling (innviet 1927, nå Lillehammer Kunstmuseum).
k796. teosoferte] *Teosofi*: samlebetegnelse for tankesystemer som kombinerer kristendom med elementer fra vestlig esoterisme og okkultisme. Kan spores tilbake til 1600-tallet (kristen teosofi), men forbindes i nyere tid med læren til den nyreligiøse bevegelsen Teosofisk samfunn, stiftet i 1875 av Helena Petrovna Blavatsky (1831–1891), Henry Steel Olcott (1832–1907), William Q. Judge (1851–1896) (kilde: SNL).
k797. professorinden] Alfhild Taranger (1862–1953), født Scheel
k798. postmesterens] (Ellert Michael) Fredrik Lieungh (1869–1953) (kilde: *Norges statskalender 1922*)
k799. fru postmester] Lilly (C/Katharina) Lieungh (1877–1954), født Barth Abrahamsen
k800. Rudolf Steiner] Rudolf Steiner (1861–1925), østerriksks arkitekt, okkultist og sosialreformer, grunnlegger av antroposofien. Se også nedenfor.
k801. ueber allen Gipfeln] (ty.) over alle tinder. Referanse til den tyske forfatteren Johan Wolfgang von Goethes (1749–1832) dikt «Ein Gleiches» («Über allen

Gipfeln ist Ruh'») (1780), også kjent som «Wandrers Nachtlied II».
k802. Sturlunga] Sturlunga saga, et stort samleverk fra omkring 1300 om Islands historie i tiden 1117–1284 (kilde: SNL). Fredrik Paasche ga ut verket *Snorre Sturlason og Sturlungerne* i 1922.
k803. Signes mand] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. Gift med Undsets søster Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset.
k804. Ragnhilds mand] Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester. Gift med Undsets søster Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset.
k805. Hvordan har Anker det?] Det Undset ikke vet når hun skriver brevet, er at samme dagen som brevet er antatt datert, lørdag 30. september 1922, døde Johan Ankers sønn Carsten Anker (1900–1922). Han hadde skutt seg i brystet da far og sønn satt sammen på bakeriet G. Møllhausen (1853–1990) i Karl Johans gate enten 28. eller 29. september 1922. Anker skriver i dagboken datert 30. september: «28de om form. skjøt Carsten sig. Han møtte Johan om form. og intet den stund de var sammen i saa mørkt humør, at Johan mener, han var sindsforvirret. […] han døde ved fuld bevissthet […] igaaraftes.» (Ms.8° 2669:6, s. 88 ff). Ifølge Ørjasæter (2000, 219 ff.) fant skytingen sted den 29. september. At Carsten Anker avgikk med døden lørdag 30. september 1922, bekreftes av at Johan og Julie Anker i både *Aftenposten* og *Tidens Tegn* av 2. oktober: «Vor kjære søn dr. rer. Pol. Carsten Anker f. 10. febr. 1900, døde igaar 30/9 1922» (kilde: NB avissøk). Carsten var Ankers sønn fra ekteskapet med Julie Frederikke Anker (1872–1962), født Jacobsen, inngått i 1895. Siden våren 1913 hadde Johan Anker overtatt ansvaret for sine to eldste sønner, Christian August Anker (1896–1982), forretningsmann, og Carsten. Sønnen Erik Anker (1903–1994), forretningsmann, forble hos moren (kilde: Ørjasæter 2000, 161).
k806. Lobstein] kanskje den nederlandsk-norske operasangeren Moritz Lobstein (1874–1949), fra 1923 kalt Mauritz van Roos, gift med Aagot Lobstein (1875–1950), også kalt Aagot van Roos, født Andersen, operasanger?
k807. gyvren] se note ovenfor
k808. pendenterendes] antakelig i betydning *pendlende*: hengende/henge
k809. the conquering hero] (eng.) konkurrerende helt; her: Johan Anker, se note ovenfor
k810. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k811. Svend Foyn] Svend Foyn (1809–1894), sjømann, reder og sel- og hvalfangstpioner
k812. det] Carsten Anker (1900–1922), sønnen til Ankers ektemann Johan Anker (1871–1940) fra første ekteskap med Julie Frederikke Anker (1872–1962), født Jacobsen, døde lørdag 30. september 1922 etter å ha skutt seg i brystet da far og

sønn satt sammen på bakeriet G. Møllhausen (1853–1990) i Karl Johans gate enten 28. eller 29. september 1922. Nini Roll Anker skriver i dagboken datert 30. september: «28de om form. skjøt Carsten sig. Han møtte Johan om form. og intet den stund de var sammen i saa mørkt humør, at Johan mener, han var sindsforvirret. […] han døde ved fuld bevissthet […] igaaraftes.» (Ms.8° 2669:6, s. 88 ff). Ifølge Ørjasæter (2000, 219 ff.) fant skytingen sted den 29. september. At Carsten Anker avgikk med døden lørdag 30. september 1922, bekreftes av at Johan og Julie Anker i både *Aftenposten* og *Tidens Tegn* av 2. oktober: «Vor kjære søn dr. rer. Pol. Carsten Anker f. 10. febr. 1900, døde igaar 30/9 1922» (kilde: NB avissøk). Det er uklart hvor tidlig Undset fikk vite om dette. Dødsannonsen stod i aviser, i hvert fall på Østlandet, fra og med 2. oktober 1922. Anker skriver i sin dagbok 4. oktober 1922 at hun og ektemannen reiste til deres hytte Holmgil to dager etter Carsten Ankers begravelse 3. oktober 1922 (Ms.8° 2669:6, s. 89). Det går fram av innholdet videre i brevet at Nini Roll Anker skrev brev til Undset fra Holmgil, dvs. en gang etter 5. oktober 1922.

k813. skrev Signe] brevet fra Undsets søster Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976) er ikke bevart

k814. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.

k815. Holmgil] ekteparet Ankers hytte

k816. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

k817.] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)

k818. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)

k819. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads (1869–1943) eldste datter fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Ekteskapet med Moe ble oppløst i 1912.

k820. Askov] By på Jylland i Danmark. I Askov ligger en kjent folkehøyskole, grunnlagt i 1865 som en videreføring av Rødding Høyskole, Danmarks første høyskole grunnlagt i 1844 (kilde: Askov Højskole).

k821. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet. Dette er første brev som er bevart fra Undset til Anker, som er stemplet «Bjerkebæk pr. Lillehammer». Undset brukte imidlertid ikke stempelet gjennomført selv om hun skrev hjemmefra, dvs. brev etter november 1922 kan mangle stempelet.

k822. tirsdag aften] 14. november 1922

k823. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)

k824. boken min] *Korset*, tredje del av trilogien om æKristin Lavransdatter, som kom i bokhandelen i slutten av november 1922

k825. hu ossaa dau] *Korset* ender med at Kristin Lavransdatter dør av svartedauden

k826. arbeidet i 3 aar uten pust] *Kristin Lavransdatter*-trilogien ble skrevet i årene 1920–1922
k827. Mary Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k828. Barbras] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k829. Grinibraaten] småbruk i Bærum kjøpt av Barbra Ring da ektemannen, oberst Ragnar Rosenquist (1867–1920), døde våren 1920 (kilde: Ring 1947, 35 og 94)
k830. Ulrikke Greve teppene … gloser] Ulrikke Eleonore Sigwardt Greve (1868–1951), tekstilkunstner. Ga også ut novellesamlingen *Naar man er ung* (1890) og romanen *Den morsomme verden* (1922).
k831. Regine] Regine Normann (1867–1939), forfatter
k832. Krigsraabets Julenummer] *Krigsraabet. Officielt organ for frelsesarmeen i Norge* (i dag *Krigsropet*), Norges eldste ukeblad, utgitt av Frelsesarmeen siden organisasjonen startet sitt arbeid i Norge i 1888.
k833. Bojer] Johan Bojer (1872–1959), forfatter. Ga ut romanen *Den siste viking* i 1921
k834. Peter Egge] Peter Egge (1869–1959), forfatter. Ga ut *Den hellige sjø. Fortælling* i 1922.
k835. Listøls Ættesaga] Knut Liestøl (1881–1951), folklorist. Kirke- og undervisningsminister 1933–1935. Ga ut *Norske ættesogor* i 1922.
k836. frk Solheim] I tv-produksjonen *I Sigrid Undsets fotefar* (1977) forteller Asta (Jeanette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, at hun var ansatt på Bjerkebæk i fem år fra juni 1919, med ett års mellomrom som hun tilbrakte i Oslo. Hun er borte fra Bjerkebæk i perioden august 1921 til oktober 1922. I et brev fra Undset til Falkenberg 14. oktober 1922 skriver Undset: «Velkommen hit hvilkensomhelst dag efter 25. oktober; jo før jo bedre» (kilde: Brevs. 348). Etter Falkenbergs tilbakekomst sluttet Guro Bergsbakk (1892–1991), født Dalsbø, i tjeneste hos Undset, der hun hadde vært i rundt ett år.
k837. Begge guttene] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k838. for mene] eg. *formene*: forby
k839. Jerusalems forstyrrelse] referanse til Jerusalems ødeleggelse i år 70 som følge av den første jødiske krigen (66–70) mot romerne
k840. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k841. a rivederci] (it.) på gjensyn
k842. Brevet er udatert, men det er påført «21.11.22» med gråblyant, trolig av mottaker. Dateringen kan stemme ut fra innholdet i brevet og dagbokinnførsel til

Anker datert 29. november 1922 (Ms.8° 2669:6, s. 92 ff).
k843. Schonningsgate] Schøningsgate i Kristiania
k844. Dr. Thomas] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog. Gift med Undsets søster Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset
k845. søndags] antakelig 19. november 1922
k846. Signe] søsteren Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Undset
k847. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k848. Prof. Monrad Krohn] Georg Monrad-Krohn (1884–1964), lege. Professor i medisin og spesialist innen nevrologi.
k849. fru Frølichs klinik] Fru Frølichs barneklinikk ble etablert i 1916 i Pilestredet 77, Kristiania, av Elise Frølich (1873–1951) (kilde: NB avissøk, bl.a. *Morgenbladet* 22. oktober 1918: «Fru Frølichs barneklinik, Christiania. Av Elise Frølich i lægeforeningens tidsskrift».)
k850. M.K.] Monrad-Krohn
k851. den mindste ungen] Signe Undset Thomas Ollendorff (1921–2011), født Thomas
k852. paa Kampen] Undsets ektemann 1912–1924, kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943), bodde i Brinken gate 2 på Kampen i Kristiania, i et hus Undset og Svarstad i utgangspunktet hadde kjøpt sammen. Svarstad bodde nå med to av de tre barna han har fra sitt første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe: Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad, og Trond Svarstad (1908–1980).
k853. S.] Svarstad, se forrige note
k854. Trond] Trond Svarstad (1908–1980)
k855. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad
k856. cutting] hårfasong der håret er rett avklippet både i nakken og pannen, en av de mest populære frisyrene i 1920- og begynnelsen av 1930-årene (kilde: SNL)
k857. Ebba er paa Askov] Ebba Svarstad (1903–1984) gikk på folkehøyskolen i Askov, Danmark
k858. cut up] (eng.) stresset; utslitt
k859. fredag] 24. november 1922
k860. Peter Egge] Peter Egge (1869–1959), forfatter
k861. Stia bene, cara] (it.) ha det bra, kjære
k862. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k863. førsteopførelsen av stykket dit] Ankers drama *Komedien* hadde premiere tirsdag 9. januar 1923 på Nationaltheatret i regi av Halfdan Christensen (1873–1950) (kilde: NB avissøk, bl.a. *Morgenbladet* 6. januar 1923). Ragna Wettergreen

(1864–1958) spilte hovedrollen som primadonnaen Jolante. Boken ble gitt ut samtidig. Se også brev 30. september 1922.
k864. «Kirken»] Ankers skuespill *Kirken* (1921), oppført på Nationaltheatret med kongelige til stede under premieren 21. april 1921. Se brev 10. januar 1921.
k865. Gunhild] Gunhild Svarstad Andreassen (1905–1992), født Svarstad. Datter av Undsets ektemann, kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943), fra hans første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe.
k866. Trond] Trond Svarstad (1908–1980). Sønn av Undsets ektemann, kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943), fra hans første ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe.
k867. ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k868. pikerne] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k869. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k870. Dr Konows] Paul Konow (1865–1933), lege
k871. tuberkulosehjemmet] Lillehammer sanitetsforening (grunnlagt 1898), startet opp med Lillehammer sanitetsforenings tuberkulosehjem i 1916. Tuberkulosehjemmet eksisterte frem til 1958 da driften ble lagt om til etterbehandlingshjem for revmatikere (kilde: Lokalhistoriewiki).
k872. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k873. sende hende bort … Danmark] Undset hadde fått anbefaling om å plassere Mosse på De Kellerske Anstalter (eller De Kellerske Institutioner, DKI, 1867–1990) i Breining nær Vejle på Jylland i Danmark. Danmark ble den gangen et foregangsland for institusjonalisering av personer med ulike former av intellektuell og/eller psykisk utviklingshemming. Etter en visitt hos institusjonen bestemte imidlertid Undset seg for å beholde Mosse hjemme (kilde: Slapgard 2007, 239)
k874. Barbras] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k875. Fru Frøisland] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist. Gift med Frøis Frøisland (1883–1930), journalist.
k876. sine svigerforeldre] Nils Frøisland (1851–1932), skogeier og gårdbruker, og Berthe Frøisland (1858–1924), født Enger
k877. ungen] Anne Marie Weidemann (1921–2010), født Frøisland
k878. Anne Marie] Anne Marie Weidemann (1921–2010), født Frøisland
k879. de to nervøse raringerne] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist, og Frøis Frøisland (1883–1930), journalist
k880. mumle-gaaseegg] referanse til eventyret «Mumle Gåsegg», utformet av eventyrsamleren, forfatteren og naturforskeren Peter Christen Asbjørnsen (1812–

1885)
k881. krumspring i det sydlige utland] Undsets og Helene Frøisland var sammen i Roma i 1909 og 1910. Frøis Frøisland var både student og senere mangeårig korrespondent for *Aftenposten* i Paris, særlig under første verdenskrig (kilde: SNL).
k882. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k883. Cara Mia] (it.) min kjære
k884. skuespillet dit] Ankers drama *Komedien* hadde premiere tirsdag 9. januar 1923 på Nationaltheatret i regi av Halfdan Christensen (1873–1950) (kilde: NB avissøk, bl.a. *Morgenbladet* 6. januar 1923). Ragna Wettergreen (1864–1958) spilte hovedrollen som primadonnaen Jolante. Boken ble gitt ut samtidig.
k885. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k886. stykket dit … Kjøbenhavn … en tur dit] *Komedien* hadde premiere på Betty Nansen-Teatret i København lørdag 17. mars 1923. Skuespilleren Betty Nansen (1873–1943) ledet teatret og spilte selv rollen som Jolante i den danske produksjonen (kilder: Wikipedia; NB avissøk, bl.a. *Nationen* 20. mars 1923). I sin dagbok datert 9. mars 1923 skriver Anker at Nansen nærmest hadde beordret henne ned til København to dager før premieren («17de nu»), noe hun selv anså som unødvendig. I innførselen datert 20. mars 1923 skriver hun imidlertid at hun hadde med seg både ektemannen Johan Anker, søsteren Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967) og nevøen Jon Ferdinand Peyronnet (1915–1940) med på premieren i København (Ms.8° 2669:6, 108, ff.).
k887. Gammelstrand] Gammel Strand, gate i København
k888. Betty Nansen] se note ovenfor
k889. Jolanthe] Jolante, hovedpersonen i Ankers drama *Komedien* (1923).
k890. fru Wettergreen] skuespilleren Ragna Wettergreen (1864–1958) spilte hovedrollen som primadonnaen Jolante i Ankers drama *Komedien* (1923) på Nationaltheatret (premiere tirsdag 9. januar 1923)
k891. Barbra]Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k892. Svarstad] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k893. S.] Svarstad
k894. Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster. Bosatt i Stockholm.
k895. hendes mand] Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester
k896. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.

k897. pikerne] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k898. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k899. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k900. Magne og Clara og Arne og Torben] uidentifiserte lekekamerater
k901. skal læse op paa speidergutbasaren ikveld] *Lillehammer Tilskuer* 16. mars 1923 annonserer for «Lillehammer 1. Trop av Norsk Speidergutforbund avholder Aftenunderholdning med Utlodning» og med «Oplæsning av Fru Sigrid Undset» klokka åtte om kvelden (kilde: NB avissøk)
k902. Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k903. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k904. Mary Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k905. dekreteret] avgjort; bestemt (på en myndig måte)
k906. lørdag middag] 24. mars 1923
k907. La Cour] J.C. La Cour, ferge som gikk fra 7. august 1901 til 30. oktober 1933, under rederiet Det Forende Dampskibs Selskab AS/DFDS, betjente som «afløserfærge» ruten mellom København og Christiania (Oslo) i tidsrommet 10. januar 1923 og 13. mai 1923 (kilde: Færgeleijet.dk).
k908. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k909. S.] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k910. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k911. Signe] søsteren Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k912. Rigsmaalsvernet] Riksmålsvernet, organisasjon stiftet i 1919 som et sakkyndig organ innen riksmålsbevegelsen. Var utgiver av *Norsk Riksmålsordbok* (1937–1957) og ble innlemmet i Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur (stiftet i 1953) i 1981 (kilde: SNL).
k913. byen] Christiania
k914. din søster] Sigrid (Roll) Peyronnet (1879–1967), bosatt i Paris, men på besøk hos Ankers i Norge. Ifølge Ankers dagbokinnførsel fra 18. april 1923 var de besøk hos dem til «en uke over paaske» (Ms.8° 2669:6, 112). Andre påskedag 1923 var 2. april 1923.
k915. Betty Nansen] Betty Nansen (1873–1943), dansk skuespiller og teaterleder. Spilte hovedrollen i den danske oppsetningen av Ankers skuespill *Komedien*

(1923), som hadde premiere på Betty Nansen-Teatret i København lørdag 17. mars 1923, se brev 16. mars 1923.
k916. Jolante] hovedpersonen i Ankers drama *Komedien* (1923)
k917. præjudiceret] forutinntatt
k918. fru Ws.] skuespilleren Ragna Wettergreen (1864–1958) spilte hovedrollen som primadonnaen Jolante i Ankers drama *Komedien* (1923) på Nationaltheatret (premiere tirsdag 9. januar 1923)
k919. Hotel Kongen av Danmark] Hotel Kongen af Danmark i Holmens Kanal 15 på Gammelholm i København (1872–1964) (kilde: Wikipedia)
k920. Hotel Kongen af Danmark Kjøbenhavn] Hotel Kongen af Danmark i Holmens Kanal 15 på Gammelholm i København (1872–1964) (kilde: Wikipedia). Se også brev 16. mars og 21. mars 1923 om Undsets tur til København og Danmark som startet lørdag 24. mars 1923.
k921. 4de] fredag 4. mai 1923
k922. Ebba] Ebba Svarstad (1903–1984). Anders Castus Svarstads (1869–1943) eldste datter fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), født Moe. Hadde siden høsten 1922 gått på folkehøyskolen i Askov, Danmark, se også brev 17. oktober og 21. november 1922.
k923. en husmorskole i Sorø] Sorø Husholdningsskole (siden 2015 Sorø Fri Fagskole) i Rolighed i Sorø/Danmark, grunnlagt i 1895, som den første i landet (kilde: Sorø Fri fagskole)
k924. hjem ca. 6 eller 7de med en baat] i brev 2. mai 1923 til sin mor, Charlotte Undset (1855–1939), skriver Undset at hun skal hjemover snart, hun «reiser med dambaaten næste onsdag», altså 9. mai 1923. (Brevs. 742)
k925. Betty] Betty Nansen (1873–1943), dansk skuespiller og teaterleder. Spilte hovedrollen i den danske oppsetningen av Ankers skuespill *Komedien* (1923), som hadde premiere på Betty Nansen-Teatret i København lørdag 17. mars 1923, se tidligere brev.
k926. første aften] sannsynligvis søndag 25. mars 1925
k927. min tante] Kristine Halvora «Kirsa» Halvorsdatter Gyth (1864–1946), født Undset. Søster av Undsets far, arkeologen Ingvald Undset (1853–1893), gift med Undsets onkel på morssiden, danske grosserer Wilhelm Adolf Leopold Gyth (1860–1929). De er bosatt i København.
k928. igaar] onsdag 11. april 1923
k929. Fredrik Jensen] Frederik Jensen (1863–1934), danske skuespiller
k930. «Ebberød Bank»] det danske lystspillet *Ebberød Bank* av de danske skuespillerne, manusforfatterne og regissørene Axel Breidahl (1876–1948) og Axel

Frische (1877–1956) hadde premiere 19. januar 1923 på Nørrebro Teater (etablert i 1886) i København. Jensen spilte skredderen Peter Vipperup.
k931. revy-teatret] Nørrebro Teater, se forrige note
k932. tirsdag] 17. april 1923
k933. Harald Nielsen] Harald Nielsen (1879–1957), dansk litteraturkritiker
k934. Slott Møllers] (Georg) Harald Slott-Møller (1864–1937), dansk kunstmaler og keramiker, og Agnes Slott-Møller (1862–1937), født Rambusch, dansk kunstmaler og billedhugger
k935. min kusine og hendes mand, baron Schaffallitzky] Else Schaffalitzky de Muckadell (1897–1984), født Undset Gyth, norsk-dansk baronesse. Gift med danske baron Johan Ludvig Schaffalitzky de Muckadell (1894–1963), godseier.
k936. gjenforeningen] referanse til gjenforeningen av Sønderjylland med Danmark i juni 1920, muliggjort gjennom Tysklands nederlag i første verdenskrig (kilde: danmarkshistorien.dk)
k937. Pater Rauschens] antakelig referanse til (Vincent) Gerhard Rauschen (1854–1917, også Gerardus Rauschen), tysk, katolsk prest, kirkehistoriker, patristiker (læren om kirkefedrene), pedagog. Grunnla i 1904 serien *Florilegium Patristicum tam veteris quam medii aevi auctores complecten*.
k938. Bønnelykke] Emil Bønnelycke (1893–1953), dansk forfatter
k939. har intervjuet mig] ikke registrert i *Sigrid Undset bibliografi 1907–2007*
k940. Lorenz Frølich] Lorenz Frølich (1820–1908), dansk kunstmaler, tegnekunstner, bokillustratør og grafiker
k941. onkel] Wilhelm Adolf Leopold Gyth (1860–1929)
k942. tante] Kristine Halvora «Kirsa» Halvorsdatter Gyth (1864–1946), født Undset
k943. døttrer] 1) Else Schaffalitzky de Muckadell (1897–1984), født Undset Gyth. Gift med danske baron Johan Ludvig Schaffalitzky de Muckadell (1894–1963), godseier. 2) Clara Kirstine Møller (1900–1987), født Undset Gyth. I 1923 gift med Kaj Møller (1891–1936).
k944. sønnen] Volmer Leopold Undset Gyth (1902–1965), offiser
k945. 14] eg. 15, Else Schaffalitzky de Muckadell (se tidligere kommentar) var født i 1897
k946. fru Møller] Clara Kirstine Møller (1900–1987), født Undset Gyth
k947. A rividerci, cara] (it.) på gjensyn, kjære
k948. 5te eller 6te mai] i brev 2. mai 1923 til sin mor, Charlotte Undset (1855–1939), skriver Undset at hun skal hjemover snart, hun «reiser med dambaaten næste onsdag», altså 9. mai 1923. (Brevs. 742)

k949. fjorten dager før Sankthans] 24. juni 1923, katolsk festdag til minne om døperen og profeten Johannes' fødselsdag. Strengt tatt var det 16 dager til Sankthans, men 14 dager til Sankthanshelgen.
k950. ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978). I tillegg hadde Undset boende hos seg niesen Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og nevøen (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986), barna til søsteren Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter, og Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester. Wibergs er bosatt i Stockholm. Ragnhild var alvorlig syk, se også brev 16. mars 1923. Ingvald ble boende på Bjerkebæk i rundt ett år.
k951. 3 unge piker] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen. Den tredje er ikke identifisert.
k952. 5 unger] se note ved «ungerne» over
k953. en paa 16 maaneder] Sten Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)
k954. Mary Andersen] Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen, dansk «barnefrøken» på Bjerkebæk
k955. Ingvald] Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)
k956. hendes vikar] ikke identifisert
k957. boken min] *Korset* (1922), tredje del av trilogien om Kristin Lavransdatter
k958. Kjøbenhavn] Undset var i Danmark fra 24. mars til 9. mai 1923, se bl.a. brev 12. april 1923
k959. overleveret Ebba i Sorø] Ebba Svarstad (1903–1984), Anders Castus Svarstads (1869–1943) eldste datter fra hans ekteskap med Ragna Moe Svarstad (1882–1963), hadde fra høsten 1922 gått på folkehøyskolen i Askov, Danmark, før hun byttet til Sorø Husholdningsskole i Rolighed i Sorø. Se brevene 17. oktober 1922, 21. november 1922 og 12. april 1923
k960. Jeg vet ikke om jeg har skrevet] Undset skrev om Ragnhild Undset Wibergs (1884–1969) sykdom allerede i brev av 16. mars 1923
k961. min søster Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Bosatt i Stockholm.
k962. tuberkler] små knuter på overflaten av en knokkel (kilde: SNL)
k963. Steiner-medicin og homøopatiske kurer] Rudolf Steiner (1861–1925), østerriksks arkitekt, okkultist og sosialreformer. Grunnlegger av antroposofien, som kommer til uttrykk i et bredt register av ulike aktiviteter, bl.a. medisin, der homøopati betraktes som en alternativ behandlingsform til kunnskapsbasert medisin (kilde: SNL).

k964. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k965. Manden] Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester
k966. nevrostheniker] har sykelig tilstand med uttalt tretthetsfølelse som dominerende symptom (kilde: SNL)
k967. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.
k968. Ulla] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007)
k969. gutten] Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)
k970. Balberg] Balberg Turisthotell ved Lillehammer (ca. 1870–1940)
k971. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k972. engelsk syke] (også kalt eller *rakitt*): ernærings- og stoffskiftesykdom hos barn som skyldes D-vitaminmangel (kilde: SNL)
k973. din pilegrimsfærd i Europa] Anker skriver i sin dagbok datert 4. mai 1923, dagen etter sin 50-årsdag, at hun, ektemannen Johan Anker (1871–1940) og to til reiser til Italia samme dag. De kom tilbake 29. mai 1923 ifølge dagbokinnførsel fra 31. mai 1923: «For to dager siden kom jeg og min trup hjem igjen. Hele reisen gik godt: Berlin, München, Verona, Venedig, Florentz, Verona, München, Berlin, Kjøbenhavn» (Ms. 8° 2669:6, 112 ff.).
k974. Kallundborg] Undsets fødested på Nordvestsjælland i Danmark
k975. en gammel halvtomset moster … paa besøk] antakelig Anna Michelle Laurentse Gyth (1863–1931). I brev til sin mor, Charlotte Undset (1855–1939), 19. april 1923 sender Undset «Mange hilsener til alle, Signe, børnene, Anna moster og dig selv» som alle oppholdt seg hos Signe (Brevs. 742).
k976. manden] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog
k977. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k978. en sykepleierske] ikke identifisert
k979. takomtil] av og til; nå og da (kilde: NAOB)
k980. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k981. Det er vanskelig å fastslå hvilken junidag brevet er skrevet, og det er påført «?» med gråblyant over tallet for dagen, trolig av mottaker. Innholdet i brevet kan tyde på at brevet er skrevet etter brevet fra 8. juni 1923, hvor Undset bl.a. forteller om at hun har søsteren Ragnhilds barn boende hos seg. Men andre referanser, jf. kommentaren i forbindelse med Johan Ankers triumfer innen seiling, kan også tyde på at brevet faktisk kan være skrevet allerede 6. juni 1923.
k982. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet

k983. gaardbruker Johan Bollerud] Johan (Andreas) Bollerud (1860–1942), gårdbruker og «'hjemmelsmann' for Undset når det gjaldt folkemusikk og livskunstner øverst på Vingromåsen» (sitert fra et intervju med forfatter Per Richard Bærøe, f. 1940, i avisen *Gudbrandsdølen Dagningen* 15. august 2013
k984. hans far, gaardbruker og komponist Andreas Bollerud] Andreas (Lars) Bollerud (1829–1903)
k985. Biri] tettsted ved Gjøvik (Innlandet)
k986. Vingerum] Vingrom, tettsted i Lillehammer kommune
k987. Dr. Sandvik (musikhistorikeren)] Ole Mørk Sandvik (1875–1976), teolog, pedagog, musikkforsker og folkemusikksamler. Ble i 1921 den første i landet til å ta doktorgraden på et emne fra norsk folkemusikktradisjon med avhandlingen *Norsk folkemusik særlig Østlandsmusikken* (kilde: Lokalhistoriewiki).
k988. Mozart] Wolfgang Amadeus Mozart (1756–1791), østerriksk komponist
k989. Haydn] Joseph Haydn (1732–1809), østerriksk komponist
k990. din herre og husbond] Johan Anker (1871–1940), ingeniør
k991. Anders] Anders Castus Svarstad jr. (1913–1940)
k992. Ranjas og Johan Ankers triumfer] *Ranja*: båt konstruert av Johan Anker. Bl.a. melder *Morgenposten* og *Aftenposten* 4. juni 1923 om diverse seire for Ankers mannskap. Ranja seiret også ved Tønsberg 23. juni 1923, se f.eks. *Stavangeren* 23. juni 1923. Og *Fremtiden* 13. juni 1923 og andre aviser spådde Ranja gode sjanser for «Coupe de France og Guldpokalen» som skulle starte ved Horten den 1. juli 1923. Jf. også brev 30. september 1922 (kilde: NB avissøk). Jf. note ovenfor om korrekt datering av dette brevet.
k993. heart-to-heart-talk] (eng.) (fra) hjerte til hjerte-samtale
k994. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k995. svinkeærinder] (da.) avstikker; svippturer (kilde: NAOB)
k996. den fyrstelige familie Battenbergs] opprinnelig to adelsslekter fra Hessen i Tyskland. Mens første slekten døde ut på 1300-tallet, har Battenberg etter 1858 vært navnet på etterkommerne av prins Alexander av Hessen-Darmstadt (1823–1888) og den polske grevinnen Julia Theresa født av Haucke (1825–1895). Deres eldste sønn, prins Louis (Ludwig) av Battenberg (1854–1921), sjøoffiser i britisk tjeneste og gift inn i det britiske kongehuset, endret i 1917 navnet til det engelske Mountbatten, etter ønske fra Georg V (1865–1936), konge av Storbritannia. Siden 1960 er Mountbatten-Windsor slektsnavn for etterkommerne av prins Philip (Mountbatten) (1921–2021) og dronning Elisabeth II av Storbritannia (1926)–2022) (kilde: SNL).
k997. Vestromerske rikes undergang] det vestromerske riket bestod til 476, da den siste offisielle keiseren ble avsatt (kilde: SNL)

k998. de to fremmede ungerne] Undset hadde boende hos seg niesen Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og nevøen (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986), barna til søsteren Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset. Ragnhild var alvorlig syk på dette tidspunktet, jf. brevene 16. mars og 8. juni 1923. Lille Ingvald ble boende på Bjerkebæk i rundt ett år.
k999. vi kunde møtes og spise etsted i byen] I en dagbokinnførsel fra 17. juli 1923 skriver Anker at hun og Undset hadde møtt hverandre for «et par dager siden», altså først medio juli, for «nogen timer i byen» og de hadde da avtalt å ta et «par dagers tur til Trondhjem» fra den 30. juli 1923. Ifølge senere innførsel fra 27. august møttes de til slutt den 31. juli og reiste til Trondheim og var der i tre døgn (Ms.8° 2669:6, s. 120 ff. og 123 ff.; jf. også Ørjasæter 1993, 183). Om det også hadde vært et bybesøk tidligere, i juni, er nok heller usannsynlig.
k1000. St. Olavs dag] Olsok, 29. juli, katolsk festdag til minne om Olav den hellige Haraldsson, (995–1030, konge i Norge 1015–1028) som falt i slaget på Stiklestad på denne datoen i 1030
k1001. piker] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k1002. smaaunger] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939), Hans Undset Svarstad (1919–1978), Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)
k1003. Ingvald] (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)
k1004. Ulla Marianne] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007)
k1005. moster, jag tycker *så* om dig, du!] (sv.) tante, jeg liker deg så godt!
k1006. Ragnhilds] søsteren Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter.
k1007. engelsksyke] (også kalt eller *rakitt*): ernærings- og stoffskiftesykdom hos barn som skyldes D-vitaminmangel (kilde: SNL)
k1008. Balberg sanatorium] Balberg Turisthotell ved Lillehammer (ca. 1870–1940)
k1009. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster.
k1010. hendes unger] 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas. Arkeolog. Gift med kunsthistoriker Martin Blindheim (1916–2009). 2) (Hedvig) Sigrid (Ingeborg Catharina) Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas. Lektor. Gift med lege og psykiater Trygve Braatøy (1904–1953). 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas. Gift med Johannes Taastrup Ollendorff (1915–2001).
k1011. den mindste] Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas

k1012. Norges Bank] sentralbanken i Norge, opprettet i 1816
k1013. mandens] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog
k1014. tante fra Danmark] antakelig Anna Michelle Laurentse Gyth (1863–1931). I brev til sin mor, Charlotte Undset (1855–1939), 19. april 1923 sender Undset «Mange hilsener til alle, Signe, børnene, Anna moster og dig selv» som alle oppholdt seg hos Signe (Brevs. 742).
k1015. Mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k1016. R.] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969)
k1017. Ragnhilds mand] Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester
k1018. vor reise ind i eventyrland ifjorsommer] referanse til Undset og Ankers besøk hos Regine Normann i juli 1922. Normann bodde på det tidspunktet på gården Bakken hos Fredrikke Tønder-Olsen (1856–1931), forretningskvinne, bladutgiver og legatstifter. Ifølge Ankers dagbok ble besøket hos Normann på Tønder-Olsens gård Bakken en «grotesk oplevelse» (Ms.8° 2669:6, s. 64 ff). Se brev fra 18. og 24. juli 1922.
k1019. Regine] Regine Normann(1867–1939), forfatter
k1020. Bakken] Bakken gård, se note ovenfor
k1021. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k1022. Møllers jubilæum] kanskje referanse til Georg Jens Juul Møller (1869–1947), disponent i Aschehoug & Co. forlag. Møller begynte som prokurist i forlaget i 1903, dvs. hadde 20-årsjubileum som ansatt i 1923 (kilde: *Hvem er hvem? 1930*
k1023. dattersønnen] Pelle Christensen (1923–1995), skuespiller, lingvist og oversetter, født 9. mars 1923, dvs. rundt tre måneder gammel på det tidspunktet. Sønn av Barbra Rings datter, Gerda Ring (Christensen) (1891–1999), skuespiller og instruktør, og Halfdan Christensen (1873–1950), skuespiller, instruktør og teatersjef.
k1024. Brevet er tidfestet «onsdag», i tillegg er det påført «3.8.23.» med gråblyant, trolig av mottaker. 3. august 1923 falt imidlertid på en fredag. Ut fra innholdet er brevet antakeligvis skrevet noe senere, f.eks. onsdag 8. august 1923, jf. kommentar om en felles reise med Anker under.
k1025. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k1026. tak for sisst] I en dagbokinnførsel fra 17. juli 1923 skriver Anker at hun og Undset hadde møtt hverandre for «et par dager siden», altså medio juli, for «nogen timer i byen», og at de da hadde avtalt å ta et «par dagers tur til Trondhjem» fra den 30. juli 1923. Ifølge senere innførsel fra 27. august møttes de til slutt den 31.

juli og reiste til Trondheim og var der i tre døgn (Ms.8° 2669:6, s. 120 ff. og 123 ff.; jf. også Ørjasæter 1993, 183).
k1027. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k1028. de tre smaa] Hans Undset Svarstad (1919–1978), Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007) og (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986). Undset hadde boende hos seg niesen Ulla og nevøen (Sten) Ingvald, barna til søsteren Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter, og Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester. Ragnhild hadde vært alvorlig syk og hadde siden 25. juli 1923 hatt opphold på Balberg Turisthotell ved Lillehammer. Jf. brevene 16. mars og fra juni 1923. Nevøen Ingvald ble boende på Bjerkebæk i rundt ett år.
k1029. Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster.
k1030. sanatoriet] Balberg Turisthotell ved Lillehammer
k1031. mama] Charlotte Undset (1855–1939). Født Marie Nicoline Charlotte Gydh eller Gyth i Kalundborg, Danmark. Gift med Ingvald Undset (1853–1893), arkeolog.
k1032. with benevolence] (eng.) med velvilje
k1033. Gutten min] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k1034. dr. Konow] Paul Konow (1865–1933), lege
k1035. ‹grinium›] antatt lesning, et plantebasert medikament?
k1036. Anker er vel kommet nu] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann. Ifølge Nini Roll Ankers dagbokinnførsel 27. august 1923 hadde Johan Anker blant annet vært på Englandstur i juli 1923, (Ms.8° 2669:6, s. 122 ff.).
k1037. sagaerne] *Tre sagaer om islændinger* (Víga-Glúms saga, Kormáks saga og Sagaen om forbundsfellene/Bandamanna saga), utgitt i desember 1923, jf. annonse i *Aftenposten* 12. desember 1923 (kilde: NB avissøk)
k1038. familien Resvoll Holmsen] I dagbokinnførsel 27. august 1923 skriver Anker at hun hadde vært på Kongsvoll (Oppdal) i tre uker for å lese korrektur på sin nye bok *Huset i Søgaten* (1923). Der møtte hun botanikeren Thekla Resvoll (1871–1948) som lærte henne «meget om fjeldblomster». Resvoll anla i de dagene Nini Roll Anker var på reise, et «stort stenbed med bare de stedsegne blomster fra Kongsvoll station», senere kjent som Kongsvoll fjellhage (Ms.8° 2669:6, s. 122 ff.). Thekla Resvoll, gift med bergmester Andreas Holmsen (1869–1955), var søster og senere også svigerinne av botanikeren Hanna Resvoll-Holmsen (1873–1943), gift med statsgeolog Gunnar Holmsen (1880–1976) (kilder: SNL; Ørjasæter 2000, 282 ff.). Undset anla et steinbed med fjellplanter fra Thekla Resvoll, som hadde vært naturfagslæreren til Undset på Ragna Nielsens latin- og realskole i Kristiania, på Bjerkebæk i 1923 (jf. Ørjasæter 1993, 34)

k1039. Brevet er ikke datert med år, men innholdet stemmer med 1923. «1-10.23» er påført med gråblyant, trolig av mottaker.
k1040. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k1041. sagaerne] *Tre sagaer om islændinger* (Víga-Glúms saga, Kormáks saga og Sagaen om forbundsfellene/Bandamanna saga), utgitt i desember 1923, jf. annonse i *Aftenposten* 12. desember 1923 (kilde: NB avissøk)
k1042. Riksmaalsvernets] Organisasjon stiftet i 1919, utgiver av *Norsk Riksmålsordbok*, innlemmet i Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur i 1981.
k1043. den nye romanen] trolig *Olav Audunssøn i Hestviken* (1925), første av to romaner om Olav Audunssøn
k1044. Gyldendals præmiekonkurranceprodukter] referanse til en dansk-norsk romankonkurranse i regi av Gyldendal forlag
k1045. De vises Sten] Den danske forfatteren Johannes Anker-Larsen (1874–1957) vant Gyldendalprisen på 70 000 kroner for romanen *De vises Sten* i 1923 (kilde: NB avissøk, bl.a. *Arbeiderbladet* 3. september 1923).
k1046. Ragnhild] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter. Undsets søster. Gift med Einar Wiberg (1884–1952), svensk postmester.
k1047. brækvinsten] brekkmiddel. Om romanen *De vises Sten* melder *Arbeiderbladet* 3. september 1923 at den skal være «paa 500 sider og handle om menneskenes søken efter sandheten. […] Om boken er særlig handlingsbevæget og spændende, derom maa det imidlertid foreløpig være tillatt å ha visse tvil» (kilde: NB avissøk).
k1048. Glyptotekdirektørens bidrag] Poul Frederik Sigfred Poulsen (1876–1950), dansk arkeolog og forfatter. Tiltrådde som direktør for kunstmuseet Ny Carlsberg Glyptotek (grunnlagt 1897) i København først i 1926, var inspektør i 1923. Poulsen deltok i Gyldendals romankonkurranse med *Et Midas-døgn gik over landet* (1923) (kilde: NB avissøk, f.eks. *Lofotposten* 20. oktober 1923).
k1049. Jokarerne] Hans Aanrud (1863–1953): *Jokarene i Skarvangen. Fra Fjeldbygden i ældre Dage* (1923)
k1050. Aanrud] Hans Aanrud (1863–1953), forfatter
k1051. Byggvir] figur i skandinavisk mytologi, kjent fra diktet «Lokasenna» i den eldre *Edda* (kilde: SNL), se noter nedenfor
k1052. Eddaen] Den eldre, også kalt poetiske, *Edda*, en diktsamling på gammelnorsk fra siste halvdel av 1200-tallet samlet i det islandske manuskriptet Codex Regius (Kongens bok) (kilde: SNL)
k1053. Lokasenna] diktet «Lokasenna» i den eldre *Edda*, se note ovenfor

k1054. Magnus Olsen] referanse til Magnus Olsen (1878–1963): *Edda- og skaldekvad. Forarbeider til kommentar. 1960:3: Lokasenna, jf. noter ovenfor*
k1055. min søster] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset, lærer og oversetter
k1056. Røde Kors] Lillehammer Røde Kors ble stiftet i 1907 og drev i 1923 også klinikk (kilde: Digitalt Museum)
k1057. Ulla] Ulla (Marianne) Wiberg (1919–2007). Undset tok niesen Ulla og nevøen (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986) til seg da Ragnhild ble alvorlig syk tidligere det året, jf. bl.a. brevene 16. mars og 8. juni 1923.
k1058. gutten hendes bli her i vinter] (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986) ble boende på Bjerkebæk i rundt ett år.
k1059. R.] Ragnhild Undset Wiberg (1884–1969), født Undset
k1060. inch of nature] (eng.) vesen
k1061. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1062. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k1063. move] (muntlig, ofte i forbindelse med nektelse) bevege; flytte; rikke (kilde: NAOB)
k1064. Dancke] antakelig bokhandleren Einar Dancke (1875–1924)
k1065. selskapet] I sin dagbok skriver Anker 16. september 1923 (Ms.8° 2669:6, s. 127 ff.) at hun hadde hatt selskap for et par dager siden, «Hulda Garborg, Barbra Ring, Regine [Normann] kommer, Kitt Kampstrup», men at hun ble så syk at selskapet måtte spise middag uten henne.
k1066. Halma] Halma (Christense) Undset (1860–1945), folkeskolelærer, bosatt i Trondheim. Undsets tante på farssiden.
k1067. ‹myosotidiflora›] *Myosotis*: vitenskapelig navn på planteslekten forglemmegei (kilde: SNL)
k1068. ‹Lange›] ikke identifisert
k1069. aurikler] blomster innen nøkleblomfamilien (*Primula auricula*)
k1070. primler] også kalt primrose, blomst innen nøkleblomfamilien
k1071. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k1072. Viga-Glum] en av de tre islendingesagaene Undset ga ut i *Tre sagaer om islændinger* desember 1923 (jf. Ørjasæter, 1993, 182 f.)
k1073. Gyldendals Romankonkurrance-romaner] referanse til den dansk-norske romankonkurransen i regi av Gyldendal forlag, se også brev 1. oktober 1923
k1074. Hansemand] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1075. bok] *Huset i Søgaten* (1923)
k1076. my darling] (eng.) min kjære(ste)
k1077. goutere] sette pris på; like (kilde: NAOB)

k1078. dine sisste bedrifter i tragedien og komedien] skuespillene *Kirken* (1921) og *Komedien* (1923)
k1079. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k1080. Benedicte Stendal] Ankers roman *Benedicte Stendal* (1909)
k1081. «Det svake kjøn»] Anker roman *Det svake kjønn* (1915, omarbeidet og forkortet utgave i 1924)
k1082. gammern] Eduard Stampe, far til Marthina Stampe, hovedpersonen i *Huset i Søgaten*
k1083. Marthina] Marthina Stampe, hovedpersonen i *Huset i Søgaten* (1923)
k1084. mandag] 22. oktober 1923
k1085. Finnur Jónson] Finnur Jónsson (1858–1934), islandsk filolog, professor i nordisk språkvitenskap ved Københavns universitet 1898–1928
k1086. det er ikke for svin at komme i kancelliet] referanse til det danske ordtaket «det er ikke for svin at komme i kancelliet for de roder i papirerne», jf. f.eks. ordnet.dk
k1087. tirsdag] 23. oktober 1923
k1088. onsdag] 24. oktober 1923
k1089. Kormak og Vigaglum] referanse til boken Undset arbeidet med, *Tre sagaer om islændinger* (Viga-Glums saga, Kormáks saga og Sagaen om forbundsfellene/Bandamanna saga), utgitt desember 1923.
k1090. Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k1091. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k1092. «Splinten av Troldspeilet»] *Splinten av trollspeilet* (1917)
k1093. Norstedt] Norstedt bokförlag (grunnlagt 1823), svensk forlag
k1094. Paradesengen] Gunnar Heiberg (1857–1929): *Paradesengen* (1913), skuespill. Stykket handler om den store dikteren Jørgen Ulfsøn som ligger for døden. I dødsøyeblikket filmes han av en rik forretningsmann, på oppdrag av hans tre sønner. Ifølge SNL ble stykket med rette oppfattet som et angrep på Bjørnson-familien og skapte stor debatt. Det ble oppført av Nationaltheatret i 1924, under Bjørn Bjørnson som teatersjef, med premiere 5. februar 1924. Det «ble spilt 13 ganger på tross av stadig piping av de som mente stykket handlet om Bjørnstjerne Bjørnson og hans familie» (sitert etter Sceneweb). I sin dagbok noterer Anker 6. februar 1924: «Igaar tok Bjørn Bjørnson paa egen families vegne hevn med Gunnar Heiberg med at føre op 'Paradesengen'. Det var trods delvis godt spil en ynkelig forestilling. […] Og vi, Gunnars venner, klappet da mot bedre vidende…» (Ms.8° 2669:6, s. 142).
k1095. Signe] Signe (Dorothea) Thomas (1887–1976), født Signe Dorothea Undset. Undsets søster. Gift med Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog.

k1096. sine tre] 1) (Anne Marie Nicoline) Charlotte Gyth Blindheim (1917–2005), født Thomas. Arkeolog. Gift med kunsthistoriker Martin Blindheim (1916–2009). 2) Sigrid Braatøy (1917–2010), født Pantzerhielm Thomas. Lektor. Gift med lege og psykiater Trygve Braatøy (1904–1953). 3) Signe Undset Ollendorff (1921–2011), født Pantzerhielm Thomas. Gift med Johannes Taastrup Ollendorff (1915–2001).
k1097. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k1098. lørdag] 23. februar 1924
k1099. min svoger] Sigge Pantzerhielm Thomas (1886–1944), filolog
k1100. lille frøken Solheims] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim
k1101. staakende unger] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978). I tillegg bodde nevøen (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986) fortsatt hos Undset, jf. tidligere brev.
k1102. det nye huset mit] Byggmester Lars Grønvold (1877–1960) satte opp et hus fra Nordre Dalseg(g) i Sør-Fron på Bjerkebæk i 1924 (kilder: Sigrid Undsets Bjerkebæk; Ørjasæter 1993, 195). Undset flyttet inn desember 1924, jf. brev 27. november 1924.
k1103. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k1104. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k1105. faren] Anders Castus Svarstad (1869–1943), kunstmaler. Undsets ektemann 1912–1924.
k1106. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1107. Ingvald] (Sten) Ingvald Undset Wiberg (1922–1986)
k1108. Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k1109. Brevet er datert «12. juli 1924», men avsluttes en «midsommerdag». «Midsommerdag» er egentlig rundt 24. juni, men det passer lite med brevets øvrige datering, innholdet ellers og det omtalte møtet med Anker. Antakelig er brevet avsluttet noen dager etter at det ble påbegynt, f.eks. 14. juli.
k1110. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stemplet
k1111. sisst jeg var inde i byen] I dagboken (Ms.8° 2669:6) noterer Anker at hun og Undset var i begravelsen til bokhandler Einar Dancke (1875–1924) og at de etterpå hadde sittet et par timer på en kafé. Dancke døde 14. juni 1924.
k1112. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k1113. nyestuen min] Byggmester Lars Grønvold (1877–1960) satte opp et hus fra Nordre Dalseg(g) i Sør-Fron på Bjerkebæk i 1924 (kilder: Sigrid Undsets Bjerkebæk; Ørjasæter 1993, 195). Undset flyttet inn desember 1924, jf. brev 27. november 1924.
k1114. midsommerdag] se note vedr. datering ovenfor

k1115. Johan] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k1116. Hansemands] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1117. faaberging] dialekt fra tettstedet Fåberg i Lillehammer kommune (Innlandet)
k1118. Matthiesen] ikke identifisert
k1119. Louise Odier'ne] buskrose-art
k1120. Ressvoll & Holmsens] Thekla Resvoll (1871–1948), botaniker. Gift med bergmester Andreas Holmsen (1869–1955). Undset anla i 1923 et steinbed med fjellplanter fra Thekla Resvoll på Bjerkebæk, jf. også brev fra [August 1923] og Ørjasæter 1993,34).
k1121. silenen] plante i nellikfamilien
k1122. reinfanrot] *reinfann*: flerårig urt, opptil 80 centimeter høy, brukes som krydder, bl.a. til å krydre dram og øl (kilde: SNL)
k1123. tante Halma] Halma (Christense) Undset (1860–1945), folkeskolelærer, bosatt i Trondheim. Undsets tante på farssiden.
k1124. Tore Ørjasæter] Tore Ørjasæter (1886–1968), forfatter
k1125. festlig brev … «ungdomsrørsla»] Brevet fra Ørjasæter til Undset ser ikke ut til å være bevart, men Undset går inn på Ørjasæters betraktninger om «ungdomsrørsla» i sitt svarbrev av 13. august 1924, se Brevs. 730.
k1126. agter han sig til Paris] Ørjasæter dro til Paris i mai 1925 (kilde: Mæhle 1986, 68)
k1127. 27. november 1924] I oktober 1924 hadde Undset tatt ut separasjon fra kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943), som hun hadde giftet seg med i 1912. Søndag 1. november 1924 ble hun opptatt i den katolske kirken under messen på Hamar ledet av sogneprest Karl Kjelstrup (1874–1946), grunnlegger av de katolske menighetene i Arendal (St. Franciskus) og Hamar (St. Torfinn), med assistanse av den nederlandske pateren Gerhard de Geus (1894–1951). Ingen av hendelsene tas opp i brevene som er bevart fra Undset til Anker.
k1128. Mosse] Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939)
k1129. Hans] Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1130. kjei] lei (av); kjed (av)
k1131. f.t.] for tiden
k1132. piker] Asta (Janette) Falkenberg (1897–1978), født Solheim, og danske Mary Andersen Stendahl (1899–1971), født Andersen
k1133. en kokke] ikke identifisert
k1134. en liten søster av Mary Andersen] ikke identifisert
k1135. backfisch] ung pike; tenåringsjente

k1136. det nye huset] Byggmester Lars Grønvold (1877–1960) satte opp et hus fra Nordre Dalseg(g) i Sør-Fron på Bjerkebæk i 1924 (kilde: Sigrid Undsets Bjerkebæk; Ørjasæter 1993, 195)
k1137. onsdag] 3. desember 1924
k1138. professor Wieth-Knudsen] Knud Asbjørn Wieth-Knudsen (1878–1962), dansk samfunnsøkonom og professor i sosialøkonomi ved Norges tekniske høgskole (NTH) fra 1922 til 1942). Ga ut boken *Feminismen: En sociologisk studie over kvindespørgsmaalet fra oldtid til nutid* i 1924. Hans (kvinnekritiske) foredrag om «Kvinden og Kulturen» holdt både i Danmark og Norge i november 1924 vakte stor oppsikt og debatt, se f.eks. *Østlendingen* 8. november 1924 (kilde: NB avissøk).
k1139. faren … moren] Marys foreldre er ikke identifisert
k1140. en voksen søn] ikke identifisert
k1141. voksen datter] ikke identifisert
k1142. guttene mine] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1143. Førstebibliothekar Kiær] (Johan) Albert (Julius) Kjær (1852–1941), filolog, bibliotekar og stedsnavngransker. Som pensjonist utnevnt til statsstipendiat i 1922. (Jf. Sigrid Undsets Bjerkebæk, Ørjasæter 1993, 195, og Slapgard 2007, 480)
k1144. ungerne] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940), Maren Charlotte Undset Svarstad, kalt Mosse (1915–1939) og Hans Undset Svarstad (1919–1978)
k1145. til byen før jul] I sin dagbok noterer Anker under «Nov.» [november] at Undset «har været i byen; bredfuld av katolsk piat. Et intervju, den unge dikter Nordahl Grieg fravristet os, vi spiste sammen paa teaterkaféen, belyser hende.» (Jf. NB Ms.8° 2669:6, s. 182/183). Ifølge Slapgard (2007, 266) fant kvelden med Nini Roll Anker og Nordahl Grieg (1902–1943) sted «en kald desemberkveld» mens Ørjasæter (1993, 199 ff.) ikke gir noen månedsangivelse. Griegs artikkel stod trykt i *Oslo Aftenavis* (*Tidens Tegn*s aftenutgave fra 1924 til 1932) den 11. desember 1924 med tittel «Et dobbeltintervju med Sigrid Undset og Nini Roll Anker». Grieg viser da til kvelden før, altså 10. desember 1924. Anker noterer 16. desember i sin dagbok at «Sigrid dementerer […] Griegs intervju – sier hun trodde, han bare var en 'bekjendt av fruen' (alias mig), ingen journalist. Men han sa i sin første sætning, at han arb. I Oslo Aft.» Jf. NB Ms.8° 2669:6, s. 183.
k1146. Barbra] Barbra Ring (1870–1955), forfatter
k1147. Høsbjør] Høsbjør Turisthotel (åpnet i 1919) ved Brumunddal/Ringsaker. Ifølge *Buskeruds Blad* 26. november 1924 oppholdt «Forfatterinden Barbra Ring […] sig for tiden – efter sin læges raad – paa Høsbjør turisthotel» (kilde: NB avissøk).

k1148. hendes sisste roman] Barbra Ring ga ut Kristiania-romanen *Unge fruer* november 1924
k1149. din nye] Anker ga ut novellesamlingen *Kvindesind* i 1924, jf. bl.a. *Vestlandske Tidende* den 20. oktober 1924 og *Nordlandsposten* 8. desember 1924 (kilde: NB avissøk).
k1150. boken fra Riksretstiden] romanen *I Amtmandsgaarden* (1925)
k1151. Finn Halvorsen] Finn Halvorsen (1893–1960): *Den kolde vaar* (1924). Regnes som Halvorsens litterære gjennombrudd.
k1152. hans forrige] *Scirocco* (1922)
k1153. Aksel Krogh] Axel Krogh (1892–1982): *Utenfor grinden* (1924)
k1154. Tarjei Vesaas] Tarjei Vesaas (1897–1970), forfatter
k1155. maalforfatterne] forfattere som skriver på landsmål (nynorsk)
k1156. Regine] Regine Normann(1867–1939), forfatter
k1157. lel] likevel
k1158. fru Redaktøren] Helene Frøisland (1885–1945), født Fagstad, pianist. Gift med Frøis Frøisland (1883–1930), journalist og journalistisk sjefredaktør i *Aftenposten* fra 1919.
k1159. Helene Frøisland] se note over
k1160. bestefar] Peter Andreas Gyth (1818–1910), Undsets morfar. Jf. Undset (1934, 138): «Gjennem hele opveksten hadde hun altid en sterk følelse av forskjellen mellem hos farfar og farmor og hos bedstefar og gamle moster, mellem Trondhjem og Kallundborg».
k1161. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)
k1162. sin lange-laban-maate] sin slappe/uvørne/lømmelaktige måte
k1163. Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k1164. BJERKEBÆK PR. LILLEHAMMER] stempel
k1165. Johan Anker] Johan Anker (1871–1940), ingeniør. Ankers ektemann.
k1166. min kokefrøken] ikke identifisert
k1167. Sinsen] Undset og daværende ektemann kunstmaleren Anders Castus Svarstad (1869–1943) bodde sammen på Sinsen/Kristiania fra våren 1916 til sommeren 1919.
k1168. F.t.] For tiden
k1169. Ragnhild Sann] Ragnhild Sann (1883–1966), forfatter og dramatiker. Ga ut romanen *Tre trin* i 1924. Den forble hennes eneste romanutgivelse.
k1170. Dannis Sandberg] Dannis Sandberg (1897–1986), forfatter, journalist og oversetter. Ga ut *I grus* i 1924. Samme år kom også kriminalromanen *Ederkopspind* under pseudonymet Thomas Norne.
k1171. «Tuberkulosehjemmet»] Lillehammer sanitetsforening

k1172. «Røde Kors»] Lillehammer Røde Kors
k1173. Olaf Bull] Olaf Bull (1883–1933), forfatter. Ga ut diktsamlingen *Stjernerne* i 1924.
k1174. Collett Vogt] Nils Collett Vogt (1864–1937), forfatter. Ga ut diktsamlingen *Ned fra Bjerget* i 1924.
k1175. Arnulf Øverland] Arnulf Øverland (1889–1968), forfatter. Ga ut *Den ensomme Fest* i 1924.
k1176. Breda Bull] Jacob Breda Bull (1853–1930), forfatter (og far til Olaf Bull, se over). Ga ut romanen *Jørund Smed. En fortælling om kjærlighet* i 1924.
k1177. Anders] Anders Castus Svarstad, jr. (1913–1940)

Sigrid Undsets *Brev til Nini Roll Anker 1919–1924* er lastet ned gratis fra e-bokportalen Bokselskap. Lesetekst og flere nedlastningsmuligheter m.m. er gratis tilgjengelig på bokselskap.no